# ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Θ' • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1960 • ΤΕΥΧΟΣ 103ον—104ον



Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν


## ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ ΚΑΙ Ο ΚΕΡΚΥΡΑΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ ΛΑΝΤΖΑΣ

Ὁ διαπρεπὴς Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Μιχαὴλ Λάσκαρις εἶχε δημοσιεύσει εἰς τὸ «Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἤπειρον εἰς μνήμην Χρίστου Σούλη» μίαν ἐνδιαφέρουσαν μελέτην περὶ τοῦ Κερκυραίου Πέτρου Λάντζα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Κερκυραῖος Πέτρος Λάντζας διοικητὴς Πάργας (1573).

Εἰς τὴν λίαν ἀξιόλογον ταύτην μονογραφίαν ὁ κ. Λ. ἀναφέρει ὅτι ὁ Λάντζας εἶχε διορισθῆ τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1573 Διοικητὴς τῆς Πάργας.

Τώρα ἡ ἀρχειοδιφικὴ σκαπάνη ἔφερεν εἰς φῶς καὶ προτερόχρονα ἐπίσημα ἔγγραφα ἀφορῶντα τὸν εὐπατρίδην Κερκυραῖον, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκύπτει ὅτι οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελήθέντες τῆς ἀδυναμίας εἰς ἣν εὑρέθη τότε ὁ Ἐνετικὸς στρατὸς καὶ στόλος ἀπησχολημένος εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Ἀμμοχώστου ἐν Κύπρῳ προσέβαλον τὴν Πάργαν, τὴν κατέκτησαν καὶ τὴν ἔκαυσαν.

Καὶ ἦτο ἡ Πάργα διὰ τοὺς ἐν Κερκύρᾳ, μία σπουδαία τοποθεσία διότι ἐκ ταύτης ἐπρομηθεύοντο τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν Νῆσον τρόφιμα.

Τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ἐκείνην ἤτοι τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1570 ἔφθασεν ὁ Πέτρος Λάντζας εἰς Βενετίαν καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὸν Δόγην μίαν αἴτησιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐκθέτει τὰ τῆς πυρπολήσεως τῆς Πάργας καὶ διλώνει ὅτι ἀναλαμβάνει, ἂν τῷ παραχωρηθῇ μία μικρὰ βοήθεια εἰς χρῆμα καὶ εἰς ἄνδρας νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν Πάργαν, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τοὺς πέριξ τῆς Πάργας ἐπαναστατήσαντας Ἀλβανούς. Εἰς τὴν αὐτὴν αἴτησιν ὑπογραμμίζει τὰς ὑπηρεσίας ποὺ προσέφεραν, κατὰ καιροὺς εἰς τὴν Ἐνετικὴν Ἀριστοκρατίαν καὶ οἱ πρόγονοί του καὶ ὁ ἴδιος.

Ἡ Γερουσία ἐπεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Λάντζα καὶ ἐξέδωκε τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1571 ἔν θέσπισμα πρὸς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτὴν καὶ τοὺς Διοικητὰς τῆς Κερκύρας, δι' οὗ παραγγέλλει αὐτοὺς νὰ ἐνισχύσουν τὸν πιστότατον καὶ γενναῖον Λάντζαν εἰς τὴν κατὰ τῆς Πάργας ἐπιχείρησιν, ἂν τὴν ἐγκρίνουν. Ἂν ὅμως διαφωνοῦν, τότε νὰ χρησιμοποιήσουν τὸν Λάντζαν ἀλλαχοῦ, ἀναθέτοντες εἰς τὸν ἴδιον τὴν διοίκησιν μιᾶς Γαλέρας ἢ νὰ τῷ δώσουν ἄλλο ἄξιωμα ἀντάξιον τῆς ἀνδρείας του.

Ἡ ἐπιχείρησις ἐπέτυχεν ἐφόσον τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Λάσκαρι ἐμφανίζουν τὸν Λάντζαν Διοικητὴν τῆς Πάργας τὸ 1573.— Πλὴν ἡ ἐξαιρετικὴ τιμὴ ἡ ὁποία προσεγίγνετο εἰς τοῖτον διὰ τοῦ διορισμοῦ του ὡς Κυβερνήτου (σοπρακόμιτο) μιᾶς Γαλέρας, σημαίνει ὅτι ὁ Λάντζας εἶχε διαδραματίσει


ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

σπουδαῖον ρόλον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ εἶχε καταστῇ ἀντάξιος ἑνὸς ὑψηλοῦ ἀξιώματος οἷον ἦτο ἡ Κυβέρνησις μιᾶς Γαλέρας.

Ἐν τέλει ἀναφέρομεν ὅτι ἡ πρὸς τὸν Δόγην Ἔκκλησις δὲν φέρει χρονολογίαν διότι οὐδέποτε ἐχρονολογοῦντο αἱ πρὸς τὸν Δόγην αἰτήσεις. Ἐπειδὴ ὅμως αὗται παρεπέμποντο εἰς τοὺς ἓξ Συμβούλους τοῦ Δόγη καὶ κατόπιν εἰς τοὺς Σαβίους (σοφοὺς) ἔπειτα δὲ εἰς τὸ Κολλέγιον καὶ τέλος εἰς τὴν Γερουσίαν, συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ἔκκλησις θὰ ὑπεβλήθη ἀρχὰς Δεκεμβρίου τοῦ 1570.

Ἰδοὺ τώρα τὰ ἔγγραφα:

Μυστικὰ πρακτικὰ τῆς Γερουσίας (*Deliberazioni—Secreta*).

Δέσμη ἀρ. 41

## Η ΕΚΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΛΑΝΤΖΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΟΓΗΝ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

«Πόσον ἐγὼ ὁ Πέτρος Λάντζας ἐκ Κερκύρας, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τῶν προγόνων μου, ἠγωνίσθην κατὰ τοὺς παρελθόντας καιροὺς πρὸς ὄφελος τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος, μὴ φειδόμενος οὔτε τῆς περιουσίας μου οὔτε καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς μου, δύναται ἡ Ὑμετέρα Γαληνότης νὰ τὸ ἐνθυμῆται ἀπὸ τὰς πολλὰς πιστοποιήσεις τῶν Ἀντιπροσώπων της, τὰς γενομένας κατὰ τὸ παρελθόν. Ἀλλὰ ἀκόμη περισσότερα καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἀφοσίωσιν ἔπραξα εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς ὅταν παρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη καὶ ὄχι μόνον ἔδοσα πληροφορίας διὰ τὰς κινήσεις τῶν ἐχθρικῶν σκαφῶν τῆς Τουρκικῆς Ἁρμάδας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς κινήσεις ἄλλων πλοίων κακοποιῶν· ὁμοίως ἐπρομήθευσα σιτηρὰ εἰς ἐπικινδύνους ζώνας μὲ προφανῆ κίνδυνον τῆς ζωῆς μου, χωρὶς νὰ ζητήσω καμμίαν ὁμοιβὴν ποὺ ἐδικαιούμην. Ἀκόμη ἐξώπλισα ἕνα πειρατικὸν μὲ 80 ἄνδρας τοῦ σπαθιοῦ, μὲ ἴδιά μου ἔξοδα, καὶ μετέσχον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Σοποτοῦ(1) ὅπου ἔπραξα ἐκεῖνο ποὺ κάθε ἀφοσιωμένος ὑπήκοος θὰ ἔπραττε καὶ μὲ τὸν ἴδιον πειρατικὸν μετέφερα εἰδήσεις εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου ἦτο ἀνάγκη.

Ἔτσι δὲ πλέον συναντήσας κατὰ τὰς μετακινήσεις μου ταύτας τρία ἐχθρικὰ τρεχαντήρια, τὰ ἠχμαλώτισα καὶ διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀνέφερον τὰ καθέκαστα εἰς τὴν Ὑμετέραν Γαληνότητα τόσον ὁ ἐξοχώτατος Προβλεπτὴς Ζακύνθου, ὅσον καὶ ὁ ἐκλαμπρότατος Βάϊλος τῆς Κερκύρας ἐξ ἐπιστολῶν των τῆς 7ης 7βρίου. Προσφάτως δὲ ἔκαυσα τὸ χωρίον Ἁγιὰ ποὺ συνορεύει μὲ τὴν Πάργαν, οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποίου πάντοτε μᾶς ἠνώχλουν. Τὸ ἐξηνάγκασα δὲ μαζὶ μὲ ἄλλα χωριὰ νὰ δηλώσουν ὑποταγὴν εἰς τὴν Ὑμετέρα Γαληνότητα.

Αἱ ἐπιχειρήσεις μου αὗται πιστοποιοῦνται εὐκρινέστατα ἀπὸ τὰς πιστοποιήσεις τῶν Ἀντιπροσώπων της. Μὴ ἀρκεσθεὶς ὅμως εἰς ταύτας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ δώσω μεγαλύτερα δείγματα τῆς πίστεως καὶ ἀφοσιώσεώς μου πρὸς τὴν Ὑμετέρα Γαληνότητα, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἔκαυσαν τὴν Πάργαν, μέρος ἰδικόν της, παραθαλάσσιον, σπουδαιότατον καὶ χρησιμώτατον εἰς τὴν Κέρκυραν, ἀπεφάσισα νὰ ἔλθω πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος καὶ νὰ ζητήσω μίαν μικρὰν βοήθειαν καὶ ἀναλαμβάνω νὰ ἐπανακτήσω τὸν τόπον αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρω ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ὑμετ. Γαληνότητος, μὲ τὴν συμμαχίαν καὶ τῶν ἐπαναστησάντων ἀνδρῶν τῆς περιοχῆς ἐκείνης. Ἂν τοῦτο γίνῃ, πολλὰ χωριὰ τὰ ὁποῖα εἶχον ὁρκισθῇ πίστιν εἰς τὴν Ὑμετ. Γαληνότητα, θὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ὑποταγήν της καὶ ἄλλα ἀκόμη θὰ προστεθοῦν.

Νὰ μὴ νομίσῃ ἡ Ὑμετ. Γαληνότης ὅτι θὰ χρειασθῇ μεγάλη δαπάνη, διότι θὰ εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ μετὰ τὴν ἀνάκτησιν, θὰ ἔχῃ ἡ Ὑμετ. Γαληνότης μεγάλα ὀφέλη καὶ δὲν πρέπει νὰ γίνῃ καμμία οἰκονομία εἰς τὰς δαπάνας. Τὸ μέρος εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὀχυρώτατον καὶ τοιοῦτο θεωρεῖται καὶ ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Καὶ ἂν ἡ Ὑμετέρα Γαληνότης δὲν ἤθελε δώσει προσοχὴν εἰς ὅσα ἕνας ἀφοσιωμένος ὑπήκοός της εὐσεβάστως ὑποβάλλει, εἶμαι προθυμότατος νὰ Τὴν ἐξυπηρετήσω ὁποιοδήποτε ἄλλου ἤθελε μὲ κρίνει ἄξιον καὶ ἐπαφίεμαι εἰς τὴν καλήν της διάθεσιν».

«Εἰς τὴν ἄνω ἔκκλησιν ποὺ ὑποβάλλω εἰς τὴν Ὑμετ. Γαληνότητα ἐγὼ ὁ πιστότατος δοῦλος της Πέτρος Λάντζα, λέγω ὅτι

---

1. Παρὰ τὴν Χειμάρραν

ἡ δαπάνη ποὺ θὰ χρειασθῇ διὰ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς Πάργας καὶ ἵνα αὕτη καταστῇ κατοικίσιμος, θὰ εἰσπραχθῇ ἐντὸς ὀλίγου καιροῦ ἀπὸ τὰ προϊόντα τῶν χωριῶν, τῶν μύλων καὶ τῶν συνοικισμῶν, τοὺς κατοίκους τῶν ὁποίων ἐγὼ ἐξήγειρα καὶ τοὺς ἔθεσα εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἐνδοξοτάτου τούτου Κράτους ποὺ εἶναι περὶ τοὺς 2.000 πολεμισταὶ καὶ μὲ τὰς οἰκογενείας των ἀνέρχονται εἰς 5000. Καὶ ἂν τοὺς ἐγκαταλείψωμεν θὰ ἐξαναγκασθοῦν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν προτέραν κατάστασίν των. Δὲν παραλείπω νὰ εἴπω ἀκόμη ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνδρες θὰ εἶναι πολὺ ὠφέλιμοι ἵνα ὑπηρετήσουν εἰς τὰς γαλέρας, διότι εἶναι πολὺ κατάλληλοι διὰ τοιαύτην ἐργασίαν. Ἐκτὸς δὲ τούτου μία τοιαύτη ἐπιχείρησις θὰ ἠὔξανε τὸ γόητρον τῆς ἐκλαμπροτάτης ταύτης Ἐπικρατείας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ πάλιν προσφέρω ἐμαυτὸν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἐφόσον θὰ εὐαρεστηθῇ ἡ Ὑμετ. Γαληνότης νὰ μὴ ἀναθέσῃ τοιαῦτα ἔντιμα καθήκοντα».

Ἰδοὺ τώρα ἡ ἀπάντησις τῆς Γερουσίας:

(Κατάστιχον ἀρ. 77 φύλλον 41)

Θέσπισμα τῆς 10 Ἰανουαρίου 1570 (Ἐνετ. ἔτος ἤτοι 1571).

Πρὸς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτὴν καὶ τὴν Διοίκησιν Κερκύρας

«Ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν ἡμετέραν Αὐθεντίαν τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε εἰς τὰς πρὸς ἡμᾶς ὑπηρεσίας του ὁ γενναῖος καὶ πιστότατος ἡμέτερος Καπιτὰν Πέτρος Λάντζας ἐκ Κερκύρας, ὑπῆρξε τοιαύτη, οἵαν ἠμπορεῖ τις νὰ περιμένῃ ἀπὸ ἀφωσιωμένον καὶ ἀνδρεῖον καπιτὰν καὶ τοῦτο καταφαίνεται ἀπὸ τὰς πιστοποιήσεις τῶν ἡμετέρων Ἀντιπροσώπων. Ἅμα ὡς ἐλάβομεν γνῶσιν τῶν κατορθωμάτων του παρωρμήθημεν νὰ τὸν περιπτυχθῶμεν μὲ τὸν τρόπον ποὺ κρίνομεν ἐπωφελέστερον εἰς τὸ Δημόσιον συμφέρον, ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν ζωηράν του ἐπιθυμίαν ὅπως μᾶς ἐξυπηρετήσῃ κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις.

Εἰς ταῦτα προσθετέον τὸ ὅτι εἰδικῶς διὰ τὴν ἡμετέραν κτῆσιν τῆς Πάργας, τόσον σπουδαίαν —ὡς γνωστὸν Ὑμῖν τυγχάνει— διὰ τὴν προμήθειαν σιτηρῶν καὶ ἄλλων ἐφοδίων ὑπὲρ τῆς Νήσου ἐκείνης, οὗτος προσεφέρθη μὲ μεγάλην προθυμίαν νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν Κυριαρχίαν, τοῦθ' ὅπερ βεβαιώνει ὅτι δύναται νὰ ἐπιτύχῃ διὰ δαπάνης 1000 μόνον Δουκάτων περίπου καὶ μὲ 50 καλοὺς στρατιώτας, δεδομένου ὅτι ἔχει ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπικουρίαν τῶν πέριξ τῆς Πάργας πιστοτάτων Ἀλβανῶν οἱ ὁποῖοι ἐξηγέρθησαν καὶ μεταξὺ τούτων ἔχει οὗτος μεγάλην ἐπιρροήν. Θὰ τὴν ἀνακτήσῃ ὡς μᾶς ἐβεβαίωσε καὶ θὰ τὴν διατηρήσῃ, αἱ δὲ γεννησόμεναι δαπάναι θὰ προέλθουν ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν χωριῶν καὶ τῶν μύλων τῶν Ἀλβανικῶν χωρίων.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους σᾶς παραγγέλλομεν μετὰ τῆς Γερουσίας, ἵνα, ἀφοῦ σταθμίσητε καλῶς τὰς προτάσεις του καὶ ἀφοῦ συγκεντρώσητε τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας, ἂν ἡ ὑμετέρα φρόνησις κρίνῃ ὅτι ἡ σχεδιαζομένη ἐπιχείρησις δύναται νὰ φθάσῃ εἰς καλὸν συμπέρασμα, νὰ μὴ διστάσητε νὰ τὸν συνδράμητε καὶ ὀφείλετε κατόπιν νὰ ἐπιδιορθώσητε τὴν πόλιν τῆς Πάργας καὶ νὰ τὴν ὀχυρώσητε κατὰ τὸν καλλίτερον δυνατὸν τρόπον ποὺ ὑμεῖς θὰ ἐγκρίνητε. Νὰ τῷ δώσητε, ἐν τοσούτῳ, 50 καλοὺς στρατιώτας μὲ μισθὸν 20 Δουκάτα κατ' ἔτος εἰς τὸν καθένα καὶ νὰ τοποθετήσητε τοῦτον ὡς Διοικητὴν τοῦ τόπου.

Ἂν δέ, κατόπιν τῶν πληροφοριῶν ποὺ θὰ συγκεντρώσητε, κρίνητε ὅτι δὲν θὰ τελεσφορήσῃ ἡ ἐπιχείρησις περὶ ἧς ἀνωτέρω σᾶς παραγγέλλομεν, τότε νὰ χρησιμοποιήσητε τὸν ἡμέτερον γενναῖον καὶ πιστότατον Πέτρον Λάντζαν ἀλλαχοῦ, ἐγκαθιστῶντες τοῦτον ὡς κυβερνήτην μιᾶς ἐκ τῶν ἡμετέρων γαλερῶν ἢ νὰ τῷ δώσητε ἄλλο τι ἀξίωμα ἀντάξιον τῆς ἀνδρείας του καὶ τῶν προσόντων του.— Παρ' ἡμῶν οὗτος κρίνεται ἄξιος καὶ διὰ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην θέσιν.

Πρέπει νὰ τὸν περιπτυχθῶμεν λόγῳ τῶν παλαιῶν του ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας θεωροῦμεν ἐπωφελεστάτας καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ ἀποστῇ ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀφοσίωσιν, τὰς ὁποίας ἐπέδειξε μὲ τὴν τόλμην καὶ γενναιότητά του».

---

2. Κατ' ἔτος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐψήφισαν 174 ὑπὲρ
2 κατὰ
καὶ 1 μὴ εἰλικρινὴς ψῆφος

## ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΟΙΤΗΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΠΑΔΟΥΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1725

Εἰς τὸ ὑπ' ριθμ. 87 τεῦχος τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» (σελ. 553—4) εἴχομεν δημοσιεύσει δύο καταλόγους τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης κατὰ τὰ ἔτη 1701 καὶ 1708.

Τὼρα ἀνευρέθη εἰς τὴν Δέσμην 198 τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου καὶ τρίτος κατάλογος ὡς ἕπεται:

1) Ἀναστάσιος Σολομὼν τοῦ Νικολάου Κεφαλλήν
2) Χριστόφορος Κουτούφαρης τοῦ Δημητρίου Κεφαλλὴν
3) Φίλιππος Τυπάλδος τοῦ Ἰακώβου Κεφαλλὴν
4) Ἀνδρέας Τυπάλδος τοῦ Ἰακώβου Κεφαλλὴν
5) Σεβαστιανὸς Τυπάλδος τοῦ Φραγκίσκου Κεφαλλὴν
6) Πέτρος Κρασσᾶς τοῦ Νικολάου Κεφαλλὴν
8) Νικόλαος Καραμουντάνης τοῦ Λεονάρδου Κρὴς
8) Λεονάρδος Λάνδος τοῦ Φραγκίσκου Κρὴς
9) Δημήτριος Μαρατάρι τοῦ Μιχαὴλ Κρὴς
10) Νικόλαος Στρατικὸς τοῦ Ἰωάννου Κρὴς
11) Μιχαὴλ Ἀχέλης τοῦ Μαρκαντωνίου Κρὴς Ρεθύμνιος
12) Ἀντώνιος Ἀβραμιώτης τοῦ Νικολάου Ζακύνθιος
13) Νικόλαος Ἀθενέρης τοῦ Ἰωάννου Ζακύνθιος
14) Γεώργιος Τρομπέττι τοῦ Ἰωάννου Ζακύνθιος
15) Ἀναστάσιος Κουσίλας τοῦ Ἰωάννου Ζακύνθιος
16) Εὐστάθιος Νομικὸς τοῦ Λέοντος Ζακύνθιος
17) Παῦλος Νομικὸς τοῦ Λέοντος Ζακύνθιος
18) Γαετάνος Ρόσσι τοῦ Ἀντωνίου Ζακύνθιος
19) Ἀναστάσιος Ξένος τοῦ Ἰωάννου Ζακύνθιος
20) Γεώργιος Μπαρότσι τοῦ Δημητρίου Ζακύνθιος
21) Κων)νος Μπαρότσι τοῦ Δημητρίου Ζακύνθιος
22) Ἰωσὴφ Γκάρα τοῦ Πέτρου, Χιώτης
23) Ἀλέξανδρος Ποντίκα τοῦ Στέλιου, Θεσσαλονικεὺς
24) Νικόλαος Ρίτσι τοῦ Βελισαρίου, Ἀθηναῖος
25) Βελισάριος Ρίτσι τοῦ Πέτρου, Ἀθηναῖος
26) Φραγκῖσκος Ψωμᾶς τοῦ Νικολάου, Λευκάδιος
27) Θωμᾶς Ράλλης τοῦ Κων)νου, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
28) Χριστόδουλος Μπούας τοῦ Συμεῶνος, Κερκυραῖος
29) Ἠλίας Τσεζάνα τοῦ Ἐμμανουὴλ, Ἑβραῖος Κερκυραῖος

⁂ ⁂ ⁂

## 345 ΟΝΟΜΑΤΑ ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1717—1718

Εἰς τὴν Δέσμην 962 τοῦ Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν Προβλεπτοῦ Ζάζι Πασχουαλίγο, ἀνεύρομεν προσφάτως ἕνα μακρὸν κατάλογον περιλαμβάνοντα 345 ὀνόματα κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων, οἱ ὁποῖοι εἶχον δηλώσει τὸ 1717 τὰς ποσότητας κρασιῶν ποὺ εἶχε παραγάγει ἕνας ἕκαστος πρὸς ἐπιβολὴν τοῦ φόρου δεκάτης.

Καὶ ἐνῶ εἰς τὸν Κατάλογον τοῦ 1717 περιέχονται 345 ὀνόματα δηλωσάντων, ὅμως τὸ 1718 μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου εἶχον ὑποβάλει δηλώσεις μόνον 80. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξηνάγκασε τὸν τότε πρεβλεπτὴν καὶ Καπιτάνιον Κερκύρας Βενέδικτον Τσιβράν νὰ ἀναφέρῃ τὴν περίπτωσιν ταύτην εἰς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν Προβλεπτὴν ὁ ὁποῖος καὶ ἀπηύθυνε τὸ ὑπ' ἀριθ. 35 τῆς 24 Δεκεμβρίου 1718 ἔγγραφον πρὸς τὸν Δόγην, εἰς τὸ ὁποῖον, μεταξὺ ἄλλων, ἀναφέρει τὴν παρατηρηθεῖσαν ἐπιφύλαξιν τῶν Κερκυραίων εἰς τὴν ὑποβολὴν τῶν συνήθων δηλώσεων.

⁂ ⁂ ⁂

Ἀντεγράψαμεν τὰ ὀνόματα ἐκ τοῦ Καταλόγου καὶ τὰ ἐτονίσαμεν ὅπως ἐνομίσαμεν καλλίτερον, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ

εἶναι καὶ τινα ὄχι ὀρθῶς τονισμένα. Ἄλλως τε εἰς τὴν Ἰταλικήν, ὡς εἶναι γνωστόν, δὲν ὑπάρχει τονισμὸς εἰς τὰς λέξεις.

Δὲν ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν παραπλεύρως τοῦ ὀνόματος καὶ τὴν ποσότητα τῶν κρασιῶν ποὺ εἶχε δηλώσει ὁ καθένας. Ἀναφέρομεν μόνον ὅτι αἱ ποσότητες κυμαίνονται μεταξὺ 14 (τὸ ἐλάχιστον) καὶ 4.824 (τὸ μέγιστον).— Δὲν ὑπάρχει πρὸ τοῦ ποσοῦ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τοῦ μέτρου ἅπερ τότε ἐχησιμοποιεῖτο διὰ τὰ κρασιά. Μᾶλλον φαίνεται ἕνα Ἰταλικὸν «Ζέτα» καὶ ὑποθέτομεν νὰ ἐννοῇ «τζάραις» ἢ «τζιάραις» (βλ. Α. Μ. Ἀνδρεάδου— περὶ τῆς οἰκονομ. Διοικήσεως τῆς Ἑπτανήσου Τόμος Α΄ σελ. 48).

Ὑπογραμμίζομεν, τέλος, ὅτι πρὸ τῶν ὀνομάτων εὑρίσκομεν τὴν λέξιν «κύριος» προκειμένου περὶ τῶν εὐγενῶν καὶ ἀστῶν, ἐνῷ τὰ ἄλλα εἶναι ὀνόματα τῆς λαϊκῆς τάξεως καὶ δὲν ἔχουν αὐτὴν τὴν διάκρισιν.

## ΙΔΟΥ ΤΩΡΑ Ο ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

κ. Ἀλβίζε Πιέρη
Γεωργάκης Μακρῆς
Γιάννης Λουέρι
κ. Φραγκίσκος Παδοβὰν
κ. δόκτωρ Μπόρταλο Φαρμέντι
Δημοῦσος Καίσαρης
Ἀλβίζε Ἁγιοβλασίτης
Πέτρος Μιχάλης
Γιάννης Κοπασάτης
κ. Κωνσταντὴς Καβάσιλα
κ. Ἰωάννης Μορέλλο Τζιουστινιάν
κ. Ἰωάννης Σκορδιλῆς
κ. Ζουάνε Δάνδολο, Ταγματάρχης
Θοδωρὴς Πεπελιότης
Γεωργάκης Διγενῆς
Στέφανος Πετρετὶν
κ. Ζόρζι Βονδυλάκης
κ. δόκτωρ Ἀντώνιος Μαρκοράν
κ. Λορέντσος Καλογερᾶς
κ. Ἀντώνιος Θεοτόκης
κ. δόκτωρ Ἰωάννης Ρίκκι
κ. δόκτωρ Σεβαστιανὸς Δάβιτς
κ. Νικολέτο Γαλιέλο
κ. Ζουάνε Κουαρτάνο
κ. Ζουάνε Κατσαΐτης
κ. Στέλιος Καποδίστριας τοῦ Ἀντωνίου
κ. Πέτρος Δαβόλη τοῦ Ζαχαρία
κ. Πέτρος Κυνηγὸς
κ. Στέφανος Μάστρακα
κ. Στέλιος Χαλικόπουλος
κ. Νικολὸς Ἀλιπούτσα
κ. Νικόλαος Τέστα
Ἱερομόναχος Νικηφόρος Λεπενιώτης
κ. Παναγιώτης Λουκάνη
κ. Μανουὲλ Θεοτόκης
κ. Φραγκῖσκος Τσιγάλα
κ. Ἀλέξανδρος Μανέτη
κ. Μπενέτο Νάκα
κ. Ἀναστάσιος Τριβόλη
κ. ὑπολοχαγὸς Γερόλαμος Γέγκερ
αἰδέσιμος δὸν Ἀντώνιος Βαρούχα
κ. Ἰωάννης Καπαδόκα
κ. Ζόρζι Παπασιγκόπουλος Βροντάϊ
κ. Παναγιώτης Πιέρη
κ. Ἀνδρέας Γιωργάκη
κ. Θεόδωρος Τζαγκαρόλ
Νικολὸς Κρητικὸς
Σταμάτη Μάζη
κ. Σιλβέστρος Λουκαΐτη
κ. Φίλιππος Τζαγκαρόλ
αἰδ. δὸν Παπαπέτρος Γεωργίου
κ. Στέλιος Καλογερᾶς
κ. Λουκᾶς Κουαρτάνο
κ. Χριστόδουλος Χαλικόπουλος
κ. Ἱππότης Φραγκῖσκος Μιντέϊ
κ. Βιάρος Καποδίστριας ἐξ ὀνόματος τοῦ
(πατρός του κ. Ἀντωνίου
κ. Πολύμερος Ροδόσταμος ἐξ ὀνόματος
(τοῦ πατρός του κ. Ζαχαρία
κ. Ἰωάννης Ἀντώνιος Πατσό
κ. Λορέντσος Δάβιτς ταγματάρχης
Ἀνδροῦτσος Σάουλι
κ. Νικικὸς Σπάδας
κ. Λουνάρδος τοῦ Γεωργίου
κ. Θοδωρὶς τοῦ Κυριάκη
κ. Ἐκτωρίνα Βενιὲρ
κ. Τζιρόλαμο Κανάλ
κ. Ἀντώνιος Καρίνο
κ. Γεώργιος Βιστάρι διὰ τὸν κ. Παῦλον
(Πετρετὶν
κ. Σπυρίδων Ἔπαρχος
κ. Ἰωάννης—Βαπτιστὴς Θεοτόκης
κ. Μιχαὴλ Ρίκκι
κ. Μιχαὴλ Πολυλᾶς
κ. Μάζιο Πολίτης
αἰδ. δὸν Γεώργιος Βίγκαρος
Παναγιώτης Καμάρατο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κ. δόκτωρ Γεώργιος Τουρλινὸ
αἰδ. ἱερομόναχος Νικηφόρος Λουκάνη
κ. Γεώργιος Μιντέϊ
κ. Νικολὸς Μαζαράκης
κ. Νικολὸ Ρίκκι
κ. Σωτήριος Λουκάνι
Νικόλαος Κονισπολιώτη
κ. Σίμων Μπούα
κ. Βαλσαμὶν Ἀβράμη
Ἀναστάσιος Σοχωρίτης
Ἀναστάσιος Κυσιλάρης
κ. Λάουρο Πετρετὶν
Δόκτωρ κ. Μαρὶν ντὶ Σάντιν
κ. Σπυρίδων Καλογερᾶς
κ. Χριστόδουλος Λουπίνο
κ. Παῦλος Τέστα
κ. Ζόρζι Μπούνιας
κ. Λιμπεράλ Ζανάρδι
Δόκτωρ κ. Φραγκίσκος Σπάδα
Ἀνδρίκολο Ἀντριχωριάτης
κ. Στάθης Θεοτόκης
Μαρία Λιτσαπούλα
Δόκτωρ κ. Στέλιος Χαλικόπουλος
κ. Ζουάνε Μαρμαρὰν
κ. Ἄγγελος Καρυόφυλλος
Δόκτωρ κ. Στέλιος Ρίκκι
Δόκτωρ κ. Σπυρίδων Βούλγαρης
κ. Ἄγγελος Μπάκος
Λορέντσος Ραϊπέτη
Φραγκίσκος Δομπινιάκο
αἰδ. δὸν Ζουάνε Κομιτὰ
κ. Μαρκαντώνιος Τζιουστινιάν
κ. Ζόρζι Πιέρη
κ. Παῦλος Ἀλιπούτσα
κ. Ἰωάννης Σκορδίλης τοῦ Ἐμμανουὴλ.
αἰδ. δὸν Φίλιππος Σκορδίλης
κ. Κωνσταντὶς Γαλιέλο
κ. Μπενέτο Πιέρη τοῦ Σταυράκη
κ. Δράκος Βασιλᾶς
κ. Ζόρζι Γονέμης
κ. Θεόφιλος Λουκάνης
κ. Βιτσέντσος Ρίκκι
Ἀρσένης Σοχωρίτης
κ. Θεόδωρος Προσαλέντης ἱππότης
κ. Στέλιος Προσαλέντης
κ. Μιχαὴλ Λισγάρας
Γιάννης Κρίτα
κ. Σπῦρος Κοντὸς (ἢ Κόντος)
Στέλιος Κονυφάο
Σπῦρος Παπαδόπουλος
Ἀνθὴ Βίζο
Θεόφιλος Παπαδόπουλος
αἰδ. δὸν Γεώργιος Σαλαμὸν
κ. Λορέντσος Καποδίστριας
κ. Λοχαγὸς Μπαρδισέρα Μαρόλη
κ. Ἔλενα Μαρόλη
κ. Ἀλέξανδρος Θεοτόκης
Γιάννης Μωραΐτης
κ. Ἀνδρέας Μαρμαρὰν
κ. Πάε Μὸρ
κ. Γιαννέτα Μποζίκη
κ. Ἰωάννης ἐκ Μήλου
κ. Φραγκᾶς Γερομεριάτης
κ. Δομένικος Πιέρη τοῦ Ζανέτου
κ. Φραγκίσκος Βλασόπουλος
Δημήτριος Κουλούρης
Δόκτωρ κ. Γεώργιος Παλαιοχωρίτης
κ. Γερόλαμος Παλαιοχωρίτης
κ. Νικολέτος Κουαρτάνο
Θεοτόκης Μπαλὸ (ἢ Μπάλο)
Νικολὸς Κανάκια
κ. Σπυρίδων Χαλικιόπουλος
κ. Σπυρίδων Ρίκκη
κ. Μπόρτολο Τζάκη
κ. Γιωργάκης Χριστόδουλος
Δομένικος Παγηράτης
κ. Φραγκίσκος Τίλιο
Δόκτωρ κ. Φραγκίσκος Ρίκκη
Στεφανῆς Μουμούρη
Ἀντώνιος Σκιαδόπουλος
Ζουάνε Γαετάνι
κ. Ζόρζι Σιλιγκάρδο
κ. Πέτρος Βούλγαρης
κ Ἄγγελος Θεοτόκης
κ. Ἰάκωβος Σκιαδᾶς
κ. Ζόρζι Ριζικάρι
κ. Μιχαὴλ Λουκάνη
κ. Κάρολος Γονέμη
κ. Πέτρος Τζόγια
αἰδ. δὸν Γρηγόριος Φλῶρος
Μπετίνα Κουρκουμέλου
Γιάννης Στόγια
κ. Νικολὸς Καλιτᾶ
κ. Ζανέτος Ροδίτη
Ἀναστάσις Ἁγιοβασιλίτης
Δημήτριος Παπαδάτος
Δημήτριος Ραφτόπουλος
Δημήτριος Σαμουήλης
Γιάννης Καναλιώτης
Ματθαῖος Βερβισιώτης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Βιτσέντσος Βερβισιώτης
κ. Κωνσταντὴς Ροδόσταμος
Ζουάνε Δεσύλας
κ. Διαμάντω Κοκκίνη
'Αντώνιος Τριαντάφυλλος
Νικολέτος Πεπαλιώτης
κ. Γερόλαμος Καποδίστριας
κ. Μπενέτος Θεοτόκης
κ. Γερόλαμος Μορέλλος
κ. Βιτσέντσος Σαγρέδο
'Αναστάσις Καρύδης
Ζουάνε Μπουτοῦνο
κ. Ζανέτος Ροδόσταθμος
αἰδ. δὸν Βερναρδῖνος 'Αντωνίνι
κ. Δομένικος Κίτρακας
κ. Ζουάνε Πιέρη τοῦ 'Ιωάννου—Βαπτι-
(στοῦ
κ. Σπυρίδων Δόνδης
κ. Δομένικος Πιέρη τοῦ Στεφάνου
κ. 'Ιάκωβος Βλασόπουλος
κ. Νικολέτος 'Ασημόπουλος
κ. Ζόρζι Κοκκίνης
κ. Έλενα Μπακὸ
κ 'Αναστάσιος Πετρόνιος διὰ τὴν μη-
(τέρα του Γαλιάναν
κ. Σπυρίδων Πιέρης τοῦ Στεφάνου
κ. Βαπτιστὴς Κιαδὸν
κ. 'Ιάκωβος Καπιλιάνος
κ. Μανώλης Λούπινος
Μανώλης Λατῖνος
Μιχαὴλ Κόκκινος
Δομένικος Μωραΐτης
Χαΐμ Δέντε
Μόϊζε Βίττα Κεριδδο
'Αβραὰμ τοῦ Ραφαὴλ Γκαὸν
'Ιωσὴφ Δέντε
Δαβὶδ Ζαδὶκ τοῦ Κιμὲφτ
Μορδοχαΐ Ναχαμοῦλι
Δόκτωρ κ. Θεόφιλος Ροδίτης
κ. 'Οδηγητριάνος Λουκάνης
κ. Μπετίνα Βούλγαρη
κ. Νικολὸς Κακαθέλλας
κ. 'Αντώνιος Πολίτης
Στέλιος Παγκράτης
Στάθης Θεατόκης
Νικολὸς Κορακανίτης
'Αντώνη 'Αβάτιμο τοῦ Σπύρου
κ. Θεόφιλος Λαρτοῦρος
κ. 'Αντώνιος Χαλικόπουλος τοῦ Νικολάου
κ. Ζουάνε Χαλικόπουλος τοῦ 'Αρσενίου
αἰδ. δὸν Στυλιανὸς Μουλιάνος
κ. Σπυρίδων Προσαλέντης
'Ιερομόναχος Θεόφιλος Σαμουὴλ
κ. Γιῶργος Βασιλᾶς
κ. 'Αλέξανδρος Μαζαράκης
κ. Νικολὸς Βούλγαρης ἐξ ὀνόματος τοῦ
(πατρός του
κ. Παναγιώτης Καλωνᾶς
κ. Μάρκος Παλατιανός
κ. Γιῶργος Πετρετὶν
κ. 'Αντώνης Λεπενιώτης
αἰδ. δὸν 'Αντώνιος Δάσκολη
'Ιερομόναχος Κοσμᾶς Μωραΐτης
κ. Σταυράκης Σαραντάρης
κ. Γερόλαμος Λίμα
κ. Τιλεμέρο Χαλικιόπουλος
κ. Νικολὸς Ρετζίνι
κ. Μάρκος Δαβάτσο
κ. Πρίαμος Μαρκορὰν
Φραγκῖσκος Παγκράτη
Πέτρος Σαγορίτης τοῦ Ζαφείρη
'Αλβίζε Καζαμάνο
κ. 'Ιωάννης —'Ανδρέας Βενιὲρ
αἰδ. δὸν Σπυρίδων Ζαχαρία Θεμελῆς
Γιάννης Κόρκουλος
Γιάννης Καλογερᾶς
αἰδ. δὸν Μαρὶν Μπέγκα
Εὐγενὴς Μαρὶν Δονά
'Αντώνιος Τάση
Γιῶργος Σινιώτη
κυρία Θοδωρέλλα Πετρενὶν
αἰδ. δὸν Στέφανος Μίστο
'Ανδρέας Τραντάφυλλος
Γιάννης Δεδότση
Στάθης Δεδότση
Νικολὸ 'Αλάτσερο
Νικολέτο Δαβιάνο
'Ιωάννης—Βαπτιστὴς Τόζη
Νικολὸ Κανιότη
κ. Έλενα Ροσοξέστη
Σπῦρος Σγοῦρος (ἢ Σγουρὸς)
Σταματέλλος Καλογερόπουλος
Παῦλος Τραντάφυλλος
Ζόρζι Καρύδης
κ. Φραγκίσκα Κορτεζὰν
κ. Δόκτωρ Ζουάνε Λίπουνα
κ. Νικόλας Βλάχος σημαιοφόρος
κ. 'Αναστάσιος Μωραΐτης
αἰδ. κ. Παπακωνσταντὶς Βεβέλλης
αἰδ. δὸν Φιλιππῖνος Μαριέτι

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κ. Λεονάρδος 'Αμπελικιώτουλος
κ.κ. ἀδελφοὶ Κοσσιμάτη
κ. Γερόλαμος Τέρτσι
κ. Παναγιώτης Λεπενιώτης
κ. 'Αρσένιος Κουαρτάνο
'Ιακὼβ τοῦ Λέδδον Τοντέσκου
Ζουάνε 'Αργάλια
Γιαννοῦρος Κοσφίκης
Μπόρτολος Κοσφίκης
Στάος Κόντα
κ. Ζουάνε Μποζὰν
Νικολὸ Παγκράτι
Δόκτωρ κ. Σπυρίδων Βασιλᾶς
Μένεγος Κοντὸς (ἢ Κόντος)
Χριστόδουλος Κοντὸς (ἢ Κόντος)
Νικολέττα Καίσαρη
Παναγιώτης Φακιόλας
'Αναστάσις Κόκολο
'Αναστάσις Ροψομανίκι
Κωνσταντὶς Κούρκουλος
Ταγματάρχης κ. Βάρδας
Ζουάνε Κοντοπίδι
κ. Δημήτριος Χαλικιόπουλος τοῦ Στεφ.
κ. Διόνδος Γιαννιώτης
κ. Πέτρος Κομπίτσης ἐξ ὀνόματος τοῦ (κ. Νικολοῦ
ὁ κ. κόμης 'Ανδρέας Θεοτόκης ἐξ ὀνό(ματος τοῦ πατρός του
Ντόντος Καλογερᾶς
Φραγκίσκος Πίλλο
αἰδ. δὸν 'Ιωάννης 'Αντωνίνι
Γιάννης Μοσπινιώτης
κ. Νικόλας Θεόμαχο
κ. Ζουάνε Μαριέτι
κ. 'Αρσένιος Μπαλτζιαρὶν
κ. Ζόρζι Λούκαρης
κ. Νικολὸς Μαρκέτη
ταποτηρητὴς δὸν 'Ιωάν. Καποδίστριας
Ζόρζι Δήμας
Νικόλα Μαρκέτι τοῦ 'Ιωάν.—Βαπτι(στοῦ
κ. 'Ιωάννης—Βαπτιστὴς Μορμέγα
αἰδ. δὸν 'Ιωάννης Γονέμης τοῦ Ζόρζι
Στέλιος Μεγαλογένης
κ. Δημήτριος Πιέρη τοῦ 'Ιωάννου—Βα(πτιστοῦ
κ. Βιτσέντσος Πιέρη
κ. Βίκτωρ Χαλικιόπουλος
αἰδ. δὸν Νικολὸ Καλωνᾶς
κ. Φελίκουϊ Βούλγαρη
κ. Στάμος Μίνιο
κ. κόμης 'Ιωάννης Βούλγαρη
'Ανδρέας Χειμαριὸς
κ. Γερόλαμος Καλογερᾶς
κ. Χριστόδουλος Λουκάνη
κ. Σπυρίδων Γερανὸς
'Ιερομόναχος Σεραφεὶμ Γεωβανίτη
Γιάννης 'Ασπιώτης
'Ιωάννης — Βαπτιστὴς Στρατικὸς (διὰ τὸν ἀδελφόν του
κ. Γερόλαμος Σκορδίλης
Φραγκίσκος Σουδιάνος
Κωνσταντὶς Τοιτοὺ Ρόβα
κ. Κόμης Γεώργιος Θεοτόκης
Σπῦρος Ρέβη
αἰδ. δὸν Χριστόδουλος Βούλγαρη
Ζόρζι Γιαννιώτη
κυρία Κοκὼ Βολέμη μήτηρ τοῦ κ. Ζόρζι (Τόπο
Γιάννης Τραντάφυλλος
κ. 'Ιάκωβος Χαλικιόπουλος
Κάρολος Μπαραλῆς
κ 'Ιωάννης Βαπτιστὴς Κορδιάλι
αἰδ. Δὸν Βίκτωρ Κλαπατσαρᾶς
κ. Βιτσέντσος Ματσολένι
κ. 'Αντώνιος Προσαλέντης
κ. κόμης Δομένικος Βούλγαρη
κ. 'Ιωάννης—Βαπτιστὴς Μπόναφιν
'Αναστάσιος Κυπριώτης
κ. Πέτρος Χαλικιόπουλος

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

# Ο ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΙΑΝ*

## ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

### 3

### Δημήτριος Νίτζου καὶ Χριστ. Φιλητᾶς ἐκ Παρισίων τῇ 13 Ἰουλίου 1818 πρὸς Κωνστ. Ἀσώπιον εἰς Βιέννην (Ἐθνικὴ Βιβλιοθ. Ἀρχ. Ἀσωπ, ἀριθ. 238)

Κα πάλιν χαῖρε

Παρισίοις τῇ 13 Ἰουλίου 1818

Πρὸ τριῶν ἡμερῶν σὲ ἔγραψα διεξοδικὰ περὶ πολλῶν περικλείων ἐν ταὐτῷ καὶ τὰ ἴσα τῶν δύο γραμμάτων, ἀλλ' ἐπειδὴ μ' ἐφάνη ὡσὰν νὰ ἀμέλησακάτι εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς περικλειούσης αὐτὰ γραφῆς πρὸς τὸν κύριον Γεώργιον Σταύρου Ἰωάννου(34), καὶ ἀκολούθως ἐνδέχεται νὰ ἐννοῆται ὡς πρὸς τὸν πατέρα(35) καὶ ὄχι πρὸς τὸν υἱὸν στελλόμενα (εἰς τοῦτο ὅμως δὲν σφάλλω ἐγώ, τοιουτοτρόπως μὲ εἰδοποίησαν ὅτι τοὺς γράφουσι πανταχόθεν) διὰ τοῦτο ἔκρινα εὔλογον νὰ σὲ εἰδοποιήσω καὶ διὰ τῆς παρούσης μου διδομένης σε ἀπὸ τοὺς διατάκτορας τοῦ λογίου Ἑρμοῦ, πρὸς τοὺς ὁποίους πρόσφερε καὶ τοὺς χαιρετισμούς μου, ὅθεν ἂν ἕως τὼρα δὲν ἐπερίλαβες τὰ γράμματά μου θέλεις τὰ ζητήσει ζητῶν ἀπὸ τὸν κὺρ Γεώργιον τὰ περικλειόμενα εἰς τὴν ἐπιγραφὴν «*A. Monsieur Johannu Vienne en Autriche.* Εἶμαι βέβαιος ὅτι τὰ ἔλαβες μὰ τί μὲ κάμνεις ὅπου εἶμαι φεσφεζές. Λέγε τῷ κὺρ Γεωργίῳ εὔφημα περὶ ἡμῶν καὶ δὲν βλάβει ὅτι δὲν ἔχομεν καὶ ἀργύριον. Σὲ ἀσπάζομαι, φίλε, γλυκύτατα καὶ σὲ εὔχομαι ὑγείαν καὶ κατευόδωσιν. Προσμένω γράμματά σου ποθητά, ποθητότατα

Ὁ σὸς Φιλητᾶς

Καὶ ἐγὼ ὁ Δημήτριος Νίτσος ἀσπάζομαί σε ἀδελφικῶς, ζητῶν συγχώρησιν, ἐπειδὴ δὲν ἀπεκρίθην κατὰ μέρος εἰς τὸ φιλικόν σας, τοῦτο ὅμως δὲν ἦτον ἀκαταδεξία, ἀλλὰ ἀσχολία καὶ πεπάθησις, ὅτι ὁ κοινὸς φίλος ἤθελε κάμει, ὡς ἐλπίζω νὰ ἔκαμε τὸ ὅσον ἐγὼ· φίλος γάρ, ἄλλος ἐγώ. Σᾶς ζητῶ, ἐὰν σοι εἶναι ἐπιθυμητόν, νὰ μοὶ φανερώσῃς ποῖα ἦτον τὰ ὄχι ἀσυντελῆ καίτοι μὴ συντελέσαντά με, διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τῆς ἀναχωρήσεως ἀπὸ Γεργέστης, διὰ τὴν ὁποίαν ὡς ὠφέλιμον καὶ εὐδαίμονα δι' ἐσὲ χαίρων, καὶ οὐ παύσω χαίρων. Ὕγιαινε, εὐτύχει ἐνθυμούμενος τοῦ φίλου. Ἄσπασον τοὺς ἐκδότας τοῦ Λ.Ε. ἐκ μέρους μου.

Δημήτριος Νίτζου

Εἰς τὸν Λόρδ Γυλφόρδ ἐνθυμοῦ νὰ προσφέρῃς καὶ ἐκ μέρους μου προσρήσεις ἐὰν τὸν ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην κάποιος *Fileta* τὸν ὁποῖον εἰς Νεάπολιν εἶδεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μαρκέζου *Berio* καὶ εἰς τὸ κατάλυμα τῆς εὐγενίας του ὄχι ἅπαξ. Πρὸς τούτους μὴ λησμονήσῃς νὰ τὸν προβάλῃς τὸ περὶ τῶν νέων τῶν ἐπιθυμούντων νὰ σποιδάσωσιν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τοῦ νὰ χρησιμεύσουν μίαν ἡμέραν ὡς διδάσκαλοι εἰς τὴν συστηθησομένην ἀκαδημίαν(36) τὴν Ἰόνιον, μάλιστα ἕνας ὁ Τυπάλδος Κεφαλληνίτης(37) πνέει τὸ δημόσιον καλὸν αὐτό, καὶ ἀφοῦ ἐτελείωσεν εὐτυχῶς τὸν δρόμον τῶν μαθημάτων του, ἀφιερώθη ὅλος εἰς τὴν σποιδὴν τῆς φυσικῆς ἱστορίας ὄχι μὲ σκοπὸν ἄλλον εἰμὴ ἐὰν τὸν καλέσῃ ἡ πατρὶς νὰ εὑρεθῇ ἑτοιμασμένος εἰς τὸ κάλεσμα, Μὰ, Μὰ δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 816.

νευ τούτων εἶναι χαμένα ὅλα, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸν καὶ ἄλλους ὡσὰν αὐτὸν μὲ εἴδησιν συγκεκρατημένους τοῦ Ἕλληνος λόγου καὶ τὰ μαθήματα τῆς Ἰατρικῆς ἢ ἄλλου κλάδου ἐπιστημῶν καὶ γραμμάτων διατρέξαντας καὶ διατρέχοντας παντοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην πρέπει τὸ διοικητήριον νὰ ἐνισχύσῃ μὲ τοὐλάχιστον δύο χρόνων ἔξοδα διὰ νὰ ἀσχοληθῇ ἕκαστος κατὰ τὴν κλίσιν του ἢ καὶ κατὰ τὴν διόρισιν ὅπου λάβῃ εἰς ἕνα κλάδον κατὰ μέρος διὰ νὰ τελειωθῇ εἰς αὐτὸν ὅσον ἠμπορεῖ ὥστε νὰ τὸν ἐπαγγέλληται ἀξιοχρέως. Δὲν μὲ παραινεῖ κανὲν προσωπικὸν διάφορον προβάλλοντά σε παρόμοια πράγματα, ἐπιθυμῶ καθὼς καὶ σύ, ἀγαπητέ μοι Ἀσώπιε, τὴν δόξαν τῆς πατρίδος μας πολὺ ἀπέχων ἀπὸ τὸ νὰ συγκαταλέξω ἐμαυτὸν εἰς τὸν χορὸν τῶν διδαξόντων. Εἶθε, φίλε, οἱ πόθοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ οἱ ἐδικοί σου νὰ λάβουν τὴν ἀποπλήρωσιν μίαν ἡμέραν. Ὡς τόσον κίνα(;), κέντα, παρακίνει, καὶ κατευοδοῦ ὑγιαίνων.

Ὁ δελφός σου Φ.

(Ἐπὶ τοῦ νώτου) *Pariss M. Monsieur. Mr Constantin Asopius. Chez MM les redacteurs de Hermes Logios à la chapelle grecque No 757—758. à Vienne en Autriche.*

---

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

34 Γεώργιος Σταύρου (1788—1869). Ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα τῇ 2 Ἰανουαρίου 1788 ἐκ τοῦ Σταύρου Ἰωάννου ἢ Τσιαπαλάμου καὶ τῆς Μπαλάσιως τὸ γένος Κερασάρη. Εἶχεν ἀδελφοὺς τὸν Σωτήριον, τὴν Ἀλεξάνδραν, τὴν Αἰκατερίνην καὶ τὴν Ἑλένην σύζυγον Μελᾶ. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Μπαλάνειον Σχολήν, εἶτα τὴν Καπλάνειον καὶ τέλος εἰς Λύκειον ἢ Γυμνάσιον ἐν Βιέννῃ ὅπου ἔμαθεν ἐμπορικὰ καὶ τὴν Γερμανικήν. Τῷ 1804 εὑρίσκεται μετὰ τοῦ πατρός του εἰς Βιέννην. Ἀπὸ τοῦ 1811 ἐλθόντος τοῦ πατρὸς του εἰς Ἰωάννινα διευθύνει τὸν ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸν οἶκον μέχρι τοῦ 1820. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1820 μέχρι τέλους τοῦ 1822 δρᾷ εἰς Βλαχίαν, Βουκουρέστι, Κροστάνδην καὶ Σιμπίνι, τὸν δ' Ἰανουάριον 1823 εἰς Βιέννην. Κατὰ τὰς ἀπουσίας του ἀναπληροῖ τοῦτον ὁ ἐξάδελφός του Ζώης Χαραμῆς. Ἀποθανόντος τοῦ πατρός του (Ν)βριον 1823) ἔρχεται εἰς Ἑλλάδα. Ἀπρίλιον 1824 εἰς Φλωρεντίαν καὶ Ἰούλιον εἰς Λιβόρνον. Τὸν Σεπτέμβριον ἐγκαταλείπει τὴν Ἰταλίαν, τὸν Ὀκτώβριον φθάνει εἰς Ζάκυνθον καὶ τὸν Νοέμβριον εἰς Ναύπλιον ὅπου συγκατοικεῖ μὲ τὸν Κωλέττην καὶ γίνεται ἔμπιστος γραμματεὺς τοῦ Γ. Κουντουριώτη, Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ἔδρασε κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου. Συνετέλεσεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τὴν ὁποίαν διώκησεν ἐπὶ 27 συνεχῆ ἔτη. Ἀπέθανε τῇ 31 Μαΐου 1869.

Βλ. Νικ. Β. Πατσέλη, Γεώργιος Σταύρου 1788—1869. Ἠπειρωτικὸν Μνημεῖον, τεῦχος Β΄, Παράρτημα Δεύτερον τῶν «Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν», ἐν Ἰωαννίνοις 1928 σελ. 33—61 (ἔνθα καὶ βιβλιογραφία).

Σωκρ. Β. Κουγέα, τὸ Ἠπειρωτικὸν Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», τόμ. ΙΔ΄ (1939) σελ. 1 κ.φ.σ. Νύση Μεταξᾶ Μεσσηνέζη, Γεώργιος Σταῦρος καὶ Ἐθνικὴ Τράπεζα. Ἀθῆναι 1956.

35 Σταῦρος Ἰωάννου.— Ὁ Σταῦρος Ἰωάννου ἢ Τσιαπαλάμος, ἦτο διάσημος ἔμπορος τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη προεστὸς τῆς πόλεως ταύτης. Διὰ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ κατώρθωνε νὰ ὑπερασπίζῃ καὶ σώζῃ τοὺς συμπατριώτας του παρὰ τῷ Ἀλῇ Πασᾷ τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ ὁποίου ἦτο γενικὸς εἰσπράκτωρ τῶν φόρων καὶ ταμίας. Ἔλαβε σύζυγον τὴν Μπαλάσιων, θυγατέρα τοῦ Χριστοδούλου Τσουκαλᾶ ἢ Κερασάρη ἢ Μίσιου. (Βλ. Κουγέα, Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου σελ. 32). Ἀπέκτησε πέντε τέκνα: τὸν Γεώργιον, τὸν Σωτήριον, τὴν Ἀλεξάνδραν, τὴν Αἰκατερίνην καὶ τὴν Ἑλένην. Τὰς ἐν Βιένῃ ἐργασίας του ἤρχισε τὸ 1771, ὅπου διεξῆγε κατ' ἀρχὰς μὲν ἐμπορικὰς ἔπειτα δὲ καὶ τραπεζιτικὰς ἐργασίας ἐν συντροφίαις μὲ διαφόρους ὁμογενεῖς. Τὸν ἐν Βιέννῃ ἐμπορικὸν οἶκον, τοῦ ὁποίου παράρτημα εἶχεν ἱδρυθῇ καὶ εἰς τὴν πόλιν Ζέμνα (Σεμλῖνον), διηύθυνεν ὁ ἴδιος ὁ Σταῦρος μέχρι τοῦ 1811. Ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1811 ἀφήνει εἰς τὴν Βιέννην τὸν υἱόν του Γεώργιον καὶ ἔρχεται εἰς Ἰωάννινα ὅπου μένει μονίμως μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἦτο προεστὸς τῆς πόλεως καὶ ἐπίτροπος τῶν Λάσσων (=κληροδοτημάτων).

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων (Ἰούλος 1820 ἕως Ἰαν. 1822) ἔφυγεν οἰκογενειακῶς καὶ ἐπλανᾶτο εἰς Καπέσοβον, Ἄρταν,

Μονοδένδρι, Ζέλοδον, Μονὴν Βεΐτσης. Τὸν Νοέμβριον 1823 ἀπέθανεν ἐν Ἰωαννίνοις.

Σωκρ. Β. Κουγέα, Τὸ Ἠπειρωτικὸν Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου. Ἠπειρωτ. Χρονικά, τ. ΙΔ΄ (1939) σελ. 29—36 καὶ ἀλλαχοῦ.— Κων. Ἀθ. Διαμάντη, Ἰωαννῖται πρόσφυγες εἰς Ἄρταν κατὰ τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Περιοδ. «Σκουφᾶς», τεῦχος 3 (Δεκέμβριος 1955) σελ. 15—20.

36 Ἀ κ α δ η μ ί α.— Οὕτως ὠνομάσθη κατ' ἀρχὰς ἡ σχολὴ τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου Πλάτωνος, ἥτις ἤκμασεν ἐπὶ ἐννέα αἰῶνας, διαλυθεῖσα τῷ 529 μ.Χ. Ὡς φιλοσοφικὴ σχολὴ ἡ Ἀκαδημία διακρίνεται εἰς ἀρχαίαν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πλάτωνα, εἰς μέσην μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀρκεσίλαον, εἰς Ἀκαδημίαν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Καρνεάδην κλπ. Καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἐπὶ Αὐγούστου ἐσχηματίσθη Ἀκαδημία. Καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον ἱδρύθησαν Ἀκαδημίαι καὶ εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν Εὐρώπην. Περίφημοι εἶναι κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν αἱ Ἀκαδημίαι τῆς Φλωρεντίας, τῆς Νεαπόλεως, τῆς Ρώμης, τοῦ Μιλάνου, τῆς Βενετίας, τῆς Μοδένης, τῆς Φερράρας, τῆς Βολωνίας, τῶν Ἀρκάδων κ.λ.π. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἱδρύθησαν ἐπιστημονικαὶ καὶ καλλιτεχνικαὶ ὀργανώσεις ὀνομαζόμεναι Ἀκαδημίαι εἰς ὅλας τὰς πολιτισμένας χώρας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἱδρύθησαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας διάφοροι Σχολαὶ αἵτινες ὠνομάσθησαν Ἀκαδημίαι, ὡς ἡ Ἀθωνιάς, ἡ Πατμιάς, ἡ Πατριαρχική, ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ, ἡ ἐν Ἰασίῳ κ.ἄ. Ἐν Ἑπτανήσῳ ἰδίᾳ ἱδρύθησαν Ἀκαδημίαι, ὡς: ἡ τῶν Ἐξησφαλισμένων, ἡ τῶν Γονίμων, ἡ τῶν Περιπλανωμένων, ἡ Ἰονικὴ τοῦ 1808 καὶ ἡ Ἰόνιος τοῦ Γκίλφορδ.

Βλ. Θ. Βαγενᾶ, Ἡ «Ἀκαδημία τῶν Ἀρκάδων». Νεο—Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον, τ. Α΄ 1953 σελ. 5—8.

Μ. Α. Μ ο υ σ τ ο ξ ύ δ ο υ, Ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἀναλέκτων Τόμος πρῶτος, ἐν Κερκύρᾳ 1872 σελ. 2 κ.ἑ. Ἀ. Μ. Ἱδρωμένου, περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις Νήσοις ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς Ἐνετοὺς ὑποταγῆς μέχρι τῆς ἐθνικῆ αὐτῶν ἀποκαταστάσεως (1386—1864). Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1874 σελ. 203 κ.ἑ.— *De Bosset, Proceedings in Parga and tue Jonian Jelands, London 1819.*

Σ ω κ ρ. Β. Κ ο υ γ έ α, περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν σχεδιασθείσης Ἀκαδημίας ΠΑΑ, τ. 9 (1934) σελ. (14)—(22).— Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων)πόλεως Ἑλληνικῶν Ἀκαδημιῶν. ΠΑΑ, τ. 2 (1927) σελ. 200—206 (κάμνει κυρως λόγον περὶ τῶν τριῶν κυριωτέρων Ἀκαδημιῶν, ἤτοι τῆς Πατριαρχικῆς, τῆς Ἀθωνιάδος καὶ τῆς Πατμιάδος).— Ἰ. Καλιτσουνάκι, Ἡ ἀναβίωσις τῶν κλασσικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι. Ἐπιστημον. Ἐπετηρὶς Φιλοσοφ. Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Περίοδος Δευτέρα. Τόμος Η΄ (1957—1958) σελ. 325—450.— Σίμου Κ. Μπαλάνου, Κόμης Γκύλφορδ. Ἑπτανησιακὸν Ἡμερολόγιον 1913 σελ. 41—51.

37 Κ ω ν ) ν ο ς Τ υ π ά λ δ ο ς Ἰ α κ ω β ᾶ τ ο ς (1795—1868). Ἦσαν τέσσαρες ἀδελφοὶ ὧν οἱ τρεῖς ἔδρασαν ὡς πολιτικοί, οὗτος δὲ ὁ καὶ πρεσβύτερος, ὡς ἐκκλησιαστικός. Ἐδίδαξεν εἰς τὸ Φλαγγινιανὸν Φροντιστήριον ἐν Βενετίᾳ. Ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Γκίλφορδ ἵνα σπουδάσῃ ἐν Εὐρώπῃ θεολογίαν προκειμένου νὰ περιληφθῇ εἰς τοὺς καθηγητὰς τῆς μελλούσης Ἰονίου Ἀκαδημας. Τῷ 1825 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Θεολογίας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ταύτην διαδεχθεὶς τὸν Θεόκλ. Φαρμακίδην. Ἀλῆλθεν ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας γενόμενος τέλος Μητροπολίτης Σταυροπόλεως. Τῷ 1837 ἔγινεν Ἔφορος (= Πρύτανις) τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, τῷ δὲ 1838 παρητήθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Στροφάδας ἐπὶ 18 μῆνας, εἶτα μετέβη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν. Ἀπέθανεν ἐν Ληξουρίῳ τῇ 21 Νοεμβρίου 1868.

Ἠλία Α. Τσιτσέλη, Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα. Τόμος Α΄, ἐν Ἀθήναις 1904 σελ. 669—690.— Πρβλ. Γερ. Ι. Σαλβάνου καὶ Βάσως Γ. Σαλβάνου, Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία. Περιοδ. Ἑλληνικὴ Δημιουργία, ἔτος Β΄, τεῦχος 31 τῆς 15—5—1949 σελ. 41—42 τοῦ ἀνατύπου.

Σ η μ ε ί ω σ ι ς.— Ἡ Σταυρούπολις, τῆς ὁποίας ὁ ὡς ἄνω Τυπάλδος προεχειρίσθη μητροπολίτης, ἦτο πόλις μεσόγειος ἐν Καρίᾳ, θρόνῳ μητροπολιτικῷ τετιμημένη. Ἐκ παραδρομῆς ἐσημειώσαμεν ἄλλοτε ἐσφαλμένως ὅτι ἡ Σταυρούπολις αὕτη εἶναι ἡ ἐν Καυκάσῳ (Βλ. Κων. Α. Διαμάντη, Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία τοῦ Κόμητος Γκίλφορδ. Περιοδ. Ἑλληνικὴ Δημιουργία, ἔτος Β΄ τεῦχος 31 τῆς 15—5—1949 σελ. 736 ἢ 11 τοῦ ἀνατύπου).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ Α. ΒΙΤΑΛΗ
'Αρχιμανδρίτου – 'Ιεροκήρυκος Πρεβέζης

# Ο ΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ

'Εγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ δὴ ἐν τῇ συνοικίᾳ Μυριάνδρου, περὶ τὸ ἔτος 1808. Εἰς τὴν αὐτόθι δ' ἀκμάζουσαν, μέχρι τοῦ ἔτους 1860, Σχολὴν ἔλαβε τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ μόρφωσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀρτίαν αὐτοῦ παίδευσιν.

Νέος, κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς 'Εκκλησίας, γενόμενος Μοναχός, ὅτε, ἀντὶ τοῦ κατὰ κόσμον ὀνόματος αὐτοῦ Σωτηρίου, ἔλαβε τὸ ὄνομα Σωφρόνιος, χειροτονηθεὶς συνάμα καὶ Διάκονος. 'Ακολούθως, ἐπὶ βραχὺ τι διάστημα, ὑπηρέτησεν, ὡς 'Αρχιερατικὸς 'Επίτροπος, ἐν Σέρραις, παρὰ τῷ τότε Μητροπολίτῃ Γρηγορίῳ Φουρτουνιάδῃ, τῷ μετὰ ταῦτα γενομένῳ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ καὶ διαπρέψαντι ἐν τῇ διαποιμάνσει τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης 'Εκκλησίας (α' 1835—1840, β' 1867 — 1871). Μετὰ ταῦτα, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου(1), προσελήφθη, ὡς Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως αὐτοῦ. Προνοίᾳ δὲ καὶ μερίμνῃ τοῦ 'Ιεράρχου τούτου, τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους 1845, ὑπὸ τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων, ἐξελέγη Μητροπολίτης Φιλαδελφείας(2), ἐπαρχίαν ἣν διώκησεν ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἐννέα. Τὸν δὲ 'Ιανουάριον τοῦ 1849, προτάσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου 'Ανθίμου Δ'(3), ψήφοις κανονικαῖς τῶν ἁγιωτάτων 'Αρχιερέων τῶν συγκροτούντων τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει 'Ιερὰν Σύνοδον, μετετέθη εἰς τὴν ἐν 'Ηπείρῳ 'Ιερὰν Μητρόπολιν "Αρτης, εἰς διαδοχὴν τοῦ πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος Πρεβεζαίου Μητροπολίτου 'Ιεροθέου Μπάλκου(4).

---

(1) Οὗτος, Βεγλερῆς ἐπωνυμούμενος, διετέλεσε μέγας 'Αρχιδιάκονος ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ἔνθεν προήχθη εἰς Μητροπολίτην Φιλίππων καὶ Δράμας, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1835, μεταπεθεὶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Δέρκων, τὸν 'Ιούνιον τοῦ 1842, ἐν ᾗ ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ, κατὰ Μάρτιον μῆνα τοῦ 1853 (βλ. Τσακοπούλου Αἰμιλιανοῦ, 'Αρχιμ. (νῦν 'Επισκόπου Μιλήτου), 'Επισκοπικοὶ κατάλογοι κατὰ τοὺς κώδικας τῶν 'Υπομνημάτων τοῦ 'Αρχεοφυλακίου τοῦ Οἰκονομικοῦ Πατριαρχείου, ἐν «'Ορθοδοθίᾳ», ἔτ. ΛΒ' (1957), σελ. 87, 179, 329).

(2) Κῶδιξ Πατριαρχικοῦ 'Αρχειοφυλακίου ΚιΒ', σελ. 72, Τσακοπούλου, ἔνθ' ἀν, σελ. 181.

(3) Δὶς οὗτος ἐπατριάρχευσεν ἤτοι· α) 1840—1841 καὶ β) 1848 —1852 (βλ. Μαθᾶ Ζαχαρίου, 'Επισκόπου Θήρας, Κατάλογος ἱστορικὸς τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας καὶ μεγάλης τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίας, ἔκδ. Β', ἐν 'Αθήναις 1884, σελ. 179, 180, Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου (ἀποθανόντος Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν), Κατάλογος πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, ἐν «Θεολογίᾳ», ἔτ. Δ' (1926), σελ. 181, καὶ ἐν «Στεφανίδου Β., 'Εκκλησ. 'Ιστορία, 'Αθῆναι 1948, σελ. 739).

(4) Βιτάλη Φιλαρέτου, 'Αρχιμ. 'Ιερόθεος Μπάλκος, Μητροπολίτης "Αρτης καὶ Πρεβέζης, ἐν «'Ηπειρωτικῇ 'Εστίᾳ» 'Ιωαννίνων, ἔτ. Η' (1959), σελ. 723 ἑξ., Γερμανοῦ (ἀποθανόντος Μητροπολίτου Σάρδεων), 'Επισκοπι-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ὁ Σωφρόνιος ἦτο δραστήριος ἀνήρ, μεγαλοπρεπὴς κατά τε τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν παράστασιν, πεπροικισμένος διὰ διανοητικῆς καὶ πρακτικῆς ἱκανότητος, οὐχ ἧττον δὲ καὶ φαβερὸς τοῖς πᾶσι, ἴσως ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς αὐτοῦ αὐστηρότητος(5)

Ἐν τῇ διαποιμάνσει τῆς παροικίας αὐτοῦ ἐπέδειξεν ἐνδιαφέρον, ἐπιμελούμενος τῶν τε ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀπασχολούντων τὴν περιφέρειαν ζητημάτων.

Ἐν Πρεβέζῃ, ἥτις, λόγῳ τῶν τοῦ παρελθόντος γεγονότων, εὑρίσκετο πρὸς τὴν Μητρόπολιν αὐτοῦ συνηνωμένη, διώρισεν, εὐθὺς ἀμέσως, ὡς Ἀρχιερατ. Ἐπίτροπον αὐτοῦ, τὸν ἐφημέριον τῆς ἐν Πρεβέζῃ ἐνορίας Ἁγίου Βασιλείου Ἱερέα Βασίλειον Δεβάρην, Οἰκονόμον. ὅστις παρέμεινεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι καὶ τοῦ ἔτους 1854(6), ὅτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου, ἀρχιεπιτροπεύσαντος αὐτόθι ἐπὶ διετίαν περίπου, ὅτε, μετὰ ταῦτα, μεταχληθέντος εἰς Ἄρταν, διωρίσθη Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως(7).

Ἐνδεικτικὸν τῆς τοιαύτης ποιμαντορικῆς μερίμνης τοῦ Ἀρχιερέως Ἄρτης Σωφρονίου εἶναι ἡ ἐν ἔτει 1862 ἐξαπολυθεῖσα ἐκκλησιαστικὴ πρᾶξις αὐτοῦ πρὸς ρύθμισιν καὶ διευθέτησιν τῶν ἐν τῇ Πρεβέζῃ καὶ τῇ περιφερείᾳ ταύτης ἀναφυομένων ἑκάστοτε ἐκκλησιαστικῆς φύσεως ζητημάτων. Αὕτη δ' ἔχει οὕτω πως:

«Προνοοῦντες κατὰ τὸ ἐπιβαλλόμενον ἡμῖν Ἀρχιερατικὸν καθῆκον ἵνα τὸ πνευματικὸν μέρος διεξάγεται καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ταύτῃ πόλει μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας, σιγῳδᾷ τοῖς Ἱεροῖς Νόμοις καὶ κανόσι τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἐπιθυμοῦντες ἵνα ὁ ἐνταῦθα Ἱερατικὸς κλῆρος διατηρεῖ διαγωγὴν θεάρεστον Θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις καὶ συνάδουσαν τῷ ὑψηλῷ τῆς Ἱερωσύνης βαθμῷ καὶ τῷ Ἱερατικῷ αὐτῶν χαρακτῆρι, καὶ μηδέποτε γίνῃ παραίτιος προστριβῆς μώμου καὶ κατακραιγῆς ἀπὸ μέρους τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐν γένει ἐφιέμενοι, ἵνα ἐν πᾶσι καὶ κατὰ πάντα διατηρεῖται ἡ Ἐκκλησιαστικὴ τάξις καὶ ἀκρίβεια περὶ τὰς Ἱεροτελεστίας, ἀπεφασίσαμεν νὰ συστήσωμεν ἰδιαιτέραν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιτροπήν, χρέος ἔχουσαν νὰ συνεργάζηται ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων μετὰ τῆς ἡμετέρας Ἀρχιερατικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἐκ τῆς βάσεως ταύτης ὁρμώμενοι διορίζομεν ὡς μέλη τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Αἰδεσιμωτάτους Οἰκονόμον Βασίλειον Ἱερέα Δεβάρην, τὸν Ἀρχιμανδρίτην Ἰγνάτιον καὶ τὸν Σακελλάριον Ἰωάννην.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ χρέος ἔχει πρώτιστον καὶ ἀπαραίτητον νὰ ἐπιτηρῇ τὴν εὐκοσμίαν τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι ἑκάστου Ἱεροῦ ναοῦ, ἱερῶν ἀμφίων καὶ λοιπῶν σκευῶν τῶν πρὸς χρῆσιν τῆς θείας λειτουργίας καὶ λοιπῶν Ἱεροτελεστιῶν, τὴν ἐν ἅπασι καθαριότητα, καὶ νὰ κάμῃ τὰς δεούσας παρατηρήσεις πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐφημερεύοντα Ἱερέα.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ θέλει ἐπιτηρεῖ τὴν διαγωγὴν τῶν Ἱερέων, τὴν καθ' ὅλα κόσμιον καὶ χριστοπρεπῆ συμπεριφορὰν αὐτῶν, τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν Ἱερῶν καθηκόντων αὐτῶν, γενομένη αὕτη πρώτη τὸ παράδειγμα τῆς ἀκριβεστάτης τούτων διατηρήσεως.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ βλέπουσα τινα τῶν Ἱερέων παρεκτρεπόμενον καὶ παραβαίνοντα τὰ καθήκοντά του, θέλει προσκαλεῖ καὶ συμβουλεύει αὐτὸν ἀδελφικῶς, καὶ μὴ πειθόμενον θέλει καταγγέλλει

---

καὶ καράλογοι τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ Ἐπαρχιῶν τῷ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἐν «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ», ἔτ. ΙΒ΄ (1937), σελ. 16 Τσακοπούλου, ἔνθα' ἀνωτ. σελ. 321.

(5) Σεραφείμ, Μητροπολίτου Ἄρτης, Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως τῆς ποτε ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης καὶ τῆς ὡσαύτως νεωτέρας πόλεως Πρεβέζης, ἐν Ἀθήναι 1884, σελ. 128.

(6) Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ., οἱ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Πρεβέζης διατελέσαντες Ἀρχιερατικοὶ Ἐπίτροποι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1854 μέχρι σήμερον, ἐν «Ἠπειρωτικῇ Ἑστία», ἔτ. Ζ΄ (1958) καὶ ἀνάτυπον Ἰωάννινα 1958, σελ. 1—2.

(7) Αὐτόθι.

τῇ Ἀρχιερατικῇ Ἐπιτροπῇ, ἥτις διαμηνύουσα ἡμῖν τὴν ἀπείθειαν καὶ παρακοὴν τοῦ Ἱερέως τούτου θέλει ζητεῖ τὰς ἀπαιτουμένας ὁδηγίας.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ πρὸς τὴν ἀκριβῆ διεξαγωγὴν τοῦ ὀναμαστικοῦ(;) μέρους θέλει ἔχει ὡς βάσιν τὰς ἀκολούθους ὁδηγίας.

Ἐν περιπτώσει αἰτήσεως ἀδείας γάμου ἑτεροδόξου προσώπου μετ' ὀρθοδόξου οὐδεμία γίνεται παραχώρησις, ρητῶς τοῦτο ἀπαγορεύοντος τοῦ ΙΔ' Κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, λέγοντος: «Ὥρισεν ἡ ἁγία Σύνοδος μὴ ἐξεῖναι τινα ἑτερόδοξον γυναῖκα λαμβάνειν. Τοὺς δὲ ἤδη ἐκ τοιούτου γάμου παιδοποιήσαντας εἰ μὲν ἔφθασαν βαπτῖσαι τὰ ἐξ αὐτῶν τεχθέντα παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς, προσάγει αὐτὰ τῇ κοινωνίᾳ τῆς καθολικῆς (ὀρθοδόξου) Ἐκκλησίας. Μὴ βαπτίσαντας δέ, μὴ δύνασθαι ἔτι βαπτίζειν αὐτά, μήτε μὴν συνάπτειν πρὸς γάμον, αἱρετικῷ ἢ Ἰουδαίῳ ἢ Ἕλληνι. Εἰμὴ ἄρα ἐπαγγέλλοιτο μετατίθεσθαι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τὸ συναπτόμενον πρόσωπον τῇ ὀρθοδόξῳ. Εἰ δὲ τις τοῦτον παραβαίη τὸν ὅρον τῆς ἁγίας Συνόδου, κανονικῷ ὑποκείσθω Ἐπιτιμίῳ».

Ἐν περιπτώσει λογοτριβῆς περὶ τινος συγγενικοῦ βαθμοῦ ἐξ αἵματος, ἀγχιστείας, τριγενείας ἢ βαπτίσματος, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπή, προσκαλουμένη παρὰ τῆς Ἀρχιερατικῆς Ἐπιτροπῆς, θέλει συνέρχεσθαι καὶ ἀποφασίζει κατὰ τοὺς περὶ βαθμολογίας τύπους.

Ἐν περιπτώσει θανάτου λεχοῦς, ἡ νεκρώσιμος αὐτῆς ἀκολουθία ψάλλεται ἐν τῷ Νάρθηκι, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ καθολικῷ τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ.

Ἀποθανόντος δυτικοῦ τινος Χριστιανοῦ(8) καὶ μὴ ὑπάρχοντος Ἱερέως τοῦ ἰδίου δόγματος ἐκτελέσει τὴν κηδείαν, οἱ ἡμέτεροι Ἱερεῖς προσκαλούμενοι θέλουν συνοδεύσει τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ εἰς τὸ μέρος ὅπου θέλει ἐνταφιασθῇ. Τοῦτο δὲ κατὰ συγκατάβασιν διὰ τὸ ἀνεξίκακον καὶ ἀνεξίθρησκον τῆς «Καθολικῆς» ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πνεῦμα. Ἄλλως τε δὲ τὸ συμπροσεύχεσθαι μετὰ σχισματικῶν καὶ αἱρετικῶν ἀπαγορεύεται κατὰ τὸν ΜΕ' κανόνα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Δυτικοῦ δὲ ὑπάρχοντος Ἱερέως οἱ ἡμέτεροι Ἱερεῖς δὲν συνοδεύουσι οὔτε μόνοι οὔτε μετὰ τούτου τὸν νεκρόν.

Δὲν θέλει ἐπιτρέπει ποτὲ νὰ ἐνταφιάζωνται νεκροὶ ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ, ἀντιβαίνει γὰρ τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς νόμοις καὶ βλέπε περὶ τούτου τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ ΠΓ' κανόνος τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀρκετὰ περὶ τούτου διαλαμβάνουσαν.

Ἐὰν Ἱερεὺς τις ἐκτελέσῃ Ἱεροπραξίαν παρ' ἐνορίαν, κατὰ πρώτην μὲν φορὰν θέλει συμβουλεύεσθαι παρὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Ἀρχιερατικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐπιστρέφων καὶ ὅπερ ἔλαβε δικαίωμα τῷ κανονικῷ ἐφημερίῳ τῆς ἐνορίας ἐκείνης· δεύτερον δὲ τοῦτο πράξαν θέλει προσκαλεῖσθαι παρὰ τῶν δύο σωμάτων καὶ θέλει παύεσθαι.

Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς Ἱερεῖς νὰ περιφέρωνται εἰς τὴν ἀγοράν, καφενεῖα ἢ ἐργαστήρια ἄνευ ἀνάγκης τινός· ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ θέλει ἐπιτηρεῖ αὐστηρῶς· εἰς τὸν παραβαίνοντα τὴν διάταξιν ταύτην θέλουν δικάζει ὁμοῦ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Ἀρχιερατικὴ Ἐπιτροπή, καὶ μὴ πειθόμενον ἐνεργεῖ τὴν παῦσιν του· ἄσεμνον γὰρ τοῖς Ἱερεῦσιν ἐν ἀσέμνοις ἐγκάθεσθαι τόποις καὶ τὸν Ἱερέα δεῖ κόσμιον εἶναι καὶ κοσμίως περιπατεῖν, ἵνα μὴ πρόξενος σκανδάλου γένηται.

Οἱ ζητοῦντες ἄδειαν γάμου πρέπει νὰ φέρωσιν ἀπόδειξιν τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας ἐκείνης, δηλοῦσαν τὴν ἡλικίαν τῶν συναπτομένων, τὸ ἀκώλυτον ἀπὸ πάσης οἱασδήποτε συγγενείας, τὸ ἐλεύθερον ἀπὸ πάσης ἄλλης ὑποχρεώσεως μετ' ἄλλων προ-

(8) Ἐν Πρεβέζῃ ὑπῆρχεν ἄλλοτε σημαίνουσα παροικία ρωμαιοκαθολικῶν, λείψανον τῆς Ἐνετοκρατίας. Ἐντεῦθεν διετήρει τρεῖς ναούς, διὰ τὰς θρησκευτικὰς αὐτῆς ἀνάγκας, ἐκ τῶν ὁποίων σήμερον εἷς μόνον διασῴζεται, κείμενος ἐν τῇ θέσει τῆς Ἀγορᾶς (Βλ. Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ., «Ἡ ἐν Ἑλλάδι δρᾶσις τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν (ὑπὸ ἔκδοσιν), Φουρίκη Π., Νικόπολις Πρέβεζα. Συμβολὴ εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἱστορίαν, ἐν «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», ἔτ. Ε' (1930), σελ. 227).

σώπων, καὶ τὴν πιστοποίησιν τῆς καθαρᾶς καὶ γνησίας ὑπηκοότητός των. Τῶν δὲ χηρευόντων τὸν χρόνον τοῦ θανάτου ἑκατέρου προσωποιμετὰ τῶν ἀνωτέρω.

Γυνὴ χηρεύσασα, καὶ πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ πενθίμου χρόνου ὑπανδρευθεῖσα ἀπάλλυσι τὸ δικαίωμα τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς· συγκατατιθεμένη ὅμως εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ δικαιώματος τούτου, ἐὰν παρῆλθε τόσος καιρὸς ὅσος εἶναι ἀρκετὸς νὰ φανῇ ὅτι δὲν εἶναι ἔγγυος ἐκ τοῦ προτέρου ἀνδρός της ὑπανδρεύεται χάνουσα τὰ ὡς εἴρηται δικαιώματα κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον.

Οἱ Ἱερεῖς θέλουν προσέχει νὰ μὴ παρεκτρέπωνται ἐν τῇ ἀπαιτήσει τῶν συνήθων δικαιωμτων των, καὶ εἰς τοῦτο θέλει ἐπιτηρεῖ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ ἐνεργεῖ τὰ δέοντα.

Ἐν γένει εἰς κάθε πρόσκλησιν τῆς Ἀρχιερατικῆς Ἐπιτροπῆς θέλει ὑπακούει καὶ συνέρχεσθαι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπή, τοῦτο μὲν ἵνα συζητῇ τὰς ὑπαρχούσας Ἐκκλησιαστικὰς διαφοράς, τοῦτο δὲ ἵνα λαμβάνῃ τὰς τυχούσας ἀναγκαίας διὰ τινα πρᾶξιν διαταγὰς καὶ ὁδηγίας καὶ ἐκτελῇ ἕκαστος τὸ μέρος του, ὅπως καὶ ὅπου ἡ χρεία τὸ καλέσῃ.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ μετὰ τῆς Ἀρχιερατικῆς Ἐπιτροπῆς θέλει φροντίζῃ νὰ πραγματοποιῶνται ὁλοσχερῶς αἱ περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν ἑορτῶν γενόμεναι διατάξεις κατὰ τὰ ἐπ' Ἐκκλησίας ἀναγνωσθέντα γράμματα.

Ἐὰν τις τῶν ἡγουμένων παρεκπρεπόμενος τῶν χρεῶν του ἀποδειχθῇ, τότε θέλουν τὸν καταμηνύει εἰς τὴν Ἀρχιερατικὴν Ἐπιτροπήν, ἥτις καὶ θέλει γράφει κατ' εὐθεῖαν πρὸς ἡμᾶς, ἢ πρὸς τοὺς ἡμετέρους Ἐπιτρόπους καὶ ζητεῖ διαταγὰς καὶ ὁδηγίας.

Ταῦτα διετάξαμεν ἐν προοιμίῳ. Διὰ τὰ περαιτέρω θέλει ὁδηγεῖσθε ἐκ τῶν περιστάσεων.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 20 Φεβρουαρίου 1862
† Ὁ Ἄρτης ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ»(9)

Ἀναμφιβόλως ἡ αὐτὴ ποιμαντορικὴ μέριμνα τοῦ ὑπ' ὄψιν Ἱεράρχου θὰ ἐξεδηλώθη καὶ εἰς τὴν Ἄρταν καὶ τὴν ἐν γένει Ἐπαρχίαν. Ἰδιαζόντως ὅμως ἐν Ἄρτῃ ἐμερίμνησε τὰ μέγιστα καὶ ἐμόχθησε διὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς φιλανθρωπίας, εἰργάσθη δὲ ἐν ἔτει 1856 διὰ τὴν ἵδρυσιν Παρθεναγωγείου. Πρὸς συντήρησιν δ' αὐτοῦ καὶ εὔρυθμον λειτουργίαν τοῦ φιλανθρωπικοῦ τούτου ἱδρύματος, ὑπεχρέωσε τὸν ἡγούμενον τῆς Μονῆς Κάτω—Παναγίας Διονύσιον, δι' ἰδίας αὐτοῦ κυριαρχικῆς πράξεως, ὅπως χορηγῇ κατ' ἔτος τ' ἀναγκαιοῦντα χρήματα ἐκ τῶν τῆς Μονῆς ταύτης ἐσόδων(10). Ἰδοὺ δὲ ἡ σχετικὴ Ἐκκλησιαστικὴ αὐτοῦ πρᾶξις:

«Ἔχοντες ἀείποτε τὴν πατρικὴν μέριμναν περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως τῆς ἐν Ἄρτῃ προσφιλοῦς ἡμῖν νεολαίας, καὶ τῆς μορφώσεως ταύτης συντελεστικωτάτην λογιζόμενοι τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ γυναικείου φύλου, ἐπελήφθημεν ἤδη τοῦ ζητήματος τούτου θεωρήσαντες ἀναγκαιοτάτην τὴν σύστασιν τῆς Σχολῆς τῶν κορασίδων. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ πρὸς ὁλοσχερῆ συντήρησιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου Καταστήματος μέσα μὴ ἔχουσα πόθεν ἡ πόλις νὰ ἐξοικονομῇ κοινῇ γνώμῃ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει προκρίτων καὶ τῇ ἡμετέρᾳ Κυριαρχικῇ συγκαταθέσει, ἀνελάβετο τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην εὐχαρίστως ὁ ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπωνομαζομένης Κατωπαναγίας Κύριος Διονύσιος καὶ ἐνώπιον ἡμῶν καὶ τῶν προκρίτων δέδωκε τὴν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ὅτι, ἅμα τῇ συστάσει τῆς Σχολῆς καὶ τῇ ἐλεύσει τῆς Διδασκάλου, θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ πληρώνῃ ἐκ τῶν προσόδων τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς αὐτός τε ἐν ὅσῳ ζῇ καὶ κατὰ διαδοχὴν διὰ παντὸς τὸν τε μισθὸν τῆς Διδασκάλου καὶ τὰ πρὸς καλὴν αὐτῆς διεύ-

(9) Κῶδιξ Α', ἐνῷ καταστρώνονται Πρωτότυπα ἢ Ἀντίγραφα τῶν διαφόρων ἀποφάσεων τῆς ἐν Πρεβέζῃ Ἀρχιερατικῆς Ἐπιτροπῆς, ἵνα κατὰ καιροὺς πᾶσα ἀμφιβολία περὶ τινος ὑποθέσεως διαλύηται, 1854—1873, σελ. 121—124, Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ. Αἱ πρῶται ποιμαντορικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Ναξίου Μητροπολίτου Ἄρτης Σεραφεὶμ Α' ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, ἐν Σύρῳ 1957, σελ. 48—50 (ἀνάτυπον).

(10) Σεραφείμ, ἔνθ' ἀν., σελ. 130, 155.

θυνσιν καὶ τὴν πρόοδον ἀφορῶντα χρηματικὰ μέσα, μὴ δυναμένου οὐδενὸς νὰ διαλύσῃ τὴν εὐχάριστον ταύτην ὑποχρέωσιν. Εἰς ἔνδειξιν ὅθεν καὶ ἀσφάλειαν γενομένη καὶ ἡ παροῦσα πρᾶξις φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἡγουμένου τὴν ὑποβεβαίωσιν ἡμῶν καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν προσυπογεγραμμένων ἐντίμων προκρίτων, κατεχωήθη ἐν τῷ Θείῳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κώδικι.

Ἐν Ἄρτῃ 1856 Ἀπριλίου 23

† Ἄρτης ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ ἀποφαίνεται

Ὁ ἡγούμενος τῆς Κατωπαναγίας Διονύσιος βεβαιῶ.

| | |
|---|---|
| Γεώργ. Μπόρος | Νικόλ. Ἀντωνόπουλος |
| Γεράσ. Καραπάνος | Ἀθ. Ἀθανασιάδης |
| Νικ. Καριτζινοῦ | Γεώργιος Ρίζου |
| Κων. Χ. Κροκίδας | Κωνστ. Ἀντωνόπουλος |
| Μ. Κυριτζίδης | Ἀθ. Καφφετζῆς |
| Μιχ. Ἀλεξόπουλος | Ι. Ἀθ. Μάρκου»(11) |

Παρὰ τὴν τοιαύτην ὅμως δρᾶσιν τοῦ Σωφρονίου τινὲς τῶν ἐν Ἄρτῃ ἤκιστα φιλικῶς διέκειντο πρὸς αὐτόν. Εἰς τοῦτο ἴσως συνετέλεσεν ἡ ὑπεράγαν αὐστηρότης αὐτοῦ ἐν συνδιασμῷ μετὰ τοῦ πείσμονος καὶ ὅλως ἰδιομόρφου αὐτοῦ χαρακτῆρος(12). Ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ οὗτος ὑπῆρξεν ἀτυχής. ὥστε ἀντιμετώπισεν οὐ μικρὰς δυσχερείας καὶ κινδύνους εἰσέτι, ἀρχιερατείων ἐν μέσῳ πολλῶν ἐρίδων καὶ ταραχῶν(13).

Τοιαύτη πρᾶξις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ συναίνεσις αὐτοῦ, ὅπως, ἓν τινι τῶν ἐν Πρεβέζῃ ἱερῶν Ναῶν τοποθετηθῇ κώδων. καίτοι τὸ τοιοῦτον αὐστηρῶς ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν τούρκων. πολλῷ δὲ μᾶλλον ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐν τοῖς κωδωνοστασίοις τῶν Χριστιανικῶν Ναῶν. Φαίνεται δ' ὅτι, κατόπιν τούτου, ἐγένοντο ἐκ μέρους τῶν τυράννων παραστάσεις εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Τοιντεῦθεν δ' ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος Στ' (1853—1855). τὸ β' πατριαρχείων). δι' ἐπισήμου παρτιαρχικοῦ γράμματος παρήγγειλεν αὐστηρῶς εἰς τὸν Ἄρτης Σωφρόνιον. ὅπως ἄρῃ τὸν χρεμασθέντα κώδωνα ἐκ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Ναοῦ καὶ καταργήσῃ πάραυτα ταύτην «τὴν ἀνήκουστον καινοτομίαν»(14).

Σοβαρόν. ἐξ ἄλλου, κίνδυνον διέτρεξε κατόπιν καταγγελίας τοῦ τούρκου γενικοῦ Διοικητοῦ Ἠπείρου Χουσνῆ πασᾶ κατ' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Μητροπολίτου Δρινουπόλεως Παντελεήμονος(15) πρὸς τὴν ὑψηλὴν πύλην. ὡς ἐνεχομένων, δῆθεν, εἰς ὑπόπτους συνεννοήσεις καὶ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Διμ. Σκαλτσογιάννην καὶ Περπίλην, ὧν τὴν τρομοκρατίαν καὶ τὴν, κατ' αὐτόν, κακοποιὸν δρᾶσιν πολλαπλῶς ὑπέθαλπον(16). Ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη

(11) Αὐτόθι σελ. 365—366.

(12) Γεδεών Μ. Μνεία τῶν πρὸ ἐμοῦ. ἐν Ἀθήναις 1934, σελ. 185—186, 207, 208.

(13) Σεραφείμ, ἔνθ' ἀν.

(14) Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου (Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν). Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ιθ' αἰῶνα, ἐν «τιμ. τόμος Α. Ἀλιβιζάτου», Ἀθῆναι 1958, σελ. 355, σελ. 356. Ἡ Ἐκκλησία ἀντὶ τῶν κωδώνων, ἐπιτρεπομένων ὑπὸ τῶ τούρκων μόνον εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ τὰς νήσους, ἐχρησιμοποίει σήμαντρα καὶ κράκτας, «οἱ ὁποῖοι εἰδοποίουν κοινῇ ἢ ἰδιαιτέρως τὰς Χριστιανικὰς οἰκογενείας» διὰ τὴν προσέλευσιν αὐτῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς Ναοῖς (βλ. Στεφανίδου, ἔνθ' ἀν., σελ. 701).

(15) Κατήγετο οὗτος ἐκ τῆς Καλλιπόλεως τῆς Ἀν. Θράκης. Ἀπὸ Ἐπίσκοπος Κλαυδιουπόλεως ἐγένετο Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1847 καὶ οὐχὶ 17 Ἰανουαρίου 1848, ὡς γράφει ὁ μακαρίτης Σάρδεων Γερμανὸς καὶ ὁ ἀκολουθῶν αὐτὸν Β. Μπάρας. Ἀνεδείχθη μέγας τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας ἐργάτης, ἐντεῦθεν ἐπέσυρε τὴν ὀργὴν τῶν τούρκων καὶ κατεμηνύθη, διατρέξας καὶ οὗτος τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, ἀλλ' ἐσώθη τελικῶς, ὡς ἐκ θαύματος. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1867 ὑπέβαλε «παραίτησιν οἰκειοθελῆ καὶ ἀδίαστον» ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. (Βλ. Γερμανοῦ, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 57, Μπάρα Β., Ἡ Ἐπισκοπὴ Δρυϊνουπόλεως, ἐν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», ἔτ. Α' (1952), σελ. 673—674, Τσακοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 318, 483).

(16) Ὁ Δ. Σκαλτσογιάννης, πρόκριτος ἐκ Ραδοβιζίου Ἄρτης, ὑπέγραψε μεθ' ἑτέρων ἀγωνιστῶν τὴν προκήρυξιν διὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν ὑποδούλων εἰσέτι Ἑλλήνων κατὰ τὸ ἐπαναγκαστικὸν κίνημα τοῦ 1854 ἐν Ἠπείρῳ, διακριθεὶς εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῆς Ἄρτης (Βλ. Παπαγεωργίου Κ., Ἡ Ἠ-

ὁ Σωφρόνιος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπερ ἐπραγματοποίησε τῇ 7 Ἀπριλίου 1857. Αὐτόθι δὲ διέμεινε τρία ὅλα ἔτη καὶ μῆνας ἐννέα ἀγωνιζόμενος διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ διάσωσιν αὐτοῦ του καὶ τοῦ Δρινουπόλεως, ἣν τελικῶς ἐπέτυχεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἰσχυρᾶς προστασίας τοῦ τότε Μητροπολίτου Κηζίκου Ἰωακείμ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς παρουσιάσεως γενικῆς ἀναφορᾶς τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, δι' ἧς ὑπερημύνοντο τῆς ἀθωότητος τοῦ Ποιμενάρχου αὐτῶν, πρὸς δὲ τούτοις καὶ κατόπιν γενναίας δωροδοκίας πάντων τῶν τούρκων ἰσχυρῶν(17). Οὕτως ἠδυνήθη ἥρεμος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἕδραν τῆς παροικίας αὐτοῦ, κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1861.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῆς ἐν τῇ βασιλευούσῃ διαμονῆς αὐτοῦ καὶ δὴ κατὰ Σεπτέμβριον μῆνα τοῦ 1858 κατέστη μέλος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις σκοπὸν εἶχε νὰ συζητήσῃ καὶ ἀποφασίσῃ κατὰ τοῦ Γεροντισμοῦ(18)

Ὁ Σωφρόνιος ἐν μηνὶ Μαΐῳ τοῦ ἔτους 1861 ἀντιμετώπισε νέαν δοκιμασίαν. Ἐπαρχιῶται τινὲς ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτοῦ, εἷς δ' ἐξ αὐτῶν, ἐκ Θεσπρωτικοῦ Πρεβέζης καταγόμενος, ὀνόματι Νικόλαος Λογοθετίδης, ὡς ἐκπρόσωπος τῶν οὕτωσὶ δυσηρεστημένων, μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα κατήγγειλεν ἐπισήμως ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τὸν Μητροπολίτην Ἄρτης. Αἱ διατυπωθεῖσαι τοιουτοτρόπως κατηγορίαι δὲν εἶναι γνωσταί. Πάντως φαίνεται νὰ ἦσαν σοβαραί, καθ' ὅσον ἐχρειάσθη, ὅπως ἀποσταλῇ εἰς τὴν Ἄρταν Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία, ἀπαρτισθεῖσα ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν Γρεβενῶν Ἀγαπίου, Παραμυθίας Διονυσίου καὶ τοῦ μεγάλου Συγκέλλου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Μητροφάνους, ἵνα ἐπιτοπίως ἐξετάσῃ τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν.

Ἡ διαληφθεῖσα Πατριαρχικὴ ἀντιπροσωπεία φθάσασα εἰς Ἄρταν ὑπεχρέωσε τὸν Μητροπολίτην Σωφρόνιον καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἰωάννινα, μετὰ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου αὐτοῦ Ἀρχιμ. Σωφρονίου Χρηστίδου(19), πρὸς ἀπρόσκοπτον καὶ ἀμερόληπτον περαίωσιν τοῦ ἔργου αὐτῆς.

Πράγματι· εὐσυνειδήτως οἱ ἐπίσημοι οὗτοι ἀπεσταλμένοι ἐργασθέντες, κατώρθωσαν νὰ συμβιβάσουν τοὺς διϊσταμένους καὶ νὰ συμφιλιώσουν τούτους πρὸς τὸν Ἀρχιερέα αὐτῶν, ὅστις ἀκολούθως ἐπανῆλθε, μετὰ τιμῆς, εἰς τὴν Ἄρταν, γενόμενος ὑφ' ὅλων δεκτός, μετ' ἄκρας εὐλαβείας.

Ἀλλ' αἱ περιπέτειαι τοῦ Ἱεράρχου ἔμελλον νὰ συνεχισθοῦν μάλιστα δ' ἔτι σφοδρότερον. Λέγεται, ὅτι ὑπαιτιότητι τούτου, καθ' ὅσον δὲν ἐτήρησε τὰς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς δοθείσας ἐκ μέρους αὐτοῦ ὑποσχέσεις, ἐξήφθησαν τὰ πνεύματα, εἰπὲρ ποτε

---

πειρωτικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1854, ἐν «Ἠπειρωτκὴ Ἑστία», ἔτ. Η' (1959), σελ. 856, 956 ἑξ.).

(17) Σεραφείμ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 129.

(18) Ἡ πρώτη συνεδρία τῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου συγκληθείσης Ἐθνοσυνελεύσεως ταύτης ἔλαβε χώραν τῇ 7 Ὀκτωβρίου 1858. Μετεῖχον δι' αὐτῆς οἱ Ἱεράρχαι Θεσσαλονίκης Νεόφυτος, Διδυμοτείχου Μελέτιος, Ἀνδριανουπόλεως Κύριλλος, Μελενίκου Διονύσιος, Ἀμασείας Σωφρόνιος, Ἄρτης Σωφρόνιος καὶ Σωζοαγαθουπόλεως Δωρόθεος, ὡς καὶ εἴκοσι λαϊκοὶ ἀντιπρόσωποι, οἵτινες συνέταξαν τοὺς Γενικοὺς Κανονισμοὺς τοῦ Πατριαρχείου (1858—1860) (βλ. Κυριακίδου Ε., Ἱστορία τοῦ συγχόνου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. Β', σελ. 17, 19, 25, Στεφανίδου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 690—691), τοῦ αὐτοῦ. Οἱ πρῶτοι μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ γένεσις τοῦ Γεροντισμοῦ, ἐν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κων)πόλεως, ἔτ. ΛΕ' (1915).

(19) Οὗτος, μετὰ ταῦτα, ἐγένετο Μητροπολίτης α) Βερροίας τῇ 3 Μαΐου 1863, β) Ἰωαννίνων, τῇ 26 Μαΐου 1869, γ) Θεσσαλονίκης, τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1889, παραιτηθεὶς οἰκειοθελῶς ἀρχὰς Μαΐου 1893. Ἐν συνεχείᾳ ἐξελέγη δ) Λέρου καὶ Καλύμνου, τῇ 23 Φεβρουαρίου 1895, ε) Νικαίας, τῇ 29 Μαΐου 1897, καὶ πάλιν στ) Ἰωαννίνων, τῇ 22 Μαΐου 1902, ἐξ ἧς Μητροπόλεως παρητήθη ὁριστικῶς κατὰ Μάϊον τοῦ ἔτους 1906 καὶ ὡς πρώην Ἰωαννίνων ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον, εὑρισόμενος ἐν Ἀθήναις, τῇ 15 Νοεμβρίου 1910. (Βλ. Γερμανοῦ, ἔνθ' ἀν., σελ. 71, 72, Τσακοπούλου, ἔνθ' ἀν., σελ. 476, ἔτ. ΛΓ' (1958), σελ. 14, 282, 290, 294, 299, 402, 408).

ἄλλοτε, ἐμπαθέστερον καὶ διὰ τοῦ ἐν Ἄρτῃ Κωνστ. Καραπάνου ἀπέστειλαν δυσμενεῖς ἀναφορὰς πρὸς τὸν Οἰκονομικὸν Πατριάρχην (τέλη τοῦ 1852), ἀξιοῦντες, ὅπως μετατεθῇ ἐκ τῆς Μητροπόλεως Ἄρτης ὁ Ἀρχιερεὺς Σωφρόνιος.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ὁ Ἱεράρχης οὗτος ἦλθη εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως μεταβῇ καὶ αὖθις εἰς τὴν Βασιλεύουσαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ταξιδίῳ αὐτοῦ ἔσχε νέαν περιπέτειαν καὶ ταλαιπωρίαν

Τῇ 7 Μαρτίου 1862, ἐκ Πρεβέζης, ἐπεβιβάσθη τοῦ αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος», ἐκτελοῦντος τὸ τῆς γραμμῆς δρομολόγιον. Καίτοι δ' ἦτο ἐφωδιασμένος δι' εἰσιτηρίου Α' θέσεως, ἐν τούτοις ὅ τε πλοίαρχος καὶ οἱ τε τῇ θέσει ταύτῃ ὑπάλληλοι τοῦ πλοίου ἐπέδειξαν ἔναντι τούτου οὐ μόνον ἀσύγγνωστον διαγωγὴν καὶ ἀπρέπειαν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν στοιχειώδη ἐξεδήλωσαν εὐγένειαν, ὅπως ἐξυπηρετήσουν αὐτὸν ἐξ ὑποχρεώσεως καὶ καθήκοντος, ἀπορρέοντος ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος καὶ κατατεθέντος αὐτοῖς εἰσιτηρίου.

Ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου παρήγγειλεν εἰς τὸν Ἀρχιδιάκονον καὶ ἐπίτροπον αὐτοῦ Ματθαῖον, ὅπως δεόντως διαμαρτυρηθῇ πρὸς τὸ ἐν Πρεβέζῃ πρακτορεῖον τῆς ἐν λόγῳ ἑταιρείας, ὅπερ καὶ ἐγένετο διὰ τοῦδε τοῦ ἐγγράφου·

«Πρὸς τὸ ἀξιοσέβαστον Πρακτορεῖον τῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ,

Εἰς Πρέβεζαν

Ὁ Σεβαστός μου Κύριος, Μητροπολίτης Ἄρτης Κ. Σωφρόνιος ἐπιβιβασθεὶς προχθὲς περὶ τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτός, ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος» μὲ εἰσιτήριον τῆς πρώτης θέσεως, κατ' εὐθεῖαν διὰ Κων)πολιν, ὑπέστη παρὰ τοῦ πλοιάρχου ἀνήκουστον περιφρόνησιν, ὁποία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργῆται οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος πάσης τάξεως ἐπιβάτας.

Ἀφοῦ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας εἰσερχόμενος ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁ Σεβασ. μου Κύριος, ἐχαιρέτησε μὲ τὸν εὐγενέστερον τρόπον τὸν πλοίαρχον δὲν ἀντεχαιρετίσθη ἀπέδωκε καθ' ἑαυτὸν τὸ κίνημα τοῦτο εἰς τὸν ἀγενῆ χαρακτῆρα τοῦ πλοιάρχου. Μετ' ὀλίγον ἐζήτησε νὰ πάρῃ καφὲν ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῷ ἀπήντησαν διὰ τῆς λέξεως «δὲν ἔχει».

Ἐζήτησε νὰ συμπαραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ μικρὸν δερμάτινον κιβώτιον περιέχον τὴν πρόχειρον ἀναγκαίαν συσκευήν του, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν τῷ ἐσυγχώρησαν.

Ἐζήτησεν ἐπὶ τέλους κλίνην διὰ τὸν ὕπνον, ἀλλὰ μὲ τὸν ἀποτομώτερον τρόπον τῷ ἀπήντησαν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ τῷ δώσωσι, διότι ἐν τῷ εἰσιτηρίῳ του κλίνη δὲν ἐμπεριείχετο.

Τοιουτοτρόπως ὅθεν περιφρονηθεὶς ὁ Σεβ. μου Κύριος παρὰ τοῦ πλοιάρχου τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος» ἠναγκάσθη νὰ διανυκτερεύσῃ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, καθ' ὅσον καὶ ἐν ἐλλείψει λέμβου, δὲν ἠδύνατο καὶ εἰς τὴν ξηρὰν ν' ἀποβιβασθῇ.

Συνεπείᾳ ὅθεν ὅλων τούτων διετάχθην παρὰ τοῦ Σεβαστοῦ μου Κυρίου νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τοῦ ἐνταῦθα πρακτορείου τῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ, τὴν ὅλως ἀπρεπῆ καὶ τῷ κανονισμῷ ἀντιβαίνουσαν διαγωγὴν τοῦ πλοιάρχου τούτου καὶ νὰ διαμαρτυρηθῶ μὲ τὸν ἐπισημότερον τρόπον, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ Σεβαστός μου Κύριος ἐπιφυλάσσεται νὰ διαμαρτυρηθῇ εἰς Κέρκυραν, καὶ πρὸς τὴν γενικὴν τῆς Ἑταιρείας Διεύθυνσιν διαβιβάσῃ τὰ παράπονά του, κατὰ τοῦ περιφρονήσαντος αὐτὸν πλοιάρχου. Διότι ἐνῷ καὶ ἐκ τῆς κοινωνικῆς θέσεώς του, καὶ ὡς ἐκ τῶν μετὰ τοῦ ἐνταῦθα πρακτορείου φιλικωτάτων σχέσεών του, εὐελπίζετο νὰ τύχῃ πλείονος περιποιήσεως, δὲν ἀπήλαυσεν οὐδ' αὐτῆς τῆς ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ πρὸς τοὺς ἐπιβάτας τῆς πρώτης θέσεως ὀφειλομένης.

Τὴν διαμαρτύρησιν ταύτην προαγόμενος νὰ διαβιβάσω κατὰ γραπτὴν ἐντολὴν τοῦ Σεβαστοῦ μοι Κυρίου ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου σταλεῖσαν μοι, ἐξαιτοῦμαι ὅπως τὸ Πρακτορεῖον εὐαρεστηθῇ νὰ διαβιβάσῃ ἀντίγραφον ταύτης πρὸς τὴν γενικὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ, διὰ νὰ γείνῃ γνωστὴ ἡ διαγωγὴ τοῦ πλοιάρχου «Ἀρχιδοὺξ Δουδοβῖκος», τὴν ὁποίαν καὶ διὰ τοῦ τύπου θεωρῶ κα-

σιν τοῦ πολιτι-

ίου 1862
Ολοπρόθυμος
υ Ἄρτης Ἐπίτροπος
μι. Ματθαῖος»(20).

ν δ' ἔγγραφον διαμαρτυ-
μέσῳ τοῦ Μουνδέρη Πρε-
ύ ἀκολούθου διαβιβαστικοῦ,
να γίνουν αἱ δέουσαι παρα-

ς τὸν Μουνδέρην Πρεβέζης.

δοξότατε,

Ὁ Σεβαστός μου Κύριος Μητροπολί-
Ἄρτης Σωφρόνιος ἐπιβιβασθεὶς προ-
ὲς τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτὸς ἐπὶ τοῦ
Ἀτμοπλοίου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Αὐστρια-
κοῦ Λόϋδ, «Ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος» μὲ εἰ-
σιτήριον πρώτης θέσεως κατ' εὐθεῖαν διὰ
Κωνσταντινούπολιν, ἐπεριφρονήθη παρὰ
τοῦ πλοιάρχου μὲ τὸν ἀπρεπέστερον τρό-
πον μὴ τυχὼν τῆς πρὸς τοὺς ἐπιβάτας τῆς
θέσεως ταύτης ὀφειλομένης περιποιήσεως.

Ὡς πνευματικὸς ὅθεν προϊστάμενος
τῆς Ἐπαρχίας ταύτης τιμώμενος παρὰ τῆς
Ὑψηλῆς Κυβερνήσεως τοῦ κραταιοτάτου
ἡμῶν Ἄνακτος Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ Ἐ-
φένδη μας, καὶ μὴ ἀνεχόμενος τὴν παρὰ
τοῦ πλοιάρχου τούτου γενομένην αὐτῷ πε-
ριφρόνησιν, διέταξε τὸν ὑποφαινόμενον
γραπτῶς ἐκ τοῦ Ἀτμοπλοίου ν' ἀπευθύνῃ
διαμαρτύρησιν πρὸς τὸ ἐνταῦθα πρακτο-
ρεῖον τῆς Ἑταιρείας Λόϋδ μὲ τὸν ἐπισημό-
τερον τρόπον κατὰ τῆς τοιαύτης τοῦ πλοι-
άρχου διαγωγῆς.

Ἐσωκλείων ὅθεν ἐνδοξότατε ἐνταῦθα
τὴν πρὸς τὸ πρακτορεῖον διαμαρτύρησίν
μου, παρακαλῶ νὰ τὴν διαβάσητε ἐπισή-
μως καὶ συγχρόνως νὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ
μοὶ ἀναγγείλητε ἐγγράφως τὴ παραλαβήν
ταύτης μου.

Δέχθητε παρακαλῶ τὴν διαβεβαίωσιν
τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεώς μου
μεθ' ἧς ὑποσημειοῦμαι.

Πρέβεζα τῇ 9 Μαρτίου 1862
Τῆς ὑμετέρας Ἐνδοξότητος
Ὁλοπρόθυμος φίλος
Ὁ τοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης Βεκίλης
† Ἀρχιδιάκονος Ματθαῖος»(21).

Πρὸς τὸν Ἐνδοξότατον Μουνδέρην
Πρεβέζης Μεχμὲτ Σιρὴ Ἐφένδην,
Εἰς Πρέβεζαν

Ἀφιχθεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὴν ἀπρόβλεπτον ταύτην καὶ ἐν πλῷ δακτυλοδεικτον ταύτην καὶ ἐν πλῷ δακιμασίαν, ἀνέλαβε νέον ἀγῶνα, ἐπὶ διετίαν περίπου διαρκέσαντα, ὅπως διατηρήσῃ τὸν ἐν Ἄρτῃ Μητροπολιτικὸν αὐτοῦ θρόνον. Ἐν τέλει ὅμως ἐδόθη ἄλλη λύσις εἰς τὸ προκείμενον αὐτῷ ζήτημα.

Πατριάρχου ἀναδειχθέντος, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1863, τοῦ ἀπὸ Ἀμασείας Σωφρονίου Γ' (22), προτάσει αὐτοῦ, προήχθη ὑπὸ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱ. Συνόδου, εἰς τὴν οὕτω πως χηρεύσασαν Μητρόπολιν Ἀμασείας(23), τῇ 17 Ἰανουαρίου τοῦ

(20) Κώδιξ Α', ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 431, Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ. Μία περιπέτεια τοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης καὶ Πρεβέζης Σωφρονίου, ἐν ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Πρεβέζης», ἔτ. Β' (1957).

(21) Αὐτόθι.

(22) Οὗτος ἐπατριάρχευσε κατὰ τὰ ἔτη 1863—1866 (Βλ. Γεδεὼν Μ. Πατριαρχικοὶ Πίνακες, ἐν Κωνσταντινουπόλει, σελ. 726, Μαθᾶ, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 184—186, Παπαδοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ.).

(23) Μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων Μητροπόλεων τῆς Μ. Ἀσίας, ἀναδεχθεῖσα ἐπὶ τῆς Ἐπαρχίας Ἑλεπόντου ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Κατὰ τὰ «τακτικὰ» ἤτοι τὴν τάξιν πρωκαθεδρίας ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου φέρεται ἔχουσα τὴν ἰζ' θέσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῆς Ἄρτης, ἥτις, κατὰ τὸ Συνταγνάτιον, κατεῖχε, μέχρι τῆς ἐνατάξεως αὐτῆς εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν κε' θέσιν (Βλ. Κονιδάρη Γ., Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ «τάξις» αὐτῶν, τόμ. Α', τεῦχος Α', Ἀμάσεια ἐν «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», τόμ. Δ', σελ. 178, 189, ἔνθα ὅμως ἐσφαλμένως ἀναγράφεται ὡς ἔτος μεταθέσεως τοῦ ἡμετέρου Σωφρονίου Β' τὸ 1863 (1863—1887), καθ' ὅσον αὐτὴ ἔλαβε χώραν τῇ 17 Ἰανουαρίου 1864, Χρυσάνθου, τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Συνταγνάτιον περὶ ὀφφικίων, κληρικάτων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἄλλοτε, ἐμπαθέστερον καὶ διὰ τοῦ ἐν Ἄρτῃ Κωνστ. Καραπάνου ἀπέστειλαν δυσμενεῖς ἀναφορὰς πρὸς τὸν Οἰκονομικὸν Πατριάρχην (τέλη τοῦ 1852), ἀξιοῦντες, ὅπως μετατεθῇ ἐκ τῆς Μητροπόλεως Ἄρτης ὁ Ἀρχιερεὺς Σωφρόνιος.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ὁ Ἱεράρχης οὗτος ἦχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως μεταβῇ καὶ αὖθις εἰς τὴν Βασιλεύουσαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ταξιδίῳ αὐτοῦ ἔσχε νέαν περιπέτειαν καὶ ταλαιπωρίαν

Τῇ 7 Μαρτίου 1862, ἐκ Πρεβέζης, ἐπεβιβάσθη τοῦ αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος», ἐκτελοῦντος τὸ τῆς γραμμῆς δρομολόγιον. Καίτοι δ' ἦτο ἐφωδιασμένος δι' εἰσιτηρίου Α' θέσεως, ἐν τούτοις ὅ τε πλοίαρχος καὶ οἱ τε τῇ θέσει ταύτῃ ὑπάλληλοι τοῦ πλοίου ἐπέδειξαν ἔναντι τούτου οὐ μόνον ἀσύγγνωστον διαγωγὴν καὶ ἀπρέπειαν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν στοιχειώδη ἐξεδήλωσαν εὐγένειαν, ὅπως ἐξυπηρετήσουν αὐτὸν ἐξ ὑποχρεώσεως καὶ καθήκοντος, ἀπορρέοντος ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος καὶ κατατεθέντος αὐτοῖς εἰσιτηρίου.

Ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου παρήγγειλεν εἰς τὸν Ἀρχιδιάκονον καὶ ἐπίτροπον αὐτοῦ Ματθαῖον, ὅπως δεόντως διαμαρτυρηθῇ πρὸς τὸ ἐν Πρεβέζῃ πρακτορεῖον τῆς ἐν λόγῳ ἑταιρείας, ὅπερ καὶ ἐγένετο διὰ τοῦδε τοῦ ἐγγράφου·

«Πρὸς τὸ ἀξιοσέβαστον Πρακτορεῖον τῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ,

Εἰς Πρέβεζαν

Ὁ Σεβαστός μου Κύριος, Μητροπολίτης Ἄρτης Κ. Σωφρόνιος ἐπιβιβασθεὶς προχθὲς περὶ τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτός, ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος» μὲ εἰσιτήριον τῆς πρώτης θέσεως, κατ' εὐθεῖαν διὰ Κων)πολιν, ὑπέστη παρὰ τοῦ πλοιάρχου ἀνήκουστον περιφρόνησιν, ὁποία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργῆται οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος πάσης τάξεως ἐπιβάτας.

Ἀφοῦ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας εἰσερχόμενος ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁ Σεβασ. μου Κύριος, ἐχαιρέτησε μὲ τὸν εὐγενέστερον τρόπον τὸν πλοίαρχον δὲν ἀντεχαιρετίσθη ἀπέδωκε καθ' ἑαυτὸν τὸ κίνημα τοῦτο εἰς τὸν ἀγενῆ χαρακτῆρα τοῦ πλοιάρχου. Μετ' ὀλίγον ἐζήτησε νὰ πάρῃ καφὲν ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῷ ἀπήντησαν διὰ τῆς λέξεως «δὲν ἔχει».

Ἐζήτησε νὰ συμπαραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ μικρὸν δερμάτινον κιβώτιον περιέχον τὴν πρόχειρον ἀναγκαίαν συσκευήν του, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν τῷ ἐσυγχώρησαν.

Ἐζήτησεν ἐπὶ τέλους κλίνην διὰ τὸν ὕπνον, ἀλλὰ μὲ τὸν ἀποτομώτερον τρόπον τῷ ἀπήντησαν, ὅτι δὲν δύνανται νὰ τῷ δώσωσι, διότι ἐν τῷ εἰσιτηρίῳ του κλίνη δὲν ἐμπεριείχετο.

Τοιουτοτρόπως ὅθεν περιφρονηθεὶς ὁ Σεβ. μου Κύριος παρὰ τοῦ πλοιάρχου τοῦ ἀτμοπλοίου «Ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος» ἠναγκάσθη νὰ διανυκτερεύσῃ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, καθ' ὅσον καὶ ἐν ἐλλείψει λέμβου, δὲν ἠδύνατο καὶ εἰς τὴν ξηρὰν ν' ἀποβιβασθῇ.

Συνεπείᾳ ὅθεν ὅλων τούτων διετάχθην παρὰ τοῦ Σεβαστοῦ μου Κυρίου νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τοῦ ἐνταῦθα πρακτορείου τῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ. τὴν ὅλως ἀπρεπῆ καὶ τῷ κανονισμῷ ἀντιβαίνουσαν διαγωγὴν τοῦ πλοιάρχου τούτου καὶ νὰ διαμαρτυρηθῶ μὲ τὸν ἐπισημότερον τρόπον, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ Σεβαστός μου Κύριος ἐπιφυλάσσεται νὰ διαμαρτυρηθῇ εἰς Κέρκυραν, καὶ πρὸς τὴν γενικὴν τῆς Ἑταιρείας Διεύθυνσιν διαβιβάσῃ τὰ παράπονά του, κατὰ τοῦ περιφρονήσαντος αὐτὸν πλοιάρχου. Διότι ἐνῷ καὶ ἐκ τῆς κοινωνικῆς θέσεώς του, καὶ ὡς ἐκ τῶν μετὰ τοῦ ἐνταῦθα πρακτορείου φιλικωτάτων σχέσεών του, εὐελπίζετο νὰ τύχῃ πλείονος περιποιήσεως, δὲν ἀπήλαυσεν οὐδ' αὐτῆς τῆς ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ πρὸς τοὺς ἐπιβάτας τῆς πρώτης θέσεως ὀφειλομένης.

Τὴν διαμαρτύρησιν ταύτην προαγόμενος νὰ διαβιβάσω κατὰ γραπτὴν ἐντολὴν τοῦ Σεβαστοῦ μοι Κυρίου ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου σταλεῖσαν μοι, ἐξαιτοῦμαι ὅπως τὸ Πρακτορεῖον εὐαρεστηθῇ νὰ διαβιβάσῃ ἀντίγραφον ταύτης πρὸς τὴν γενικὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ, διὰ νὰ γείνῃ γνωστὴ ἡ διαγωγὴ τοῦ πλοιάρχου «Ἀρχιδοὺξ Δουδοβῖκος», τὴν ὁποίαν καὶ διὰ τοῦ τύπου θεωρῶ κα-

θῆκον μου νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τοῦ πολιτισμένου κόσμου.

Πρέβεζα τῇ 9 Μαρτίου 1862

Ὁλοπρόθυμος

Ὁ τοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης Ἐπίτροπος

† Ἀρχιμ. Ματθαῖος»(20).

Τὴν τοιαύτην δ' ἔγγραφον διαμαρτυρίαν ἀπέστειλε μέσῳ τοῦ Μουνδέρη Πρεβέζης διὰ τοῦ ἀκολούθου διαβιβαστικοῦ, προφανῶς ἵνα γίνουν αἱ δέουσαι παραστάσεις.

Πρὸς τὸν Μουνδέρην Πρεβέζης.

Ἐνδοξότατε,

Ὁ Σεβαστός μου Κύριος Μητροπολίτης Ἄρτης Σωφρόνιος ἐπιβιβασθεὶς προχθὲς τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτὸς ἐπὶ τοῦ Ἀτμοπλοίου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ, «Ἀχιδοὺξ Λουδοβῖκος» μὲ εἰσιτήριον πρώτης θέσεως κατ' εὐθεῖαν διὰ Κωνσταντινούπολιν, ἐπεριφρονήθη παρὰ τοῦ πλοιάρχου μὲ τὸν ἀπρεπέστερον τρόπον μὴ τυχὼν τῆς πρὸς τοὺς ἐπιβάτας τῆς θέσεως ταύτης ὀφειλομένης περιποιήσεως.

Ὡς πνευματικὸς ὅθεν προϊστάμενος τῆς Ἐπαρχίας ταύτης τιμώμενος παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Κυβερνήσεως τοῦ κραταιοτάτου ἡμῶν Ἄνακτος Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ Ἐφένδη μας, καὶ μὴ ἀνεχόμενος τὴν παρὰ τοῦ πλοιάρχου τούτου γενομένην αὐτῷ περιφρόνησιν, διέταξε τὸν ὑποφαινόμενον γραπτῶς ἐκ τοῦ Ἀτμοπλοίου ν' ἀπευθύνῃ διαμαρτύρησιν πρὸς τὸ ἐνταῦθα πρακτορεῖον τῆς Ἑταιρείας Λόϋδ μὲ τὸν ἐπισημότερον τρόπον κατὰ τῆς τοιαύτης τοῦ πλοιάρχου διαγωγῆς.

Ἐσωκλείων ὅθεν ἐνδοξότατε ἐνταῦθα τὴν πρὸς τὸ πρακτορεῖον διαμαρτύρησίν μου, παρακαλῶ νὰ τὴν διαβάσητε ἐπισήμως καὶ συγχρόνως νὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ μοὶ ἀναγγείλητε ἐγγράφως τὴ παραλαβήν ταύτης μου.

Δέχθητε παρακαλῶ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεώς μου μεθ' ἧς ὑποσημειοῦμαι.

Πρέβεζα τῇ 9 Μαρτίου 1862

Τῆς ὑμετέρας Ἐνδοξότητος

Ὁλοπρόθυμος φίλος

Ὁ τοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης Βεκίλης

† Ἀρχιδιάκονος Ματθαῖος»(21).

Πρὸς τὸν Ἐνδοξότατον Μουνδέρην Πρεβέζης Μεχμὲτ Σιρὴ Ἐφένδην,

Εἰς Πρέβεζαν

Ἀφιχθεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὴν ἀπρόβλεπτον ταύτην καὶ ἐν πλῷ δοκιμασίαν, ἀνέλαβε νέον ἀγῶνα, ἐπὶ διετίαν περίπου διαρκέσαντα, ὅπως διατηρήσῃ τὸν ἐν Ἄρτῃ Μητροπολιτικὸν αὐτοῦ θρόνον. Ἐν τέλει ὅμως ἐδόθη ἄλλη λύσις εἰς τὸ προκύψαν αὐτῷ ζήτημα.

Πατριάρχου ἀναδειχθέντος, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1863, τοῦ ἀπὸ Ἀμασείας Σωφρονίου Γ' (22), προτάσει αὐτοῦ, προήχθη ὑπὸ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱ. Συνόδου, εἰς τὴν οὕτω πως χηρεύσασαν Μητρόπολιν Ἀμασείας(23), τῇ 17 Ἰανουαρίου τοῦ

(20) Κῶδιξ Α', ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 431, Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ. Μία περιπέτεια τοῦ Μητροπολίτου Ἄρτης καὶ Πρεβέζης Σωφρονίου, ἐν ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Πρεβέζης», ἔτ. Β' (1957).

(21) Αὐτόθι.

(22) Οὗτος ἐπατριάρχευσε κατὰ τὰ ἔτη 1863—1866 (Βλ. Γεδεὼν Μ. Πατριαρχικοὶ Πίνακες, ἐν Κωνσταντινουπόλει, σελ. 726, Μαθᾶ, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 184—186. Παπαδοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ.).

(23) Μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων Μητροπόλεων τῆς Μ. Ἀσίας, ἀναδεχθεῖσα ἐπὶ τῆς Ἐπαρχίας Ἐλεπόντου ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Κατὰ τὰ «τακτικὰ» ἤτοι τὴν τάξιν πρωκαθεδρίας ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου φέρεται ἔχουσα τὴν ιζ' θέσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῆς Ἄρτης, ἥτις, κατὰ τὸ Συνταγνάτιον, κατεῖχε, μέχρι τῆς ἐνστάξεως αὐτῆς εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν κε' θέσιν (Βλ. Κονιδάρη Γ., Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ «τάξις» αὐτῶν, τόμ. Α', τεῦχος Α', Ἀμάσεια ἐν «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», τόμ. Δ', σελ. 178, 189, ἔνθα ὅμως ἐσφαλμένως ἀναγράφεται ὡς ἔτος μεταθέσεως τοῦ ἡμετέρου Σωφρονίου Β' τὸ 1863 (1863—1887), καθ' ὅσον αὐτὴ ἔλαβε χώραν τῇ 17 Ἰανουαρίου 1864, Χρυσάνθου, τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, Συνταγνάτιον περὶ ὀφφικίων, κληρικάτων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκ-

ἑπομένου ἔτους 1864, ὁ ἡμέτερος Σωφρόνιος, ὁ ἀπὸ Ἄρτης(24), ὅστις ἀναλαβὼν τὴν ἐν αὐτῇ ποιμαντορίαν, συνέχισεν αὐτόθι ἀπροσκόπτως τὸ ἐθνωφελὲς καὶ σημαντικὸν ἔργον τοῦ προκατόχου αὐτοῦ(25). Ἐνίσχυσε τὰ μέγιστα καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ παιδείαν. Δι' ἐνεργειῶν αὐτοῦ συνεστήθησαν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ὑπερτεσσαράκοντα Σχολεῖα. Παρέσχε παλλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας ἐν τῷ κρασιατικῷ ἀγῶνι. Καὶ ἀνεζωπύρησε ἐθνικὸν φρόνημα τῶν αὐτόσε ὁμαιμόνων δελφῶν.

Κατ' Ἰούλιον μῆνα τοῦ ἔτους 18 ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν(26), ἐν Ἀζαμείᾳ τ Κωνσταντινουπόλεως, σχεδὸν ὀγδοηκοντο της(27).

---

κλησίας, καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν ... 1715, σελ. ογ'.

(24) Τσακοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 477.

(25) Βοβολίνη Κ., Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, Ἀθῆναι 1952, σελ. 234.

(26) Τσακοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., ἔτ. ΛΓ' (1958), σελ. 168.

(27) Κωσταρίδου Εὐγενίου, Ἀρχιμ. Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἐν Ἀθήναις 1921, σελ 223, 231.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

# ΤΟ ΖΑΠΑΝΤΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ

## Ἕνας ἐποικισμὸς τοῦ 1823, ποὺ δὲν ἔγινε

Προσφυγικὸ πρόβλημα στὴ νεώτερην ἱστορίαν ἐδημιουργήθηκε γιὰ φορὰ μὲ τοὺς πρόσφυγες τοῦ 1821. κὰ γεγονότα, ποὺ κατὰ τὴ διάρκεια ιανασταικοῦ ἀγῶνα εἶχαν συμβῆ στὰ ε κατοικούμενα ἀπὸ τοὺς πρόσφυγες ς ἐδάφη καὶ στὰ ὁποῖα γεγονότα με- ἀπὸ τοὺς ἴδιους πρόσφυγες εἶχαν ι μέρος ἐνεργόν, ἐπροκάλεσαν τὴ με- πιση πολλῶν πληθυσμῶν ὡς προσφύ- σὲ διάφορα σημεῖα τῆς ἐπανασταιη- ης χώρας.

Ἕνας σημαντικὸς ἀριθμὸς προσφύγων σῆλθεν ἀπὸ τὴν Ἤπειρο μὲ κέντρο κα- φυγῆς τους τὴ Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰ- κώτερα τὸ Μεσολόγγι. Ἀπὸ τοῦ Αὐγού- ου κιόλας τοῦ 1821 πολλοὶ κάτοικοι ἀ- ὸ τὰ περίχωρα τῶν Γιαννίνων, φεύγον- ας τὶς λεηλασίες καὶ τὶς πιέσεις τῶν ουρκικῶν στρατευμάτων, καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Καλαρρυτῶν, ὕστερ' ἀπὸ τὴν καταστολὴ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ τους κι- νήματος καὶ ἐκεῖ, εἶχαν συσσωρευθῆ στὸ Μεσολόγγι. Δέκα μῆνες ἀργότερα, κατὰ τὰ τέλη δηλαδὴ τοῦ Μαΐου τοῦ 1822, ὁ πληθυσμὸς τοῦ Μεσολογγιοῦ εἶχε διπλα- σιασθῆ ἀπὸ νέον ἠπειρωτικὸ κῦμα προσφύ- γων καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνδρείους Χειμαρριῶ- ιες πολεμιστές. Στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴν Ἀκαρνανίαν εἶχαν καταφύγει ἀκόμα καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Κομπότι καὶ τῆς περιφε- ρείας του, ποὺ τόσον εἶχαν κατασπονηθῆ ἀπὸ τὶς ὀρδὲς τοῦ Πεχλιβὰν—Μπαμπᾶ(1).

Ὁ πρόσφυγες τῆς Ἄρτας, πάνω ἀπὸ πεντακόσιες οἰκογένειες, φεύγοντας τὸ ἀ- νὰ τὸν τόπο τους θέατρο τοῦ πολέμου ἐ- ζήτησαν διὰ τοῦ Μακρυνόρους τὴ σωτη- ρία τους στὸ Ξηρόμερο. «Καὶ ἐκεῖ μέσα, εἰς τὸ Μακρυνόρος, ἔβλεπες ἄλλον πεμέ- νον, ἄλλον μπαϊλντισμένον ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὴν ξυπολυσιὰ κι' ἀμάθεια· δὲν ἤξε- ραν οἱ δυστυχεῖς νὰ βγοῦνε πολλοὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια τους, κι' ἐκεῖ ἦταν ντὶπ καμπόσοι ξυπόλυτοι, μὲ μπαλώματα τύλι- γαν τὰ ποδάρια τους· τἄκοβαν ἀπὸ τὰ φο- ρέματά τους», ἀφηγεῖται, αὐτόπτης καὶ συμμέτοχος στὴν προσφυγιά τους, ὁ Μα- κρυγιάννης(2). Αὐτοὶ διασώθηκαν στὴν Κατούνα τοῦ Ξηρομέρου καὶ ἡ συνοδεία τοῦ γνωρίμου τους ὁπλαρχηγοῦ Μακρυ- γιάννη τοὺς ἀσφάλιζε κάπως ἀπὸ τὴ λα- φυραγωγία τῶν ντόπιων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ ἄλλων κατοίκων τοῦ Βάλ- του, ποὺ ὡρέγονταν νὰ τοὺς ἀφαιροῦν ὅ,τι πολύτιμον ἔφεραν μαζί τους. Μιὰ γυ- ναίκα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Βράϊη, θυγα- τέρα τοῦ Κομπότη, τὴν ἐγύμνωσαν. Ἤθε- λαν νὰ τῆς πάρουν ὡς καὶ τὸ δαχτυλίδι της ἀκόμα καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν ἔβγαινεν ἀπὸ τὸ χέρι της ἔλεγαν νὰ τῆς κόψουν τὸ δάχτυλο. Στὰ παρακάλια της νὰ μὴν τὸ κάμουν αὐτό, ἀλλὰ νὰ κόψουν τὴ βέργα τοῦ δαχτυλιδιοῦ, ἐδέησε νὰ συγκατανέψουν καὶ ἔτσι ἐγλύτωσε τὸ δάχτυλό της. Αὐτὸ καὶ μόνο τὸ περιστατικὸ δείχνει τὶ ἀνυπό- φορες ἦταν οἱ προσβολές, ποὺ ἐιραβοῦσαν οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς ντόπιους προσβολές, ποὺ ἔκαμαν τὸ Μακρυγιάννη νὰ ἀναφωνήσῃ καταγαναχτισμένος: «Καὶ ἀπὸ τότε βλέποντας αὐτήνη τὴν ἀρετή, σι-

1. Ἀπ. Βακαλοπούλου: «Πρόσφυγες καὶ προσφυγικὸν ζήτημα κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821», Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 7.

2. Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη: «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδ. Ι. Βλαχογιάννη, τόμ. Α, Ἀθῆναι 1947, σελ. 144.

ἑπομένου ἔτους 1864, ὁ ἡμέτερος Σακρρόνιος, ὁ ἀπὸ Ἄρτης(24), ὅστις ἀναλαβὼν τὴν ἐν αὐτῇ ποιμαντορίαν, συνέχισεν αὐτόθι ἀπροσκόπτως τὸ ἐθνωφελὲς καὶ σημαντικὸν ἔργον τοῦ προκατόχου αὐτοῦ(25). Ἐνίσχυσε τὰ μέγιστα καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ παιδείαν. Δι' ἐνεργειῶν αὐτοῦ συνεστήθησαν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ὑπερτεσσαράκοντα Σχολεῖα. Παρέσχε πολλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας ἐν τῷ Μικρασιατικῷ ἀγῶνι. Καὶ ἀνεζωπύρησε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν αὐτόσε ὁμαιμόνων ἀδελφῶν.

Κατ' Ἰούλιον μῆνα τοῦ ἔτους 1887 ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν(26), ἐν Ἀξαμείᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, σχεδὸν ὀγδοηκοντούτης(27).

---

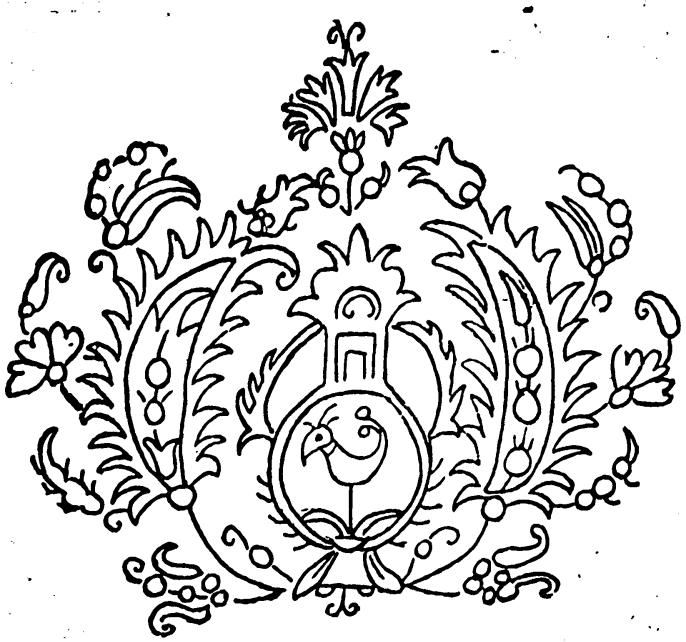
κλησίας, καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν ... 1715, σελ. ογ'.

(24) Τσακοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 477.

(25) Βοβολίνη Κ., Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, Ἀθῆναι 1952, σελ. 234.

(26) Τσακοπούλου, ἔνθ' ἀνωτ., ἔτ. ΛΓ' (1958), σελ. 168.

(27) Κωσταρίδου Εὐγενίου, Ἀρχιμ. Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἐν Ἀθήναις 1921, σελ 223, 231.



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

# ΤΟ ΖΑΠΑΝΤΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ

## Ἕνας ἐποικισμὸς τοῦ 1823, ποὺ δὲν ἔγινε

*Προσφυγικὸ πρόβλημα στὴ νεώτερην ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐδημιουργήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τοὺς πρόσφυγες τοῦ 1821. Πολιτικὰ γεγονότα, ποὺ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνα εἶχαν συμβῆ στὰ ἄλλοτε κατοικούμενα ἀπὸ τοὺς πρόσφυγες αὐτοὺς ἐδάφη καὶ στὰ ὁποῖα γεγονότα μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους πρόσφυγες εἶχαν λάβει μέρος ἐνεργόν, ἐπροκάλεσαν τὴ μετατόπιση πολλῶν πληθυσμῶν ὡς προσφύγων σὲ διάφορα σημεῖα τῆς ἐπαναστατημένης χώρας.*

*Ἕνας σημαντικὸς ἀριθμὸς προσφύγων προῆλθεν ἀπὸ τὴν Ἤπειρο μὲ κέντρο καταφυγῆς τους τὴ Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰδικώτερα τὸ Μεσολόγγι. Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου κιόλας τοῦ 1821 πολλοὶ κάτοικοι ἀπὸ τὰ περίχωρα τῶν Γιαννίνων, φεύγοντας τὶς λεηλασίες καὶ τὶς πιέσεις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, καθὼς καὶ οἱ κάποιοι τῶν Καλαρρυτῶν, ὕστερ' ἀπὸ τὴν καταστολὴ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ τους κινήματος καὶ ἐκεῖ, εἶχαν συσσωρευθῆ στὸ Μεσολόγγι. Δέκα μῆνες ἀργότερα, κατὰ τὰ τέλη δηλαδὴ τοῦ Μαΐου τοῦ 1822, ὁ πληθυσμὸς τοῦ Μεσολογγιοῦ εἶχε διπλασιασθῆ ἀπὸ νέον ἠπειρωτικὸ κῦμα προσφύγων καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνδρείους Χειμαρριῶτες πολεμιστές. Στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴν Ἀκαρνανίαν εἶχαν καταφύγει ἀκόμα καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Κομπότι καὶ τῆς περιφερείας του, ποὺ τόσον εἶχαν καταπονηθῆ ἀπὸ τὶς ὀρδὲς τοῦ Πεχλιβὰν—Μπαμπᾶ(1).*

*Οἱ πρόσφυγες τῆς Ἄρτας, πάνω ἀπὸ πεντακόσιες οἰκογένειες, φεύγοντας τὸ ἀνὰ τὸν τόπο τους θέατρο τοῦ πολέμου ἐζήτησαν διὰ τοῦ Μακρυνόρους τὴ σωτηρία τους στὸ Ξηρόμερο. «Καὶ ἐκεῖ μέσα, εἰς τὸ Μακρυνόρος, ἔβλεπες ἄλλον πεσμένον, ἄλλον μπαϊλντισμένον ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὴν ξυπολυσιὰ κι' ἀμάθεια· δὲν ἤξεραν οἱ δυστυχεῖς νὰ βγοῦνε πολλοὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια τους, κι' ἐκεῖ ἦταν νἰὶ καμπόσοι ξυπόλυτοι, μὲ μπαλώματα τύλιγαν τὰ ποδάρια τους· τἄκοβαν ἀπὸ τὰ φορέματά τους», ἀφηγεῖται, αὐτόπτης καὶ συμμέτοχος στὴν προσφυγιά τους, ὁ Μακρυγιάννης(2). Αὐτοὶ διασώθηκαν στὴν Κατούνα τοῦ Ξηρομέρου καὶ ἡ συνοδεία τοῦ γνωρίμου τους ὁπλαρχηγοῦ Μακρυγιάννη τοὺς ἀσφάλιζε κάπως ἀπὸ τὴ λαφυραγωγία τῶν ντόπιων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ ἄλλων κατοίκων τοῦ Βάλτου, ποὺ ὡρέγονταν νὰ τοὺς ἀφαιροῦν ὅ,τι πολύτιμον ἔφεραν μαζί τους. Μιὰ γυναίκα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Βράνη, θυγατέρα τοῦ Κομπότη, τὴν ἐγύμνωσαν. Ἤθελαν νὰ τῆς πάρουν ὡς καὶ τὸ δαχτυλίδι της ἀκόμα καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν ἔβγαινεν ἀπὸ τὸ χέρι της ἔλεγαν νὰ τῆς κόψουν τὸ δάχτυλο. Στὰ παρακάλια της νὰ μὴν τὸ κάμουν αὐτό, ἀλλὰ νὰ κόψουν τὴ βέργα τοῦ δαχτυλιδιοῦ, ἐδέησε νὰ συγκατανέψουν καὶ ἔτσι ἐγλύτωσε τὸ δάχτυλό της. Αὐτὸ καὶ μόνο τὸ περιστατικὸ δείχνει τὶ ἀνυπόφορες ἦταν οἱ προσβολές, ποὺ ἐτραβοῦσαν οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς ντόπιους προσβολές, ποὺ ἔκαμαν τὸ Μακρυγιάννη νὰ ἀναφωνήσῃ καταγαναχτισμένος: «Καὶ ἀπὸ τότε βλέποντας αὐτήνη τὴν ἀρετή, σι-*

1. Ἀπ. Βακαλοπούλου: «Πρόσφυγες καὶ προσφυγικὸν ζήτημα κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821», Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 7.

2. Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη: «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδ. Ι. Βλαχογιάννη, τόμ. Α, Ἀθῆναι 1947, σελ. 144.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

χάθηκα τὸ ρωμαϊκόν, ὅτ' εἴμασιε ἀνθρωποφάγοι»(3).

Τελευταῖοι ἀπὸ ὅλους τοὺς πρόσφυγες τῆς Ἠπείρου ἐμπῆκαν στὴ Δυτικὴν Ἑλλάδα οἱ Σουλιῶτες, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Ἄσσο τῆς Κεφαλλωνιᾶς καὶ τὰ ἄλλα Ἰόνια νησιά, ὅπου σύμφωνα μὲ συνθήκη, μετὰ τὴν ἐλεύθερην ἀποχώρησή τους ἀπὸ τὸ Σοῦλι, εἶχαν ἀρχικὰ καταφύγει.

Ἡ μεταφορὰ ἐκείνη τῶν Σουλιωτῶν στὴν Ἄσσον εἶχε γίνει μὲ εἰκοσιεφτὰ φορτηγὰ πλοῖα, συνωδευμένα καὶ ἀπὸ δυὸ πολεμικὰ «διὰ νὰ μὴ συμβῇ τις ἀπιστία εἰς τὴν θαλασσοπορίαν παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν», καθὼς γράφει ὁ Χρηστόφορος Περραιβός. Κατὰ τὴν ὑποσημείωση τῆς φράσης του αὐτῆς ἀπὸ τὸν ἴδιον «ἡ σύμπλευσις τῶν πολεμικῶν πλοίων δὲν ἀπέβλεπε δι' ἀπιστίαν τινα τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Σουλιώτας, ἀλλὰ διὰ τὴν ὁποίαν ἔτρεφαν πρὸς αὐτοὺς ὑποψίαν οἱ Τοῦρκοι· διότι, ἂν ἔλειπαν τὰ ρηθέντα πλοῖα, οἱ Σουλιῶται ἐσκόπευαν νὰ ὑπάγωσιν εἰς Μεσολόγγιον καὶ ὄχι εἰς Κεφαλληνίαν· αὕτη ἡ μυστικὴ συμφωνία ἐπροδόθη παρά τινος φαυλοβίου Σουλιώτου»(4). Ἂν τὸ σχέδιό τους τότε γιὰ μιὰν ὁμαδικὴ προσόρμισή τους στὸ Μεσολόγγι δὲν ἐπραγματοποιήθηκεν, ὅμως σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ ἐκεῖ διαπεραιώνονταν στὸ Μεσολόγγι. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1823 καὶ ἰδιαίτερα μετὰ τὶς μάχες τοῦ Καρπενησιοῦ καὶ τῆς Καλιακούδας εἶχαν συγκεντρωθῇ καὶ οὐτοὶ στὸ Μεσολόγγι.

⁂

Ἡ κατάσταση στὴν ἐπαναστατημένη Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῆς πρώτης πολιορκίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ Μεσολογγιοῦ, δὲν ἦταν καθόλου εὐχάριστη. Ἡ Κυβέρνηση ἦταν σὲ ἀδυναμία νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὶς ἀντιζηλίες τῶν ὁπλαρχηγῶν, ἀλλὰ σὲ ἀκόμα μεγαλύτερην ἀνικανότητα εἶχε περιέλθει στὸ ζήτημα τῆς συντήρησης τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων. Οἱ στρατιῶτες τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐξοικονομοῦνταν ἀπὸ τὶς προσόδους τῶν ἐπαρχιῶν, ὅπου οἱ ντόπιοι ὁπλαρχηγοὶ εἶχαν τὶς ἕδρες τους, ἐνῷ οἱ Σουλιῶτες, ποὺ εἶχαν στερηθῇ τὶς προσόδους τῆς ρημαγμένης πατρίδας τους καὶ ἐξοῦσαν τὸ δράμα τῆς προσφυγιᾶς, ξένοι στὴ χώρα τούτην ἐτρέφονταν ἀπὸ τοὺς Μεσολογγῖτες. Μὰ οἱ Μεσολογγῖτες ἐπιπρόσθετα διέτρεφαν καὶ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν τὰ σώματα, ὅταν στὶς παραμονὲς ἐπικείμενης πολιορκίας κατέφευγαν στὸ μεγάλο προσφυγικὸ καὶ στρατιωτικὸ κέντρο τῆς Δυτικῆς Ρούμελης. Ἀλλὰ καὶ οἱ Σουλιῶτες, ὑποκινούμενοι ἀπὸ τὸν ἐχθρευόμενο τοὺς Μεσολογγῖτες καὶ γιὰ τοῦτο ἀποξενώσαντα τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τοὺς ντόπιους ὁπλαρχηγοὺς Μαυροκορδάτο —«Θέλοντα νὰ ἔχῃ ἕνα στήριγμα πολιτικὸν καὶ προσωπικόν», καθὼς γράφει ὁ Σάγχωπ— ἔγιναν ἀπαιτητικοί. Δὲν τοὺς ἔφθανε τὸ ὅτι ἔπαιρναν ταχτικὰ τότε τοὺς μισθούς τους, ἀλλὰ ἐζητοῦσαν ἐπίμονα ἀπὸ τοὺς Μεσολογγῖτες καὶ τοὺς ἀναδρομικοὺς μισθοὺς τους, ἀφ' ὅτου δηλαδὴ εἶχαν πατήσει τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν ἔδαφος, γιατὶ ὅπου εἶχαν διασώσει ἀπὸ τὸ Σοῦλι μαζί τους, τὸ εἶχαν δαπανήσει στὴν πικρὴ προσφυγιά τους. Ἔτσι μεγάλοι ἦταν οἱ γογγυσμοὶ τῶν κατοίκων ἐναντίον τους καὶ συγκρούσεις Μεσολογγιτῶν καὶ Σουλιωτῶν ἄρχισαν νὰ σημειώνωνται, σπέρνοντας διαρκῶς τὴν ἀνησυχία καὶ τὸν τρόμο στὴν πολιτεία. Ὁ Τρικούπης, χαρακτηρίζοντας τὴν κατάσταση, ἀναγκάζεται νὰ γράψῃ στὴν Ἱστορία του πὼς «κατοικία μᾶλλον ἐχθρῶν ἢ ὁμογενῶν ἐφαίνετο ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου ἐπὶ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεως τοῦ Μαυροκορδάτου»(5).

Μερικὰ χαρακτηριστικὰ περιστατικὰ ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ τῶν Σουλιωτῶν τότε μέσα στὸ Μεσολόγγι μᾶς διέσωσαν αὐθεντικοὶ ἀφηγητές. Δὲν ἀρκοῦνταν στὰ μὲ κοινὴ συναίνεση παραχωρημένα ἀπὸ τὴν κοινότητα καταλύματα, ἀλλὰ ἐζητοῦσαν σπίτια τῆς ἐκλογῆς τους ἀνάμεσα σὲ ἐκεῖνα, ποὺ ἔμεναν οἱ πρόκριτοι. Ἐξεσπίτωναν μὲ τὴ βία τοὺς κατοίκους, ἁρπαιροῦσαν μὲ τρόπο βίαιο τὶς ξυλεῖες τῶν

3. Τοῦ ἴδιου, ὅπ. παρ., σελ. 144.

4. Χριστοφ. Περραιβοῦ: «Ἀπομνημονεύματα Πολεμικά», ἐκδ. «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ» ἀριθ. 2, Ἀθῆναι 1956, σελ. 126.

5. Σπυρ. Ι. Τρικούπη: «Ἱστορία τῆς Ἑλ. Ἐπαναστάσεως», Ἀθῆναι 1925, Γ', σελ. 78.

σπιτιῶν γιὰ νὰ ζεσταίνωνται καὶ μαγειρεύουν τὰ φαγητά τους, μάλιστα κατὰ μιὰ τέτοιαν ἀφαίρεση τῶν ξύλων ἐσκοτώθηκεν ἕνας ἔνοικος. Σὲ ἀπόσπασμα ἀναφορᾶς τοῦ Ἀθαν. Ραζηκότσικα πρὸς τὴ Διευθυντικὴν Ἐπιτροπὴν ἀναγράφονται: «Ἐπειδὴ πολλοὶ στρατιῶται ἡνωμένοι πηγαίνουν εἰς τὰ σπήτια τῶν ἐντοπίων καὶ τὰ κατακρημνίζουν, μολονότι εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους των μάλιστα βιασμένοι ἀπὸ τὸ σημερινὸν συμβεβηκός, ὅπου ἐπῆγαν πολλοὶ στρατιῶται καὶ ἐκρήμνισαν τρία σπίτια τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν μου, καὶ μοῦ ἐφονεύθη ἕνας στρατιώτης μοῦ χτυπηθεὶς ἀπὸ ἕνα ξύλον, ἐνῷ ἔπασχε νὰ κρατήσῃ τὴν ὁρμὴν τῶν κρημνιστῶν»(6). Ἐπροκαλοῦσαν καθημερινὰ ταραχές, ποὺ δὲν ἤθελαν καὶ πολὺ γιὰ νὰ ἀπολήξουν σὲ αἱματοχυσία. Ὕβριζαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐφέρονταν ἀναιδῶς πρὸς τὶς γυναῖκες καὶ γιὰ νὰ ταπεινώσουν καὶ αὐτὸν τὸν Ἀρχηγὸ τῶν Μεσολογγιτῶν, ἐπῆγαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὸ σπίτι τῆς ἀρραβωνιαστικιᾶς του. Αὐτὸ ἐστάθηκεν ἀφορμὴ νὰ ἀνάψῃ πεισματώδης συμπλοκή, δυὸ Σουλιῶτες ἐσκοτώθηκαν, δυὸ Μεσολογγῖτες ἐπληγώθηκαν! Τελικὰ οἱ Μεσολογγῖτες μ' ἐπὶ κεφαλῆς τους τὸν ἴδιο τὸ Φροντιστὴ τοῦ Πολέμου Δημ. Δεληγιώργη, ποὺ ἐτραυματίσθηκε τότε στὸ ἀριστερό του χέρι καὶ ἔκτοτε τοῦ ἔμεινεν ἄχρηστον, ἐπεκράτησαν καὶ ἔτσι τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ σπίτι ἐκεῖνο. Ὁ Γραμματέας τοῦ Βύρωνα Γάμβας ὡς ἐξῆς ἔχει διηγηθῆ τὸ ἐπεισόδιον αὐτό: «Ἠκούσαμεν πιστολισμοὺς καὶ δὲν ἐβραδύναμεν νὰ μάθωμεν ὅτι οἱ Σουλιῶται ἦλθαν μὲ τοὺς ἐντοπίους εἰς χεῖρας, διότι κατέλυσαν εἰς οἰκίας ἀπόντων τῶν οἰκοδεσποτῶν οἱ ὁποῖοι ὅταν ἐπῆγαν ἐκεῖ, ἠθέλησαν νὰ τοὺς ἀποδιώξουν. Συνεπλάκησαν, ἐγενικεύθη ἡ συμπλοκή, ἐφονεύθη ἕνας Μεσολογγίτης καὶ μετ' ἡμέρας ἀπέθανεν ἕνας Σουλιώτης ἀπὸ τὰ τραύματα, τὰ ὁποῖα εἶχε λάβει. Πολλοὶ δὲ ἄλλοι ἐπληγώθησαν σοβαρῶς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ φροντιστὴς τοῦ πολέμου, ἄνθρωπος πολὺ σέβας ἐμπνέων. Ἡ πόλις συνεταράχθη καὶ πολλοὶ ἐπίστευαν ὅτι τὸ κίνημα ἦτο προμελετημένον καὶ ὅτι ὑπῆρχε συνωμοσία κατὰ τῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως»(7).

Κάτω ἀπὸ τὴν τολμηρὴν ἐκείνην ἐνέργειαν τῶν Σουλιωτῶν τί ἐκρύβονταν, καθαρότερα θὰ τὸ πῇ ὁ Κάρπος Παπαδόπουλος: «Ὁ Μαυροκορδᾶτος ἰδὼν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἔχῃ (τὸν Ἀθ. Ραζηκότσικα δηλαδὴ) τυφλὸν ὄργανον ἐχάλκευσε τὴν δολοφονίαν του· θέλων δὲ νὰ ἐπιτύχῃ ταύτην ἀσφαλῶς ὑπὸ σατανικῆς ἐμπνεόμενος πονηρίας, ἠβουλήθη, ἵνα ἐγγίξῃ αὐτὸν εἰς τὸ ἱερώτερον καὶ τιμαλφέστερον ἀντικείμενον· ἔπεμψε λοιπὸν μίαν μάγκα Σουλιωτῶν κονάκι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ποθητοῦ Σιδέρη Μεσολογγίτου, εἰς οὗ τὴν οἰκίαν διέμενεν ἡ μνηστὴ τοῦ Ραζηκότσικα, ἐλπίζων ὅτι ὁ Ραζῆς δὲν ἤθελεν ἀνεχθῆ τὸ τοιοῦτον, ὅτι ἤθελε πορευθῆ αὐτοπροσώπως εἰς τὴν ἀνωτέρω οἰκίαν πρὸς ἐκδίωξιν τῆς ἀνωτέρω μάγκας καὶ ὅτι συμπλοκῆς γενομένης ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἀφεύκτως ὁ θάνατος τοῦ Ραζηκότσικα· ἀλλ' αὐτός, συνετὸς ὢν καὶ προειδοποιημένος περὶ τῶν προθέσεων τῆς μάγκας αὐτῆς, δὲν ἐμετέβη μὲν αὐτοπροσώπως, ἔπεμψεν ὅμως τοὺς γενναιοτέρους ἐκ τῶν στρατιωτῶν του, οἵτινες μετὰ πεισματώδη συμπλοκήν, εἰς ἣν δυὸ μὲν ἐφονεύθησαν Σουλιῶται, δύο δὲ ἐτραυματίσθησαν ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ραζηκότσικα, οἱ τελευταῖοι ἴσχυσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Σουλιώτας καὶ οὕτω διεσώθη ἡ τιμὴ τῆς μνηστῆς τοῦ Ραζηκότσικα»(8). Ὁ Γάμβας καταγγέλλει προσέτι τοὺς Σουλιῶτες ὡς ἐπίφοβους διὰ τοὺς κατοίκους, «οἱ ὁποῖοι ἐπαραπονοῦντο ὅτι τοὺς εἶχαν κάμει περισσότερα ἀπὸ τοὺς Τούρκους κακά». Καὶ κατακρίνει ὁ Γάμβας ἰδιαίτερα ἀπὸ ὅλους τοὺς Σουλιῶτες ἀρχηγοὺς τὸ Νότη Μπότσαρη, ποὺ γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνδρῶν του, ἐμεταχειρίζονταν κάθε

6. Κ.Α. Στασινοπούλου: «Οἱ Μεσολογγῖται», Ἀθῆναι 1926, σελ. 120.— Τοῦ ἴδιου: «Αἱ πολιορκίαι τοῦ Μεσολογγίου» στὸ «Δελτ. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἑταιρείας», τόμ. 9 (1926) σελ. 23 κ ἑξ.

7. Τοῦ ἴδιου, ὅπ. παρ., σελ. 60—61.

8. Κάρπου Παπαδοπούλου: «Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος καὶ Γ. Βαρνακιώτης», ἔκδ. «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ», ἀρ. 12, Ἀθῆναι 1957, σελ. 194.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

μέσο γιὰ νὰ ἐξαχρειώσῃ τοὺς στρατιῶτες τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν(9).

Μὲ τὴν ἴδια διάθεση καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγιοῦ ἔβλεπαν τὴ συμπεριφορὰ τῶν Σουλιωτῶν μέσα στὴν πολιτεία τους. Οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Μεσολογγιοῦ στὴ Συνέλευση τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος στὸ Αἰτωλικό, στὴ συνεδρίαση τῆς 23 Δεκεμβρίου 1824, «ἐπαράστησαν διὰ λόγου τὰς πολυειδεῖς ζημίας καὶ ἐνοχλήσεις, ὅσας κατὰ καιροὺς ὑπέφερον ἐκ μέρους διαφόρων Σουλιωτῶν καὶ μ' ὅλον ὅτι εἰς τὴν πόλιν των δὲν εὑρίσκονται Ἐθνικὰ σπίτια, ἐδέχθησαν εἰς μερικά των ὑπὲρ τὰς 40 φαμιλλίας, αἱ ὁποῖαι καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη εὑρίσκονται εἰς τὴν πόλιν των· ἐπρόσθεσαν δὲ καὶ ἄλλα δικαιολογήματα, τὰ ὁποῖα μέλλουν ν' ἀναφέρουν πρὸς τὴν Διοίκησιν, ἡ ὁποία δὲν ἠμπορεῖ νὰ καταπαύσῃ τὸν ὑπὲρ ἰδιοκτησίας Νόμον»(10) Καὶ μὲ ἀναφορά τους πρὸς τὴ Διοίκηση οἱ Μεσολογγῖτες παριστάνουν τοὺς Σουλιῶτες «βιαιοτέρους καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς» καὶ λέγουν ὅτι «ὅσα κακὰ δὲν ἐδοκίμασαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, κατὰ δυστυχίαν τὰ ἐδοκίμασαν ἀπὸ αὐτούς» καὶ διὰ μακρῶν τὰ ἀπαριθμοῦν(11). Ὁ Τρικούπης χαρακτηρίζει τὴν κατάσταση «ὡς ἀναξίας τοῦ Στρατιωτικοῦ» (12).

⁂ ⁂ ⁂

Στὶς μεταξὺ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν ντόπιων διενέξεις ἤρθε πολὺ γοργὸς νὰ προστεθῇ καὶ μιὰ νέα ἀφορμὴ προστριβῶν. Καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως νὰ παραχωρήσῃ στοὺς Σουλιῶτες τὸ Ζαπάντι, ἕνα πλουσιώτατο μοιρομυλιανικὸ τσιφλίκι στὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Ἀγρινίου. Τῶν ἀναχωρησάντων Τούρκων τὶς πλούσιες ἐκεῖνες «ἐθνικὲς γαῖες»— καθὼς εἶχαν ὀνομασθῇ δίλες οἱ ἐκτάσεις, ποὺ μὲ τὴν ἐκδίωξη τῶν Τούρκων εἶχαν περιέλθει δικαιωματικὰ στὸ ἑλληνικὸ δημόσιο— οἱ κάτοικοι τοῦ Ζαπαντιοῦ, μοναδικοὶ συντελεστὲς τῆς βίαιης φυγῆς τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ αὐτές, τὶς ἤθελαν γιὰ λογαριασμό τους. Ὡς ἐκ τούτου ἄναψεν ἕνας τέτοιος ἐρεθισμὸς ἀνάμεσά τους, ὥστε μοιραίως τὰ πράγματα ὡδηγοῦνταν σὲ ἐμφύλιο πόλεμο.

Τὸ ζήτημα τοῦ Ζαπαντιοῦ ἀσφαλῶς εἶχεν ἀνακινηθῇ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Σουλιῶτες. Στὴν Τριπολιτσά, κατὰ τὴ συνεδρία τῆς Ἰουνίου 1823 τοῦ Βουλευτικοῦ τῆς δευτέρας περιόδου «ἀνεγνώσθη προβούλευμα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1152 τῆς 1ης Ἰουνίου περὶ τῶν Σουλιωτῶν, ἐγκρίνοντος νὰ δοθῇ τὸ Ζαπάντι κατὰ τὸν Βλωχὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς κατοικίαν τους, καὶ νὰ τὸν καλλιεργοῦν πρὸς ζωοτροφίαν τους· ἡ περὶ τούτου σκέψις διαφιλονεικουμένη ἔμεινε τὴν αὔριον»(13). Ἡ τελευταία φράση «ἡ περὶ τούτου σκέψις διαφιλονεικουμένη» καὶ ἡ ἀναβολή της γιὰ τὴν αὔριον δείχνει πὼς ἡ πρόταση εἶχε προκαλέσει ζωηρὲς συζητήσεις καὶ ἀντιλογίες. Ἀντιδροῦσαν πολλὰ μέλη τοῦ Βουλευτικοῦ, ἰδίως οἱ ντόπιοι, φοβούμενοι τὸ χάσιμο τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ καὶ τὴ γειτνίαση τους μὲ τοὺς μαχητικοὺς Σουλιῶτες. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἡ συζήτηση θὰ ἐξετραχύνθηκε σὲ βαρεῖς κατὰ τῶν Σουλιωτῶν χαρακτηρισμούς, γιατὶ στὴ συνέλευση τοῦ Βουλευτικοῦ τῆς 4 Ἰουνίου 1823 «ἀνεγνώσθη ἀναφορὰ τριῶν Σουλιωὶ 1823 «ἀνεγνώσθη ἀναφορὰ τριῶν Σουλιωτῶν, διατριβόντων ἐνταῦθα, οἵτινες παραπονοῦνται ὅτι δῆθεν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ ὡμιλήθη λόγος κατὰ Σουλιωτῶν· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβη ποτέ· τοὺς ἐδόθη λοιπὸν ἡ ἀπόκρισις ἀπὸ τὸ Βουλευτικόν, ὅτι λόγος τις ἐνάντιος οὐκ ἐρρέθη, μάλιστα ἡ Διοίκησις καὶ τὸ Γένος ὅλον τιμᾷ μεγάλως τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας, καὶ ὅτι σκέπτεται νὰ τοὺς οἰκονομήσῃ»(14). Ἴσως «ὁ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ ὁμιληθεὶς λόγος κατὰ Σουλιωτῶν» μερικῶν βουλευτῶν νὰ εἶχε τὴν ἀφορμήν του στὶς γενόμενες ἀταξίες τῶν Σουλιωτῶν στὴ Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἕνας εἰδικώτερος μελετητὴς τοῦ προσφυγικοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ζητήματος βρίσκει χαρακτηριστικὲς

9. Κ. Α. Στασινοπούλου ὀπ. παρ., σελ. 61, 112.

10. Ἐφημ. «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» τοῦ Μεσολογγιοῦ, φυλ. 106 τῆς 31—12—1824, σελ. 3.

11. Κ.Α. Στασινοπούλου, ὀπ. παρ., σελ. 63

12. Σ.Ι. Τρικούπη, ὀπ. παρ., Γ', σελ. 88.

13. «Ἀρχαῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας», Ἀθῆναι 1857—1862, Β', σελ. 54.

14. Ὅπ. παρ., Β', σελ. 59.

τὶς λέξεις αὐτές, γιατὶ ἡ διάκριση ὅτι «ἡ Διοίκησις καὶ τὸ Γένος ὅλον τιμᾷ μεγάλως τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας» νομίζει πὼς «ὑποκρύπτει κάποιαν ἐπιφύλαξιν τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς θαυμαζομένους Σουλιώτας». Καὶ ἑρμηνεύει τὴ χαλαρὴ τούτη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διαφόρων τόπων, καὶ μάλιστα ἀπομακρυσμένων, συνεκτικότητα ἀποδίδοντάς την στὴ γεωγραφικὴ διαίρεση τῆς χώρας, στὴ δυσκολία τῆς ἐπικοινωνίας, ἀλλὰ καὶ στὴ μὴ ἀκόμη ἀναχώνευση καὶ συγκέραση σὲ ἑνιαία ὁλότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, «τοῦ διασπιζομένου ἀπὸ αἰώνων ὑπὸ ξενικῶν κατὰ τόπους ἐποικισμῶν. Τελεία καὶ ἐνσυνείδητος συσσωμάτωσις δὲν ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. τὸ δὲ φαινόμενον τῆς προθύμου συνεργασίας καὶ συνεννοήσεως τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ὀφείλεται εἰς τὸ κοινὸν κατὰ τῆς δουλείας μῖσος»(15).

Τὴν ἀντίδραση τοῦ Βουλευτικοῦ στὴν παραχώρηση τοῦ Ζαπαντιοῦ οἱ Σουλιῶτες τῆς Τριπολιτσᾶς ἐπροσπάθησαν νὰ τὴν ἐξουδετερώσουν. Μὲ ἀναφορά τους ἐπανέφεραν καὶ πάλιν σὲ πέντε στὸ Βουλευτικὸ τὸ ζήτημα. Στὸ Βουλευτικό, συνέλευση 9 Ἰουνίου 1823, «ἀνεγνώσθη ἀναφορὰ τῶν ἐνταῦθα διατριβόντων Σουλιωτῶν, ζητούντων διὰ νὰ δοθῇ εἰς ἅπαντας τοὺς Σουλιώτας τόπος κατοικίας, καὶ γῆ πρὸς οἰκονομίαν τῆς ζωοτροφίας των· διὸ σήμερον ἐγένετο σκέψις καὶ εἰς τὸ προβούλευμα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1152 περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως· ἡ γνώμη τοῦ Βουλευτικοῦ εἶναι ὅτι ὅταν φθάσῃ ὁ Ἔπαρχος τοῦ Μεσολογγίου νὰ θεωρήσῃ τὸν προβαλλόμενον τόπον παρὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ διαχωρίσας τὸν ἰδιόκτητον ἀπὸ τὸν ἐθνικὸν εἰς ἀποφυγὴν συγχύσεως τῶν ἐκεῖ ἐγχωρίων, νὰ μερίσῃ τὸ ἥμισυ τοῦ ἐθνικοῦ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ ἂν δὲν ἐξαρκέσῃ νὰ τοῖς δοθῇ καὶ ἀπὸ τὰ πλησιέστερα μέρη· ἐφ' ᾧ καὶ ἐγένετο προβούλευμα ὑπ' ἀριθμ. 109»(16).

Τὸ ὑπ' ἀριθμ. 109 ἔγγραφο τοῦ Βουλευτικοῦ πρὸς τὸν πρόεδρο τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ποὺ ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴ μεγάλη πίεση ποὺ ἀσκοῦσαν οἱ πεισμονες Σουλιῶτες εἶχεν ὡς ἑξῆς: «Ἐν τῇ σημερινῇ συνελεύσει τοῦ Βουλευτικοῦ ἐγένετο σκέψις ἐν τῷ προβουλεύματι τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὑπ' ἀριθ. 1152 καὶ ἡμέραν 1ην Ἰουνίου, καὶ τὸ Βουλευτικὸν ἐνέκρινε δίκαιον καὶ ὠφέλιμον τὸ νὰ δοθῇ τόπος κατοικίας εἰς τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας πρὸς τροφήν των. Ὅσον δὲ περὶ τοῦ τόπου τοῦ Ζαπαντίου, ὅπου ρητῶς προσδιορίζει τὸ Σεβ. Ἐκτελεστικόν, ἐστοχάσθη τὸ Βουλευτικὸν ἵνα γίνῃ τοῦτο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ὅταν ὑπάγῃ ὁ Ἔπαρχος τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὸν τόπον του νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ θεωρήσῃ τὸν τόπον ἐκεῖ, καὶ διαχωρίσας τὸν ἰδιόκτητον ἀπὸ τὸν ἐθνικόν, εἰς ἀποφυγὴν συγχύσεως τῶν ἐκεῖ ἐγχωρίων, νὰ παραχωρήσῃ τὸ ἥμισυ τοῦ ἐθνικοῦ τόπου κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ ἂν τοῦτο δὲν ἐξαρκέσῃ εἰς ἐξοικονόμησιν ὅλων τῶν Σουλιωτῶν φαμιλλιῶν, νὰ τοῖς δοθῇ καὶ ἀπὸ τὰ πλησιέστερα μέρη τὸ ἀνάλογον μέρος τῆς ἐλλείψεως· ὅ δὴ καὶ καθυποβάλλεται εἰς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὴν ἐπίκρισιν. Τῇ 9 Ἰουνίου 1823, ἐν Τριπολιτσᾷ. Ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ: Βρεσθένης Θεοδώρητος. Ὁ α' Γραμματεύς: Ἰω. Σκανδαλίδης»(17).

Ἔτσι τὸ Βουλευτικὸν ἔκρινε «δίκαιον καὶ ὠφέλιμον νὰ δοθῇ τόπος κατοικίας εἰς τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας πρὸς τροφήν των», εἶχεν ὅμως καὶ τὴν ἐπιφύλαξη, ποὺ τὴν ὑπέβαλε μάλιστα καὶ στὴν κρίση τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, πὼς πρὶν πραγματοποιηθῇ ἡ ἀπόφαση ἐκείνη ἔπρεπε νὰ περιμείνουν οἱ Σουλιῶτες τὸ φτάσιμο τοῦ Ἐπάρχου τοῦ Μεσολογγιοῦ στὴ θέση του καὶ τὴ μετάβασή του ἔπειτα στὸ Ζαπάντι καὶ ἀφοῦ ἐκεῖνος «θεωρήσῃ» τὸν τόπο, νὰ χωρίσῃ τὸν ἐθνικὸν ἀπὸ τὸν ἰδιόκτητο, γιὰ νὰ μὴ δημιουργηθοῦν προστριβὲς μὲ τοὺς ντόπιους, καὶ τὸ μισὸ τοῦ ἐθνικοῦ νὰ τὸ παραχωρήσῃ στοὺς Σουλιῶτες. Ἂν μάλιστα ὁ τόπος ἐκεῖνος δὲν ἔφτανε γιὰ τὴν ἀποκατάσταση ὅλων τῶν Σουλιώτικων οἰκογενειῶν, πρόταση τοῦ Βουλευτικοῦ ἦ-

15. Ἀπ. Βακαλοπούλου, ὅπ. πρ., σελ. 29, σημ. 4.

16. «Ἀρχεῖα κ.λ.π....., Β', σελ. 67—68.

17. Ὅπ. παρ., σελ. 473.

ταν νὰ δοθῇ καὶ μέρος ἀπὸ τὶς γειτονικὲς ἐκτάσεις.

⁂ ⁂ ⁂

Ὁ Ἔπαρχος στὸ Μεσολόγγι δὲν εἶχεν ἀκόμα τοποθετηθῇ καὶ στὴν ἀπουσία του εἶχε κατὰ μεγάλο ποσοστὸν ἀποδοθῇ ἡ ἀναταραχὴ καὶ ἡ σαλευμένη ἀσφάλεια τοῦ τόπου. Οὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα λοιπὸν ἐπίεσαν ὥστε νὰ ἀνακινηθῇ δημόσια θέμα Ἐπάρχου στὴ συνέλευση τοῦ Βουλευτικοῦ τῆς 30 Μαΐου 1823, ὅπου «ἀνασιὰς ὁ Ἅγιος Ἄρης παρέστησεν εἰς τὸ Βουλευτικόν, ὅτι διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀναγκαῖον νὰ σταλῇ Ἔπαρχος σημαντικὸς μὲ ἐκτελεστικὴν δύναμιν, καὶ μὲ κάποιαν πληρεξουσιότητα εἰς μεταρρύθμισιν, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐπρόβαλε τὸν στρατηγὸν Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν· ἔμεινεν ἡ σκέψις ἐπὶ τὴν αὔριον»(18). Σοβαρὸν ὅμως καὶ ἐπεῖγον τὸ θέμα ἀπησχόλησε τὸ Βουλευτικὸ καὶ στὴ συνέλευση τῆς 1ης Ἰουνίου 1823, ὅπου «ἐγένετο ἐπανάληψις σκέψεως εἰς τὸν προβληθέντα παρὰ τοῦ Ἁγίου Ἄρης περὶ Ἐπάρχου Μεσολογγίου, εἰς τὸν ὁποῖον βαθμὸν ἐπροβλήθη ὁ κ. Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς ὡς ἄξιος καὶ ἱκανὸς καὶ ἐνεκρίθη»(19). Ἔγινε τότε καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 79 προβούλευμα τοῦ Βουλευτικοῦ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸ μὲ ἡμερομηνία 1 Ἰουνίου 1823 καὶ μὲ τὸ ἑξῆς περιεχόμενον. «Ἐν τῇ σημερινῇ συνελεύσει τοῦ Βουλευτικοῦ ἐγένετο λόγος καὶ σκέψις περὶ Ἐπάρχου Μεσολογγίου καὶ παντὸς Καρελίου, καὶ προβληθεὶς ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς ὡς ἄξιος καὶ ἱκανὸς εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὃν πολλὰ οὐσιῶδες καὶ ἀναγκαῖον χρῄζον τοιούτου ἀνδρός. Ἀντ' αὐτοῦ λοιπὸν τὸ Σεβ. Ἐκτελεστικὸν πρέπον νὰ διορίσῃ ἄλλον ἀρχηγὸν τοῦ τῶν Κεφαλληνέων τάγματος, ὃν ἂν ἐγκρίνῃ ἄξιον καὶ γνωρίσῃ εὐάρεστον καὶ ἐκείνῳ τῷ τάγματι, ὥστε νὰ μείνῃ εἰς τὴν αὐτὴν ἁρμονίαν καὶ τάξιν· ἃ δὴ καὶ καθυποβάλλονται εἰς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὴν ἐπίκρισιν»(20).

Ὁ Κ. Μεταξᾶς διωρίστηκε στὶς 4 Ἰουνίου 1823 Γενικὸς Ἔπαρχος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ ἄλλο Διάταγμα στὶς 13 Ἰουνίου 1823 τοῦ ἀπονέμονταν στρατιωτικὴ ἐξουσία σὲ ὁλόκληρη τὴν περιοχὴ τῆς δικαιοδοσίας του. Ἡ ἀναχώρησή του γιὰ τὸ Μεσολόγγι ἐκρίνονταν καὶ ἀπὸ τὴ Διοίκηση καὶ ἀπὸ τὴ Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴ Μεσολογγίου ἐπείγουσα, γιατὶ εἰδήσεις ἔφεραν ὡς προπαρασκευαζομένην ἐκστρατεία τοῦ Μουσταῆ Πασᾶ τῆς Σκόδρας κατὰ τοῦ Μεσολογγιοῦ. Τὸ ταχύτερο λοιπὸν ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν μέτρα κατάλληλα ἐναντίον της. Ἔφτασε στὸ Μεσολόγγι τὸν Ἰούνιο τοῦ 1823 καὶ σημαντικὲς ὑπῆρξαν οἱ ὑπηρεσίες, ποὺ ἐπρόσφερεν ἐκεῖ, συνεργαζόμενος ἁρμονικὰ μὲ τὸ Μάρκο Μπότσαρη καὶ τοὺς ἄλλους στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς. Χωρὶς βέβαια νὰ σπανίζουν καὶ οἱ ἐπικρίσεις κατὰ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Κ. Μεταξᾶ —ὁ ἰδιαίτερος γιατρὸς τοῦ Βύρωνα Μίλλιγγεν π.χ., ποὺ εἶχε γνωρίσει τὸ Μεταξᾶ στὸ Μεσολόγγι, τὸν λέει ἀνίκανο καὶ αὐταρχικὸν— ὅμως ὁ Α. Γούδας τὸν χαρακτηρίζει ὡς πατριώτη, εὐσεβῆ καὶ μεταδιάφορο.

Πρῶτο ζήτημα, ποὺ ἡ ἄμεση λύση του ἐζητοῦσε τοῦ Ἐπάρχου τὴν ἐνέργειαν, ἦταν τὸ θέμα τοῦ Ζαπαντιοῦ. Γιατὶ ἡ στάση τοῦ Βουλευτικοῦ, φαινομενικὰ ὑποχωρητική, κυρίως ὅμως παρελκυστική, ἔτσι ποὺ οἱ ἀντιδρῶντες ἐκέρδισαν χρόνο καὶ ὠργάνωσαν τὴ μεγάλην ἀντίδραση τῶν ντόπιων στὴν παραχώρηση τοῦ Ζαπαντιοῦ στοὺς Σουλιῶτες, ἦταν ὑπὲρ τῆς ἀναβολῆς στὴ λήψη ἀποφάσεως. «Τὸ τοῦ Ζαπαντίου ζήτημα ἦτον αἴτιον τῶν μεγάλων διχονοιῶν μεταξὺ τῶν ὁπλαρχηγῶν. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις εἶχεν ἀποφασίσει νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Σουλιώτας τὸ Ζαπάντι μὲ ὅλας τὰς τουρκικὰς ἰδιοκτησίας, τοῦτο ὅμως δυσηρέστησε πολὺ τοὺς ἐντοπίους, οἵτινες ἔχοντες τὰς ἀξιώσεις των δὲν ἀνέχοντο τοὺς Σουλιώτας» διαπίστωνεν ὁ Μεταξᾶς στὸ Μεσολόγγι(21). Ἀλλὰ στὴν περίπτωση τῶν Σουλιωτῶν ἦταν ἀντίθετες καὶ αὐτὲς οἱ κρίσιμες στιγμές, ποὺ ἐπερνοῦ-

18. Ὅπ. παρ., Β', σελ. 51.
19. Ὅπ. παρ., Β', σελ. 53.
20. Ὅπ. παρ., Β', σελ. 460.

21. Κ. Μεταξᾶ: «Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα ἐκ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως», ἐκδ. «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ», ἀρ. 6, Ἀθῆναι 1956, σελ. 78—79.

σε τότε ὁ τόπος. Ζήτημα προσφυγικῆς ἀποκατάστασης, ἀργὰ ἢ γρήγορα, θὰ ἐδημιουργοῦσαν, γιατὶ ἦταν πιὰ ἕνα ζήτημα γενικὸ σὲ ὅλες τὶς ἐπαναστατημένες περιοχές, ἀλλὰ στὴ Δυτικὴν Ἑλλάδα φαίνεται νὰ ἐπισπεύτηκεν, ἐπειδὴ οἱ Σουλιῶτες ἀναστάτωναν τὸ Μεσολόγγι, καὶ τὸ σπουδαιότερο, γιατὶ ἂν δὲν ἱκανοποιοῦνταν τὸ αἴτημά τους, ἐξημιώνονταν σοβαρὰ ὁ ἀγώνας. Ἡ γκρίνια, λοιπόν, ποὺ εἶχεν ἀνάγει μεταξύ τους, ἐκινδύνευε νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν Τούρκων(22).

Τὰ πράγματα ὅμως κατώρθωσε νὰ τὰ συμβιβάσῃ μὲ ἄκρα δεξιοτεχνίαν ὁ Ἔπαρχος Κ. Μεταξᾶς. Μέσα στὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ Ἰουλίου 1823 συγκροτήθηκε μὲ τὴν πρωτοβουλία του συνέλευση τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν προκρίτων στὰ «Κερασοβίτικα Καλύβια», μιὰ τοποθεσία «κεντρικὴν καὶ λίαν κατάλληλον». Καὶ ἐκεῖ, «ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων», εἶχαν συναχθῆ οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἀρκετοὶ πρόκριτοι καὶ πάνω ἀπὸ δυὸ χιλιάδες στρατιῶτες. «Εὐμενῶς καὶ πασιχαρῶς μὲ ὑπεδέχθησαν καὶ ἐκεῖ ἀνέγνωσα τὰ ἔγγραφα τοῦ διορισμοῦ μου· εἶτα τοὺς παρέστησα ὅτι μόνον ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος τῆς πατρίδος των μὲ κατέπεισε νὰ ἔλθω νὰ συναγωνισθῶ μετ' αὐτῶν. Διὰ τῆς καρτερίας, τῆς ὁμονοίας καὶ διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ὑψίστου δυνάμεθα, ἂν θέλωμεν, νὰ ὑπερβῶμεν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ νὰ κατατροπώσωμεν τὸν ἐχθρόν», γράφει ὁ Μεταξᾶς γιὰ τὴν πρώτη δημόσιαν ἐπαφή του μὲ τὸν κόσμο τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος(23). Ὅσο γιὰ τὸ ἐπίμαχο σήμερα ζήτημα τοῦ Ζαπαντιοῦ τοὺς ἀπέδειξε πὼς «οὔτε ὁ τόπος ἐκεῖνος, οὔτε ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἐδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἦτον ἐλευθέρα, διότι τοῦτο κρέμαται ἀπὸ τὴν τύχην τοῦ πολέμου καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας, καὶ ὅτι εἶναι μωρία νὰ φιλονεικῶμεν διὰ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἰσέτι δὲν ἀπεκτήσαμεν. Ἂν δὲ ἡ Διοίκησις παρεχώρησε τὸ Ζαπάντι εἰς τοὺς Σουλιώτας, ἔπραξε τοῦτο πρὸς παρηγορίαν των καὶ ἵνα συνοικισθῶσι, ἀφοῦ ἀπώλεσαν τὴν πατρίδα των. Ἀλλ' εἶναι τώρα εἰς κατάστασιν οὗτοι νὰ λάβωσι κατοχὴν ἑνὸς τόπου παντοχόθεν ἐκτεθειμένου εἰς τὰς εἰσβολὰς τῶν ἐχθρῶν; Διὰ τοῦτο δὲ δὲν περιώρισε τὰ δικαιώματα ἐκείνων, οἵτινες ἔχουν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου, ἵνα τὰ ἐξασκήσωσι, καὶ ὅτι θὰ συνέλθωσι καὶ ἄλλαι Ἐθνικαὶ Συνελεύσεις, ὅπου ἠδύνατο νὰ καθιποβάλωσι τὰ παράπονά των. Μάταιαι λοιπὸν εἶναι αἱ τοιοῦτου εἴδους ἔριδες, διότι, ἂν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου προοδεύσῃ ἡ ἐπανάστασίς μας καὶ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς, Κύριος οἶδε τότε ποία Κυβέρνησις θέλει συσταθῇ, πρὸς ἣν οἱ πολῖται δύνανται νὰ ἀποταθῶσι πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων των, ἑπομένως εἶναι μωρία νὰ φιλονεικῶμεν ἤδη δι' ἀντικείμενα, μὴ ὄντα εἰς τὴν ἐξουσίαν μας»(24). Μπρὸς στὶς κρίσιμες, λοιπόν, περιστάσεις ἀποφασίστηκε νὰ ἀναβληθῇ τὸ ζήτημα τοῦ ἐποικισμοῦ —ἄλλωστε αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ Ζαπάντι ἦταν μόνιμα ἐκτεθειμένο στὶς ἐχθρικὲς προσβολὲς— καὶ κατὰ πρῶτο καὶ κύριο λόγο νὰ ληφθοῦν προφυλακτικὰ μέτρα γιὰ τῆς ἐνδεχομένης ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς τὴν ἀντιμετώπιση. «Κατέπεισα τοὺς ὁπλαρχηγοὺς νὰ μὴ γίνῃ πλέον λόγος περὶ Ζαπαντιοῦ, ἀλλὰ νὰ συνεννοηθῶσι μὲ τοὺς Σουλιώτας, ἵνα ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῶν Τούρκων», ἐπιλέγει ὁ Μεταξᾶς γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνέλευσης ἐκείνης ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ Ζαπαντιοῦ(25).

⁂ ⁂ ⁂

Ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄρθρων, ποὺ διατυπώθηκαν κατὰ τὴ συνέλευση τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ μερικῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος στὰ Σάλωνα, στὶς 24 Ἀπριλίου τοῦ 1824, ἦταν καὶ τὸ ἑξῆς γενικώτερον χαρακτῆρα ἕβδομον ἄρθρο, ποὺ ὥριζε πὼς «ὅσοι Χριστιανοὶ καταφύγωσιν ἀπὸ τὰς ὑποδουλωμένας ἐπαρχίας εἰς τὰ ἐλεύθερα τῆς Ἑλλάδος μέρη, θέλουσιν εἶναι δεκτοὶ ὡς ἀδελφοί, ἀπολαμβάνοντες τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας δικαιώματα, θέλουσι μεταχειρίζεσθαι τὴν ἐθνικὴν γῆν ὡς καὶ οἱ αὐτόχθονες, λαμβάνοντες καὶ πληρώνοντες τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς αὐ-

22. Ἀπ. Βακαλοπούλου, ὅπ. παρ., σελ. 32.
23. Κ. Μεταξᾶ, ὅπ. παρ., σελ. 81—82.
24. Τοῦ ἴδιου, ὅπ. παρ., σελ. 82—83.
25. Τοῦ ἴδιου, ὅπ. παρ., σελ. 83.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τόχθονας, ἡ δὲ λέξις ξένος δὲν θέλει ἀναφέρεται καθόλου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων»(26) εἶχε πιστευθῆ ὅτι καὶ ἡ πρώτη σκέψη γιὰ ἐποικισμοὺς προσφυγικῶν πληθυσμῶν ἀνῆκε στὴ συνέλευση τῶν Σαλώνων(27), "Οχι ὀρθὰ ὅμως! Ἡ γένεση τῆς πρώτης ἰδέας γιὰ ἀποκατάσταση προσφύγων κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάσταση χρονολογεῖται ἕνα χρόνο προγενέστερα καὶ ἐκδηλώθηκε στὸ ζήτημα τοῦ Ζαπαντιοῦ. Καὶ ἠμπορεῖ μὲν νὰ εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἐπιφυλακτικότητα καὶ ἡ συντηρητικότητα τῶν ἰθυνόντων στὴν προσπάθεια τῶν Σουλιωτῶν γιὰ μιὰ μόνιμην ἐγκατάστασή τους στὴ Δυτικὴν Ἑλλάδα, μέτρον ἄγνωστον ὡς τότε στὰ κοινωνικὰ χρονικὰ τῆς χώρας, ὅμως τὸ ἴδιον ἀντιδραστικὸ φαινόμενον εἶχε σημειωθῆ καὶ κατὰ τὴ συζήτηση τῆς αἰτήσεως τῶν ἐξ Ἁγίου "Ορους προσφύγων μοναχῶν γιὰ ἐγκατάστασή τους στὴν Πελοπόννησον, ὁπότε τὸ Βουλευτικὸ κατὰ τὴ συνέλευση τῆς 20 Μαρτίου 1822 ἀπεφάσισε: «καὶ τὸ μὲν ζητούμενον ὑποστατικὸν εἰς τὸ νὰ καλλιεργῆται ὑπὸ τῶν πατέρων ἐγκρίνεται νὰ τοῖς δοθῆ μὲ τὴν συμφωνίαν ρητῶς, ἐν καιρῷ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῆς συστάσεως τοῦ Μοναστηρίου των νὰ ἐπιστρέφεται ὁ τόπος εἰς τὸ Γένος»(28). Ἀλλὰ οἱ τότε πολεμικὲς συνθῆκες δὲν ἐπέτρεψαν καὶ αὐτοῦ τοῦ μέτρου τὴν ἐφαρμογή(29).

Οἱ περιπέτειες τοῦ πολέμου, ποὺ συνεχίστηκε μὲ μεγαλύτερη σφοδρότητα κατὰ τὸ ὑπόλοιπο διάστημα τοῦ 1823, καθὼς καὶ τὰ ἀκόλουθα χρόνια, ἠμπόδισαν τὴν ὑπὲρ τῶν Σουλιωτῶν λύση τοῦ ζητήματος τοῦ Ζαπαντιοῦ. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια πὼς καὶ ἀργότερα ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐφρόντισε νὰ λησθοῦν μέτρα ἐξοικονόμησης τῶν οἰκογενειῶν τῶν Σουλιωτῶν. Σὲ προκήρυξή του τῆς 22 Δεκεμβρίου 1824 ἀπὸ Ἀνατολικὸ διακήρυττε σχετικά: «"Οσον διὰ τὰς φαμιλλίας τῶν Σουλιωτῶν, δὲν εἶναι βέβαια δίκαιον τὸ ν' ἀφεθοῦν ἀπεριποίητοι, ἐνόσον ἡ Σ. Διοίκησις νὰ λάβῃ φροντίδα περὶ αὐτῶν, καθὼς ὑπόσχεται εἰς τὰ τελευταῖα της ἔγγραφα, διορίζουσα μάλιστα τοὺς κατοίκους καὶ τῶν δύο πόλεων (Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ δηλ.) νὰ τοὺς περιποιοῦνται· ἂς προσθέσωμεν καὶ ὅτι, ὅταν λείψῃ τὸ βάρος τῶν ἄλλων κονακίων, ἡ ἐξοικονόμησις τούτων τῶν φαμιλλιῶν δὲν εἶναι τόσον δύσκολος, καθὼς οἱ ἴδιοι τὸ ὡμολόγησαν»(30).

Τὸ ἄλυτο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπανάστασης ζήτημα τοῦ ἐποικισμοῦ τῶν Σουλιωτῶν ἀνακινήθηκε καὶ μεταπελευθερωτικά. Σώζεται διάταγμα τῆς 20 Νοεμβρίου 1837 καὶ ἄλλο τῆς 1 Νοεμβρίου 1838, μὲ τὰ ὁποῖα ἱδρύονταν συνοικισμοὶ Ἠπειρωτοσουλιωτῶν στὸ Ἀγρίνιον. Ἀλλὰ καὶ τότε τὸ χρόνιον αὐτὸ ζήτημα δὲν εὑρῆκε τὴ λύση του, γιὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι μὲ ἀναφορά τους στὶς 24 Μαΐου 1851 ἐπανενθύμιζαν τὸ αἴτημά τους καὶ ἐζητοῦσαν ἀποκατάσταση, «ὥστε οὕτω νὰ παύσωσι περιπλανώμενοι ἄπτημονες καὶ ἄνέστιοι, ἀφοῦ τὰ πάντα ἀπώλεσαν ὑπὲρ τῆς κοινῆς πατρίδος καὶ ἀφοῦ ἡ πατρὶς αὕτη τοσάκις ὑπεχρεώθη διὰ τῶν νομίμων ἀντιπροσώπων της νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ γενναίως...».

Καὶ ἐπὶ τέλους ἔγινε τότε ὁ ἐποικισμός τους, ὄχι ὅμως στὸ Ἀγρίνιον, ἀλλὰ στὴ Ναύπακτο(31).

---

26. Ἐφημ. «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἀρθμ. φύλ. 36 τῆς 3 Μαΐου 1824— Δημ. Λουκόπουλου: «Ὁ Ρουμελιώτης καπετᾶνος τοῦ 1821 Ἀνδρίτσος Σαφάκας καὶ τὸ ἀρχεῖο του», Ἀθήνα 1931, σελ. 76.

27. Δημ. Ζωγράφου: «Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Γεωγραφίας», Β' (1821—1823), Ἀθῆναι 1923.

28. «Ἀρχεῖα Ἑλλην. Παλληγγενεσίας», Ἀθῆναι 1857, Α' σελ. 10, 18, 90.

29. Ι. Φιλήμονος: «Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλ. Ἐπαναστάσεως», τόμ. Δ' 1861, σελ. 283—284, 290.

30. Ἐφημ. «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ», ἀριθ. φύλ. 5 τῆς 17 Ἰανουαρίου 1825, σελ. 2.

31. Ἐμμαν. Πρωτοψάλτη: «Πρόσφυγες κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν», περιοδ. «Νέα Ἑστία», τόμ. 44 (1848), σελ. 1155—1156.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

# ΑΙ ΣΛΑΥΙΚΑΙ ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ*

## 30 ΡΩΣΣΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΠΡΟΣ ΠΕΡΙΣΤΟΛΗΝ ΤΩΝ ΕΚΤΡΟΠΩΝ

Ὡς ἦτο φυσικόν, αἱ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀσχημοσῦναι τῶν Ρώσων μοναχῶν, περιῆλθον ἀμέσως εἰς γνῶσιν τῶν Ρώσσων τῆς μεγάλης Ρωσσίας, οἵτινες βλέποντες, ὅτι ἡ πραγματοποίησις τῶν κατακτητικῶν αὐτῶν σχεδίων ἀπειλεῖται μὲ καταστροφήν, παντοιοτρόπως προσεπάθησαν νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν ραγδαίως ἐπερχομένην βεβαίαν αὐτῶν καταστροφήν, ἀφ' ἑνὸς μέν διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως τῶν μοναχῶν των ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς παρεμποδίσεως εἰσόδου ἐν αὐτῷ, παντὸς στοιχείου δυναμένου νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην ζημίαν. Οὕτω σειρὰ ἀλληλοδιαδόχων προστατευτικῶν ἐπεμβάσεων, εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν Ρωσσικῶν ἐνεργειῶν.

Πρὸς περιστολὴν τῶν καταχρήσεων καὶ ὑπερβασιῶν τῶν Ρώσσων, ἡ Ρωσσικὴ Κυβέρνησις προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ', ὅστις ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα (1), δι' ἧς παρεῖχεν ὁδηγίας περὶ τῆς ἀκολουθητέας ἔναντι τῶν Ρώσσων πολιτικῆς. Ἐν αὐτῇ σὺν τοῖς ἄλλοις συνιστῶντο «*α) ἂν ἐκ τῆς ἐξελέγξεως ἀποδειχθῇ, ὅτι οἱ Ρῶσσοι ἢ οἱ Βλάχοι μοναχοὶ Κελλίου τινὸς ἢ Καλύβης ὑπερέβησαν τὸν ὡρισμένον ὑπὸ τῆς καθεστώσης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τάξεως ἀριθμόν, οἱ πλεονάζοντες τούτων δέον νὰ ἀποβληθῶσι. β) ν' ἀποβληθῶσιν ἐπίσης καὶ οἱ φυγόδικοι ἢ φυγόστρατοι ὡς ἀπαράδεκτοι καὶ οὗτοι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. γ) νὰ μὴ ὦσι δεκτοὶ τοῦ λοιποῦ οἱ ἐκ Ρωσσίας ἐρχόμενοι, ἵνα μονάσωσιν, ἂν μὴ φέρωσιν ἐνδεικτικὸν τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Πατρίδος αὐτῶν καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. δ) νὰ μὴ χειροτονῶνται οὗτοι εἰς Ἱερεῖς ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, ἂν μὴ φέρωσιν ἀποδεικτικὸν τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν, ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου κεκυρωμένον κ.λ.π.*»(2) Εἰς τοὺς παραβάτας τῶν ἀνωτέρω κανόνων ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ' διὰ νεωτέρας ἐπιστολῆς του (3) ἐπέβελε τὴν ποινὴν τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Σκήτην Ἁγίας Ἄννης. Μεταξὺ τῶν ἐξορισθέντων ἦτο καὶ ὁ πρώην Πηλουσίου Ἀμφιλόχιος.

Τὴν 25ην Δεκεμβρίου 1896 τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ρωσσικὸν Προξενεῖον δι' ἐγγράφου του πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ἀνεκοίνωσεν ἀπόφασιν τῆς Ρωσσικῆς Συνόδου, καθ' ἣν οἱ πρὸς κουρὰν παρουσιαζόμενοι, ἔδει νὰ ἔχωσι πιστοποιητικὰ ἀπαλλαγῆς ἐκ τῆς Στρατιωτικῆς Ὑπηρεσίας κεκυρωμένα ὑπὸ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Συνόδου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργοῦ. (4) Ἀργότερον δὲ (5-11-1898) τὸ αὐτὸ Προξενεῖον δι' ἐγγράφου του ἠξίωσε τὴν μὴ πρόσληψιν μοναχῶν ἄνευ ἐγγράφου συγκαταθέσεως τῶν γονέων των.

Ἡ Ἱερὰ Κοινότης ὅμως, καίτοι ἠδύνατο στηριζομένη εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ Προξενείου, νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν εἴσοδον παντὸς ἀντικανονικῶς εἰσερχομένου καὶ

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 802.

1. Ὑπὸ χρονολογίαν 15—7—1880.

2.—Σμυρνάκης σελὶς 233.

3. Ὑπὸ χρονολογίαν 15—10—1880.

4. Σμυρνάκης σελὶς 259. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο φέρει ἀριθμὸν 359 ἡ χρονολογία δὲ τούτου ἀλλαχοῦ ἀναφέρεται ὡς 23—12—1896, ὡς εἰς Κτενᾶν, Ἅπαντα κ.λ.π. σελ. 884, ὅπου καὶ παρατίθεται ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ ἐγγράφου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νὰ ἐξαλείψῃ οὕτω ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἑστίαν τῆς δημιουργίας τῶν ἐκτρόπων καὶ ἀσχημοσυνῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνον τῆς καταλήψεως καὶ τῶν λοιπῶν Ἱερῶν Σκηνωμάτων ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ἠρκέσθη μόνον νὰ κοινοποιήσῃ τά ἔγγραφα ταῦτα εἰς τὰς Ἱερὰς Μονάς, ἵνα τεθῶσιν εἰς τὸ Ἀρχεῖον αὐτῶν πρὸς ἀσφαλῆ διαφύλαξιν (!!) (1).

Πρὸς πλήρη κατατόπισιν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τοῦ ποιοτικοῦ ὑλικοῦ τοῦ ἐρχομένου ἐκ Ρωσσίας εἰς Ἅγιον Ὄρος πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀσπαθῇ τὸν μοναχικὸν κοινοβιακὸν βίον, παραθέτομεν ἐν συνεχείᾳ ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς Ὀρθοδόξου (ἀνωνύμου ἀσφαλῶς) πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνον Ε' «. . *τίνες εἰσὶν οἱ ἀβλαβεῖς οὗτοι ἀσκηταί, εἰς οὓς ἐκχωροῦνται μετὰ πολλῆς τῆς ἀφοσιώσεως τὰ διάφορα Κελλία τῶν Ἱερῶν Μονῶν; Εἰσὶν οἱ μᾶλλον αὐθαίρετοι, μὴ νηφάλιοι, ὀλιγόπιστοι, διεφθαρμένοι καὶ κερδοσκόποι, οἵτινες συχνὰ ἐκδιωκόμενοι ἐκ Ρωσσίας καταφεύγουσιν ἐν Ἄθω, ἔνθα ἀποκτῶσιν, ἴδια Κελλία ἀποστέλλουσι δὲ ἀνὰ τὴν Ρωσσίαν κλαυθμηρὰς ἐπικλήσεις, ὁρίζοντες καὶ τιμὴν διὰ μνημόσυνον τῶν ὀνομάτων. Ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ Ἁγιωνύμῳ Ὄρει ἀναστηλοῦσι τὴν μέθην καὶ διαφθοράν, τὰς ἀγνώστους ταύτας ἐν Ἄθῳ μάστιγας πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτῶν. Πολλοὶ δὲ μεταβαίνωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔνθα κυλίονται καὶ ὀργιάζουσι μετὰ φαυλοβίων γυναίων*»(2).

Ἐπειδὴ τότε παρετηρήθη ἀθρόα ἀποστολὴ ἐπιστολῶν ἐκ μέρους τῶν μοναχῶν (Ρώσσων τε καὶ Ἑλλήνων) εἰς Ρωσσίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς ἐκεῖθεν χρημάτων, διὰ τὴν συντήρησιν δῆθεν τῶν Ἱερῶν Σκηνωμάτων καὶ διατροφὴν αὐτῶν, ἐνῷ ὁ πραγματικὸς σκοπὸς αὐτῶν ἦτο ὁ ἄκοπος πλουτισμός, ἡ Ἱερὰ Κοινότης διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 4 ἀπὸ 27-9-1898 ἐγκυκλίου Ἐπιστολῆς της, πρὸς τὰς Ἱερὰς Μονάς, συνέστησε τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς διεξαγωγῆς ἀλληλογραφίας τῶν μοναχῶν μετὰ τῶν Ρώσσων τῆς Ρωσσίας, ὡς καὶ τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων ἁγιορειτῶν μοναχῶν, μὴ εἰσακουσθεῖσα ὅμως (3). Ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἡ Ἱερὰ Κοινότης ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν καὶ πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρῶσσον Πρεσβευτὴν Νεδίλωφ(4). Παρὰ τὴν λῆψιν τῶν μέτρων τούτων οὐδὲν θετικὸν ἐπειεύχθη ἀποτέλεσμα. Ἡ Ρωσσία ἀφ' ἑνός, καίτοι ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀτσσθαλιῶν διὰ τῆς παρεμποδίσεως τῆς Μοναχικῆς κουρᾶς παντὸς μὴ πρὸς τοῦτο ἱκανοῦ, ἐν τούτοις κατὰ βάθος δὲν ἐπεθύμει τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὑπ' αὐτῆς προταθέντων μέτρων, διότι κυρίως ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν ὕπαρξιν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μεγάλου ἀριθμοῦ Σλαύων μοναχῶν, ἵνα ὑπερέχωσιν οὗτοι τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι διὰ τῆς ἀποστολῆς θεοσεβῶν καὶ ἐναρέτων, διότι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο τὰ μάλιστα μικρός, κατ' ἀνάγκην δὲ ἔδει νὰ προωθηθῶσι πάντες οἱ ἐπιθυμοῦντες, εἰς οἱανδήποτε κοινωνικὴν καὶ ἂν ἀνῆκον τάξιν, ἄνευ ἐλέγχου τοῦ παρελθόντος αὐτῶν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἱερὰ Κοινότης μὴ στέργουσα εἰς τὰς προτροπὰς καὶ ὑποδείξεις, ἔστω καὶ ἐπιφανειακὰς τῶν Ρώσσων, ὡς καὶ τὰς εἰλικρινεῖς τοιαύτας Ἑλλήνων τινῶν, δὲν ἔλαβε σοβαρῶς ὑπόψιν της τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον καὶ ἔχουσα μόνον ὡς κύριον καὶ προταρχικὸν σκοπὸν τὴν διατήρησιν ἀλωβήτου τοῦ Πανορθοδόξου χαρακτῆρος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἠρκέσθη εἰς τὴν τυπικὴν μόνον κοινοποίησιν τῶν ἀπαγορευτικῶν κανόνων, ἀφεθείσης οὕτω ἐλευθέρας τῆς ὁδοῦ πρὸς εἴσοδον παντὸς ἐπιθυμοῦντος μὲ τὰ ὀδυνηρά, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐν ἔτεσι 1912-1913 γεγονότα.

### 31. ΡΩΣΣΙΚΟΝ ΚΟΜΙΤΑΤΟΝ ΚΑΙ ΡΩΣΣΙΚΗ ΚΕΛΛΙΩΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ.

Εἰς ἀνάμνησιν τῆς στέψεως τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρωσσίας Νικολάου Ἀλε-

1. Πρβλ, καὶ Σμυρνάκην σελὶς 260.
2. Βλέπε Σμυρνάκην σελὶς 239—240.
3. Βλέπε Σμυρνάκην σελὶς 289 καὶ 254—255.
4. Σμυρνάκης σελὶς 255.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ξάνδροβιτς καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀλεξάνδρας Θεοδωρόβνας, ἱδρύθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1898 ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἡ ***Ρωσσικὴ Κελλιωτικὴ ἀδελφότης***, κύριον σκοπὸν ἔχουσα τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ρωσσικῶν Κελλίων κατὰ διαφόρων ἀντιδράσεων, ἰδίᾳ δὲ πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν καὶ τῶν κυριάρχων Μονῶν των. Τῆς ἀδελφότητος ταύτης ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ ἦτο τὸ ***κομιτᾶτον***, ἀποτελούμενον ἐκ τινων μελῶν αὐτῆς, ἑδρευόντων εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος

Συνήθης τόπος συνεδριάσεων τῆς ἀδελφότητος ἦτο τὸ Χελανδαρινὸν Κελλίον τοῦ Ἁγίου Ἰωάνου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀπηρίθμη τακτικὰ μέλη 18, ἐπίτιμα 16 μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μητροπολίτης Σερβίας Μιχαήλ, πρόεδρος δὲ αὐτῶν ἦτο ὁ Ἱερομόναχος Κύριλλος, Γέρων τοῦ ἀνωτέρω Κελλίου. (1) Ἡ σύστασις τῆς ἀνωτέρω ἀδελφότητος ἐγνωστοποιήθη ἀμέσως διὰ τῆς δημοσιεύσεως τὴν 14-5-1898 τοῦ ἐτησίου ἀπολογισμοῦ αὐτῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν ἀναγεγραμμένα κονδύλια διὰ τὴν ἀρωγὴν τῶν ἐρημιτῶν Ρώσσων μοναχῶν, πρὸς ἐκτύπωσιν Ρωσσικῶν βιβλίων, διὰ τὴν ὑποτροφίαν Ρώσσων μοναχῶν, κ.λ.π. (2).

Ἡ Κελλιωτικὴ ἀδελφότης, σιωπηρῶς ἀναγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Τσαρικῆς Κυβερνήσεως καὶ παρ' αὐτῆς παρεχωροῦντο τὰ ἐν τῷ ἀπολογισμῷ της ἀναγραφόμενα κονδύλια, διότι αὕτη δὲν ἐκέκτητο περιουσίας τινὸς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, δὲν εἶναι ἄμοιρος δὲ συνδρομῆς πρὸς αὐτήν, ἡ τὴν 2—5—1898, ὀλίγας δηλαδὴ ἡμέρας πρὸ τῆς κοινοποιήσεως τοῦ ἀπολογισμοῦ, ἀποστολὴ ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς Ρωσσίας, ἐπιτροπῆς πρὸς ἐπιστημονικὴν δῆθεν μελέτην.

Τὴν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀντιπάθειάν της, ἡ Κελλιωτικὴ Ἀδελφότης ἐξεδήλωσεν ἀμέσως διὰ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν ἐφημερίδα «***Ἐκκλησιαστικαὶ εἰδήσεις***» τῆς Πετρουπόλεως, ἡ ὁποία ἦτο ὄργανον τῆς Ρωσσικῆς Συνόδου, δριμυτάτου ἄρθρου, διακρινομένου διὰ τὸ σφοδρὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν πάθος του. (3)

Τὸ Κομιτᾶτον τῆς Κελλιωτικῆς ἀδελφότητος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 159 Συνεδρίας αὐ οὗ *προήγαγε τὸ Κελλίον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου*, τὸ ὁποῖον οἱ Ρῶσσοι εἶχον μετατρέψει εἰς Σχολὴν διδαχῆς τῆς Ρωσσικῆς καὶ Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς Σκήτην, ὅλως ἀναρμοδίως, διότι τὸ Κομιτᾶτον, ὃν μόνον ἀρχὴ τῆς μὴ ἀνεγνωρισμένης ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος Κελλιωτικῆς Ἀδελφότητος, μόνον νὰ παρανομῇ ἠδύνατο καὶ οὐχὶ νὰ ἐκδίδῃ ἀποφάσεις μεταβολῆς τῶν ἀνέκαθεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κρατούντων. (4)

Κατόπιν διαμαρτυρίας τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἡ τελευταία ἐδημοσίευσε δήλωσιν, δι' ἧς κατεδίκαζε τὰς ἐνεργείας τῆς Ρωσσικῆς Κελλιωτικῆς Ἀδελφότητος, ὡς ἐρχομένας εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ θέσμια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπου οὐδεμία ἑτέρα ἀρχή, πλὴν τῶν Μοναστηριακῶν καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἀναγνωρίζεται(5).

Ἀποτέλεσμα τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ἦτο ἡ μὴ πλαισίωσις τῆς Ἀδελφότητος διὰ νέων μοναχῶν, ἡ παρακμὴ καὶ ἡ ἐξαφάνισις αὐτῆς (6).

---

1. Βλ. Σμυρνάκην σελ. 261.

2. Βλ. εἰς Σμυρνάκην σελ. 261 ἐτησίαν λογοδοσίαν τῆς ἐν Ἄθῳ Ρωσσικῆς Κελλιωτικῆς ἀδελφότητος, γενομένην τὴν 14ην Μαΐου 1898.

3. Σμυρνακης σελ. 263 ὅπου παρατίθεται κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἰδίου ἐκ τοῦ Ρωσσικοῦ ὁλόκληρον δημοσιευθὲν ἄρθρον.

4. Βλ. καὶ ἀνωτέρω παρ. 28.

5. Ἡ δήλωσις αὕτη ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 52 τῆς 28—12—1900 φύλλον τῆς ἐφημερίδος «Ἐκκλησιαστικαὶ Εἰδήσεις» τῆς Πετρουπόλεως.

6. Σήμερον ἐν Ἁγίῳ Ὄρει οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῆς Κελλιωτικῆς Ἀδελφότητος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

## 32. Η ΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΟΛΑΤΡΩΝ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος ἐνεφανίσθη ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ μεταξὺ τῶν Ρώσσων μοναχῶν ἀποκλειστικῶς, παράδοξός τις αἵρεσις, ἀποκληθεῖσα «***Αἵρεσις τῶν ὀνοματολατρῶν***». Ἱδρυτὴς καὶ κῆρυξ τῆς αἱρέσεως ταύτης, ὑπῆρξεν ὁ Ρῶσσος μοναχὸς ***Ἱλαρίων***, τῆς Σκήτεως τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου (Σεραΐ). Ἡ αἵρεσις αὕτη ἐδόξαζεν, ὅτι εἰς τὸ ὄνομα Ἰησοῦς, ὑπῆρχε θεία ἰδιότης καὶ ὅτι τὸ ὄνομα Ἰησοῦς εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. Εὑροῦσα πρόσφορον πρὸς ἀνάπτυξιν ἔδαφος, ἡ αἵρεσις αὕτη, *λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν Ρώσσων μοναχῶν, τῶν ἐν τῇ ρηθείσῃ Σκήτῃ διούντων*, ἤρχισεν ἁλματωδῶς μεταδιδομένη, εἰς τρόπον ὥστε περὶ τὸ ἔτος 1910 νὰ διαμορφωθῇ εἰς μικρὰν Κοινότητα, διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς ὁποίας πρωτεύοντα ρόλον διεδραμάτισε, πλὴν τοῦ μοναχοῦ Ἱλαρίωνος, ὁ Ἱερομόναχος ***Ἀντώνιος Βουλάκοβιτς***.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἔφερεν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τὰς Μοναστηριακὰς Ἀρχάς, διότι ἡ αἵρεσις αὕτη ***ὑπενόμευε τὰ θεμέλια τοῦ Ἁγιορειτικοῦ Μοναχισμοῦ καὶ ἠπείλει αὐτὸν μὲ τέλειον ἀφανισμόν***, λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐξαπλώσεως καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν ὀπαδῶν της.

Τοιαύτην ἔκτασιν ἔλαβεν ἡ αἵρεσις αὕτη, ὥστε προὐκάλεσε τὴν προσοχὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ρωσσικῆς Συνόδου, ὡς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις λόγῳ τῶν τότε ἀρξαμένων Βαλκανικῶν πολέμων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν προσάρτησιν, ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ, τοῦ Ἁγίου Ὄρους, πλὴν οὐδὲν τὸ θετικὸν ἐνηργήθη, ἀρκεσθέντος μόνον τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ Γ', νὰ καταδικάσῃ ***ὡς βλασφήμους*** τοὺς ὀπαδοὺς τῆς τοιαύτης αἱρέσεως διὰ τῆς ἀπὸ 12 9 1912 πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα ἐπιστολῆς Του, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τῆς ἀπὸ 2-4-1913 ὁμοίας του.

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ μοναχὸς Ἱλαρίων, πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῶν ἀνωτέρω ἐνεργειῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀντιδράσεων τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἐξέδωκε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «***Εἰς τὰ Ὄρη τοῦ Καυκάσου***» εἰς τὸ ὁποῖον προσεπάθει νὰ ἐπιτύχῃ θεωρητικὴν θεμελίωσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ διαμορφωθείσης αἱρέσεως. Ἡ κυκλοφορία τοῦ βιβλίου τούτου ὅμως ἀπηγορεύθη ἐν Ἁγίῳ Ὄρει.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, παραλλήλως πρὸς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀπέστειλεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὴν 16-5-1913 τὸν Συνοδικὸν Ἀρχιεπίσκοπον Νίκων, μετὰ καθηγητῶν τινων τῆς θεολογίας, μὲ σκοπὸν τὴν νουθεσίαν τῶν Ὀνοματολατρῶν, τὴν προτροπὴν αὐτῶν εἰς μεταμέλειαν καὶ τὴν παροχὴν συγγνώμης εἰς τοὺς εἰλικρινῶς μετανοοῦντας. Ὁ φανατισμὸς ὅμως τούτων ὑπῆρξε τοιοῦτος, ὥστε παρὰ τὰς καταβληθείσας ἀόκνους καὶ φιλοτίμους προσπαθείας τῶν ἀποσταλέντων, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς αἰωνίων κολάσεων, οὐδεὶς τῶν μυηθέντων, μετεμελήθη. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Νίκων, ἀποτυχὼν παταγωδῶς εἰς τὴν ἀποστολήν του, ἀπεχώρησε τοῦ Ὄρους ἀπογοητευμένος.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀπελευθερωθὲν τότε, προσηρτήθη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις φοβηθεῖσα ἐπέκτασιν τῆς αἱρέσεως καὶ δημιουργίαν οὕτω σοβαρᾶς καταστάσεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἤρχισε διαδιδομένη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἐζήτησε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσσικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις μὴ δυναμένη διαφοροτρόπως νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς της, ἀπέστειλε τὸ Πολεμικὸν Πλοῖον «*Χερσὼν*» εἰς τὴν Μονὴν Ἁγίου Παντελεήμονος, ἵνα παραλάβῃ τοὺς εἰς τὴν ρηθεῖσαν αἵρεσιν ἀνήκοντας καὶ μεταφέρῃ αὐτοὺς εἰς Ρωσσίαν. Τοῦ Σκάρους ἐπέβαινε καὶ Λόχος πεζικοῦ, μὲ ἀποστολὴν τὴν λῆψιν μέτρων πρὸς πρόληψιν ἐκτρόπων. Πράγματι τὴν 23 6-1913 τὸ πολεμικὸν τοῦτο κατέπλευσεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἐξῆλθεν ὁ Λόχος τοῦ πεζικοῦ εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ συνεγκέντρωσεν ἔξωθι τῆς Μονῆς ἅπαντας τοὺς μοναχοὺς

τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ τῆς Σκήτεως τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, οἵτινες εἶχον ἐκ τῶν προτέρων εἰδοποιηθῇ νὰ παρευρίσκωνται ἐκεῖ καὶ ὁ ἐπικεφαλὴς τῆς δυνάμεως ἐκάλεσε τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Ὀνοματολατρῶν ἢ νὰ πειθαρχήσωσιν εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἢ νὰ ἐπιβιβασθῶσι τοῦ σκάφους καὶ νὰ ἀναχωρήσωσιν εἰς Ρωσσίαν. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἀπεκορυφώθη ὁ φανατισμὸς τῶν Ὀνοματολατρῶν. Προπορευομένου τοῦ μοναχοῦ Ἱλαρίωνος καὶ τοῦ Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Βουλάκοβιτς, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον ἐπεβιβάσθησαν τοῦ σκάφους. Τὸ περίεργον εἶναι, ὅτι ***οὐδεὶς τῶν ὀπαδῶν τῆς αἱρέσεως ταύτης μετεμελήθη καὶ παρέμεινεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει.***

Οὕτω ἀποκατεστάθη πρὸς τὸν παρὸν ἡ τάξις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, (1) σοβαρῶς ἀπειληθεῖσα ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν Ὀνοματολατρῶν.

Τὰς δοξασίας ταύτας τοῦ μοναχοῦ Ἱλαρίωνος παραδέχονται σήμερον μοναχοί τινες, διαβιοῦντες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καψάλας.

Μετὰ πάροδον χρόνου τινὸς ἡ Ρωσσικὴ Ἐκκλησία παρεκάλεσε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς μερικοὺς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἅγιον Ὄρους, πλὴν ὅμως ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γερμανός, διὰ τοῦ ἀπὸ 11-12-1913 Γράμματός του πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὴ ἡ ἐπιστροφὴ τούτων εἰς Ἅγιον Ὄρος, διότι εἶναι λίαν ἀπίθανον νὰ ἔχωσιν εἰλικρινῶς μετανοήσῃ καὶ νὰ εἶναι οὕτω ἀκίνδυνοι διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου. Οὕτω οὐδεὶς ἐπέστρεψε (2).

---

1. Τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποχωρησάντων Ρώσσων μοναχῶν ἀναβιβάζουσι τινὲς εἰς 10.000. Ἄλλοι ἀναβιβάζουσιν αὐτὸν τὸ πολὺ εἰς 2.000 μοναχούς. Μὴ ὑπαρχούσης συγχρόνου Ἱστορικῆς πηγῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς αὐτῶν. Πάντως ὁ ἀριθμὸς τούτων θὰ ἦτο σεβαστὸς καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ἀνησυχία ἀφ' ἑνὸς τῶν Ἁγιορειτικῶν Ἀρχῶν καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀφ' ἑτέρου. Παρά τινων σήμερον ὑποστηρίζεται, ὅτι ἡ Τσαρικὴ Κυβέρνησις ἐδημιούργησε τὴν σοβαρὰν αὐτὴν κατάστασιν ἐκμεταλλευθεῖσα τὴν οἴρεσιν τῶν Ὀνοματολατρῶν, ἵνα μετακλίσῃ ἐξ Ἁγίου Ὄρους σεβαστὸν ἀριθμὸν Στρατιωτικῆς δυνάμεως, ὃν εἶχεν ἀποστείλει ὑπὸ τὸ Μοναχικὸν Σχῆμα, διὰ κατακτητικοὺς σκοποὺς καὶ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸν ἀλλαχοῦ προσφορώτερον. Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη δὲν φαίνεται πιθανή, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποσυρθέντων μονοχῶν ἦτο ἐλάχιστος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τῆς Τσαρικῆς Ρωσσίας ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι ἀποβλέπουσα ἡ Ρωσσία εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, συμφέρον θὰ εἶχε νὰ διατηρῇ στρατιωτικὴν δύναμιν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἢ ηὐξημένον ἀριθμὸν μοναχῶν, παρὰ νὰ μειώσῃ αὐτόν.

Ὁ Α. Βαμβέτσος. Τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτική, ἀναφέρει ὅτι *τὸ πολεμικὸν πλοῖον καὶ ὁ Λόχος πεζικοῦ κατέλαβον προσωρινῶς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος μὲ σκοπὸν νὰ ἐπιβάλωσι τὴν τάξιν, ἥτις εἶχε διασαλευθῇ ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν θρησκευτικῆς τινὸς αἱρέσεως.* Ὁ συγγραφεὺς οὗτος οὐχὶ μόνον τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλ' οὐδὲ καὶ τὴν ὀνομασίαν τῆς αἱρέσεως, περιέργως.

Βλ. καὶ Μετσξάκην σελ. 37. Ὁμοίως εἰς Ἅγιον Παῦλον Ξηροποταμίτην (τεῦχος 48 – 49 σελ. 139) ὅπου ὁ Διάκονος Κοσμᾶς (Ἀνωνύμως) ἀναγράφει, ὅτι *ὁ μοναχὸς Ἱλαρίων ἐμόνασεν εἰς τὰ Ὄρη τοῦ Καυκάσου καὶ οὐχὶ εἰς Ἅγιον Ὄρος*—ἐνῶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθὲς—καὶ ὅτι ἡ Ἱερὰ Κοινότης κατόπιν προσφυγῆς τῆς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου ἔλαβεν ἀπόφασιν ἀπελάσεως ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους αὐτῶν καὶ ὅτι δυνάμει ταύτης 550 Ρῶσσοι μοναχοὶ διὰ Ρωσσικῶν πλοίων μετεφέρθησαν εἰς Ρωσσίαν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἡ Ἱερὰ Κοινότης διεμαρτυρήθη, πλὴν ὅμως ἡ ἀναχώρησις τῶν Ρώσσων ἀνερχομένων εἰς 2000 περίπου, συνετελέσθη πρωτοβουλίᾳ τῆς Ρωσσικῆς Κυβερνήσεως, κατόπιν αἰτήσεως τῆς Ἑλληνικῆς τοιαύτης.

Περὶ τῶν διαδιδομένων τότε φημῶν, περὶ ἀποστολῆς Ρώσσων στρατιωτῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὑπὸ τὸ Μοναχικὸν Σχῆμα δι' ἀπωτέρους σκοποὺς βλ. Π. Καρολίδην: Ἡ Ἐνεστῶσα κατάστασις ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει σελ. 13 καθ' ὃν: *Τὰ λεγόμενα παρ' ἡμῖν περὶ Ρώσσων Στρατιωτικῶν μετεμφιεσμένων ὡς μοναχῶν καὶ διαμενόντων ἐν τῷ Ὄρει καὶ περὶ πολεμεφοδίων πεμπομένων διηνεκῶς ἐκ Ρωσσίας εἰς τὰ Ρωσσικὰ Μοναστήρια τοῦ Ὄρους εἰσὶ μυθεύματα ἀνόητα καὶ ἀηδῆ. Ἡ γνώμη τοῦ Καρολίδη ὅμως δὲν εἶναι ὀρθή, διότι εἶναι γεγονός, ὅτι Ρῶσσοι στρατιῶται ὑπὸ μορφὴν μοναχῶν εὑρίσκοντο ἐν Ἁγίῳ Ὄρει.*

2. «... *Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀπίθανον ἐστὶ καὶ μετάνοιαν δηλώσαντας τούτους, πράγματα καὶ σκάνδαλα παρασχεῖν καὶ αὖθις τῷ Ἁγιωνύμῳ Ὄρει ἐπανερχομένους, ἔγνωμεν, ἵνα*

## 33. ΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΡΩΣΣΙΚΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΕΠΕΚΤΑΣΕΩΣ

Τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς 2ας Νοεμβρίου 1912 ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Κουντουριώτην κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα Δάφνης Ἁγίου Ὄρους, ἄγημα δὲ ὑπὸ τὸν Σημαιοφόρον Γεώργιον Παπαγεωργίου ἀνήρχετο εἰς τὰς Καρυάς, κομίζον τὸ χαρμόσυνον τῆς Ἐλευθερίας ἄγγελμα. (1) ***Πόθοι αἰώνων ἐγίνοντο πραγματικότης. Ἡ ἐλπὶς ἀναστάσεως πάντων τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν, ἐθέρμαινε τὰς καρδίας τῶν Ἁγιορειτῶν πατέρων.*** Τιμαὶ εἰς τὸ ἄγημα καὶ ψηφίσματα πρὸς τὸν ἀτελευθερωτὴν Βασιλέα, μαρτυροῦσι τὴν συγκίνησιν αὐτῶν, ἥτις δὲν ἦτο ἁπλῶς φαινομενικὴ ἐκδήλωσις, ἀλλὰ ἀπότισις φόρου τιμῆς πρὸς τοὺς ἀπελευθερώσαντας αὐτούς, ἀπὸ τὴν μακραίωνα δουλείαν. Οὕτω τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐν τῇ ΜΕ΄. Συνεδρίᾳ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος καθωρίζοντο τὰ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἀγήματος, ἐν τῇ ΜΣΤ΄ τῆς ἑπομένης ἀπεφασίζετο ἡ ἀποστολὴ ψηφισμάτων εἰς τοὺς συνεργήσαντας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, διὰ γλαφυρᾶς δὲ καὶ ζώσης γλώσσης ἐξεδήλουν τὰ αἰσθήματα, ἅτινα ἐγέμιζον τὴν ψυχὴν τῶν πατέρων ἅμα τῷ χαρμοσύνῳ τῆς ἀπολυτρώσεως ἀγγέλματι.

Ἡ χαρὰ ὅμως αὕτη δὲν διήρκησεν ἐπὶ μακρόν. Ἡ πληροφορία περὶ ὑποβολῆς ὑπὸ τῆς Ρωσσίας προτάσεως ἀνεξαρτητοποιήσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς ἀνακηρύξεώς του δηλαδὴ εἰς πολιτείαν αὐτόνομον, ἐπεσκίασε πᾶσαν χαρμόσυνον ἐκδήλωσιν. Λίαν προορατικοὶ ὄντες οἱ Ἁγιορεῖται μοναχοί, ἀμέσως ἀντελήφθησαν τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τῆς Ρωσσικῆς προτάσεως. Ὁ φόβος τῆς ἀλλαγῆς τοῦ αὐθέντου τοὺς κατέλαβεν ἀμέσως. Ἡ μακραίωνος δουλεία ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν εἶχε κατασταίσει αὐτοὺς λίαν ἐπιφυλακτικοὺς καὶ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις των ἄκρως συνεσταλμένους. Διὰ τοῦτο *ἡ δοκιμασία εἰς ἣν ἔμελε νὰ ὑποβληθῶσιν, ἀπήτει ἀγῶνα τραχύ, καὶ σκληρόν, ἐπίμονον καὶ πλήρη θυσιῶν.*

Ὁ ἀγὼν βιβαίως ἤρχισεν ἀμέσως. Οἱ Ἁγιορεῖται μοναχοὶ εὐθὺς ἀμέσως ἐξεδήλωσαν τὸν ἀποτροπιασμόν των διὰ τὰς Ρωσσικὰς προθέσεις καὶ τελικῶς ἐξῆλθον νικηταί. Τὰ διατρέξαντα γεγονότα ἀναφερόμενα κυρίως εἰς τὸν διπλωματικὸν τομέα καὶ τὴν διεθνῆ τοῦ Ἁγίου Ὄρους κατοχύρωσιν, θέλουσιν ἀπασχολήσει ἡμᾶς εἰς τὸ Β΄ Μέρος τῆς παρούσης ἐργασίας. Ἐνταῦθα θὰ πραγματευθῶμεν μόνον σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, γεγονότα τινά, ἀπορρεύσαντα ἐκ τῶν Ρωσσικῶν ἐνεργειῶν.

Κατ' ἀρχὰς ἀπεστάλησαν συγχαρητήρια ἔγγραφα εἰς τοὺς συνεργήσαντας εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, Βασιλέα Γεώργιον Α΄, Πρόεδρον Κυβερνήσεως Ἐλευθέριον Βενιζέλον καὶ Διάδοχον Κωνσταντῖνον. (2) Ἐπίσης διὰ τοῦ Σημαιοφόρου Παπαγεωργίου ἀπεστάλη ἐπιστολὴ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν Ναύαρχον Παῦλον Κουντουριώτην. Πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον οἱ Ἁγιορεῖται Πατέρες ἔτρεφον ἰδιαιτέραν συμπάθειαν καὶ σεβασμόν. Ὁ γενναῖος οὗτος Ἀξιωματικὸς δὲν ἐστερεῖτο καὶ πολιτικῆς ὀξυδερκείας. Γνώστης τῆς ψυχοσυνθέσεως τῶν μοναχῶν καὶ κάτοχος τῶν ἰσχυόντων θεσμίων ἔσπευσε διὰ τοῦ Σημαιοφόρου Παπαγεωργίου νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ὅτι ***ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔρχεται κατακτητὴς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ ὡς ἐλευθερωτὴς αὐτοῦ***, ὅτι ὁ ἀποβιβαζόμενος Στρατὸς ἔχει προσωρινὴν ἀποστολὴν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ὅτι ***ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ σε-***

---

*μηδεὶς ἐκ τούτων ἐπανέλθῃ εἰς Ἅγιον Ὄρος, τουθ' ὅπερ καὶ δίκαιον καὶ πρέπον λογιζόμεθα...»* Ἅγιος Παῦλος ὁ Ξηροποταμίτης τ. 48—49 σελ. 140.

1. Ὁ Μιλ. Καραβοκυρός: Ἀνασκευὴ ὑπομνήματος Ρώσσων κ.λ.π. σελ. 25 παρ. 8 ἀστόχως ὁμιλεῖ περὶ καταλήψεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ οὐχὶ περὶ ἀπελευθερώσεως.

2. Βλ. εἰς Μεταξάκην σελ. 22 ἐπ. τὰ κείμενα τῶν ἀποσταλεισῶν ἐπιστολῶν.

*βασθῇ ἀπολύτως τὸ ἀρχαῖον προνομιακὸν καθεστὼς τοῦ Ἁγίου Ὄρους* (1). *Τὰ μάλιστα κολακευτικὰ λόγια τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου, ἐσαγήνευσαν τὰς ψυχὰς τῶν Ἁγιορειτῶν μοναχῶν καὶ κατέστησαν αὐτὰς σκλάβους των.*

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγήματος εἰσήρχετο ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὸ 20ον Σύνταγμα πεζικοῦ δυνάμεως 800 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Καρέκλην. Περὶ τὸ τέλους Νοεμβρίου δέ, Βουλγαρικὸν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα δυνάμεως πεντήκοντα ἀνδρῶν, ὑπὸ τό πρόσχημα τῆς φιλικῆς ἐπισκέψεως εἰσήρχετο ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ κατέλυεν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ζωγράφου, ἀποσκοποῦν εἰς τὴν μελλοντικὴν κατάληψιν αὐτῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὁλοκλήρου (2).

Κατὰ τὸ ἔτος 1913, ὡς ἐν τῷ Β'. μέρει θὰ ἴδωμεν, ἤρχισεν ἐν Λονδίνῳ ἡ Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις, μὲ σκοπὸν τὴν ἐξεύρεσιν λύσεως ἐπὶ τοῦ Ἁγιορειτικοῦ ζητήματος, κατόπιν τῆς ὑποβολῆς τῆς Ρωσσικῆς προτάσεως περὶ δημιουργίας ἐλευθέρας Ἁγιορειτικῆς πολιτείας. Πλὴν τῶν ἄλλων ἐνεργειῶν, ἡ Ἱερὰ Κοινότης ἀπεφάσισεν ὅπως ἀποστείλῃ ἀντιπροσωπείαν εἰς Ἀθήνας πρὸς ὑποβολὴν ψηφίσματος εἰς τὴν Α.Μ. τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἀποσκοποῦντος εἰς τὴν ζωηροτέραν ἐκδήλωσιν τοῦ πρὸς Ἕνωσίν των μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, πόθου των *Τότε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἁγιορειτικὴν ἱστορίαν παρετηρήθη τὸ φαινόμενον τῆς ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους μεταβάσεως τοῦ Πρωτοεπιστάτου.* Ὁ Ἅγιος Πρῶτος ἢ ἀργότερον Πρωτοεπιστάτης καλούμενος, οὐδέποτε ἀπεμακρύνετο τῆς ἕδρας αὐτοῦ, σπανίως δὲ καὶ τῇ ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἠδύνατο νὰ μεταβῇ εἰς Μονήν, ἢ ἕτερον Σκήνωμα τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Χάριν ὅμως τῆς Ἐθνικῆς ὑποθέσεως παρεμερίσθησαν οἱ τύποι καὶ ὁ Πρῶτος τοῦ Ὄρους μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς, κρατῶν τὴν Ἐπιστατικὴν του Ράβδον, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πρωτεύουσαν κομίζων τό ψήφισμα. Καὶ θείᾳ προνοίᾳ ἐξελήχθησαν οὕτω τὰ καθέκαστα, ὥστε τὸ ἔτος ἐκεῖνο Πρωτοεπιστάτης νὰ εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Σερβικῆς Μονῆς Χελανδαρίου, ***Σερβικῆς καταγωγῆς Ἱερομόναχος Κλήμης***. Καὶ ὁ σεπτὸς οὗτος ἀνήρ, ἀναγνωρίσας, ὅτι μόνον ὑπὸ τὸ Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὸν Κράτος, εἶναι δυνατὴ ἡ διατήρησις τοῦ Ἁγιορειτικοῦ καθεστῶτος ἀλωβήτου, ἀφιχθεὶς εἰς Ἀθήνας τὴν 17ην Ὀκτωβρίου 1913, κατηυθύνθη ἀμέσως εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ γενόμενος δεκτὸς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Βασιλέως προσεφώνησεν αὐτὸν, διὰ τῶν ἐν τῷ ψηφίσματι ρήσεων, ἀποδείξας, ὅτι οἱ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναχοὶ ἀδιακρίτως Ἐθνότητος καταγωγῆς, ζητῶσι νὰ παραμείνωσιν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ἐλευθερωτοῦ Βασιλέως (3).

Τὸ γεγονὸς τῆς ἀποστολῆς τοῦ ψηφίσματος, ἔχει λίαν σοβαρὸν σημασίαν διὰ

---

1. Μεταξάκης σελ. 172.

2. Τὰς ἐνεργείας καὶ τὴν τύχην τοῦ ἀποσπάσματος τῆς συμμάχου τότε Βουλγαρίας, εἴδομεν ἀνωτέρω ἐν παραγράφῳ 16.

3. Τὸ ἐπιδοθὲν ψήφισμα εἶχεν οὕτω «Εὐσεβέστατε Βασιλεῦ, Πέντε ὁλοκλήρους αἰῶνας αἱ Βασιλικαὶ καὶ Αὐτοκρατορικαὶ Μοναὶ τοῦ Ἁγιωνύμου Ὄρους, τὰ αἰώνια ταῦτα μνημεῖα τῆς εὐσεβείας τῶν ἀοιδήμων Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου περιέμενον τὴν Μεγαλειότητά σου νὰ φέρῃ εἰς αὐτὰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν εὔκλειαν. Καὶ ἦλθες Βασιλεῦ Ἔνδοξε, ἦλθες ἀκριβῶς, ὅπως ὁ Ἅγιος τόπος Σὲ ὠνειρεύετο, ὅπως αἱ δεήσεις τῶν μοναζόντων Σὲ ἐζήτουν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἰδού, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐπιχειρεῖ νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Ὁ μέγας Θεὸς ὥρισε Σὲ τὸν γνήσιον διάδοχον τῶν εὐσεβῶν Ἱδρυτῶν τῶν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἐλευθερωτὴν αὐτῶν, ἄρα καὶ Κυβερνήτην καὶ Προστάτην, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη ματαιότης ζητεῖ νὰ ἀποσπάσῃ ἡμᾶς τῆς Πατρικῆς Σου ἐξουσίας καὶ παραδώσῃ εἰς προστάτας πολλούς. ἵνα μὴ ἔχωμεν οὐδένα. *Ὄχι Βασιλεῦ Εὐσεβέστατε, δὲν ἀνεχόμεθα τὴν ἀδικίαν ταύτην*, διότι ἀντιβαίνει εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπεφασίσαμεν πρὸ τῆς Σεπτῆς Εἰκόνος τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας, ὅτι οὔτε ζωή, οὔτε θάνατος δύναται νὰ χωρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ Σοῦ, τοῦ ἀπεσταλμένου πρὸς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν ταύτην καταθέτομεν γραπτὴν εἰς τὰς Βασιλικάς Σου χεῖρας. Ἐν Ἀθήναις τῇ 17—10—1913». Τὰ τῆς τελετῆς τῆς παραδόσεως τοῦ ψηφίσματος λεπτομερῶς περιελήφθησαν εἰς τὸ πρακτικὸν τῆς ΟΣΤ'. Συνεδρίας Ἱερᾶς Κοινότητος τῆς 28—10—1913.

τὴν μετέπειτα ἐξέλιξιν τῆς Ἁγιορειτικῆς ὑποθέσεως, διότι *τοῦτο ὑπογράφωσι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν Σλαυϊκῶν Μονῶν*, ὅπερ μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ οἱ Ρῶσσοι μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους δὲν συνεπάθουν κατὰ βάθος τοὺς κυρβερνῶντας τὴν χώραν των καὶ δὲν διέκειντο εὐμενῶς πρὸς τὰς προτάσεις περὶ αὐτονομήσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τὰς ὑπ' αὐτῶν ὑποβληθείσας (1).

## 34. ΡΩΣΣΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν Ρώσσων ἐν τῇ Πρεσβευτικῇ Συνδιασκέψει πρὸς αὐτονόμισιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1917, οὐδὲν σοβαρὸν γεγονὸς ἀφορῶν τὴν μεταβολὴν τῆς Ἁγιορειτικῆς τάξεως ἔλαβε χώραν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ 1917, ὅτε εἰς τὴν Μακεδονίαν εὑρίσκετο λόγῳ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως Στρατὸς τῶν Μεγάλων δυνάμεων, οἱ Ρῶσσοι ἀποβλέποντες εἰς μελλοντικὴν ἀνακίνησιν τοῦ Ἁγιορειτικοῦ ζητήματος ἐπέτυχον τὴν ἀποστολὴν Ρωσσικοῦ Τμήματος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐκτελέσεως πολεμικῆς ἀποστολῆς. Οὕτω τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1917, ἀπεβιβάζοντο συγχρόνως εἰς τὰς Μονὰς Βατοπεδίου, Ζωγράφου καὶ Ἁγίου Παντελεήμονος, μικτὰ ἀποσπάσματα ἐκ Ρωσσικοῦ καὶ Γαλλικοῦ Στρατοῦ, ὑπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ Γάλλου Ἀξιωματικοῦ Γεωργίου Σίξ (*SIX*) καὶ τοῦ Ρώσσου τοιούτου Λουθιρανοῦ Ἐδουάρδου Δίτς. Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν Ρωσσογαλλικῶν στρατευμάτων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἔδωκεν ἡ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸν Ἑλληνικὸν τύπον κατηγορία ὑπὸ ἐξορίστων τινῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς Βατοπεδίου, ὑποκινουμένων ὑπὸ τῶν Ρώσσων Κελλιωτῶν, ὅτι *οἱ προϊστάμενοι τῆς Μονῆς Βατοπεδίου ἐφοδιάζουσι διὰ πρώτων ὑλῶν καὶ τροφίμων τὰ ἐν τῇ Μεσογείῳ δρῶντα Γερμανικὰ ὑποβρύχια(2)*.

Πρώτη αὐτῶν ἐνέργεια ἦτο ἡ πολιορκία τῆς Μονῆς Βατοπεδίου καὶ ὁ ἐξαναγκασμὸς τῶν μονοχῶν αὐτῆς πρὸς ἀποδοχὴν ἄνευ ὅρων τῶν προτάσεών των(3). Οὕτω οἱ ἀποβιβασθέντες ὡς προστάται φαινομενικῶς, κατακτηταὶ ὅμως τῇ οὐσίᾳ Ρῶσσοι, ἐπέβαλον ἀμέσως τὰς θελήσεις των. Προέβησαν εἰς τὴν σύλληψιν ἁπάντων τῶν κατηγορηθέντων ἐπὶ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Γερμανῶν, ἀδελφῶν τῆς Μονῆς καὶ ἐξετόπισαν αὐτοὺς εἰς τὰ ἐν τῇ Μυτιλήνῃ στρατόπεδα, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἐπανέφερον καὶ ἐγκατέστησαν εἰς τὰς προτέρας θέσεις των τοὺς φίλους των μοναχούς, οἵτινες πρότερον εἶχον ἐξυφάνει τὴν κατὰ τῶν πρώτων κατηγορίαν. (4)

Δὲν περιωρίσθησαν ὅμως εἰς τὰς ἐν τῇ Μονῇ Βατοπεδίου ἐνεργείας των, ἀλλὰ προέβησαν εἰς πλεῖστας ὅσας αὐθαιρεσίας κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ἀντικατέστησαν ἀμέσως τὸν Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, Ἀρχιμανδρίτην Χριστόφορον Κτενᾶν, ἄνδρα πολυμαθέστατον, πολυγραφότατον καὶ ὀξυνούστατον, μεγάλως συμβάλαντα εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς Ρωσσικῆς προτάσεως περὶ αὐτονομήσεως τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐν τῇ Πρεσβευτικῇ τοῦ Λονδίνου Συνδιασκέψει, διὰ τοῦ Ἑλληνομαθοῦς Γάλλου Ἀστυνομικοῦ Καρδανώ, ἵνα οὕτω καθίστανται κοινωνοὶ ἁπασῶν τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος. Ἐπίσης προέβησαν εἰς τὴν σφράγισιν τοῦ Ταμείου τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, ἵνα ἐλέγχωσι τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς κίνησιν.

(Συνεχίζεται)

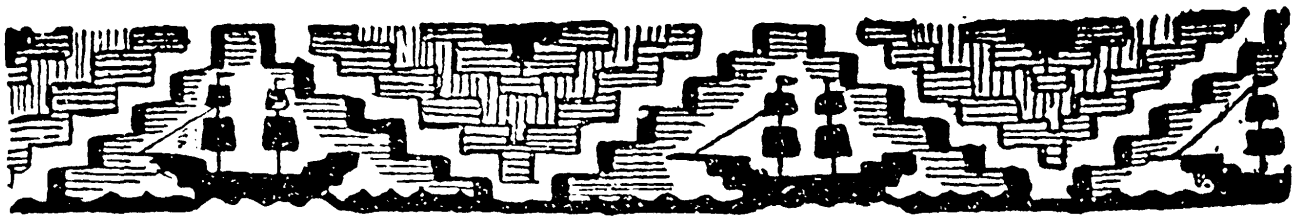
---

2. Ἐκ τῶν τριῶν Σλαυϊκῶν Μονῶν ἡ μὲν Χελανδαρίου καὶ Ζωγράφου δὲν ὑπέγραψαν τὰ ὑποβληθέντα κατὰ μῆνα Φλῶριον 1913 εἰς τὴν Πρεσβευτικὴν Συνδιάσκεψιν ἔγγραφα, ἡ δὲ τοῦ Ρωσσικοῦ δὲν ὑπέγραψε τὸ Ἑνωτικὸν ψήφισμα.

1. Βλ. Κτενᾶν: Ἅπαντα κ.λ.π. σελ. 518. Ὁμοίως τοῦ αὐτοῦ: Τὰ Γράμματα ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σελ. 55—56.

2. Κτενᾶς: Ἅπαντα σελ. 518 ἐπ.

3. Βλ. Κτενᾶν: Ἅπαντα κ.λ.π. σελ. 518 ἐπ. καὶ Κτενᾶν. Τὰ Γράμματα ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σελ. 55 ἐπ.



Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ



# ΚΑΘΩΣ ΧΑΡΑΖΕ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ*

Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἀποφασιστικὸ στάδιο εἶχε τελικὰ φτάσει ἡ ἀντίσταση τῶν κατοίκων τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς ὑπαίθρου, ἐναντίον, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, τοῦ δυνάστη, ποὺ μὲ πειθαρχία, κι' ἐνθουσιασμό, ἀποφασιστικότητα καὶ περιφρόνηση τοῦ κινδύνου, προετοίμαζαν τὴν ἀποτίναξη, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, τῆς 'Αλβανορουμανικῆς προπαγάνδας, ποὺ διαθέτοντας τὴν ἐξουσία τοῦ Τούρκικου κράτους καὶ ἀφθονώτατο τὸ χρυσίο, ἐργαζόταν ἐντατικὰ νὰ δημιουργήσουν μέσα στὰ ἑλληνικώτατα Γιάννινα καὶ τὴν ἑλληνικώτατη Ἤπειρο, ἐπικρατοῦντας τάχα, ἀλλόφυλους κι' ἀλλόθρησκους πληθυσμούς, καὶ νὰ καταπατήσουν τὰ χώματά μας.

Οἱ 'Αλβανοί, ὠνειρεύοταν Ἄκτια καὶ Μεσολόγγια, κι' ἡ Ρουμανικὴ προπαγάνδα, Ρουμάνους, μέσα στοὺς ἑλληνικώτατους, ἀλλόγλωσσους μονάχα ὁμοεθνεῖς τοῦ Κρυστάλλη, τοῦ 'Αβέρωφ, τοῦ Ζαλοκώστα, τοῦ Κωλέττη καὶ τόσων ἄλλων.

Ἡ Ρουμανικὴ προπαγάνδα, εἶναι στὴν Ἤπειρο ἀπὸ πολὺ παληὸ καιρὸ συνυφασμένη μὲ τὴν 'Αλβανική.

Μιὰ γενικὴ λοιπὸν —λειψὴ πάντοτε— ἐπισκόπηση τοῦ «Ἠπειρώτικου ζητήματος» ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἀνακαλύφτηκε ἐκ τοῦ μηδενὸς τὸ Κουτσοβλαχικὸ ζήτημα, ἴσαμε τὸν καιρὸ ποὺ αὐτὸ λύθηκε μὲ τὰ ὅπλα, θὰ ἦταν ἀναγκαία, πιστεύω γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε σὲ πλατύτερη κάπως ἔκταση, μὲ τὶ εἶχε νὰ πολεμήσῃ ἡ Ἠπ. Ἑταιρεία ὅσο καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς γενικά, ἐλεύθερος κι' ὑπόδουλος.

Ἔτσι, θὰ ἐκτιμηθῇ καλλίτερα, κι' ἡ δράσῃ, ἀλλὰ κι' ἡ ἀντίσταση τοῦ Ἠπειρώτη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Γύρω στὰ 1850, σὲ μιὰ ἐποχὴ μεγάλων προσηλυτιστικῶν ἐξορμήσεων τοῦ Καθολικισμοῦ, γιὰ πρώτη φορὰ οἱ Κουτσοβλαχικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Δυτικῆς Βαλκανικῆς, θεωρήθηκαν ὑλικὸ κατάλληλο, γιὰ θρησκευτικο—πολιτικὴ στὴν ἀρχή, κατόπι καθαρὴ πολιτικὴ ἐκμετάλλευση.

Ἀπὸ τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ χρονολογεῖται καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀνάγκης ἀδελφοσύνης ἀνάμεσα στοὺς Κουτσόβλαχους τῶν περιοχῶν ἐκείνων καὶ τοὺς 'Αλβανικοὺς τους πληθυσμούς, ποὺ δὲν εἶχαν τότε ἐθνικὴ συνείδηση: Οἱ δυὸ αὐτοὶ λαοί, λόγῳ τῆς συμβίωσής τους καὶ κοινῶν τρόπων ζωῆς, κηρύχτηκαν, γιὰ λόγους, φυσικὰ προπαγάνδας, ἀδελφοὶ καὶ ἄξιοι ἰδιαίτερης ἐθνικῆς ὑπόστασης.

Τὰ κηρύγματα αὐτά, προέρχονται ἀρχικὰ ἀπὸ τὴν Καθολικὴ προπαγάνδα. Ταὐτόχρονα ὅμως, τυχαῖα ἢ σκόπιμα, ἐμφανίζεται στὴ Βαλκανικὴ κι' ἡ ρουμάνικη κίνηση: Δύο μορφωμένοι Ρουμάνοι νέοι, ὕστερα ἀπὸ μορφωτικό τους ταξίδι στὴν Ἤπειρο καὶ τὴν 'Αλβανία, μὲ τὴν προστασία τῶν Τούρκικων ἀρχῶν, ἀνακαλύπτουν «τυχαῖα» τοὺς Κουτσόβλαχους, συναγείρουν μὲ τὸν τύπο τὴν κοινὴ τῆς Ρουμανίας γνώμη, βγάζουν βιβλία, κηρύσσουν κουτσόβλαχους ὅλους τοὺς Ἕλληνες, ἴσαμε τὸ Ταίναρο, καὶ χαιρετοῦν τὸ Μπότσαρη, τὸ Γρίβα, τὸ Τζαβέλλα, «παιδιὰ τῆς Πίνδου», «αἷμα τῆς 'Ιταλίας», «Ρουμάνους τῆς Μακεδονίας».

Σπρώχνονται ταὐτόχρονα στὸ προσκήνιο κι' οἱ 'Αρβανιτόβλαχοι, κι' ἱδρύεται στὸ Βουκουρέστι ἡ «'Αλβανικὴ Ἑταιρεία».

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους 101 σελ.

Μετὰ τὴν εἰσβολὴ τοῦ Γρίβα στὴν Ἤπειρο (1854), ἱδρύεται στὰ Γιάννινα καὶ Ρωσσικὸ προξενεῖο.

Παράλληλα, ἐντείνεται καὶ ἡ δράση τῆς Βουλγαρικῆς ἐθνότητας, κι' ὀξύτατο ἔτσι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἐμφανίζεται τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα, ποὺ παραφυάδα του εἶναι τὸ Ἠπειρώτικο.

Στὰ 1860, ἱδρύεται στὸ Βουκουρέστι τὸ Μακεδονο—Ρουμανικὸ Κομιτᾶτο, κι' ἀρχίζουν οἱ προκηρύξεις «πρὸς τοὺς Ρουμάνους τῆς Ἠπείρου, Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἀλβανίας».

Στὸ νεοσύστατο Ρουμανικὸ Κράτος, κατάσχονται τεράστιες ἑλληνικὲς μοναστηριακὲς περιουσίες, ποὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴ ρουμανικὴ κατὰ τῆς Ἑλλάδας προπαγάνδα, κι' ἐμφανίζεται ἐπὶ σκηνῆς ὁ περίφημος Μαργαρίτης, ἑλληνοδιδάσκαλος ἀπὸ τὴ Βλαχοκλεισούρα τῆς Μακεδονίας, ποὺ ἐξελίσσεται σὲ σημαίνοντα παράγοντα τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας.

Ἀρχίζουν νὰ ἱδρύωνται τὰ πρῶτα ρουμανικὰ σχολεῖα κι' ὀξύνεται ἡ διαμάχη μεταξὺ ρουμανιζόντων κι' ἑλληνικοῦ κλήρου.

Στὰ 1886, ἱδρύεται Ρουμανικὸ Γυμνάσιο, καὶ στὰ Γιάννινα.

Τὸ χρυσάφι χύνεται ἄφθονο στὶς περιοχὲς ὅπου ἀσκεῖται ἡ προπαγάνδα.

Στὰ 1878, μὲ πρωτεργάτες Κορυτσαίους τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἱδρύεται καὶ ἀνεξάρτητο Ἀλβανικὸ Κομιτᾶτο, ποὺ φυσικὰ συνεργάζεται μὲ τοὺς ρουμανίζοντες, ἐναντίον τῆς ἑλλην. ἐθνότητας.

Στὰ 1892, λειτουργοῦν στὴ Μακεδονία 25 ρουμανικὲς ἐκκλησίες, κι' οἱ ρουμανίζοντες, ἀποφασίζουν νὰ ἱδρύσουν δύο ρουμανικὲς Ἐπισκοπές· τὴ μιά τους στὰ Γιάννινα.

Τὸ Πατριαρχεῖο μας τότε ἀνοίγει ὀξύτατο ἐναντίον τους ἀγῶνα, καὶ κινητοποιοῦνται ἀμέσως ὅλες οἱ ἐθνικὲς δυνάμεις.

Οἱ Τοῦρκοι τρίβουν τὰ χέρια τους ἀπὸ χαρά, καὶ ρίχνουν, ὅσο μποροῦν περισσότερο λάδι στὴ φωτιὰ ποὺ κόρωνε.

Ἡ πανωλεθρία τοῦ 1897, κάνει πιὸ ἀπαιτητικοὺς τοὺς Ρουμάνους· μὰ μπαίνουν τώρα στὴ μέση ἡ Ὀρθόδοξη Ρωσσία κι' ἡ Καθολικὴ Αὐστρουγγαρία, ποὺ καὶ γιὰ τὰ δικά τους βέβαια συμφέροντα, δὲ θεωροῦν ἀνεκτὴ τὴν ὕπαρξη Ρουμάνου Μητροπολίτη γιὰ τοὺς Κουτσόβλαχους.

Ἀλλὰ κι' ἡ Καθολικὴ ἐπίσης Ἐκκλησία, ἔντονα κι' ἀτροσδόκητα, κηρύσσεται ἐχτρὸς τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, ποὺ προσπαθεῖ νὰ τὴ στρέψη πρὸς τὸ μέρος της. Ἰσχυρὸς σύμμαχός της, εἶναι ἡ Αὐστροουγγρικὴ Αὐτοκρατορία, ποὺ ἔχει βλέψεις στὴν Ἀλβανία, τὴν Ἤπειρο καὶ τὴ Σαλονίκη.

Πολὺ χαρακτηριστικὴ γιὰ τὰ θέματά μας, εἶναι μιὰ προκήρυξη τοῦ 1887, ἔργο τοῦ πάτερ Φαβεϊριὰλ καθολικοῦ προσηλυτιστῆ καὶ τοῦ *Μαργαρίτη «πρὸς τὸν ἀλβανικὸ λαό»*, γραμμένη σὲ ἀλβανικὴ καὶ ρουμάνικη γλῶσσα, ποὺ ἦταν μιὰ σφοδρότατη ἐπίθεση κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ καλοῦσε, Ἀλβανοὺς καὶ Κουτσόβλαχους, νὰ ἑνωθοῦν ἐναντίο του, καὶ νὰ ζοῦν ἀδελφωμένοι, ἔξω ἀπὸ κάθε ἐκμετάλλευσή τους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Κι' οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, προσπαθοῦσαν κι' αὐτοὶ νὰ ἐγκαθιδρύσουν στὰ Βαλκάνια τὴν ἡγεμονία τους.

Τὸ Μαυροβοῦνι ἐπίσης κι' ἡ Σερβία, κινηγοῦσαν κι' αὐτοὶ τὶς ἐθνικές τους διεκδικήσεις.

Ἀλλὰ κι' ὁ Ἑλληνισμός, ἐλεύθερος καὶ ὑπόδουλος ἀντιδροῦσε λυσσαλέα, παθητικὰ καὶ ἐνεργητικά.

Μὲ σύμμαχο τὸν Καθολικισμό, δροῦσε ἐπίσης στὸν τόπο μας, ὄχι μονάχα ἡ Αὐστροουγγρικὴ ἀλλὰ κι' ἡ Ἰταλικὴ προπαγάνδα διασταυρωνόταν δὲ ἐπιτρόσθετα ἀπάνω του, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα στὴ Βαλκανικὴ καὶ γερμανικὰ καὶ ρωσσικὰ συμφέροντα.

Καὶ τὸ ἐλεύθερο Ἑλληνικὸ Κράτος;

Στὸ στῖβο τῆς Βαλκανικῆς, πολεμοῦσε μὲ τοὺς κληρικοὺς κυρίως καὶ τοὺς δάσκαλούς του, τοὺς ἀφανεῖς αὐτοὺς ἥρωες τῆς νεώτερης ἱστορίας μας· ἀργότερα, προστέθηκαν κι' οἱ ἐθνικὲς ὀργανώσεις, τὰ κομιτᾶτα, οἱ ἀντάρτες, ἀλλὰ καὶ οἱ παντοδαπὲς συμμετοχές, καὶ τῶν ὑπόδουλων.

Ἀπὸ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας,

παίρνουμε τὶς πιὸ κάτου, σχετικὲς γιὰ τὸ θέμα μας πληροφορίες:

Γύρω στὰ 1866, συνεπακόλουθα μὲ τὴ μεγάλη τότε Κρητικὴ Ἐπανάσταση, σημειώνεται ἐπαναστατικὴ καὶ στὴν Ἤπειρο κίνηση, καὶ σημαντικὸς ἀπ' αὐτὴ ἀναβρασμός. Τὸ Γενάρη τοῦ 1869 ὁ Αὐστριακὸς στὰ Γιάννινα Πρόξενος, σὲ σχετικὴ ἔκθεσή του ἀναφέρει —μεταξὺ ἄλλων καὶ— τὰ ἑξῆς:

«.... καθημερινῶς καταφθάνουν εἰς τὴν πόλιν καθ' ὁμάδας, ἀποσπάσματα Ἀλβανῶν βασιβουζούκων προερχομένων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἐπαρχίας, καὶ... εἶχα —γράφει— τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστώσω ὅτι, μεταξὺ τῶν ἐθελοντῶν,... εὑρίσκεται ἕνας μέγας ἀριθμὸς νεαρῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι, μόλις ἔχουν ὑπερβῆ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν... Ὁμάδες δὲ νεαρῶν Ὀθωμανῶν, διασχίζουν τὰς ὁδοὺς καὶ ἄδουσιν ἄσματα ἐξερεθιστικὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν....».

Ἡ Ἤπειρος —καὶ οἱ Χριστιανοὶ ὑπόδουλοί της— ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτά, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ συγκροτήθηκε σὲ βασίλειο τὸ Ἑλλην. Ἔθνος, βρισκόταν, μπορεῖ νὰ πῆ κανείς —μὲ ὑποκινήσεις καὶ ἐνισχύσεις του (κομιτᾶτα, ἀντάρτικα σώματα κ.λ.π.)— σὲ μόνιμη τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κατάσταση διαλείποντος καὶ ἀλληλοδιαδεχόμενου ἐπαναστατικοῦ πυρετοῦ, τόσο ἐνάντια στοὺς ἀφεντάδες Τούρκους, ὅσο καὶ ἐνάντια στὸ Ἀλβανικὸ στοιχεῖο, ποὺ σχεδὸν συγκυβερνοῦσε (μὲ ἁρπαγές, δηώσεις, καὶ παντοδαπὲς βιαιότητες), ἀλλὰ κι' ἀπ' ἄλλη μεριά, ἀντιδικοῦσε στὸ μοίρασμα μ' αὐτούς.

Τὸ γιὰ τέσσερες αἰῶνες σκλαβωμένο Ἔθνος, ζητοῦσε τώρα τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀπελευθέρωσή του. Τὰ ὄνειρα τοῦ «ὑπερεθνικοῦ κόμματος» τοῦ μέχρι τότε ἐλευθερωμένου ἑλληνισμοῦ, ἔρταναν ἴσα μὲ τὴν παλιὰ πρωτεύουσά του, τὸ Βυζάντιο· κι' οἱ ραγιάδες, βρισκόταν, σὲ διαρκῆ διαμάχη μὲ τὸν κατακτητὴ καὶ καταπιεστή.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία, ἐναποθήκευε κάθε τόσο ἅπλα στὴν Ἁγια—Μαύρα (Λευκάδα), καθὼς καὶ σὲ κατάλληλα παραλιακὰ τῆς Ἄρτας σημεῖα, κι' εἶχε ὀργανώσει μυστικὸ Κομιτᾶτο, σὲ ὅλα τὰ τμήματα τῆς Ἠπείρου. Τὸ «Ὑπερεθνικὸ κόμμα», ἀγωνιζόταν ἀδιάκοπα νὰ ἀναδιοργανωθῆ κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ σύγχρονού του ἐπαναστατικοῦ Ἰταλικοῦ ποὺ ἐργαζόταν κι' αὐτὸ γιὰ τὴν ὁριστικὴ ἀπελευθέρωση τοῦ ἐδάφους τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸ κατακτητὴ καὶ ποὺ μ' αὐτό, γιὰ τὸν ἀντίστοιχο σκοπὸ συνεργαζόταν: Ἡ Ἰταλία τοῦ τότε, συμφωνεῖ νὰ προσαρτηθοῦν στὴν Ἑλλάδα ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἤπειρος, καὶ σὰ μόνο της ἀντάλλαγμα, ζητεῖ τὴν Κέρκυρα.

Ἀνάμεσα στὰ ἔγγραφα τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχείου, σημειώνουμε καὶ ἕνα τοῦ 1867, ἐκδομένο ἀπὸ μιὰ «ἐπὶ τῶν συνόρων Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας Κυβέρνησιν» καὶ ἀπευθυνόμενο πρὸς τὸ «Κομιτᾶτον πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος», καὶ τοὺς εἰς τὰ Ἰωάννινα καταφυγόντας θεσσαλούς», «Συμμορίες», ἀπὸ ἑκατοντάδες ἀνταρτῶν ἀποτελούμενες, συγκροὐονται καὶ συνάπτουν μάχες, μὲ πολυάριθμα καὶ ὀργανωμένα, κάτω ἀπὸ τὴν ἀρχηγία πασιάδων στρατιωτικὰ τῶν Τούρκων σώματα· καὶ τὸ Ἑλληνικὸ στὰ Γιάννινα Προξενεῖο, ἀναπτύσσει κι' αὐτὸ ἀντίστοιχη δράση μὲ τὴ βοήθεια καὶ πέντε χιλιάδων καὶ πλέον οἰκογενειῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, ὅσες εἶναι ἐγκατεστημένες στὴν ὑπόδουλη Ἤπειρο· κατ' οὐσίαν μὲν ὑπήκοων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ποὺ ὅμως ὕστερα ἀπὸ ἕνα μόνο ταξίδι τους στὸ ἐλεύθερο Βασίλειο, εἶχαν εὐκολώτατα πάρει τὴν Ἑλληνικὴ ὑπηκοότητα. Ὅλοι σχεδὸν οἱ γιατροὶ καὶ δάσκαλοι, εἶχαν τότε Ἑλληνικὴ ὑπηκοότητα.

Παρόμοιο Κομιτάτο εἶχεν ὀργανωθῆ κάτω ἀπὸ τὴν προεδρία τοῦ «νέου Τσιγαρᾶ», καὶ στὰ Γιάννινα, ποὺ —ἂς σημειωθῆ ἐδῶ— ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, τὸ θεωροῦσε σὰν πολιτικὸ σημεῖο, ὄχι μονάχα τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Ἡ ἀπὸ τὸ «Ὑπερεθνικὸ» τοῦ μέχρι τότε ἐλευθερωμένου τμήματος τῆς Ἑλλάδος «κόμμα» ἵδρυση τῆς «Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας», καὶ ἡ ἀπ' αὐτὴ ὀργάνωση «κομιτάτων» καὶ ἔνοπλων ἀνταρτικῶν σωμάτων στὴν ὑπόδουλο, καθὼς καὶ «προσωρι-

νῶν Κυβερνήσεων» στὰ Τουρκοελληνικὰ σύνορα, χρονολογοῦνται ἀπὸ πολύ, φαίνεται, γρηγοτώτερα, μὲ ἔνταση κυρίως δράσης, τὸν καιρὸ τῆς ἐνσωμάτωσης τῆς Ἑπτανήσου στὴν Ἑλλάδα (1864), μὲ τὴν ὁποία ἀποκτοῦσαν τώρα βάσεις ἐξορμήσεων, καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα —σὲ συνεργασία μὲ τὰ ἀντίστοιχα Ἰταλικὰ— εἶχαν ἱδρυθῆ καὶ στὴν καρδιὰ τῶν Ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς Γένουας, τοῦ Λιβόρνου, τῆς Νεάπολης, τῆς Ἀγκώνας, τῆς Μάλτας ἀκόμα.

Κατὰ τὸ 1900, φαίνεται νὰ κοπάζη κάπως ὁ σάλος: Προστριβὲς ὅμως μεταξὺ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Βουλγαρίας, συντελοῦν σὲ συνδαυλισμὸ ἀπὸ τὶς πρῶτες τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος.

Ὀργανώνεται τότε καὶ ἀρχίζει στὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἤπειρο, ὁ ἔνοπλος ἀγώνας.

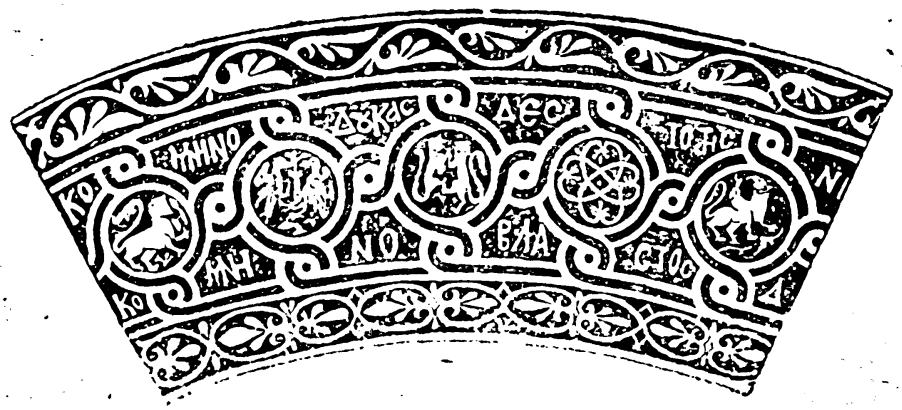
Ἐναντίον τῶν ρουμανο—αλβανικῶν συμμοριῶν στὴν Ἤπειρο, οἱ ἀντάρτες, ἡ Ἠπειρ. Ἑταιρεία, ὅλος ὁ ὑπόδουλος ἑλληνισμός, ρίχνονται στὴ δράση καὶ τὴν ἀντίδραση: διπλωματικὰ ἐπεισόδια, δολοπλοκίες, χρυσάφι· συγκρούσεις, φόνοι, εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ περιβάλλει τὰ ἱστορικὰ τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τὸ 1903 κι' ἔπειτα.

Τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1906 δολοφονοῦν τὸ Μητροπολίτη Κορυτσᾶς Φώτιο.

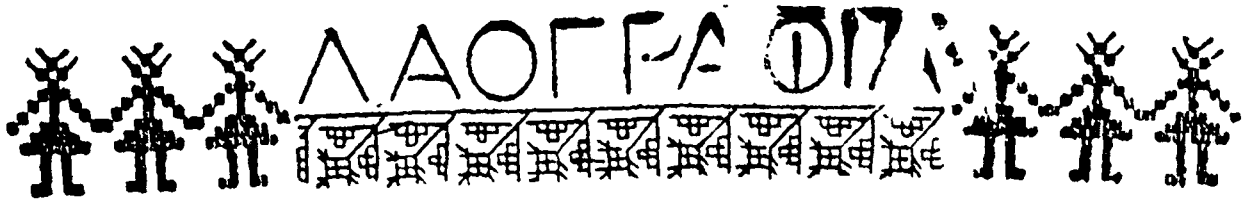
Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἔντονης δράσης τῶν Κομιτάτων.

Αὐτὰ εἶναι σὲ χοντρικὲς γραμμὲς τὰ πλαίσια ποὺ περιβάλλουν τὴν ἵδρυση καὶ τὴ δράση τῆς Ἠπειρ. Ἑταιρείας.

(Συνεχίζεται)



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ




ΣΤ. ΜΠΕΤΤΗ δημ)λου

# ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

*'Η Συλλογὴ τῶν ἐν 'Ηπείρῳ μοιρολογίων εἶναι ἔργον ἐθνικὸν ὡς ἀποδεικνυόντων καὶ τούτων τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν καταγωγὴν καὶ λίαν περίεργον.*

*Ι. ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ*

## Α'

Τὸ μοιρολόγι ἀναπόσπαστο μέρος τῶν γύρω ἀπὸ τὸ νεκρὸ φροντίδων, ἀποτελεῖ ἴσως τὸ ἀρχαιότερο καὶ πιὸ ἐκλεχτὸ εἶδος τῆς λαϊκῆς μας ποιήσεως. Γέννημα κατ' ἐξοχὴν τῆς γυναίκειας ψυχῆς καὶ φαντασίας τὸ πένθιμο αὐτὸ τραγούδι, μὲ κίνητρο μοναδικὸ τὸ βαθύτατο πόνο καὶ τὴν ἀπελπισία ἀπὸ τὸ χαμὸ ἀγαπημένου προσώπου, στάθηκε πάντοτε κυρίαρχο στοιχεῖο τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας, μιᾶς ζωῆς, ποὺ ἡ μαύρη σκλαβιὰ τὴ βαστοῦσε ἀδελφωμένη, ὁλότελα ἐξοικειωμένη μὲ τὸ θάνατο, σὲ τρόπο, ποὺ καὶ τἄλλα του τὰ τραγούδια νὰ πάρουν πολὺ ἀπὸ τὸ θλιβερό του χρῶμα. «Κι ὅλα σας κι ἡ χαρά σας μοιρολόϊ πικρὸ κι ἀργό» κατὰ πῶς λέει γι' αὐτὰ κι ὁ ποιητής. 'Ο προσεχτικὸς μελετητὴς ἐρευνῶντας τὰ σύγχρονα μοιρολόγια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ὑποβάλλοντάς τα καὶ στὴν πιὸ πρόχειρην ἀκόμη σύγκριση μὲ τοὺς ὀλοφυρμοὺς τῶν 'Αρχαίων 'Ελλήνων δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ παρατηρήσει ἕνα πλῆθος ὁμοιότητες ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς ἀνάμεσά τους, ἴσως γιὰ νὰ καταδειχθῆ ἀκόμη μιὰ φορὰ καὶ κατὰ τὸν κατηγορηματικώτερο τρόπο ἡ ἀδιάσπαστη, ἡ θαυμαστὴ συνέχεια τῆς Φυλῆς ἀνὰ τοὺς αἰῶνες. "Οπως καὶ τότε, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ "Ομηρος, παρακάθοντες στὸ νεκρὸ δίπλα «ἀοιδοὶ θρήνου ἔξαρχοι», ποὺ θρηνοῦν «στενάχεσσαν, ἀοιδών» οἱ δὲ γυναῖκες «ἐπιστενάχονται», τὸ ἴδιο περίπου συμβαίνει καὶ σήμερα κι ἂς πέρασαν ἀπὸ τότες τρεῖς χιλιάδες χρόνια. 'Αλλὰ κι ἀργότερα κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε τὴ μακρότατη ἱστορικὴ πορεία τοῦ "Εθνους· κάλογα μοιρολόγια ἔψαλλαν στοὺς νεκροὺς τους γυναῖκες θρηνωδοί, μιὰ ἰδέα τῶν ὁποίων —ἐπειδὴ δείγματά τους γνήσια δὲν διασώθηκαν ὡς τὶς ἡμέρες μας— μποροῦμε νὰ πάρουμε ἀπὸ τοὺς κομμοὺς (θρήνους) τῶν ἀρχαίων τραγωδιῶν. Παραπλήσιου περιεχόμενου καὶ πλοκῆς μὲ τὰ σημερινὰ ἦταν καὶ τῶν Βυζαντινῶν τὰ μοιρολόγια, καθὼς καὶ ἐκεῖνα τῶν μέσων χρόνων γενικώτερα, ποὺ γυναῖκες μοιρολογίστρες πολλὲς φορὲς μὲ ἀμειβὴ τραγουδοῦσαν καὶ ποὺ κι αὐτῶν σαφῆ εἰκόνα παίρνουμε, ἐλλείψη αὐτούσιων δειγμάτων, ἀπὸ διάφορα γνωστὰ μεσαιωνικὰ κείμενα.

Πόσο καταπληκτικὰ ὅμοιος εἶναι ἀλήθεια —γιὰ νὰ γυρίσουμε στὴν ἀφετηρία τῆς σκέψης μας— ὁ σπαρακτικὸς θρῆνος τῆς 'Ανδρομάχης, τῆς Ἑκάβης καὶ τῆς 'Ελένης μπροστὰ στὸ νεκρὸ τοῦ "Εκτορα μὲ τὰ δικά μας μοιρολόγια τὰ τωρινά, τὶς ποιητικὲς αὐτὲς διαχύσεις τοῦ πόνου, ποὺ ἀκοῦμε σὲ παρόμοιες ἀκριβῶς περιπτώσεις!... Κι εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν ἀναγνωρίσει ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας σ' ἐκεῖνο τὸν ἱκανὸ καὶ πέτρες ἀκόμη νὰ ραγίσῃ θρῆνο τῆς 'Ηλέκτρας τοῦ Σοφοκλῆ, πάνω στὴν τεκροδόχο ποὺ θαρρεῖ πὼς κλειεῖ τὴ στάχτη τοῦ 'Ορέστη, τὴν ἔμπνευση, τὸ πάθος καὶ τὶς ἔντονες ἐκδηλώσεις τῆς λύπης μὲ τὶς ὁποῖες πολλὲς ἀδελφὲς κλαῖνε καὶ τώρα τὸ χαμὸ τῶν ἀδελφῶν τους!...

'Ἐκεῖνο ποὺ κατὰ τὸ Φωριὲλ διακρίνει

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἕνα μοιρολόγι ἀπὸ τἄλλα μας δημοτικὰ τραγούδια, εἶναι ὅτι αὐτὸ δὲν στιχουργεῖται ἐκ τῶν προτέρων —ὄχι πάντοτε θἄλεγα ἐγὼ— ἀλλὰ συχνότερα αὐτοσχεδιάζεται καὶ μάλιστα τὴ στιγμὴ ποὺ ἀπαγγέλλεται. Τὸ αὐτοσχεδίασμα αὐτό, ποὺ ὁ ἴδιος Γάλλος σοφὸς χαρακτηρίζει σὰν τὸ ποιητικώτερο καὶ πλέον λαϊκὸ ὅλων τῶν εἰδῶν αὐτοσχεδιασμοῦ, γίνεται σὲ στίχους πάνω στὰ συνήθη μέτρα τῶν ἄλλων δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ τραγουδιέται στὸν ἴδιο πάντα ἀπαράλλαχτο σκοπό. Ὁ σκοπὸς του καθὼς καὶ τῶν ἄλλων μοιρολογιῶν εἶναι λυπητερός, ὅπως ταιριάζει στὴν περίσταση, ἀρκετὰ ἀργὸς γιὰ νὰ δώσῃ τὸ χρόνο στὶς λέξεις νὰ παρουσιασθοῦν στὴ φαντασία, ποὺ τυχαῖα τὶς ἀναζητεῖ καὶ καταλήγει σὲ τόνους διαπεραστικούς, πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει μὲ τὰ συνηθισμένα μας τραγούδια. Οἱ γυναῖκες τοῦ τόπου μας δὲν ἀσκοῦνται βέβαια στὸ μοιρολόϊ χωρὶς ἀποχρῶντα λόγο, καθὼς συμβαίνει μ' ἄλλες ἄλλων περιοχῶν τῆς χώρας (Μάνη). Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωση τῆς ἀπαγγελίας του μπροστὰ στὸ νεκρό, τὸ μοιρολόγι ἀνεβαίνει στὰ χείλη τους σὰν ξεχείλισμα ἄμετρου πόνου ποὺ προκαλεῖ ὁ θάνατος καὶ μόνο στὶς ὧρες τῆς μοναξιᾶς τους μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Κι ὅλες καλὰ—καλὰ δὲν ξέροιν ἢ δὲν μποροῦν νὰ μοιρολογήσουν. Σ' ἕνα χωριὸ ἀκέραιο ζήτημα νὰ βρεθοῦν πέντε—δέκα γυναῖκες ποὺ νἄχοιν ὡς ἕνα βαθμὸ ἀναπτυγμένη τὴν ἱκανότητα νὰ μοιρολογοῦν, νὰ γνωρίζουν ἀκόμα ἕνα ἀριθμὸ ἱκανὸ μοιρολογιῶν καὶ ν' αὐτοσχεδιάζοιν κἀμμιὰ φορὰ γύρα ἀπὸ τὸ νεκρό, κι αὐτὲς κατὰ κανόνα καλοῦνται ἢ πᾶνε ἀπὸ συνήθεια ἀπρόσκλητες στὴ συγκεκριμένη αὐτὴ περίπτωση.

Ἀναφέρονται ὅμως καὶ παραδείγματα γυναικῶν ἠπειρωτισσῶν, ποὺ ἐμπνευσμένες ἀπὸ λίτη ἀτέραντη ἀπάγγειλαν γιὰ πρώτη φορὰ μπροστὰ στὸ νεκρό τους, νέον πάντοτε, συγκινητικώτατα μοιρολόγια, διακρινόμενα γιὰ τὴν δραματικὴ ἔξαρση καὶ τὴν καταπληκτικὴ δύναμη τῆς ἐκφράσεώς τους. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση αὐτοσχεδιασμοῦ μοιρολογιοῦ σὲ ὥρα χορεφώματος τοῦ πόνου, ποὺ ἀναφέρει ὁ Φωριὲλ στὸν εἰσαγωγικὸ τῆς γνωστῆς συλλογῆς του λόγο, αὐτοῦ τοῦ εὐαγγέλιου τῆς Δημοτικῆς μας ποιήσεως, ποὺ στάθηκε στὸν καιρό του, κατὰ τὶς πιὸ ἔγκυρες γνῶμες, τὸ σπουδαιότερο ἄνοιγμα τοῦ ποιητικοῦ ὁρίζοντα τοῦ κόσμου!

Μιλάει λοιπὸν ἐκεῖ ὁ Φωριὲλ γιὰ μιὰ φτωχὴ κι ἁπλοϊκὴ μετσοβίτισσα, ποὺ δὲν διακρίνονταν βέβαια γιὰ τὴν εὐφυΐα της καὶ ποὺ ὁ ἄνδρας της πεθαίνοντας τὴν ἄφησε νέα κι ἔρμη μὲ δυὸ παιδιὰ στὴν ἀγκαλιά. Ἡ γυναικούλα αὐτὴ τοῦ λαοῦ, ἀποχαιρέτησε τὸ νεκρὸ Νικολό της μ' ἕνα τόσο σπαραχτικὸ καὶ παραστατικώτατο μοιρολόϊ, ποὺ κατασυγκίνησε τοὺς ἔκπληκτους παριστάμενους κι ἦταν τόση ἡ ψυχική της ἔνταση, καθὼς τόλεγε, ποὺ τελειώνοντας ἔπεσε λιπόθυμη κι ὅμοια μὲ τὸ νεκρό...

Μιὰ ἄλλη παρόμοια περίπτωση, ποὺ μπορεῖ νὰ παραβγῇ σὲ τραγικότητα μὲ σκηνὴ ἀρχαίας τραγωδίας, ἀναφέρει κι ὁ Λαμπρίδης, αὐτὸς ὁ ἀκατάπονητος ἐρευνητὴς τῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας τοῦ τόπου μας. «Ὅτε διανυκτερεύοντες καὶ ἀγριτινῶντες, λέγει (Ἀγ. Β' σελ. 249—250), ἀντεγράφομεν σελίδες τῆς συγγραφῆς ἡμῶν ταύτης, ἵνα πέμψωμεν τῷ τυπογράφῳ εἰς Ἀθήνας, αἴφνης περὶ μέσα νύχτας τῆς 28)11)1880 ἀκούομεν κροτουμένην τὴν θύραν ἡμῶν. Τίς ὁ κρούων; Ἀπεσταλμένοι κομίζοντες θλιβερὰν ἀγγελίαν καὶ προσκαλοῦντες ἡμᾶς ἵνα μεταβῶμεν αὐθωρεὶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα ἡμῶν Ἄνω Σουδενὰ τοῦ Ζαγορίου, ἐπειδὴ ἡ ἀτυχὴς ἐξ ἀδελφοῦ νύμφη μας Στασινὴ Δημ. Λαμπρίδου ἀπεβίωσεν αἴφνης. Ἀνεχωρήσαμεν πάραυτα καταλιπόντες τὴν ἀντιγραφήν. Φθάσαντες δὲ ἐκεῖ εὕρομεν τὴν ἐννεαέτιδα ἡμῶν ἀνεψιὰν Ἀργυρὼν καθημένην παρὰ τῇ νεκρᾷ μητρὶ αὐτῆς μοιρολογοῦσαν τάδε:

Μὴ μοῦ τὴν πάρεις οὐρανὲ
μὴ μοῦ τὴν κρύψεις χῶμα
γιατ' εἶναι ἡ μαννούλα μου
θέλω νὰ ζήσ' ἀκόμα... κ.λ.π.

Καὶ συμπεραίνει ὁ ἀείμνηστος Ἠπειρώτης: «Ἡ νεκρικὴ οὕτως εἰπεῖν ποίησις ἐν Ἠπείρῳ, εἶναι ποιητικωτάτη καὶ συγκινητικωτάτη καὶ αὐτὰς τὰς σκληροτέρας τῶν καρδιῶν κατασυντρίβουσα».

Διότι τὰ μοιρολόγια εἶναι, καθὼς εἴπαμε, σὲ μεγάλο τους μέρος αὐτοσχεδιά-

σματα τῆς στιγμῆς, δημιουργήματα μιᾶς ψυχικῆς κατάστασης παράφορης καὶ ἀφύσικης, ἑνὸς παραληρήματος πόνου, ἀποβαίνει δυσκολώτατη ἡ ἀπομνημόνευση καὶ διατήρησή τους κι ἀπ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν ποιήτριά τους, ἡ ὁποία ἠρεμιῶντας ἀργότερα καὶ μακριὰ ἀπ' τὴν ἐπήρεια τῶν ἰδιαίτερων ἐκείνων συνθηκῶν ποὺ τῆς τὰ ἔμπνευσαν, στέκεται ἀνίκανη νὰ ἐπαναφέρη στὴ μνήμη τὸ εἰπωμένο μοιρολόϊ στὸ σύνολό του, ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς σκόρπιους στίχους του.

Πράγματι, ὅσες φορὲς ἐπεχείρησα κατὰ σύσταση τρίτων νὰ καταγράψω ἕνα τέτοιο αὐτοσχέδιο θρηνητικὸ τραγούδι, ποὺ εἰπώθηκε σὲ ὡρισμένη περίπτωση ἀπὸ γνωστὲς πάνω στὸ νεκρὸ αὐτοσχεδιάζουσες κι ἄρεσε ὁμολογημένως καὶ κατασυγκίνησε τοὺς ἀκροατὰς ὅλους χωρὶς ἐξαίρεση, πάντοτε τοσοέκρουσα στὴ φανερὴ ἀδυναμία της, στὴν ἀνεξήγητα, ὡς ἕνα σημεῖο, ἐπίμονη ἄρνησή τους νὰ μοῦ τὸ ἐπανολάβουν. Δὲν ἀποκλείω ὅμως κάποια ἀπὸ τὰ στὸ τέλος τοῦ παρόντος παρατιθέμενα νάναι τέτοια αὐτοσχεδιάσματα αὐτῶν ποὺ μοῦ τὰ ἀνακοίνωσαν, πρᾶγμα ποὺ μοῦ ἀπόκρυψαν σκόπιμα ἴσως.

Ὑπάρχει ὅμως κι ἕνας ἀριθμὸς μοιρολογιῶν, μικρὸς σχετικά, ποὺ διατηρήθηκαν παραδασιακὰ στὰ κύρια σημεῖα τους κι ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦνται προσαρμαζόμενα πάντοτε κατὰ τὶς περιστάσεις. Τέτοια εἶναι στὸ σύνολό τους σχεδὸν καὶ τὰ μοιρολόγια τῆς συλλογῆς μου ποὺ σὲ συνέχεια παραθέτω. Καιρὸς ὅμως νὰ τοποθετήσουμε τὸ μοιρολόϊ μέσα στὸν ἰδιαίτερο περίγυρό του, στὸ καθαυτὸ λίκνο του, μιὰ κι εἴπαμε ἀρχή—ἀρχή, πὼς ἀποτελεῖ μέρος κύριο τῶν γύρω ἀπὸ τὸ νεκρὸ φροντίδων, ἴσως τὸ πιὸ ποιητικό, τὸ πλουσιώτερο σὲ ἐκδηλώσεις ποικίλες γιὰ τὴν προκείμενη ἀπώλεια, ποὺ φαρμακώνουν, ὅσο διαρκοῦν, καὶ τῶν πιὸ σκληρῶν τὶς καρδιές. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀλλάξουν τὸ νεκρὸ μὲ τὰ πιὸ καλὰ σκουτιά του, τὸν τοποθετοῦν πάνω σὲ στρῶμα στὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ καὶ γύρω του ἀραδιάζοντα κοντὰ—κοντὰ σὲ χαμηλὰ σκαμνιὰ ἢ κούτσουρα οἱ γυναῖκες γυρμένες πρὸς τὸ λείψανο σὰν κλαίουσες ἰτιές, δικὲς καὶ ξένες, ἡλικιωμένες καὶ νεώτερες καμμιὰ εἰκοσαριὰ τὸ πολύ. Μιὰ ἀπ' ὅλες αὐτὲς ποὺ τὸ κατέχει καλύτερα, ἀρχίζει κατόπι ἔτσι ἀπὸ μόνη της, τὸ μοιρολόϊ κι οἱ ἄλλες ὅλες μαζί, τὴν ἀκολουθοῦν. Κάποιες μικρὲς παύσεις τοῦ χοροῦ τῶν ὀλοφυρόμενων αὐτῶν γυναικῶν, καλύπτονται ἀπὸ κραυγὲς διαπεραστικὲς πόνου ἢ ἀπεγνωσμένες ἐπικλήσεις πρὸς τὸ νεκρὸ τῶν στενότερών του συγγενῶν, μάννας, ἀδελφῆς, γυναίκας ἢ κόρης, ποὺ μοναχὰ αὐτὲς καὶ ὄχι οἱ ξένες δέρονται, κατὰ πῶς λὲν ἐδῶ, καὶ κοπανιοῦνται.

Ἀπαράλλαχτα σὰν στὰ πανάρχαια χρόνια καθὼς παρατηρεῖ κι ὁ πρύτανις τῶν φιλολόγων μας ὁ Κακριδής. (Ὅμηρ. θέματα σελ. 76) «Γυναῖκα, μάννα, νύφη, κάθε μιά της ἔχει καὶ κάτι ἄλλο νὰ πῇ ἀποχαιρετῶντας τὸν ἀγαπημένο νεκρό, κάτι ἄλλο νὰ τοῦ θυμηθῇ, γιὰ κάτι ἄλλο νὰ τὸν κλάψῃ. Τὴ μοναξιὰ τῆς χωριᾶς θρηνεῖ ἡ Ἀνδρομάχη, τὴ μοναξιὰ τῆς μισημένης γυναίκας ἡ Ἑλένη. Κάθε μιὰ βυθισμένη στὸ πόνο της, τὰ λόγια τους δὲ βρίσκονται, σὲ ἀντιπόκριση μεταξύ τους. Καὶ μόνο ὁ καθολικὸς θρῆνος τοῦ κόσμου, ποὺ συνοδεύει καὶ τῶν τριῶν τὸ μοιρολόϊ, μόνο αὐτὸς δένει τὴ σκηνὴ σ' ἕνα σύνολο.

Ἀκριβῶς τὸ ἴδιο γίνεται καὶ σήμερα. Τὸ νεκρὸ τὸν κλαίει ἡ μάννα, ἡ γυναίκα, ἡ ἀδελφὴ κάθε μιὰ ἀπὸ τὴ δική της πλευρά· ἀδιάφορη γιὰ τὸν πόνο τῶν ἄλλων εἶναι τὸ δικό της πόνο ποὺ θέλει νὰ ἐκφράσῃ. Τὴν ἑνότητα τὴ δίνει πάλι ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν γύρω, ποὺ μὲ τὸ κλάμα τον συνοδεύει κάθε φορὰ τὸ μοιρολόϊ».

Πολὺ σπάνια θὰ βρεθῇ καμμιὰ νὰ αὐτοσχεδιάσῃ πάνω στὸ νεκρό, συνηθέστερα ὅμως, καθὼς πληροφορήθηκα, τραγουδιοῦνται μοιρολόγια γνωστὰ ἀπὸ προτύτερα. Τὸ αὐτοσχεδίασμα —ἐπιμένω ἰδιαίτερα στὸ εἶδος αὐτὸ τῆς λαϊκῆς πνευματικῆς παραγωγῆς σὰν τὸ πλέον ἀπὸ κάθε πλευρὰ ἐνδιαφερτικὸ ἀλλὰ καὶ γιατὶ παρὰ τὶς προσπάθειές μου δὲν διενήθηκα νὰ ἐξασφαλίσω δεῖγμα τον ἀναμφισβήτητο πλὴν ἑνὸς κι αὐτοῦ μόνο σὲ μερικοὺς του στίχους— τὸ αὐτοσχεδίασμα λοιπὸν στὴν περίπτωσή μας κλαμένο καὶ ψαλλόμενο ἀπὸ γυναῖκα μὲ ἰδιαίτερη ποιητικὴ φλέβα, εἶναι, καθὼς εἴπαμε, προϊὸν στιγμιαίας ἔμπνευσης καὶ ὀδύνης ὑπέρτατης, διακρι-

νόμενο γιὰ τὸ βαθὺ κι ἔντονο αἴσθημά του, πάντοτε δὲ πληρώνεται μὲ τὰ πιὸ πολλὰ δάκρυα ἀπὸ μέρος καὶ τῶν πιὸ ψύχραιμων ἀκόμη. Μ' αὐτὸ ἐξυμνοῦνται συχνὰ οἱ ἀρετὲς τοῦ νεκροῦ, ὑπογραμμίζεται τὸ κενό, ποὺ ἀφῆκε στὴν οἰκογένεια ὁ χαμός του ἢ θρηνεῖται ἡ ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων γιὰ παρηγόρια τῶν συγγενῶν. Ἄλλοτε πάλι ἐκεῖ παραγγέλλουν στὸ νεκρὸ νὰ φέρη διάφορες εἰδήσεις σὲ νεκροὺς συγγενεῖς, ποὺ πέθαναν μπροστά ἀπ' αὐτόν, γιατί, καθὼς πιστεύουν οἱ Ἠπειρῶτες, ὁ νεκρὸς καὶ μετὰ τὸ θάνατό του δὲν παύει νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς ζωντανοὺς δικούς του.

Ὁ Ν. Πατσέλης μάλιστα («Τὸ Δελβινάκι τῆς Ἠπείρου» σελ. 237) ἀναφέρει τὸ ἑξῆς περιστατικὸ κατὰ διήγηση τοῦ πατρός του. Κάποια γυναίκα καθὼς μοιρολογοῦσε νεκρόν, τὸν ἐπιφόρτιζε μὲ τόσες παραγγελιὲς καὶ τάματα γιὰ ἀγαπημένο της πρόσωπο, ποὖχε ἀπὸ καιρὸ πεθάνει, ποὺ ἄλλη παρακαθήμενή της τὴν παρακάλεσε νὰ σταματήση, γιατὶ ὁ θρηνούμενος νεκρὸς ἦταν τόσο φιλότιμος καὶ καλός, ποὺ θὰ γύριζε στὴν ἀνάγκη καὶ μέρες ὁλόκληρες τὸν κάτω Κόσμο γιὰ νὰ τὸν βρῆ καὶ νὰ τοῦ τὶς μεταδώση!... Ὅταν πάλι ὁ νεκρὸς εἶναι μικρῆς ἡλικίας ἡ αὐτοσχεδιάζουσα θὰ τοῦ πῆ νὰ μὴ χολιάζη «στὸ ταξίδι ποὺ τὸν πάει ὁ μαῦρος καβαλλάρης», γιατὶ ἐκεῖ θὰ βρῆ δικούς καὶ συγγενεῖς προαποθαμένους —καὶ τοὺς ἀναφέρει ὀνομαστικὰ— ποὺ θὰ τὸν τηροῦν καὶ πρόθυμα θὰ τὸν φροντίζουν. Ἀναφέρονται ὅμως καὶ τέτοια αὐτοσχέδια μοιρολόγια γυναικῶν τοῦ χωριοῦ μὲ ἀσυναρτησίες καὶ φλυαρίες ἐκπληκτικὲς καὶ ποὺ καὶ ποὺ καὶ κομμίαν ἀστειότητα, ἀθέλητη βέβαια ποὺ μόλις κατώρθωσαν οἱ παρευρεθέντες νὰ συγκρατήσουν ἐξ αἰτίας της τὰ γέλια. Ὅμως ἡ, πῶς νὰ τὴν πῶ, ἀσιδοσία αὐτὴ τῶν γυναικῶν, τὸ νὰ λένε δηλαδὴ αὐτοσχεδιάζοντας μπροστὰ στὸ νεκρὸ ὅ,τι σχεδὸν τοὺς κατεβάσει εἶναι δικαίωμα ἱερὸ ποὺ κανεὶς δὲν ἐσκέφθηκε ποτὲ νὰ παραβιάση. Ἔτσι μὲ συχνὴ ἐναλλαγὴ τῶν χορωδιῶν τοῦ χοροῦ αὐτοῦ τὰ μοιρολόγια συνεχίζονται ὡς ὅτου βασιλέψει ὁ ἥλιος, ὁπότε καὶ σταματοῦν. Τὴν νύχτα δὲ μοιρολογοῦν, γιατί, καθὼς λέν, τότε πάει ὁ Χάρος τοὺς νεκροὺς νὰ πιοῦν νερὸ καὶ τὰ πολλὰ τὰ κλάμματα τῶν ζωντανῶν τοὺς τὸ θολώνουν. Κάτι παραπλήσιο δηλαδὴ μὲ κεῖνο ποὺ τραγουδάει στὴ λήθη του ὁ Μαβίλης. Τὰ χαράματα ἀρχινοῦν πάλι καὶ μὲ τὴν ἴδια τάξη τὸ μοιρολόγημα, εἰς τὴν ὥρα ποὺ θὰ σηκώσουν τὸ νεκρό, ὁπότε τοῦτο, σὰν ἐκδήλωση ὁμαδική, παίει ὁριστικά.

Γενικώτερα τὰ μοιρολόγια καὶ ἰδιαίτερα αὐτὰ τῆς μικρῆς συλλογῆς μου, ποὺ ἀκολουθοῦν, μποροῦν νὰ καταταχθοῦν, ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενό τους, σὲ μοιρολόγια ἐπαινετικὰ τοῦ νεκροῦ ἢ ἀλληγορικὰ καὶ σὲ κεῖνα τοῦ Κάτω Κόσμου καὶ τοῦ Χάρου, διαίρεση ποὺ ἀκολούθησαν καὶ προγενέστεροι συλλέκτες. Σὲ μερικὰ ἀπ' αὐτά, καθὼς θὰ ἰδῆ ὁ ἀναγνώστης, ὁ θάνατος παρομοιάζεται μὲ τὴν μαύρη ξενητειά, ποὺ κι αὐτὴν τὸ ἴδιο ἔλαψεν ὁ λαός μας, γιατὶ «ἡ ξενητειὰ κι ὁ θάνατος ἀδέλφια λογιοῦνται», κι ὁ Χάρος, ἄγριος κουρσευτὴς τῶν ψυχῶν κι ἐκδικητὴς ἄσπλαγχνος, ἀντίθετα πρὸς τὰς παραδεγμένας Χριστιανικὰς ἀντιλήψεις. Ὅλα τους δίνονται αὐτούσια, καθὼς καταγράφτηκαν ἀπὸ τὸ στόμα γυναικῶν τοῦ χωριοῦ (Βελτσίστα), ἀληθινὰ πλούσιων λαϊκῶν ψυχῶν, χωρὶς διορθωμὲς ἢ συμπληρώσεις, ἐκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων ἐλαφρῆς ἀποκατάστασης κειμένων, μὲ βάση βέβαια παραλλαγές τους, ποὺ παρεισέφθησαν καὶ κατὰ τὴ μέθοδο, ποὺ συνιστᾶ στὰ προλεγόμενα τῆς Ἐκλογῆς του ὁ πατέρας τῆς λαογραφίας μας ὁ Πολίτης. Ἂς μὴ φανῆ παράξενο, πὼς κανένα τους σχεδὸν δὲν ἔχει τίτλο, ἀλλὰ πολὺ φυσικό, ἀφοῦ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἐκτὸς τοῦ πολὺ περιωρισμένου κύκλου μέσα στὸν ὁποῖον κινεῖται καὶ ποὺ κάνει τὴ χρήση τοῦ τίτλου μᾶλλον περιττή, δὲν λέγεται κατὰ παραγγελίαν ἀλλ' ὁλωσδιόλου αὐθόρμητα καὶ κατὰ τὴν ἀπόλυτη προτίμηση τοῦ τραγουδιστῆ του. Πέρα τέλος ἀπὸ τὶς σοβαρὲς δυσκολίες ποὺ παρουσιάζει ἡ συλλογὴ τῶν μοιρολογιῶν ὑποχρεούμενου πολλὲς φορὲς τοῦ συλλογέα νὰ ἐγκαταλείπη ὅπως—ὅπως τὴν προσπάθειά του ἀπὸ τὶς ἰδιαίτερες συνθῆκες ποὺ αὐτὴ ἡ ἴδια στὴν πορεία της διαμορφώνει, θὰ δυνηθῆ καὶ σ' αὐτὰ ὁ ὁποιοσδήποτε μελετητής τους νὰ

χαρῆ ,ξέχωρα ἀπὸ τὸν ἁγνὸ ποιητικὸ πρωτογονισμό τους, τὶς σπάνιες ἐκεῖνες ἀρετὲς τῶν ἄλλων τραγουδιῶν τοῦ λαοῦ μας, γιὰ τὶς ὁποῖες σὲ προγενέστερη σχετικὴ ἐργασία μας μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ μιλήσουμε. Ἐπὶ πλέον μιὰ πρόχειρη παραβολή τους μὲ κεῖνα τῆς συλλογῆς τοῦ Πολίτη, δείχνει πὼς μονάχα λίγοι σκόρπιοι στίχοι τους ταιριάζουν κι ἕνα—δυὸ ὅλο—ὅλο (ὅπως ἐκεῖνο «Τοῦ λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου —Ἐκλογὴ σελ. 221— ὅπου στὴν ἐπιθανάτια ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου ὁ λαὸς φαντάζεται σὰν πάλη μὲ τὸ Χάρο, γι' αὐτὸ καὶ χαραπάλεμα τὴ λέει) ποὺ μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν σὰν παραλλαγὲς τους συνηθισμένες. Τοῦτο μαρτυράει, κατὰ τὴ γνώμη μας, τὴν ἀφάνταστη ποικιλία τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν στὸν εὐρύτερο ἑλληνικὸ χῶρο καὶ τὸν ἀστείρευτο ψυχικὸ πλοῦτο τοῦ ἀληθινὰ μεγάλου ποιητῆ τους. Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα, Ἀπὸ τὴν πρώτη κι ὅλας ματιὰ ποὺ θὰ ρίξῃ κανεὶς ἐπάνω τους, θὰ παρατηρήσῃ ὄχι χωρὶς ἔκπληξη, πὼς σὲ κανένα τους δὲ γίνεται λόγος γιὰ Κόλαση ἢ Παράδεισο, ἀκριβῶς ὅπως καὶ σὲ κεῖνα τῶν πρὸ Χριστοῦ Ἑλλήνων. Ἔτσι καθὼς παρατηρεῖ ὁ ἴδιος διαπρεπὴς ἐπιστήμονας (Κακριδὴς ἔ.ἀ. σελ. 97) ἀναλύοντας τὸν Ὅμηρο καὶ θέλοντας νὰ τονίσῃ αὐτὴ τὴ χτυπητὴ ὁμοιότητα τῶν παλιῶν πρὸς τὰ νέα μοιρολόγια —σημεῖο ποὺ κι ἐμεῖς ἰδιαίτερα ἐπιμείναμε— ὁ Ὀδυσσέας κατεβαίνοντας στὸν Ἅδη «δὲν βλέπει θεριὰ καὶ τέρατα, ἀλλ' ἀνθρώπους, τὴ μητέρα του, ἄλλες γυναῖκες ὀνομαστές, τοὺς συντρόφους τοῦ πολέμου. Καὶ οἱ νεκροὶ μόλις ἀναχτήσουν τὴ μνήμη τους ἀναθυμοῦνται τὴν παληά τους ζωὴ ζητοῦν νὰ μάθουν γιὰ τοὺς δικούς των λαχταροῦν τὸν Ἀπάνω Κόσμο μὲ τὶς χαρές του καὶ μισοῦν τὸ σκοτάδι ποὺ τοὺς κρατεῖ.

Τὸν ἴδιο καημὸ δὲν ἐκφράζουν καὶ τὰ σημερινά μας μοιρολόγια; Δυὸ χιλιάδες χρόνια ἔχουν περάσει ἀπὸ τότες ποὺ γίναμε Χριστιανοὶ κι ὅμως στὰ μοιρολόγια μας ὁ Παράδεισος καὶ ἡ Κόλαση εἶναι ἄγνωστα. Καλοὶ καὶ κακοί, ὅλοι, ὅταν πεθαίνουν, πηγαίνουν στὸν Κάτω Κόσμο

«ποὺ κόρη μάννα δὲ μιλεῖ μηδὲ στὴν κόρ' (ἡ μάννα
μηδὲ τὰ τέκνα στοὺς γονιοὺς μηδὲ οἱ γο- (νιοὶ στὰ τέκνα
κι ὁ βασιληὰς ἀκόμα ἐκεῖ μ' ὅλους μας (εἶναι ἴδια!».

## *Β'*

*Λεβένης ν' εροβόλογε πὸ μιὰ ψηλὴ ραχούλα*
*μὲ τὸ φεσάκι του στραβὰ καὶ τὴν τσαμπὰ χτενομένη*
*καὶ τὸ μουστάκι κλώθοντας,*
*μὲ τὸ μαντῆλι στὸ λαιμὸ καὶ τὸ παλιό του δίπλα,*
*κι ὁ Χάρος τὸν ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὸ τσουμπάρι*
*παησὲ καὶ τὸν καρτέρεσε σ' ἕνα στενὸ σοκάκι.*
*Λεβέντης τὸν ἀγνάντεψε καὶ πίσω του γυρίζει.*
*—Πέρα μωρὲ λεβέντη μου πὼς πέραγες καὶ πρῶτα.*
*—Καλημερά σου Χάρε μου καὶ σκύφτω τὸ κεφάλι.*
*—Λεβέντη μ' ποῦθεν ἔρχεσαι λεβέντη μ' ποῦ παγαίνεις;*
*—Ἀπὸ τὰ πράτα ν' ἔρχομαι στὸ σπίτι μου παγαίνω*
*—Λεβέντη δός μου τὴν ψυχή σ' λεβέντη μ' θὰ σὲ πάρω.*
*—Δίχως ἀνάγκη κι ἀρρωστειὰ τὸ τί ψυχὴ νὰ σ' δώκω;*
*—Ν' ἐμένα μέσιειλ' ὁ Θεὸς παιδί μου νὰ σὲ πάρω*
*μὰ ν' ἄειντε νὰ παλαίψωμε σὲ μαρμαρένι ἁλώνι.*
*Σὰ πάησαν καὶ πιάστηκαν πὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ*
*κι ἀπὸ τὸ γύρισμα τοῦ ἡλιοῦ ποὺ πάει νὰ βασιλέψῃ*
*κουγὼ τὸ νέο ποὺ βόγγιξε καὶ βαρυαναστενάζει.*
*—Τ' ἐχεὶς λεβέντη μ' καὶ βόγγιξες καὶ βαρυανασταναζεις;*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

—Ὁ Χάρος βῆκ' ἀξιώτερος ἀξιώτερος 'πὸ μένα
πὸ τὴ τσιαμπά μου μ' ἄρπαξε καὶ σ' ν' ἀγκαλιὰ τ' μὲ πῆρε.

—2—

Μιὰ βλάχαν' ἐροβόλαγεν ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα
μὲ τὴ ροκούλα τ ς γνέθοντας τ' ἀδράχτι της γιομᾶτο.
Κι ὁ Χάρος τὴν ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα
παιρὲ καὶ τὴν καρτέρεσε σ' ἕνα στενὸ σοκάκι.
—Καλημερά σου Χάρε μου καλῶς τὴ βλαχοπούλα..
—Βλαχὰ μ' τὸ ποῦθεν ἔρχεσαι βλαχὰ μ' τὸ ποῦ πηγαίνεις;
—Ἀπὸ τὸ σπίτιν ἔρχομαι στὰ πρόβατα πηγαίνω
πάω ἁλάτι καὶ ψωμὶ τσαρούχια τοῦ τσομπάνου.
—Ν' ἐμένα μ' ἔστειλ' ὁ Θεὸς βλαχά μου νὰ σὲ πάρω
—Ν' ἔχω παιδιὰ παραμικρὰ πουνεὶ στὴ σαρμανίτσα
κι ἄντρας μου εἶναι παραιηὸς καὶ χῆρος δὲν τοῦ πρέπει.

—3—

Γ'ιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω
φερῆτε μ' καὶ γλυκὸ κρασὶ νὰ πιῶ γιὰ νὰ χορτάσω
νὰ πῶ τραγούδια θλιβερὰ καὶ παραπονεμένα.
Ν' ἀφήνω γειὰ στὸ σόϊ μου σ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς μου
ν' ἀφήνω καὶ τῆς μάννας μου τρία γυαλιὰ φαρμάκι
τὄνα νὰ πίνει τὸ πουρνὸ τ' ἄλλο τὸ μεσημέρι
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τ'ν ὥρα ποὺ γέρ' ὁ ἥλιος.

—4—

Ν' ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε βαρειὰ βαλαντωμένος
μήνα μὲ ἄσιρι μάλωνε μηνὰ καὶ μὲ τὴν πούλια
μηνὰ μὲ τὸν αὐγερινὸ μηνὰ μὲ τὸ φεγγάρι.
Οὐτὲ μὲ τᾶσιρι μάλωνε οὐτὲ καὶ μὲ τὴν πούλια
κι οὐδὲ μὲ τὸν αὐγερινὸ οὐδὲ μὲ τὸ φεγγάρι.
Ὁ Χάρος κάνει μιὰ χαρὰ ὁ Χάρος κάνει γάμο
σφάζει παιδάκια σὰν ἀρνιὰ γυναῖκες προβατίνες
σφάζει τῆς χήρας τὸν ὑγιὸ σὰν τὸ παχὺ κριάρι.
Σφάζει' ἡ χήρα κόφτεται κι ἀπὸ κοντὰ πηγαίνει.
—Χαρίσι μ' Χάρε μ' τὸν ὑγιὸ χαρίσι μ' τὸ παιδί μου.
Χαρὲ μ' οοῦ τάζω γράμματα Χαρέ μ οοῦ τάζω γρόσια
οοῦ τάζω κίτρινα φλουριὰ σὲ πράσινο μετάξι
σοῦ τᾶζω καὶ τὸ σπίτι μου καράβ' ἁρματωμένο.
—Δὲν ἀπεράγουν τάματα δὲν ἀπεράγουν γρόσια
καὶ οὔτε κίτρινα φλουριὰ σὲ πράσινο μετάξι
οὔτε καὶ τὸ σπιτάκι σου καράβ' ἁρματωμένο.
Ἐμένα μέστειλ' ὁ Θεὸς τὸ γιό σου νὰ οοῦ πάρω.
—Τὸ σὰν μὲ πάρεις Χάρε μου τὸ πίσω νὰ μὲ φέρεις
ἔχω γυναῖκα παρανειὰ καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει
κι ἔχω παιδιὰ παραμικρα δλα στὴ σαρμανίτσα
ἔχω τὰ πράϊ' ἀκούρεντα καὶ τὸ τυρὶ στὸ ζύγι.
—Τὰ πρόβατα κουρεύονται καὶ τὸ τυρὶ ζυγιέται
καὶ τὰ μικρά σου γένονται κι ἡ χήρα κυβερνιέται

— 5 —

*Μάννα καὶ γυιὸς ἐκάθονταν ψηλὰ σὲ μαξιλάρι*
*μάννα κραιάει τὸ κερὶ κι ὁ γυιός της ξεψυχάει.*
*—Γιὰ σβῆσε μάννα τὸ κερὶ καὶ πιάσε μ' τὸ κεφάλι*
*καὶ ρώτα τὴν καρδούλα μου πότε θὰ βγῆ ἡ ψυχή μου.*
*—Ἂν ἴσχεις Κώσια μ νὰ χαθῆς κι ἂν ἴσχεις νὰ πεθάνης*
*τὴ κόρη π' ἀρραβώνιασες ποιὸς θὲς νὰ τήνε πάρη;*
*—Ἔχ' ἀδελφὸ μικρότερον κι ἂς πάει νὰ τὴν πάρη...*
*Μὲ τἄργανα βραχνὰ—βραχνὰ τὸ ψίκι μέσ' τὰ μαῦρα*
*κι ἡ κόρη τοὺς ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παραθύρι.*
*Τὴ μάννα της ἐφώναξε τὴ μάννα της φωνάζει.*
*—Μάννα μ' τὸ ψίκι πῶρχεται ποιὰ νύφη θέλα πάρει*
*ἀπ' ἔχουν τἄργανα βραχνὰ καὶ μαυροφορεμένα;*
*—Κορή μ' τὸ ψίκι ἀπόρχειαι ἐσένα θέλα πάρουν*
*καὶ τἄλογο τοῦ Κωσιαντῆ δὲν τῶχν' ἁρματωμένο*
*γιατὶ ὁ Κώσιας χάθηκε κι ἔρχετ' ὁ ἀδελφός του.*
*Σὰν ἔπιακαν καὶ ζύγωσαν σ'ν' αὐλόπορτα τῆς νύφης*
*νά! βγαίνουν κι οἱ συμπεθεροὶ κερνοῦνται κι εὐτυχιοῦνται*
*«Χαϊρλίτικα συμπεθεροὶ νὰ ζήσουν τὰ παιδιά μας».*
*Τὴ νύφ' κερνάγουν τὸ σταυρὸ τ' γαμπροῦ τὸ δεχτυλίδι.*
*Βγαίνει ἡ νύφη καὶ τοὺς κραίν' ἡ νύφ' καὶ τοὺς μιλάει.*
*—Συριὲ ξενοὶ μ' στὰ σπίτια σας δικοί μου στὰ δικά σας*
*καὶ σὺ βρὲ καλαντράδελφε ἄλλη γυναίκα πάρε.*
*Ἐγὼ θέλω τὸν Κώσια μου τὴν πρώτη μ' ἀρραβὼνα.*

— 6 —

*Ὁ Γελαντζὴς μὲ γέλασε τῆς νύχιας τὸ φεγγάρι*
*ἐπῆρ' ἐνὰν ἀνήφορο κι ἕνα κοντὸ πλαγάκι*
*νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ σὲ πέτρα ριζωμένο*
*νὰ γύρω ν' ἀποκοιμηθῶ λιγὸν ὑπνὸν νὰ πάρω.*
*Κουγὼ τὰ πεῦκα ποὺ βογγοῦν καὶ οἱ ὀξυὲς ποὺ σιρίζουν*
*κουγὼ ταηδόνια ποὺ λαλοῦν καὶ τὰ πουλιὰ τὸ λένε*
*κουγὼ τὶς πετροπέρδικες ποὺ συχνοκαταριῶνται.*
*—Τ' ἔχεις περδίκα μ' καὶ λαλεῖς καὶ συχνοκαταριέσαι*
*μηνὰν τ' αὐγά σου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά σου μαῦρα;*
*—Οὐδὲ τ' αὐγά μου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά μου μαῦρα*
*ὁ σταυραητὸς ἀπέρασε καὶ θέλει νὰ μέ φάει.*
*Κάλλια νὰ φάει τὰ νύχια του τὰ νυχοποδαρά του*
*παρὰ νὰ φάει τὴν πέρδικα τὴν ἀηδονολαλοῦσα*

— 7 —

*Ποῦ πῆγα καὶ λημέριασα στοῦ Χάρου τὸ λιμέρι!*
*Κι ὁ Χάρος μὲ τὴ Χάραινα τὸν κούνια ποὺ μαλώνει.*
*—Ἀνάθεμά σε Χάρε μου ποὺ τὶς ψυχὲς μοῦ φέρνεις.*
*Ὅλους τοὺς νησοὺς ποὺ μοῦφερες κι ὅλα τὰ παλληκάρια*
*καὶ τοῦτα τὰ μικρὰ παιδιὰ δὲ μπόρ' ἀ τὰ μερώσω.*
*Κλαίγουν τὴ νύχια γιὰ βυζὶ καὶ τὸ ταχιὰ γιὰ μάννα*
*καὶ τὰ γλυκοχαράματα γιὰ τὸ γλυκὸ πατέρα.*
*Παίρνω τὰ σκώνω σ'ν' ἀγκαλιὰ καὶ στὸ μπαξιὲ τὰ βάνω*
*νὰ παίξουν τὸ γλυκόμηλο νὰ λησμονήσ'ν' τὴ μάννα.*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

— 8 —

Μὲ γελασάνε τὰ πουλιὰ τῆς Ἀνοιξῆς τἀηδόνια
μὲ γέλασαν καὶ μοὔειπανε ὁ Χάρος δὲ σὲ παίρει.
Βάνω φκειανῶ τὰ σπίτια μου τὰ μαρμαροφκειασμένα
φκειάνω τὶς πόρτες μάλαμα τὰ παραθύρι' ἀσήμι
φκειάνω καὶ τὰ σκαλώματα ὅλο μαργαριτάρι.
Στὸ παραθύρ' ἀκούμπησα τοὺς κάμπους ἀγναντεύω
βλέπω τὸν κάμπο πράσινο τὸν οὐρανὸ γαλάζιο
βλέπω τὸ Χάρο πᾶρχεται ἔρχεται νὰ μὲ πάρει.
Ἄφσε με Χάρε ἄφσε με πέντ' ἔξ ὀκτὼ μερούλες
γιὰ νὰ χαρῶ τὰ σπίτια μου τὰ μαρμαροφκειασμένα
καὶ τὸ Σαββάτο νὰ λουσιῶ τὴν Κυριακὴ ν' ἀλλάξω
καὶ τὴ Δευτέρα τὸ πουρνὸ ἔρχομαι μοναχή μου.

— 9 —

Ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε κι ἡ νύχτα ἤρθε πάλι
κι ἔτσι τοῦ δόθηκ' ὁ καιρὸς τοῦ Χάρου νὰ σὲ πάρει.
—Παράγγειλέ μου γυιόκα μου τὸ πότε θέλεις νἄρθεις
νὰ στρώσω ρόδα στὰ βουνὰ τριαντάφυλλα στοὺς κάμπους;
—Κι ἂν στρώσεις ρόδα μάζεντα τριαντάφ'λλα μύρισέ τα
κι ἐγὼ πίσω δὲν ἔρχομαι καὶ πίσω δὲ γυρίζω
πῆγα στοῦ Χάρου τὰ σπερὰ στοῦ Χάρου τὰ σαράγια
π' ἀρνιέτ' ἡ μάννα τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τὴ μάννα
ἀρνιέται καὶ τ' ἀντρόγυνο καὶ πιὰ δὲν ἀνταμώνει.
Γιὰ κάτσετε σιγήσετε νὰ ἰδοῦμε ποιὸς μᾶς λείπει.
Μοῦ λείπ' ὁ γυιός μου τοῦ σπιτιοῦ ὁ πρῶτος νοικοκύρης.
Ἦταν στὸ σπίτι φλάμπουρο στὴν ἐκκλησιὰ φανάρι.
Τὸ φλάμπουρο τσακίστηκε καὶ τὸ φανάρι σβήστη.
Θολώσανε τὰ μάτια μου τὶς στράτες νὰ κοιτάω
καὶ τοὺς διαβάτες νὰ ρωτῶ κι ἀπάντησ' νὰ μὴν παίρω.
—Μὴν εἶδατε τὸ γυιόκα μου τὸν πολυαρρωστημένο;
—Ἐψὲς προψὲς τὸν εἴδαμαν στοῦ Χάρου τὸ σαράγι
ὁ Χάρος ἔτρωγε ψωμὶ καὶ κεῖνος τὸν κερνοῦσε
κι ἀπ' τὸ πολὺ τὸ κέρασμα ἔπεσε τὸ ποτήρι.
Γυρίζ' ὁ Χάρος καὶ τοῦ λέει γλυκὰ τὸν ἐρωτάει:
—Τ' ἔχεις παιδί μου καὶ βογγᾶς καὶ βαρυανασταινάζεις;
μήνα πεινᾶς μήνα διψᾶς μὴν ἔχεις κακὴ μάννα;
—Οὔτε πεινῶ οὔτε διψῶ οὔτ' ἔχω κακὴ μάννα,
θυμήθηκα τὴ μάννα μου τὴ δόλια μου γυναίκα.
Ἤμουν τριῶν μερῶν γαμπρὸς δώδεκα χρόνους σκλάβους.
—Τραγούδησε βρὲ σκλάβε μου γιὰ νὰ σὲ λευτερώσω;
—Τὸ τί τραγούδια νὰ σοῦ πῶ ἐκεῖνα νὰ σ' ἀρέσουν;

— 10 —

—Τ' ἔχεις χαμένε κόρακα καὶ σκούζεις καὶ βρυκάζεις;
Μηνὰ διψᾶς γιὰ αἵματα μηνὰ πεινᾶς γιὰ λέσια;
—Οὐδὲ διψῶ γιὰ αἵματα οὐδὲ πεινῶ γὰ λέσια.
Βγῆκα ψηλὰ στὸν Ἔλυμπο
κι ἀγνάντεψα καταχαμπὶς καταχαμπὶς στοὺς κάμπους
γλέπω κεφάλια χωρὶς κορμιά, κορμιὰ δίχως κεφάλια
βλέπω τῆς χήρας τὸν γυιὸ ποὺ ἦταν ξαπλωμένος.

— 11 —

—Καλημερά σου μώρε γυιὲ
πῶχεις τὰ μάτια σφαλιστὰ τὰ χέρια σταυρωμένα.
—Τὶ καλημέρα θέλω γὼ ποὺ εἶμαι πλαγιασμένο
πῶχω τὰ μάτια σφαλιστὰ τὰ χέρια σταυρωμένα;
καλημερά 'χουν τὰ βουνὰ καλημερὰ χν' οἱ κάμποι
ποὺ καρτεροῦν τὴν ἄνοιξη τὄμορφο καλοκαίρι.
Καλότυχα μωρὲ βουνὰ καλότυχοί μου κάμποι
Χαρὸ δὲν περιμένετε Χαρὸ δὲν καρτερεῖτε.
'Εγὼ πανὼ στὸ χαλασμὸ π' ἀληθιονιέτ' ὁ κόσμος.

— 12 —

Γλυκοχαράζουν τὰ βουνὰ καὶ γέλασαν οἱ ράχες
σηκώνονται τὰ πρόβατα καὶ τ'νάζουν τὰ κορμιά τους
σηκώνονται κι οἱ πιστικοὶ καὶ θρέφουν τὰ σκυλιά τους
καὶ σένα μώρα Ν'κόλα μου τὸ ποιὸς θέλ' ἀ τὰ θρέψει;...

... ... ... ... ... ... ... ... ... ... ... ...

(Πρόκειται γιὰ γνήσιο αὐτοσχεδίασμα μὲ τὸ ὁποῖο γνωστὴ γυναικούλα τοῦ χωριοῦ μοιρολόγησε χωριανὸ τσομπάνο καὶ ποὺ παρὰ τὴν ἐπιμονή μας στάθηκε ἀδύνατο νὰ τ' ἀναθυμηθῆ ἀκέραιο).

— 13 —

'Εψὲς εἶδα στὸν ὕπνο μου στὸν ὕπνο ποὺ κοιμώμουν
—λέγε το κόρη μ' λέγε το καὶ γὼ νὰ τὸ ξηγάω—
εἶδα τὸ Γρίβα μου γυμνὸν τὴ σέλλα ραγισμένη
κι αὐτὸ τὸ νισκιομάντηλο στὸ δρόμο ἦτὰν ριμμένο.
Τὸ ράγισμά εἶν' ἡ ξενητειὰ κι ὁ Γρίβας εἶν' ὁ δρόμος
κι αὐτὸ τὸ νισκιομάντηλο εἶν' ὁ ξεχωρισμός μας.
Θὰ χωρισπεῖς τ' μαννούλα σου καὶ τὰ γλυκὰ σ' ἀδέλφια.
Γιὰ σήκ' ἀπ' αὔτου ροῦσα μου καὶ κάτσε πάρα πάνω
ἔρχονται οἱ συμπεθεροὶ ἔρχονται νὰ σὲ πάρουν.
—Μὲ τὶ ποδάρια νὰ σκωθῶ χεράκια ν' ἀκουμπήσω;
—Γιὰ σήκ' ἀπάνω κόρη μου τ' μάννα σ' νὰ χαιρετήσεις
καὶ τὰ γλυκὰ ἀδελφάκια σου νὰ τὰ γλυκοφιλήσεις
γιατὶ κορή μου πᾶμ' ἐκεῖ ποὺ πᾶν τὰ χελιδόνια
τὰ χελιδόνια θὰ γερνοῦν καὶ μεῖς θὰ πᾶμ' ἀκόμα.
—Σ' ἀφήνω μάννα μ' ἔχε γειὰ ἐληά μου μὲ τοὺς κλώνους
κι ἐγὼ παγὼ στὴν ξενητειὰ μὲ τὴν καρδιὰ καμμένη.

— 14 —

Πέρα σὲ κεῖνο τὸ βουνὸ ποὖναι ψηλὸ καὶ μέγα
κι ἀπὸ τὴν κεῖθε τὴ μεριὰ κλημάηταν φυτεμένο.
Κάνει σταφύλι ραζακὶ καὶ τὸ κρασί του μαῦρο
ὅσες μαννοῦλες κι ἂν τὸ πιοῦν καμμιὰ παιδὶ δὲν κάνει.
Νὰ τοὖχε πιεῖ κι ἡ μάννα μου νὰ μὴν εἶχε μὲ κάνει,
σὰ μὲκανε τὶ μὴθελε σὰν μὲχει τὶ μὲ θέλει;
Περσότερα εἶν' τὰ βάσανα παρὰ τὸ διάφορό της.

— 15 —

Γιὰ μαζωθῆτε σόϊ μου κι ὅλοι οἱ συγγενοί μου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

νὰ κάτσετε χορὸ—χορὸ ὅλοι μὲ τὴν ἀράδα
νὰ κάτσετε νὰ χύσετε ἀπό 'να κοῦμπο δάκρυ
νὰ γένει βρύση καὶ γιαλὸς νὰ γένει νηὸ ποτάμι
γιὰ νὰ διαβοῦν οἱ γέμορφες νὰ λούσουν τὰ μαλλιά τους
γιὰ νὰ διαβοῦν καὶ τὰ παιδιὰ νὰ λούσουν τὶς τσιαμπές τους
γιὰ νὰ διαβοῦν κι οἱ λαβωμέν' νὰ πλύνουν τὶς πληγές τους.

— 16 —

—Τὸ τί 'ναι μαῦρα τὰ βουνὰ καὶ στέκουν βουρκωμένα;
—Θέλ' ἀ περασ' ὁ Χάρονιας μὲ τοὺς ἀποθαμένους.
Βάνει τοὺς νηοὺς ἀπὸ μπροστὰ τοὺς γέρους ἀπὸ πίσω
βάνει καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ στὴ σέλλ' ἀραδιασμένα.
—Κονέψε Χάρε κόνεψε κονέψ' σὲ κρύα βρύση
νὰ πιοῦν οἱ γέροντες νερὸ κι οἱ νηοὶ νὰ λιθαρίσου,
καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα λουλούδια νὰ μαζέψουν.
Πιάνει τοὺς νηοὺς ἀπὸ τὸν τσιαμπὰ τοὺς γέρους πὸ τὸ χέρι
δένει καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ πισὸ τὴν οὐρὰ τ' ἀλόγου.

— 17 —

—Μῆλο μου παρακίτρινο τί στέκεις μαραμένο
μήν' ἀρρώστησες μηνά-σαι θερμασμένο.
—Οὐδ' ἀρρώστησα οὐδ' εἶμαι θερμασμένο
θέλω νὰ ξεχωρισιῶ τὸν καλοσύντροφό μου.
—Μῆλο παρακίτρινο τί στέκεις μαραμένο
μήν' ἀρρώστησες μηνά-σαι θερμασμένο.
—Οὐδ' ἀρρώστησα οὐδ' εἶμαι θερμασμένο
θέλω ν' ἀποχωρισιῶ καὶ τὴ γλυκειά μου μάννα
καὶ τὸν πικρὸ πατέρα μου καὶ τὰ μικρά μ' ἀδέρφια.
Σήκω καρδούλα μ' πὸ τὴ γῆς κι ἀπὸ τὸ μαῦρο στρῶμα
μὲ τὶ ποδάρια νὰ σκωθῶ καὶ χέρια ν' ἀκουμπήσω
μὲ τὶ μαιάκια νὰ σᾶς δῶ γιὰ νὰ σᾶς κουβεντιάσω.
Μοῦ κόπκαν τὰ ποδάρια μου χώρια πὸ τὸ κορμί μου
μοῦ κόπκαν τὰ χεράκια μου πάνω ἀπὸ τὶς πλάτες
μοῦ πέσαν τὰ μαιάκια μου σπειρὶ μαργαριτάρι.
—Μάννα μου μὴ μὲ καρτερεῖς καὶ μὴ μὲ παντεχαίνεις
οὐδὲ στὸ γιόμα σ' ἔρχομαι οὐδὲ γιὰ νὰ δειπνήσω
ἐγὼ πανὼ στὸ χαλασμὸ ὁποὺ χαλάει ὁ κόσμος,
γιὰ δέσε τὸ κεφάλι σου καὶ σφίξε τὴν καρδιά σου
ἐγὼ δὲν ματαέρχομαι καὶ δὲ ματαγυρίζω.

— 18 —

Χαριτωμένη συντροφιὰ μοῦ λέει νὰ τραγουδήσω
κι ἐγὼ τῆς λέω δὲν μπορῶ.
Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
κι ἐγὼ γιὰ τὸ χατήρι σας καὶ γιὰ τὴν ἀρεντιά σας
θὰ πῶ τραγούδια φλίβερα καὶ παραπονεμένα.
'Ανάθεμά σου ξενητειὰ μὲ τὰ καλὰ ποὺ ἔχεις
χωρίζ' ἡ μάννα τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τὴ μάννα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

*χωρίζει καὶ τ' ἀντρόγυνο τὸ πολυαγαπημένο.*
*Στὸν τόπο ποὺ χωρίζεται καὶ κεῖ ποὺ χαιρετιέται*
*ἀπὸ τὸ δάκρυ τὸ πολὺ κι ἀπὸ τὴν κάψη δλη*
*χορτάρι δὲν ἐφύτρωσε κι οὐδὲ ματαφυτρώνει.*

— 19 —

*—Λάκκε μου σὲ παρακαλῶ πολὺ σοῦ παραγγέλλω*
*αὐτὸν τὸν νηὸ ποὺ σοὔφερα νὰ μὴν τὸν ἀραχνιάσεις.*
*—Ὡς τὶς σαράντα γυιέ μ' ἐγὼ χοντραίνω καὶ παχαίνω*
*κι ἀπὸ τὶς σαράντα κι ὕστερα θελ ἀ τὸν ἀραχνιάσω,*
*Θὰ πιάκει μούχα τὸ τὴ γῆς καὶ ράχν' ἀπὸ τὴν πλάκα*
*θὰ ρέψουν τὰ ματάκια του σὰν τὸ μαργαριτάρι*
*θὰ πέσει τὸ μουστάκι μου σὰν φούντα μανουσάκι*
*θὰ πέσ' καὶ τὸ κεφάλι του ψηλὰ στὴν ἀγκαλιά του*
*θὰ πέσουν τὰ χεράκια του ἀπὸ τς ἁρμοὺς καὶ κάτω*
*καὶ θὰ τὸν φκειάσω τότ' ἐγὼ σὰν δένδρο κλαριαμένο.*

— 20 —

*Ἔψὲς μᾶς ἦρθ' ἕνα πουλὶ ἀπὸ τὸν Κάτω Κόσμο*
*οὔτε σὲ πέτρα ἔκατσε οὔτε σ' ἐλιᾶς κλωνάρι*
*μόν πῆγε καὶ ἀκούμπησε στὸν "Αϊ—Μηνᾶ στὴν πόρτα.*
*Δὲν ἐλαλοῦσε σὰν πουλὶ οὐτὲ σὰ χελιδόνι*
*μόν' ἀρχινίσε κι ἔλεγε ἀνθρώπινὴ κουβέντα.*
*—Μαστόροι ποὺ δουλεύετε καὶ μαστροπελικᾶτε*
*φκειάστε μου τὸ κιβούρι μου ἴσια μὲ τὸ κορμί μοι*
*νὰ στέκ' ὀρθὸς νὰ ζώνομαι νὰ σιρὼνω νὰ πλαγιάζω*
*κι ἀπὸ τὴ δέξια τὴ μεριὰ ἀφῆστε παραθύρι*
*νὰ μπαίν' ὁ γήλιος τοῦ Μαγιοῦ τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι*
*νὰ μπαίν' νὰ βγαίνουν τὰ πουλιὰ νὰ φέρουν τὰ χαμπέρια*
*ἀπὸ τὸ ἔρμο σπίτι μου κι ἀπὸ τὴ φαμιλιά μου.*

---

Σημ.: Στὴ συλλογὴ τῶν πιὸ πάνω μοιρολογιῶν πολὺ μὲ βοήθησε ὁ νεαρὸς συνάδελφός κ. Φίλ. Μποτσιουρὴς πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζω κι ἀπ' ἐδῶ τὶς θερμές μου εὐχαριστίες.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ Ι. ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

# Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΙΑ ΑΔΕΡΦΙΑ

Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ ἦταν τρία ἀδέρφια. Στὸ χωριὸ ποὺ ζοῦσαν, εἶδαν — ἀπόειδαν, μπά! ἐδῶ νὰ βροῦμε δουλειὰ καὶ νὰ ζήσουμε ἀδύνατο, εἶπαν.

Κι' ἔτσι ἀποφάσισαν νὰ πᾶν στὰ ξένα.

Τοίμασαν, λοιπόν, τὰ χρειαζούμενά τους καὶ μιὰ μέρα ξεκίνησαν καὶ οἱ τρεῖς ἀντάμα. Δρόμο παίρνουν, δρόμο ἀφίνουν, κάποτε κι' ἄλλοτε ἀπαντοῦν ἕνα γέροντα ποὺ ἀκλουθοῦσε κι' αὐτὸς τὴν ἴδια στράτα.

—Ὥρα καλή σου, γέρο! Τὸν χαιρέτησαν.

—Ὥρα καλή, παιδιά... Τοὺς ἀπάντησε. Καὶ γιὰ ποῦ μὲ τὸ καλό;

—Πᾶμε στὰ ξένα δουλειὰ νὰ βροῦμε!

—Δὲν εἶναι δύσκολο! δουλειὰ θὰ βρῆτε, φτάνει νἄχετε ὄρεξη νὰ δουλέψετε. Καὶ σὰν τί δουλειὰ θἄθελες ἐσὺ ὁ τρανύτερος;

Ἔτυχε μπροστά τους μιὰ βρύση ποὺ ἔτρεχε.

Λέει:

—Αὐτὴ ἡ βρύση ἀντὶς νερὸ νἄτρεχε κρασί! Μόνο τὸ πρῶτο ποτήρι νὰ μὲ πλήρωναν οἱ περαστικοί, τἄλλα κέρασμα!

Ὁ γέροντας δὲν ἦταν γέροντας, ἦταν ὁ Χριστός, ναί! μάτια μου, ὁ ἴδιος ὁ Χριστός!

Λέει:

—Μεῖνε ἐδῶ καὶ θὰ γίνη...

Τραβάει μὲ τοὺς ἄλλους δυὸ παραπέρα καὶ βλογάει τὴ βρύση. Ἀμέσως ἄρχισε νὰ τρέχη κρασί!

Ὁ πρῶτος ἀδερφὸς χάρηκε πολύ! Ἔφκιασε αὐτοῦ δὰ μιὰ καλύβα, πουλοῦσε τὸ πρῶτο ποτήρι, κερνοῦσε τἄλλα, καὶ μάζευε χρῆμα!

Περπάτησαν κάμποσο καὶ τότε ὁ γέροντας ρώτησε τὸ δεύτερο ἀδερφό.

—Ἐσὺ τί δουλειὰ θἄθελες νἄβρης;

—Νά, λέει, ὅλα αὐτὰ-τὰ κοράκια ποὺ βόσκουν σὲ τοῦτον τὸν κάμπο νὰ γίνουνταν πρόβατα καὶ γίδια. Ἐγὼ νὰ τὰ ὑπηρετῶ καὶ νὰ παίρνω τὸ γάλα, τ' ἀρνιὰ καὶ τὰ κατσίκια κι' ἔτσι νὰ ζῶ καλά.

—Μεῖνε ἐδῶ!

Τραβάει παραπέρα, βλογάει τὰ κοράκια καὶ γίνονται ἕνα τρανὸ κοπάδι γιδοπρόβατα.

Τὰ ὑπηρετοῦσε, ἔπαιρνε πολὺ γάλα, ἔφκιανε βούτυρα καὶ τυριά, πουλοῦσε ἀρνιά, κατσίκια, ζοῦσε καὶ ζοῦσε!

Ὁ γέροντας μὲ τὸν τρίτο ἀδερφὸ περπάτησαν ἀκόμα, ἔφτασαν στὴν ἄκρη ἑνὸς χωριοῦ.

—Ἐσὺ τί δουλειὰ θἄθελες; Τὸν ρωτάει.

—Ἐγὼ θἄθελα μιὰ γυναίκα ποὺ νὰ ταιριάζουμαι στὰ μυαλά! Ὅπως σκέφτουμαι ἐγώ, ἔτσι νὰ σκέφτεται κι' αὐτή...

Κείνη τὴν ὥρα περνοῦσε μιὰ κοπέλλα ποὺ πήγαινε στὸ χωράφι. Τὴν καλησπέρισε ὁ γέροντας καὶ τὴ ρώτησε ποῦ εἶναι ὁ πατέρας της.

—Στὸ χωράφι, μπάρμπα!

—Πήγαινε καὶ πές του πὼς τὸν καρτερεῖ ἐδῶ ἕνας γέροντας.

Πάει ἡ κοπέλλα κι' ἔρχεται μὲ τὸν πατέρα της. Χαιρετήστηκαν τὰ συνηθισμένα, λέει:

—Τὸ παιδὶ καὶ τὸ κορίτσι ταιριάζουν. Νὰ τὰ παντρέψουμε...

—Καλά,... ἂν εἶναι ἀπὸ Θεοῦ!

Τέλειωσε κι' αὐτό, τοὺς ἀφίνει γειὰ καὶ φεύγει.

Πέρασε κάμποσος καιρός. Βγαίνει πάλι ὁ Χριστὸς νὰ περπατήση στὸν κόσμο σὰ γέροντας.

Περνάει ἀπ' τὴ βρύση μὲ τὸ κρασί.

—Δῶστε μου νὰ πιῶ ἕνα ποτήρι—μὰ δὲν ἔχω νὰ πληρώσω!

—Μπρέ, μπρέ, τὸν ἀχάριστο! Ζητάει νὰ μὴ πληρώσῃ οὔτε ἕνα ποτήρι. Φύγε, νὰ μὴ σὲ δοῦν τὰ μάτια μας, γέρο!

—Νᾶστε καλά, μ' ἀλήθεια λέω: δὲν ἔχω νὰ πληρώσω! Ἂν δὲν τραβοῦσε ἡ καρδιά μου λίγο κρασί, δὲ θὰ ζητοῦσα. Ἄϊντε, κι' εἶμαι γέρος...

Τὸν ἔδιωξαν!

Πάει παραπέρα ὁ Χριστός.

—Βρύση, βρυσούλα, γίνε πάλι μὲ κρύο νερὸ νὰ δροσίζῃς κι' ἕνα φτωχούλη γέρο ἀποσταμένο!

Ἔγινε.

Πάει σ' ἐκεῖνον μὲ τὰ γιδοπρόβατα.

—Ἔεεε! παιδιαααά! Δῶστε μου λίγο ξυνόγαλο νὰ δροσιστῶ...

—Φύγε, γέρο, γιατὶ θὰ σὲ φᾶν τὰ σκυλιά μας, κι' ἄσε τὸ ξυνόγαλο!

—Γιὰ νὰ μὴ φᾶν τὰ σκυλιά σας ἕνα φτωχὸ γέρο ἀποσταμένο ποὺ θὰ περνάῃ ἀπὸ δῶ καὶ θὰ ζητήσῃ λίγο ξυνόγαλο, ἄϊντε! κοράκια νὰ γίνῃ πάλι τὸ κοπάδι, σπουριὲς νὰ ξεσκαλίζουν καὶ νὰ τρῶν μόνο κουφάρια ἄψυχα.

Ἔγινε.

Τραβάει καὶ σὲ κεῖνο τὸ χωριὸ ὅπου εἶχε παντρέψει τὸν τρίτο ἀδερφό, τὸ μικρότερο. Τὸν βρίσκει καθὼς γυρνοῦσε ἀπ' τὸ χωράφι μὲ τὰ δυό του μουλάρια.

Μὰ πόσο κουρασμένος ἦταν αὐτὸς δὰ ὁ γέροντας ποὺ σβαρνίζουνταν, σβαρνίζουνταν πάνω στὸ δρόμο.

—Γιὰ ποῦ μὲ τὸ καλό, πατερούλη;

—Γιὰ τὸ χωριό, παιδί μου!

—Σὲ ποιὸν πᾶς;

—Δὲν ἔχω κανέναν, εἶμαι μονάχος στὸν κόσμο, παντέρμος, γυιέ μου, καὶ παντάξενος! Νὰ μείνω εἶπα ἀπόψε καὶ νὰ ξερουραστῶ σὲ κάποια ἄκρια, κι' ἀπέ, ξημερώνοντας πάλι νὰ κινήσω, καὶ ἄϊντε-ἄϊντε, ὥσπου νὰ τελειώσῃ τὸ περπάτημα νὰ κάμω!

—Ἄνεβα, παπούλη, στὸ μουλάρι, κάποια ἄκρια θὰ βρεθῇ στὸ καλύβι μας νὰ μείνῃς.

Τὸν βοηθάει τὸ παιδί, ἀνεβαίνει. Ἔκαμαν λίγο δρόμο καὶ ἔσκασε τὸ μουλάρι.

—Παπούλη, ἀνέβα στ' ἄλλο τὸ μουλάρι.

—Ὄχι, παιδί μου, νὰ μὴ ἀνέβω, μπορεῖ νὰ σκάσῃ κι' αὐτό, κι' εἶσαι φτωχός, καὶ τί θὰ γίνῃς;

—Ἄνεβα, παπούλη, γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ!

Τὸν βοηθάει πάλι τὸ παιδί, ἀνεβαίνει. Κάνουν κάμποσο δρόμο, σκάνει καὶ τὸ δεύτερο μουλάρι.

—Ἀχί γυιέ μου, καὶ σοῦπα ὁ κακόμοιρος!

—Θὰ σὲ πάρω στὸν ὦμο μου τώρα, τί νὰ γίνῃ; Δὲν μπορεῖς νὰ περπατήσῃς!

—Ἄφ'σε με, γυιέ μου, φτάνει τόσο!

—Τίποτα!

Τὸν παίρνει στὸν ὦμο του, τὸν φέρνει στὸ καλύβι τους.

Λέει:

—Γυναίκα, αὐτὸ κι' αὐτὸ καὶ μοῦ ἔσκασαν καὶ τὰ δυὸ μουλάρια. Ἔπειτα τὸν πῆρα στὸν ὦμο μου καὶ δόξα νἄχῃ ὁ Θεός, ἀποσωθήκαμε.

—Καλὰ ἔπραξες, ἄντρα, ὅπως σκέφτηκες!

Τρῶνε τὸ μαῦρο τους ψωμί, βάζουν τὸ γέροντα στὸ καλὸ δωμάτιο νὰ κοιμηθῇ.

Τὸ πρωῒ πέρασε ἡ ὥρα, ἄπλωσε ἡ μέρα, δὲ φαίνεται, δὲν ἀκούγεται. Πᾶνε νὰ τὸν ξυπνήσουν, οἱ κουβέρτες ἦταν ἀναισηκωμένες—κι' ὁ γέροντας; Μάτια μου, ματάκια μου, μήπως τὸν εἴδατε σεῖς;

Σὰ βρῆκαν στ' ἀχούρι ζωντανὰ τὰ δυὸ μουλάρια, κατάλαβαν. Ὁ Χριστὸς ἦταν!

Ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα στεναχωρέθηκαν τότε. Ἀλήθεια κι' ἀπαλήθεια, στεναχωρέθηκαν.

—Ἄχ! πόσο εὐτυχισμένοι θὰ εἴμασταν ἂν μᾶς χαιρετοῦσε φεύγοντας!

Μὰ αὐτὴ ἡ δουλειὰ ἔτσι ἔγινε:

Ὁ Χριστὸς εἶπε: Τί νὰ τοὺς χαιρετήσω φεύγοντας; Ἀφοῦ εἶναι καλοί, κάθε μέρα ἀνταμωνόμαστε, κάθε μέρα χαιρετιόμαστε!

Αὐτὰ ἔγιναν μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ διδαχτῇ ὁ κόσμος!

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΑΝΑΣΤ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

# ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΟΣΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΙΘΚΟΥΚΙΟΥ

Ὁ Μίχα Μπέλος ἦταν ἕνας σκαφτὸς καὶ ζαραμένος γέροντας ἀρβανιτόβλαχος ἀρχιτσέλιγκας πού πέθανε στὰ 1935, καὶ εἶχε περάσει τὰ ἑκατὸ χρόνια του πρὶν ἀπὸ τὰ 1930.

Διατηρῶ ζωντανὴ στὴ μνήμη μου τὴ μορφή του, γιατί, ἐκτὸς πού τὸν ἔβλεπα νὰ περνάῃ καβάλα στ' ἄλογό του ἐπικεφαλῆς τῶν κοινακιῶν του κάθε ἄνοιξη καὶ φθινάτωρο κατέφυγα κάποτε καὶ στὰ φῶτα τῆς γιατροσοφικῆς του.

Ἤξερε κι' ἔφιανε διάφορα μαντζισόνια καὶ γιάτρευε λογιαστὲς ἀρρώστειες, ἀλλὰ ἡ μεγάλη του εἰδικότητα ἦταν τὸ κόψιμο τῆς σπλήνας. Ξαίτλωνε τὸν ἄρρωστο κατάχαμα, καὶ μ' ἕνα κοφτερὸ χαντζάρι, τὸν χτύπαγε ἀρκετὴ ὥρα στὴν κοιλιά, χωρὶς νὰ κόβεται καθόλου τὸ δέρμα του ἢ νὰ ματώνῃ. Δοκίμασα κι' ἐγὼ ὁ ἴδιος κάποτε, ὅταν ἤμουν μόλις δέκα χρονῶν παιδάκι, τὸ μαρτυρικὸ αὐτὸ εἶδος τῆς θεραπείας, μέσα στὴν καλύβα του, ἀπάνω στὸ Βαρζιομπάνι, ὅπου ξεκαλοκαίριαζε σχεδὸν πάντοτε μὲ τὶς φαμιλιὲς καὶ τὰ πρόβατά του ὁ γέρο Μίχας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γιατροσόφια του, ὁ αἰωνόβιος αὐτὸς γέροντας ἤξερε καὶ πολλὲς παληὲς ἱστορίες, ἀνέκδοτα καὶ θρύλους, ὅπως ὅλοι οἱ ἀγράμματοι αὐτοὶ βουνίσιοι καὶ τοὺς διηγόταν σιγνά. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι καὶ ὁ θρῦλος τῶν στοιχειῶν τῆς Γράμμοστας καὶ τοῦ Βιθκουκιοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο κάτι εἶχα ἀκούσει ἄκρες - μέσες, ἀλλὰ ἤμουν ἀρκετὰ μικρὸς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ δὲν σιγουράτησα τὶς λεπτομέρειές του. Τὸν περασμένο χρόνο (1959) ἐντελῶς τυχαία, πέρασε ἀπὸ τὸ μαγαζί μου, ὁ Λίας Μπέλος, ἀνεψιὸς τοῦ γέρου ἀρχιτσέλιγκα, καὶ ἀπάνω στὴ συζήτησι ποὺ τοῦ ἄνοιξα σχετικὰ μὲ τὸ μακαρίτη τὸ γέρο Μίχα, μοῦ διηγήθηκε τὸ θρῦλο τῶν στοιχειῶν ὅπως ἀκριβῶς τὸν εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ μπάρμπα του.

Στὰ παλιὰ χρόνια, ζοῦσε ἀπάνω στὰ βουνὰ τῆς Γράμμοστας ἕνα πελώριο στοιχειό, ἕνας δράκος ἄγριος, ποὺ βρισκόταν πάντοτε σὲ πόλεμο κι' αἱμάχη μ' ἕνα ἄλλο στοιχειὸ ποὺ εἶχε γιὰ στέκι του καὶ κατοικὸ τὸ ἀπέναντι βουνὸ τὸ Κιάφ ι ζὶ τοῦ Βιθκουκιοῦ.

Θεόρατες ὀξιὲς ἀντάμα μὲ τὲς ρίζες τους ἔρριχνε τὸ στοιχειὸ τῆς Γράμμοστας καταπάνω στὸν ἀντίπαλό του, μὲ πελώριους βράχους ἀπαντοῦσε ἐκεῖνο. Βογγοῦσαν τὰ βουνὰ κι' ἀναταράζονταν ὁ τάτος, κι' ὁ πόλεμος συνεχιζόταν χρόνια καὶ χρόνια... Κάποτε ὅμως, σώθηκαν οἱ θεόρατες ὀξιὲς, τὲς ξέχασε ὅλες τὸ στοιχειὸ σφοντονίζοντάς τες πέρα στὸ Βιθκουκιώτικο γιὰ νὰ χτιστάῃ τὸν ἀντίπαλό του, κι' ἀπόμειναν γυμνὰ τὰ βουνὰ τῆς Γράμμοστας ὅπως εἶναι μέχρι τὰ σήμερα.

Τί νὰ κάνῃ, τώρα;... Ὁ ἄλλος δράκος—στοιχειὸ τοῦ Βιθκουκιοῦ ἐξακολουθοῦσε νὰ ρίχνῃ τοὺς βράχους του· ἐτοῦτος δὲν εἶχε μὲ τί νὰ ἀπαντήσῃ. Νὰ ξαναρίξῃ πίσω τοὺς βράχους δὲν τὸ καταδεχόταν· θὰ καταλάβαινε ἴσως ὁ ἐχθρός του τὴν ἀδυναμία του καὶ θὰ τὸν περιγελοῦσε. Καὶ πάλι, ἄντας καὶ νἄκανε δὲ γινόταν τίποτε· τόσα χρόνια πολεμοῦσε μὲ τὲς ὀξιὲς καὶ δὲν εἶχε μπορέσει νὰ τὸν ξεκάμῃ· ἔπρεπε κάτι ἄλλο νὰ μεθοδεύτῃ. Συλλογίστηκε, συλλογίστηκε, καὶ στὸ τέλος τὸ βρῆκε.

Ἀρπάζει πρῶτα ἀπὸ ἕνα καρδάρι βλέ-

χωριο ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Σαγιάδα κάμποσα φορτώματα ἁλάτι, καὶ κατόπι πιάνει δλα τὰ πρόβατα ἑνὸς τζομπάνου (ἦταν καμμιὰ διακοσαριὰ) ποὺ βόσκαγε ἐκεῖ κοντὰ τὸ κοπάδι του, τὰ σκίζει στὴν κοιλιά, τοὺς βγάζει τὲς πάνες μὲ τὸ ξοῦγκι, καὶ τὰ ξαναράφτει πάλιε μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ κατάπληκτου τζομπάνη, χωρὶς νὰ πάθουν τίποτε. Παίρνει ὕστερα τὸ παράξενο αὐτὸ στοιχιὸ τὲς πάνες, ρίχνει σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ μιὰ χοῦφτα ἁλάτι, τὲς τυλίγει, τὲς φιάνει σὰν κουβάρια, τὲς μαζώνει ὅλες σωρὸ σὲ μιὰ μεριά, καὶ κατόπι φωνάζει στὸν ἀντίπαλό του:

—Τόσα χρόνια ἔχομε ὀρὲ ποὺ πολεμοῦμε ἀπὸ μακριὰ καὶ τίποτε δὲν κάνομε. Ἂν εἶσαι παλληκάρι ἔλα, ζύγωσε κοντώτερα νὰ πολεμήσομε ἀπὸ σωμὰ κι' ὅποιον πάρ' ὁ Χάρος...

Τὸ ἄκουσε ὁ ἄλλος δράκος καὶ λαβώθηκε στὸ φιλότιμό του.

—Ἔρχομαι ὀρέ! τοῦ ἀπήντησε· ἔβγα καὶ σὺ παραδῶθε, κι' ἑτοιμάσου νὰ πεθάνῃς.

Χαρούμενος τότε ὁ δράκος τῆς Γραμμαστας ἄρπαξε τὲς διακόσιες πάνες μὲ τ' ἁλάτι ποὺ εἶχε ἑτοιμάσει καὶ βγῆκε πέρα κατὰ τὸ Κιάρι. Ζύγωσε καὶ τὸ ἄλλο στοιχειὸ κι' ἀρχίνησαν νὰ πολεμοῦν. Ἐκεῖνο ἔβριχνε θεόρατα κεραύνια, ἐτοῦτο πέταζε τὲς πάνες καὶ τὲς ζύγιαζε ἀπάνω στὸ στόμα τοῦ ἀλλοινοῦ, ποὺ σὰν τὲς ἔβρισκε νόστιμες καὶ ὀρεχτικὲς τὲς κατάπινε ὅλες.

Σὰν νύχτωσε, σταμάτησαν τὸν πόλεμο καὶ ξεχωρίστηκαν. Τὸ στοιχειὸ τοῦ Βιθκουκιοῦ ποὺ εἶχε καταπιεῖ ἕνα σωρὸ ἁλάτι, λύσαξε ἀπὸ τὴ δίψα κι' ἔτρεξε σ' ἕνα κοντινὸ κεφαλόβρυσο νὰ πιῇ. Αὐτὸ καρτέραγε καὶ τὸ Γραμμαστινὸ στοιχειό. Πῆρε μὲ τρόπο σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ πίσω τὸν ὀχτρό του, καὶ καθὼς ἐκεῖνος ροίφαγε ἄπληστα τὸ νερὸ γιὰ νὰ σβύσῃ τὴν ἀκόρεστη φλόγα ποὺ ἔκαιγε τὰ σωθικά του, τοῦ ἔδωσε μιὰ μὲ τὸ πελώριο τσεκοῦρι του στὸ κεφάλι καὶ τὸν ξέκανε. Πιάνει κατόπι, σχίζει τὸ στῆθος του, βγάζει τὴν καρδιά του τρανὴ ἴσια μ' ἕνα δαμάλι, τὴ φορτώνεται, καὶ μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ παίρνει τὸ δρόμο γιὰ τὰ λημέρια του.

Τὸ πρωῒ νυχτοχάραμα, τὴν ὥρα ποὺ σκάριζε ὁ φτωχὸς γνωστός μας τζομπάνος τὰ προβατά του γιὰ τὴ βοσκή, βλέπει ἀπέναντί του τὸ στοιχειὸ ποὺ εἶχε ἀνάψει μιὰ γερὴ φωτιὰ καὶ εἶχε περάσει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀντιπαλοῦ του στὸ σουβλί, νὰ τοῦ γνέφῃ νὰ πάῃ κοντά. Θέλοντας καὶ μὴ πλησίασε.

—Ἔλα δῶ, τοῦ λέει ὁ δράκος. Ἄφησε τὰ προβατά σου· μὴ φοβᾶσαι δὲ χάνονται. Κάτσε κοντὰ στὴ φωτιὰ καὶ γύριζέ μου το αὐτὸ ὅσο νὰ ψηθῇ. Ἐγὼ θὰ κοιμηθῶ. Ἐσὺ ἔχε τὸ νοῦ σου ἅμα εἶναι ἕτοιμο νὰ μὲ ξυπνήσῃς. Κοίταξε ὅμως καλά! Νὰ τριτᾶς μὲ τὸ μαχαίρι, νὰ τηρᾶς ἂν ψήθηκε, ἀλλὰ μὴ δοκιμάσῃς ὅμως νὰ βάλῃς στὸ στόμα σου γιατὶ θὰ πάθῃς μεγάλο κακό. Νὰ μὴν πῆς δὲ σοῦπα...

Καὶ λέγοντας αὐτὰ τὸ στοιχειό, ἀποσταμένο ἀπὸ τὴν πάλη καὶ τὸν πόλεμο τῆς περασμένης μέρας, ἔπεσε κι' ἀποκοιμήθηκε.

Ἴδρωνε καὶ ξεΐδρωνε ὁ κακόμοιρος τσομπάνος γιὰ νὰ γυρίζῃ τὸ σουβλὶ μὲ τὴν πελώρια καρδιὰ καὶ νὰ σιγμιαζεύῃ τὰ κάρβουνα. Ὅταν πῆρε νὰ ψήνεται, τὴν τρύπησε μὲ τὸ μαχαίρι του καὶ μοσκοβόλησε ὁ τόπος ἀπὸ τὴ μυρωδιά. Ὁ ταλαίπωρος βλάχος μπῆκε σὲ πειρασμό. Σὲ λίγο, μὴν ἀντέχοντας πιά, ἔκοψε ἕνα καμμιατάκι μὲ τὸ μαχαίρι του καὶ τὴ δοκίμασε. Ἦταν νοστιμώτατη. Ξαναδοκίμασε πάλι, καὶ ὅταν πιὰ ἦταν ἕτοιμη ξύπνησε τὸ δράκο. Ὅταν ὅμως αὐτὸς εἶδε πὼς εἶχε δοκιμάσει ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοῦ ἐχθροῦ του

—Ἄχ! τί ἔκανες μωρὲ κοιμπάρε... τοῦ λέει. Ἐγὼ ἤθελα γιὰ νὰ τὴ φάω νὰ πάρω τὴ δύναμή του· τώρα ὅμως ποὺ δοκίμασες κι' ἐσὺ ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ στοιχειώσῃς...

Καὶ λέγοντας αὐτὰ τὸ φοβερὸ στοιχειό, ἄρπαξε τὴ σούβλα μὲ τὴν ψημένη καρδιὰ καὶ ἐξαφανίστηκε. Ἀπὸ τότε οὔτε ξαναφάνηκε οὔτε τὸ ματάειδε κανένας βλάχος ὅπως πρῶτα ψηλὰ στὰ βουνὰ τῆς Γραμμαστας.

Δὲν πέρασε καιρός, καὶ ὁ δόλιος ὁ τζομπάνος ποὺ εἶχε φάει κομμάτι ἀπὸτὴν καρδιὰ τοῦ σκοτωμένου στοιχειοῦ τοῦ Βιθκουκιοῦ, ἄρχισε νὰ στοιχειώνῃ. Χτυποῦσε τὰ πρόβατα στὸ κεφάλι μὲ τὴν κλίτσα, καὶ τὰ

βούρλαινε. Πήγαινε νὰ τ' ἀρμέξη καὶ τοὺς ξερίζωνε τὰ μαστάρια. Σηκωνόταν τὲς νύχτες κι' ἔσκουζε, καὶ κόσιευε στὲς μάμαχες σφουντουρίζοντας ἐδῶ κι' ἐκεῖ θερία ἔβελα λυθάρια.

Ἀνατρόμαξαν οἱ ἄλλοι τζομπαναραῖοι, οἱ συντρόφοι του, καὶ δὲν τὸν ζύγωνε κανένας ἐξὸν ἀπὸ τὸν πιστό του βλάμη, ποὺ τὸν συμπονοῦσε καὶ τὸν ρωτοῦσε τὶ ἔπαθε. Σ' αὐτὸν ξεμολογήθηκε καὶ τὸ χάλι του κάποια μέρα ποὺ ἔβοσκαν ἀντάμα τὰ πρόβατά τους. «Βλάμη, τοῦ λέει, ἐγὼ αὐτὸ κι' αὐτὸ ἔπαθα καὶ θὰ χαθῶ, θὰ στοιχειώσω. Κράτησε τὰ πρόβατά μου καὶ μὴ τὸ μαρτυρήσης σὲ κανέναν. Οὔτε καὶ στὴ δόλια τὴ μάννα μου νὰ μὴ τὸ πῆς καὶ πεθάνη ἀπὸ τὸν καϋμό της».

Καὶ πραγματικά, δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ὁ δύστυχος τζομπάνος χάθηκε χωρὶς ν' ἀφήση σημάδια πουθενὰ οὔτε ζωντανὸς εἴτε πεθαμένος. Τὸν ἔκλαψε ἡ ἔρημη ἡ μάννα του γιατὶ τὸν εἶχε μοναχοπαίδι, κι' ἔβαλε τὰ μαῦρα Τὸν ἔκλαψε κι' ὁ βλάμης του καὶ σύμασε τὰ πρόβατά του καὶ τὴ δύστυχη γριὰ καὶ τὴν εἶχε σὰν ψυχομάννα του.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρός, καὶ μιὰ μέρα, ἐκεῖ ποὺ ὁ βλάμης ἔβοσκε τὰ πρόβατά του δίπλα στὴ λίμνη τοῦ βουνοῦ τῆς Γράμμοστας κι' ἔπαιζε λυπητερὰ τὴ φλογέρα τού, βλέπει ἄξαφνα νὰ ἀναταράζωνται τὰ νερά της, καὶ νὰ παρουσιάζεται ἀπὸ μέσα ὁ χαμένος βλάμης του. Ἄρχισε νὰ σταυροκοπιέται τρομαγμένος θαρρῶντας πὼς ἔβλεπε φάντασμα.

—Μὴ σκιάζεται ὀρὲ βλάμη, τοῦ κρέν' ἐκεῖνος, δὲν εἶμαι φάντασμα, εἶμ' ὁ ἴδιος ἐγὼ. Δὲ θυμᾶσαι ποὺ σοῦλεγα πὼς θὰ στοιχειώσω; Ἐδῶ μέσα ἔχω τὸ κατοικιό μου τώρα.

Καὶ λέγοντας αὐτά, πετάχτηκε ὄξω καὶ οἱ δυὸ βλάμηδες ἀγκαλιάστηκαν. Ἀφοῦ τὰ εἶπαν ὧρες ὁλόκληρες, ὁ στοιχειωμένος βλάχος ζήτησε ἀπὸ τὸ βλάμη του νἄρχεται μιὰ φορὰ τὴν ἑβδομάδα νὰ τοῦ παίζη τὴ φλογέρα καὶ νὰ τοῦ φέρνη κι' ἀπὸ μιὰ παπάρα νὰ τρώη, ἀλλὰ νὰ μὴν κάνη ποτὲ λόγον στὴ μάννα του, καλλίτερα νὰ τὸν νομίζη πεθαμένο. Ὁ ἄλλος τοῦ τὸ ὑποσχέθηκε καὶ χώρισαν.

Ἀπὸ τότε, πήγαινε ταχτικὰ ὁ βλάμης κοντὰ στὴ λίμνη κι' ἔπαιζε τὴ φλογέρα, ἔφερνε καὶ τὴν παπάρα στὸ στοιχειωμένο φίλο του. Δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ κρύψη τὴ χαρά του καὶ τὸ μαρτύρησε στὴ γριά. «Αὐτὸ κι' αὐτό, τῆς λέει· ὁ γυιός σου ζάει, δὲν πέθανε». Καὶ τῆς διηγήθηκε τὴν ἱστορία του. Ἡ γριὰ ὅμως δὲν πίστευε κι' ἤθελε νὰ ἰδῆ μὲ τὰ μάτια.

—Ὄχι! τῆς λέει ὁ ψυχογυιός της, αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο· μὲ ὅρκισε νὰ μὴ σοῦ μαρτυρήσω, κι' ἐγὼ σὲ λυπήθηκα καὶ σοῦ τἄειπά.

Ἡ γριὰ ὅμως τὸν παρακαλοῦσε νύχτα μέρα, καὶ στὸ τέλος ἀποφάσισε νὰ τὴν πάρη. Λιανὴ καὶ λιγόσωμη ἄστως ἦταν, τὴν τύλιξε μέσα σ' ἕνα τομάρι, τὴν ἔκρυψε στὴν κάπα του, καὶ τῆς εἶπε (τὴν ὁρμήνεψε) νὰ τηράη μοναχὰ ἀπὸ μιὰ τρύπα ποὺ τῆς ἄφησε ἐπὶ τούτου, ἀλλὰ νὰ μὴ φανερωθῆ γιατὶ πιὸς ξέρει τὶ θὰ πάθαιναν καὶ σί δυό τους. Ἀλλὰ ἡ γριὰ δὲ βαστάχτηκε. Σὰν εἶδε τὸ μοναχογυιό της ὁλοζώντανον, δυὸ βήματα μακριά της νὰ τρώη τὴν παπάρα καὶ νὰ κουβεντιάζη μὲ τὸ βλάμη του, ξεπετάχτηκε ἀπὸ τὴν κρυψῶνα της καὶ ρίχτηκε στὴν ἀγκαλιά του κλαίγοντας.

—Ὦ λαΐ φιτσιόρου! ὦ λαΐ κουρμπάν'! (Παιδάκι μου, κουρμπάνι μου).

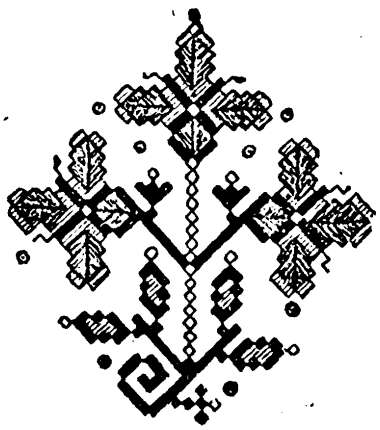
Ὁ στοιχειωμένος βλάχος ξαφνιάστηκε. Ἀγκάλιασε ὅμως κι' αὐτὸς τὴ μάννα του, τὴν παρηγόρησε, τῆς εἶπε τρυφερὰ λόγια, καὶ κατόπι ξαναχώθηκε στὴ λίμνη: ἀλλ' ἀπὸ τότε πλέον δὲν ξαναφάνηκε.

Τοῦ κάκου πήγαινε ὁ βλάμης τὲς παπάρες του καὶ λαλοῦσε τὴ φλογέρα, τὸ στοιχειὸ δὲν ξαναπαρουσιάστηκε στὸν ἐπίορκο φίλο του μὲ τὴν ἀνθρώπινη μορφή του. Εἶχε θυμώσει γιὰ καλά, καὶ μιὰ χρονιά, γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸ βλάμη του, μεταμορφώθηκε σὲ λάγιο κριάρι, καὶ βγαίνοντας ἀπὸ τὴ λίμνη, τοῦ μαρκάλισε διακόσια πρβατα ποὺ γέννησαν ὅλα τὸ χειμῶνα λάγια ἀρνιά. Τὴν ἄλλη χρονιὰ ξαναβγῆκε πάλι ὁ στοιχειωμένος μεταμορφωμένος σὲ λάγιο κριάρι, καὶ μαυλῶντας τὰ διακόσια λάγια ζυγούρια, τὰ πῆρα ὅλα κοντά του καὶ βυθίστηκαν μέσα στὴ λίμνη.

Ἀπὸ τότε, δὲν ξαναφάνηκε πιὰ ποτὲ κανένα στοιχειὸ στὰ βουνὰ τῆς Γράμμοστας. Ὅταν ὅμως τὰ χιονοπώρια ἀρχίζει ὁ

ἀέρας νὰ βαγγάη τρομερὰ καὶ νὰ σαρώνη τὲς ὁλόγιμνες κορφὲς καὶ τὲς ραχοῦλες, τότες οἱ βλάχοι πιστεύουν πὼς ξαναζωντανεύουν τὰ παλιὰ στοιχειὰ καὶ ξαναρχίζουν τὸν πόλεμο καὶ τὴν ἀμάχη. Μαζεύουν τότε τὰ κοπάδια τους, καὶ φεύγουν γρήγορα γιὰ τὰ χειμαδιά. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ λιμνούλα αὐτὴ ποὺ χάθηκε ὁ βλάχος μὲ τὰ λάγια ζυγούρια πιστεύουν πὼς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι στοιχειωμένη ἀκόμη ὡς τὰ σήμερα. «Ὅσο χερόδυναμος κι' ἂν εἶσαι, μοῦ λέει ὁ Λία Μπέλλος, ἄμα ρίξεις λιθάρι ἀπὸ τὴ μιὰ ὄχθη της ὡς τὴν ἄλλη, καὶ δὲν ἀπέχουν περισσότερο ἀπὸ πενῆντα μέτρα σὲ ὡρισμένα σημεῖα, δὲ φτάνει ποτέ· πέφτει καταμεσῆς στὸ νερό».

Τὸ κοπάδι τοῦ δύστυχου τοῦ βλάμη, ἀπὸ τότε ποὺ τοῦ χάθηκαν τὰ διακόσια λάγια ζυγούρια, πῆγε ὅλο πίσω καὶ πισόκωλα, συνεχίζει ὁ Λίας. Τοῦ χάθηκαν ὅλα τὰ πρόβατα κι' ἀπόμεινε μόνο μὲ τὴν κλίτσα. Ἀπὸ τότε γίνηκε μπάτζιος καὶ γύριζε ἀπὸ στάνη σὲ στάνη δουλεύοντας τὰ ξένα γάλατα καὶ φιάνοντας τὸ μπατζιοτύρι χωρὶς νὰ ξαναποχτήση δικό του κοπάδι· ἦταν καταραμένος. Γι' αὐτὸ κι' οἱ συντρόφοι του οἱ μπάτζοι δὲν ἔχουν καὶ σήμερα μέρα προκοπή, καὶ γυρίζουν ἀπὸ μπατζιαριὸ σὲ μπατζιαριό, δουλεύοντας σὲ ξένα ἀφεντικὰ καὶ ψωμοζῶντας.



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ



ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

# ΠΟΙΜΕΝΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ*

## ΣΟΥΛΙΟΥ – ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

(*Ἔπαινος Γλωσσικῆς Ἑταιρείας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1953*)

### ΟΝΟΜΑΤΑ ΠΟΙΜΕΝΩΝ

Ἀλέξης (ὁ) ὁ Ἀλέξανδρος.

Γάκης (ὁ)=ὁ Γιωργάκης, ὁ Γιῶργος, ὁ Γιώρης, ὁ Λιώλης, ὁ Γιωργούλας, ὁ Γούλας.

Γκέλης (ὁ) gέλης=ὁ Βαγγέλης.

Θαμᾶς (ὁ) =ὁ Θωμᾶς.

Θύμιος (ὁ)=ὁ Εὐθύμιος.

Κίτσιος (ὁ)=ὁ Χρῆστος, ὁ Χρηστάκης, ὁ Τάκης.

Κολιὸς (ὁ)=ὁ Νικόλας, ὁ Νικολός, ὁ Κόλιας.

Κώτσιος (ὁ)=ὁ Κώστας, ὁ Κωστούλας, ὁ Τούλας, ὁ Ντῖνος, ὁ Κωνσταντῖνος.

Λύγιας (ὁ)=ὁ Ἠλίας.

Μπού(σ)ης (ὁ)=ὁ Λάμπρος, ὁ Λαμπρούσης, ὁ Χαράλαμπος, ὁ Λάμπης.

Νάκος (ὁ)=ὁ Γιαννάκος, ὁ Γιάννης, ὁ Γιαννούλας, ὁ Γιάνναρος, ὁ Νάκης, ὁ Νάκας.

Νά(σ)ης (ὁ)=ὁ Νάσιος, ὁ Θανάσης, ὁ Νασιούλης, ὁ Σιούλας.

Πίλιος (ὁ)=ὁ Σπῦρος, ὁ Σπυράκης, ὁ Πίπης.

Σιῶζος (ὁ)=ὁ Θώδωρος, ὁ Θωδωράκης, ὁ Ράκης.

Στάθης (ὁ)=ὁ Εὐστάθιος.

Στάμος (ὁ)=ὁ Σταμάτης.

Τάκης (ὁ)=Δημητράκης,, ὁ Δημήτρης, ὁ Μήτσιος, ὁ Μήτσης.

Τά(σ)ης (ὁ)=ὁ Ἀναστάσης, ὁ Τασιούλας, ὁ Σιούλας.

Τέρης (ὁ)=ὁ Λευτέρης.

Τόλης (ὁ)=ὁ Ἀποστόλης, ὁ Ἀπόστολος.

Τσιάβος (ὁ)=ὁ Σταῦρος.

Τσίλης (ὁ)=ὁ Βασίλης, ὁ Βάσιος, ὁ Βασιλάκης, ὁ Λάκης.

Τσιόδουλος (ὁ)=ὁ Χριστόδουλος.

Φωτάκης (ὁ)=ὁ Φώτιος, ὁ Φώτης.

### ΟΝΟΜΑΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

Ἀλέξω (ἡ)=ἡ Ἀλεξάνδρα.

Βαγγελὴ (ἡ)=ἡ Εὐαγγελία, ἡ Βαγγελιώ, ἡ Γκέλω.

Βάσω (ἡ)=ἡ Βασίλω, ἡ Τσίλω, ἡ Βασιλική.

Γιάννω (ἡ)=ἡ Γιαννούλα, ἡ Ἰωάννα, ἡ Ἄννα.

Γούλα (ἡ)=ἡΓιωργούλα, ἡ Γεωργία.

Δημήτρω (ἡ)=ἡ Δήμητρα, ἡ Δημητρούλα, ἡ Τούλα.

Εὔδω (ἡ)=ἡ Εὐδοκία.

Ζώγω (ἡ)=ἡ Ζωΐτσα, ἡ Ζωή.

Θύμιω (ἡ)=ἡ Εὐθυμία.

Θωδώρω (ἡ)=ἡ Θεοδώρα.

Κατέρω (ἡ)=ἡ Κατερίνα, ἡ Ρίνα, ἡ Αἰκατερίνη.

Κώτσιω (ἡ)=ἡ Κωστάντω, ἡ Κωσταντίνα, ἡ Ντίνα, ἡ Κωσταντινιά.

Λάμπρω (ἡ)=ἡ Λαμπρινή, ἡ Λαμπρούσιω, ἡ Μπούσιω.

Λένη (ἡ)=ἡ Ἑλένη, ἡ Λενίτσα, ἡ Νίτσα, ἡ Λένω, ἡ Λενιώ.

Μαρίγια (ἡ)=ἡ Μαρία, ἡ Μάρω, ἡ Μαρούσιω, ἡ Μαριγὼ, ἡ Ρούσιω.

Ξάνθω (ἡ)=ἡ Ξανθή.

Σταμάτω (ἡ)=ἡ Σταμάτω, ἡ Σταματία.

Σπυριδούλα (ἡ)=ἡ Σπυριδώνα.

Τάσιω (ἡ)=ἡ Τασούλα, ἡ Σούλα, ἡ Ἀναστασιά.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 820.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τσηέβω (ἡ)=ἡ Τσεβοΰλα, ἡ Βούλα, ἡ Παρασκευή.

Φώτω (ἡ)=ἡ Φωτεινή.

Χάϊδω (ἡ)—ἡ Χαϊδεμμένη.

Χρύσω (ἡ)=ἡ Χρυσάνθη.

## ΟΝΟΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

(Οἱ γυναῖκες δὲν φωνάζονται στὰ ὀνόματά τους ἀλλὰ στὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν τους μὲ τὴν προσθήκη μιᾶς ἀπὸ τὶς καταλήξεις—ίνα,—οβα,—εσha,—αινα.

Γιώργοβα (ἡ) ἡ γυναίκα τοῦ Γιώργου.

Δασκαλίνα (ἡ)=ἡ γυναίκα τοῦ δασκάλου.

Θωδωρέσha (ἡ)=ἡ γυναίκα τοῦ Θώδωρου.

Κολέσha (ἡ)=ἡ γυναίκα τοῦ Κολιοῦ.

Κώσταινα (ἡ)=ἡ γυναίκα τοῦ Κώστα.

Μήταινα (ἡ)=ἡ γυναίκα τοῦ Μήτρου.

Τσιοδολίνα (ἡ)=ἡ γυναίκα τοῦ Τσιόδολου.

## ΦΟΡΕΜΑΤΑ ΠΟΙΜΕΝΩΝ

Βρακὶ (τὸ)=τὸ ἐσώβρακο ποὺ φτάνει ἀπὸ τὴ ζώση ὡς τὸ γόνατο. Ὁ ἐπάνω περίγυρος τῆς ζώνης περιβάλλεται ἀπὸ τὸ βρακοκούλουρο, σχοινὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο δένονται τὰ βρακόσχοινα καὶ κρατιοῦνται δεμένες οἱ κάλτσες. Βρακὶ φοροῦν μόνο οἱ ἄνδρες.

Ποκάμισο (τὸ)=Βαμβακερὸ ἀπὸ πανὶ ὑποκάμισο σὲ πλατιὰ πτυχωτὰ κεντισμένα μανίκια, σὰ φουστανέλα, ποὺ φτάνει ὡς τὰ μπούτια.

σhεγκούνα (ἡ)=μαῦρο ἢ καὶ ἄσπρο γυλέκο (πεσιλὶ) μὲ μανίκια ποὺ δὲ φοριοῦνται ἄλλα, κεντισμένα, κρέμονται πρὸς τὰ πίσω. Φοριέται ἐπάνω ἀπὸ τὸ σεγκούνι ὅταν κάνει κρύο ἢ τὶς ἐπίσημες μέρες.

σhιλιβάρι (τὸ)= τὸ πανταλόνι. Φτάνει μέχρι τὰ γόνατα ἢ καὶ τοὺς ἀστραγάλους. Δένεται στὴ μέση μὲ τό σιλιβαρόσχοινο ποὺ ὅταν δένεται μαζεύεται τὸ σιλιβάρι πτυχὲς πτυχὲς σὰν βρακομπιζάμα.

σιμαντάνι (τὸ)= τὸ γυλέκο πνιγμένο στ' ἀχρκεντίδια.

σουλιάχι (τὸ) = τὸ σελάχι. Πολύπτυχο δερμάτινο εἴδισμα.

Ταλαγάνι (τὸ)=καπότο μὲ μανίκια ποῦ φοριοῦνται.

Φανέλλα (ἡ)=μάλλινο ἄσπρο φόρεμα μὲ μανίκια. Στὸ ἄκρο τῶν μανικιῶν καὶ τοῦ λαιμοῦ φέρει κεντίδια μαῦρα. Φοριέται κατάσαρκα, γιὰ νὰ ρουφάει τὸν ἵδρο, πιάνοντας τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμιοῦ ὡς τὰ σφυρά...

Φέσι (τὰ)=τὸ καπέλο, ἡ σκούφια.

Φουστάνι (τὸ) = ἡ γνωστὴ φουστανέλλα. Τὸ φουστάνι καὶ τὸ σουλιάφι ἦταν ἀπαραίτητα στολίδια τοῦ γαμπροῦ.

## ΣΤΟΛΙΔΙΑ ΠΟΙΜΕΝΩΝ

Ἀσημομάχαιρο (τὸ)= μαχαίρι μ' ἀσημένια λαβὴ τοποθετημένο στὶς δίπλες τοῦ σουλιαφιοῦ,

ἀσημομπίστολα (τὰ)=μπιστόλες μ' ἀσημένια χερούλια καὶ ψέλια τοποθετημένες στὶς δίπλες τοῦ σουλιαφιοῦ.

Παλάσκες (οἱ) = ἀσημένιες παλάσκες περασμένες στὸ λουρὶ τῆς μέσης.

σταυρὸς (ὁ)=ἀσημένιος μικρὸς κατακωτὸς σταυρός, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θέτονται θυμιάματα κι' ἄλλα φυλαχτικά, κρεμασμένος μ' ἀσημένια ἁλύσσια ἀπὸ τὸ λαιμὸ τῶν νέων.

Τσhαμπράζια (τὰ)=σειρὰ ἁλυσσίδες ἀπὸ τέσσερα ὡς ἕξ ἁλύσσια χιαστὶ ἐπὶ τοῦ στήθους. Στὸ κέντρο τοῦ σταυροῦ ἔχει ἀσημένια πλάκα δεμένη, ἀπομεινάρι τοῦ ἀρχαίου θώρακα.

Χαϊμαλὶ (τὸ)= ἀσημένιο τετράγωνο κουτάκι κρεμασμένο ἀπὸ τὸ κεφάλι στὸ δεξιὸ πλευρό, μ' ἀσημένια ἁλύσσια.

ὡρολόγι (τὸ)=ὡρολόγι τῆς τσέπης μ' ἀσημένια καπάκια τοποθετημένο στὴ τσέπη κρέμεται ἀπὸ τὸ λαιμὸ μὲ ἀσημένια ἁλύσσια (κοστέκια).

## ΦΟΡΕΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ζώνα (ἡ)=ὑφαντὴ κόκκινη ζώνα ποὺ κρατάει τὴν ποδιά.

ζωνάρι (τὸ)=πλατιὰ ὡς τριάντα πόντους ὑφαντὴ ζώνα καὶ μακριὰ ἀπάνου ἀπ·

δυὸ μέτρα, μὲ τὴν ὁποία ἡ γυναίκα περιτυλίει τὴ μέση.

κάλτσες (οἱ)=πλεχτοκέντητες μὲ διάφορα χρωματιστὰ νήματα περικνημίδες, καλύπτουσες τὸ μέρος, ἀπὸ τὸν ἀστράγαλο ὡς ἀπὸ κάτου ποὺ δένεται ἡ καλτσοδέτα, τοῦ ποδαριοῦ. Στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ ποδαριοῦ φέρει φούντα.

μαντίλι (τὸ)=γαλαζόμαυρο μὲ ἀστερίσκους εἰδικὸ μαντίλι τῆς κεφαλῆς.

μιτάνι (τὸ) = βαμβακερὴ πάνινη μπλούζα φθάνουσα μέχρι τὴ ζώση. Φοριέται πάνω ἀπὸ τὸ ρουτί. Ἡ σειρὰ τοῦ ἐνδύματος εἶναι: Φανέλλα κατάσσαρκα, ἀπ' ἐπάνω τὸ ρουτί, ἀκολουθεῖ τὸ μιτάνι, τὸ σεγκούνι, κι' ἔρχεται τὸ πανωσέγκουνο ἢ ἡ σεγκούνα.

ὀμπόλια (ἡ)= ἄσπρη κεντητὴ μεταξωτὴ πετσέτα.
Θέτεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἀντὶ μαντιλίου ἀπὸ τὶς νιόνυφες.

Πατούνα (ἡ)= πλεχτὴ κάλτσα ποῦ σκεπάζει τὸ κύριο ποδάρι ὡς τὸν ἀστράγαλο, τσουρέπι.

Πανωσέγκουνο (τὸ)=σεγκούνι μὲ λίγες σοῦφρες. Πάντοτε φοριέται ἀπὸ τὴν ἀνάποδη μεριὰ καὶ μόνο τὶς ἐπίσημες μέρες φοριέται ἀπὸ τὴν ὄρθα.

ρουτὶ (ἡ)=μακρὶ πουκάμισο φτάνοντας μέχρι τὶς ἄντζες. Ἔχει πλατιὰ σουφρωτὰ μανίκια ἀκροκέντητα ὡς ἐπίσης καὶ πλατιὸ σουφρωτὸ ἀκροκέντητο ποδόγυρο μὲ πλεχτὰ σειράδια.

σηάρκα (ἡ)= ἡ φλοκάτα. Φοριέται ἀπὸ μεσόκοπες καὶ γριές.

σηεγκούνα (ἡ)= σεγκούνια ὅμοια μὲ τῶν ἀνδρῶν.

σηεγκούνι (τὸ)=μαῦρο φόρεμα μὲ κόκκινο σερέτια (συρίτια) μάλλινο, χωρὶς μανίκια, φθάνοντας κολοβὰ μέχρι τοὺς γλουτούς.

σηεγκούνι καλὸ (τὸ)=σεγκούνι μὲ πολυκέντιστες λαιμαριές. Φοριέται μόνο ἀὸ τὶς νύφες καὶ νιόνυφες, κι ὄχι ἀπὸ τὶς ναῖκες.

Τουμάνι (τὸ)=μαύρη μάλλινη φούστα μὲ πολλὲς σοῦφρες καὶ κεντημένο ποδόγυρο. Κρατιέται ἀπὸ τὰ γουφὰ καὶ καλύπτοντας ὅλο τὸ γυμνὸ μέρος τοῦ ρουτιοῦ φτάνει μεχρι τὶς ἄντζες. Φοριέται μόνο τὸ χειμώνα ἀπὸ τὸ χρῦο.

Τσιουρέπια (τὰ)=οἱ πατοῦνες

## ΣΤΟΛΙΔΙΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ἀσημικὰ (τὰ)=ὅλα μαζὶ τὰ στολίδια τῆς γυναίκας, τὰ κατασκευασμένα ἀπ' ἀσῆμι.

ἀσημοσόγια (ἡ)= σογιὰς μὲ ἀσημένια μανίκια (θήκη). Φέρει μόνο ἡ νύφη.

γκρέπι (τὸ)=ἀσημένιος ἢ φλωρένιος μικρός, ἴσια μὲ τουρκικὸ μεντζίτι, δίσκος σκαλωμένος ἀπεδαπέκει στὶς λαιμαριὲς κρέμεται μὲ τέσσερα ἢ ὀχτὼ ἁλύσσια στὸ στῆθος μέχρι τὴ ζώση.

δαχτυλίδι (τὸ) =τὸ γνωστὸ δαχτυλίδι χάλκιδο ἢ ἀσημένιο.

Κεμέρι (τὸ)=Ἀσημένιο στολίδι τοῦ στήθους ἀποτελούμενο ἀπὸ δυὸ ἀβαθῆ κύπελα θηλυκωμένα μεταξύ τους μὲ πόρπη. Στηλωμένα, μὲ κλείσες ποὺ ἔχουν ἀπεδαπέκει, στὸ σεγκούνι, σκεπαίνουν τοὺς κόρφους τῆς γυναίκας.

κλείτσα τοῦ κεφαλιοῦ (ἡ)= ἀσημένια κλείτσα μὲ ἅλυσσο ποὺ κρατάει τὸ μαντίλι τοῦ κεφαλιοῦ ἀπὸ τὸ πίσω μέρος.

κλειτσοζώναρα (ἡ) = ἀσημένια κλείτσα μὲ πολλὰ ἁλύσσια σκαλωμένη ἀπὸ μπρὸς στὸ ζωνάρι τῆς νύφης.

κόσες (οἱ) = μακριὰ μαλιὰ πρόβεια, βαμμένα μαῦρα, περιπλεγμένα στὶς πλεξίδες τῶν παντρεμένων γυναικῶν. Ἀπὸ αὐτὲς διακρίνονται οἱ παντρεμμένες ἀπὸ τὶς ἀνύπαντρες.

σκουλαρίκια (τὰ) = ἀσημένα ἢ φλωρένια στολίδια χρεμασμένα στ' αὐτιά.

σκούφια (ἡ)= διχτυωτὸ φέσι στὸ ὁποῖο δένονται ὅλα τὰ κεράσματα (νομίσματα) τῆς νύφης. Ἡ σκούφια φοριέται ἀπὸ τὴ νύφη, ὡς τὸ χρόνο, μόνο ὅτε πηγαίνει στὴν ἐκκλησιά.

τεταμίδες (οἱ) = λεπτὰ χάλκινα ψεύτικα νομίσματα χρεμασμένα σ' ὅλα τὰ στολίδια τῆς κεφαλῆς, τοῦ κορμιοῦ καὶ τῆς ζώσης.

Τοκάδες (οἱ θηλ.)=μικρὸ ἀσημένιο κεμέρι τοποθετημένο στὸ στῆθος ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο.

φλωροκαπνισμένα (τὰ) = Τὰ ἀσημένια στολίδια καπνισμένα (γαλβανισμέ-

να μὲ χρυσὸ φαίνονται σὰν πραγματικὰ φλωρένια.

## ΕΙΔΗ ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἀ δ ρ ά χ τ ι (τὸ)=ξύλινη βέργα 30 -40 πόντων μάκρους, ἡ ὁποία περιστρεφομένη μὲ τὸ δεξιὸ χέρι περὶ τὸν ἑαυτό της κλώθει τὸ μαλλὶ καὶ ἀφοῦ γίνει νῆμα τὸ περιμαζεύει γύρω της. Παροιμία «βοὺρ ἀδράχτι καὶ σφοντίλι ἔρχετ' ἡ μεγάλη Πέφτη».

ἀ ν τ ὶ (τὸ)=ματέρι στρογγυλὸ ξύλο τοῦ ἀργαλειοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μαζεύεται τὸ βηλάρι. Ἀντιὰ ὁ ἀργαλειὸς ἔχει δύο. Ἕνα στὸ τέλος ποὺ εἶναι τὸ βηλάρι μαζεμένο ὡς νῆμα καὶ τὸ ἄλλο στὸ μέρος τῆς ὑφάντρας ποὺ τυλιέται τὸ ὑφασμένο.

Ἀ ρ γ α λ ε ι ὸ ς (ὁ)=ὁ ἐργαλειὸς ποὺ ὑφαίνουν οἱ ἀγρότισσες τὰ προικιά τους.

ἄ σ π ρ ο φ τ ε ν ὸ (τὸ)=λεπτογνεσμένο νῆμα ἀπὸ μαλλὶ ξαθέρι μὲ τὸ ὁποῖο φτειάνουν τὰ στερεότερα καὶ λεπτότερα ὑφάσματα.

Β ε λ έ ν τ ζ α (ἡ)=πρόβειο μαλακὸ κλινοσκέπασμα.

β(η)λάρι (τό)= Τὸ ἑτοιμασμένο γιὰ τὸν ἀργαλειὸ ἀνύφαντο γνέμα σὲ σειρές.

β ο υ ρ τ σ ό σ χ ο ι ν α (τὰ)=δέσμη σχοινίων διὰ τῶν ὁποίων χτυποῦν τὸ τραγόμαλλο καὶ λωναρίζεται

γ ν έ μ α (τὸ) =τὸ νῆμα.

δ ί μ υ τ ο (τὸ)= βηλάρι ποὺ ὑφαίνεται μὲ δυὸ στόματα, δηλ. μὲ διπλὸ σταύρωμα τῶν στημονιῶν. Τὸ δίμυτο καὶ τὸ καλτσερὸ χρησιμοποιεῖται μόνο γιὰ κατασκευὴ ἐνδυμάτων καὶ ὄχι κλινοσκεπασμάτων.

Κ α λ τ σ ε ρ ὸ (τὸ) = βηλάρι πού, ὑφαίνεται μ' ἕνα στόμα.

Κ ά π α (ἡ) = τράγιο ἐπανωφόρι μὲ μανίκια, τὰ ὁποῖα κρέμονται ἀπὸ πίσω χωρὶς νὰ ντύονται ποτέ. Σ' αὐτὰ φυλάγονται ὁ πυρόβολος, ἡ ἴσκνα καὶ τὸ προσάναμμα τῆς στιᾶς γιὰ τὸ ἄναμα της ὅταν βρέχει.

κ α π ό τ ο (τὸ)= κάπα χωρὶς μανίκια.

κ α ρ έ λ ι (τὸ)=μικρὸς ξύλινος κύλινδρος περιστρεφόμενος γύρω σ' ἄξονα, κρεμασμένος ἐπὶ τοῦ ἐπάνω μέρος τοῦ ἀργαλειοῦ. Ἐπ' αὐτοῦ εἶναι δεμένα τὰ μυτάρια.

κ ι λ ί μ ι (τὸ) = πρόβεια στρῶμα πολύχρωμο.

κ ο υ τ ο ύ π ι (τὸ) = μαλλὶ ποὺ κουρεύεται ἀρχὲς χινοπώρου ἀπὸ τὸ στῆθος καὶ τὸ κάτω μέρος του λαιμοῦ τῶν προβάτων γιὰ νὰ μὴ κολλητσιδιάζουν. Κουρεύονταν κι' οἱ ἄνδρες γύρω τὸ κεφάλι κι' ἄφηναν ἀκούρευτο τὸ κορυφοκέφαλο σχηματίζοντας τὸν λεγόμενο τσαμπᾶ. Φράση παροιμιακή: Ρώτησαν τὸ πρόβατο: —Ποιὸς σὲ κούρευε;—ὁ ἀφέντης μου, ἀπήντησε.—Ποιὸς σὲ κωλοκούρευε;—ὁ ἀφέντης μου.— Ποιὸς σὲ κουτούπιζε;— ὁ διάολος ἀπαντᾶ τότε, γιατὶ ἐνῶ τὰ δυὸ πρῶτα ξελαφρώνων τὸ πρόβατο, τὸ τελευταῖο, τὸ κουτούπιασμα, δὲν τοῦ ἀρέσει γιατὶ κρυώνει.

κ ρ ε μ α γ κ ι ό λ α (ἡ)=ξύλινο τρίγωνο κρεμασμένο ἀπὸ τὰ ἐπάνω διπλάρια τοῦ ἀργαλειοῦ. Στὴν ὁριζόντια κάτω βάση του μέσα σὲ τετράγωνο πλαίσιο τοποθετεῖται τὸ ξυλόχτενο.

κ(ω)λόκουρο (το)=Μαλλὶ ποὺ κουρεύεται ἀρχὲς Μάρτη ἀπὸ τὴ κοιλιὰ καὶ τὰ πισινὰ (γλουτούς) τοῦ προβάτου.

λ ύ κ ο ς (ὁ)=ξύλινο εἴδισμα πλατειᾶς γωνίας ποὺ εἰσερχόμενο σὲ ὀπὴ τοῦ μπροσθινοῦ ἀντιοῦ στερεώνει τοῦτο καὶ δὲν ἀφίνει νὰ ξετυλιχθεῖ τὸ ὑφασμένο βηλάρι.

Λ ω ν ά ρ ι (τὸ) = βελονωτὸ ἐργαλεῖο στὸ ὁποῖο τὸ πρόβειο μαλλὶ ἀραιομαλακώνεται. Παράγεται ἀπὸ τὸ ἁλώνι, ἁλωνάρι, καὶ ὄχι λανάρι καὶ λανάρα.

μ α ν ι κ ο κ ά π ι (τὸ) μανίκι τῆς κάπας

μ α ν τ ά ν ι (τὸ)=νεροκινούμενος ξύλινος μάγγανος γιὰ τὰ βηλάρια.

μ α σ ο ύ ρ ι (τὸ)= τὸ βαροειδῆ κουβαράκι τοῦ ὑφαδιοῦ.

μ ο υ τ ά φ ι (τὸ)=τράγειο στρῶμα χωρὶς νὰ νεροτρουβιστεῖ.

μ υ τ ά ρ ι α(τὰ)=δίχτυα στὰ ὁποῖα περνᾶ τὸ στημόνι καὶ στραυρώνεται. Κάνει στόμι. Εἶναι δυὸ εἰδῶν: καλτσερήσια καὶ διμυτήσια, ἁπλὰ γιὰ ἕνα στόμα καὶ διπλὰ γιὰ δυό. Κρέμονται μὲ σχοινιὰ ἀπό τὸν ἀργαλεῖο.

ν ε ρ ο τ ρ ο υ β ι ὰ (ἡ)=γούρνα δερόμενη ἀπὸ καταρράχτη νεροῦ γιὰ τὰ βηλάρια

ντροῦγκο (τὸ)=ὀμπλὸ γνέμα χρησιμοποιούμενο γιὰ ὑφάδι.

ξ α θ έ ρ ι (τὸ)= τὸ μακρὶ μαλλί, ὁ αἰθέρας ποὺ ξεχωρίζεται στὰ λωνάρια.

ξυλόχτενο (τὸ) = χτένι μέσα στὴν κρεμαχιόλα μὲ τὸ ὁποῖο χτυποῦν κάθε σαϊτιὰ ὑφαδιοῦ καὶ κρουσταίνει.

ποδαρικιὲς (οἱ) = ξυλοσάνιδα δεμένα ἀπὸ τὰ μυτάρια, στὰ ὁποῖα χτυποῦν ἀλλαχτὰ τὰ ποδάρια τῆς ὑφάντρας καὶ κάνει στόμα τὸ βηλάρι.

ποκάρι (τὸ) = τὸ μαλλιὰ ἑνοῦ προβάτου στρουμπιασμένο.

προσκέφαλο (τὸ) = ἀκουμπιστήρι τοῦ κεφαλιοῦ.

πρώϊμο (τὸ)=τὸ μαλλὶ ποὺ κουρεύεται τὸ Μάη ἀπὸ τὰ πρόβατα.

ρίξιμο στὸν ἀργαλειὸ (τὸ)='Η τοποθέτηση τοῦ βηλαριοῦ στὸν ἀργαλειὸ καὶ τὸ πέρασμά του στὰ μυτάρια.

ροδάνι (τὸ)=ξύλινο μηχάνημα χειροκίνητο μὲ τὸ ὁποῖο κλώθουν τὸ ὑφάδι. φράση «πηγαίνει τὸ στόμα τσῆ βασίλως ροδάνι».

ρόκα (ἡ) = ἡ ρόκα μὲ τὴν ὁποία γνέθουν.

ροπόκι (τὸ)=(ἀρνοπόκι) = ποκάρι ἀρνιοῦ. Μὲ ροπόκι γίνονται οἱ βελέντζες

ρούντο (τὸ) (ροῦντο) = μαλακὸ κατσαρὸ πρώϊμο μαλλί, κατάλληλο γιὰ βελέντζες.

σαΐνικο (τὸ)=πρώϊμο ἄσπρο μαλλὶ ποῦ περιέχει καὶ κάπου τρίχες μαῦρες

σάϊσμα (τὸ)=κουβέρτα ἀπὸ τράγειο μαλλί.

σαΐτα (ἡ) = βαρκόσχημο πραμματάκι ξύλινο στὸ ὁποῖο τοποθετεῖται τὸ μασούρι, γιὰ τὴν ὕφανση.

σακκούλι (τὸ)=σάκκα, τουρβάς.

σαμαροσκούτι (τὸ) = ἀραιοὑφασμένο βηλάρι. Μ' αὐτὸ γίνονται οἱ τσαντίλες καὶ ντύνονται τὰ σαμάρια.

σάντενο (τὸ) (σάδενο)= λάσιο μαλλί, κοντομάλλι.

σκουτὶ (τὸ)=ὕφασμα, ἔνδυμα.

σταματήρα (ἡ)=ὁ λύκος ποὺ κρατεῖ τ' αὐτὶ καὶ δὲν φέρει γύρα.

στημόνι (τὸ)=οἱ στήμονες τοῦ ὑφάσματος. Τό κάθε βηλάρι ἀποτελεῖται ἀπὸ στημόνι καὶ ὑφάδι.

σφοντύλι (τὸ)= ξύλινο βαρίδι τοποθετημένο στὸ ἄκρο τοῦ ἀδραχτιοῦ.

Τσέργα (ἡ) = Βελέντζα μὲ φλόκια ἄκοφτα.

Τουλούπα (ἡ) = κομμάτι ληναρισμένορ μαλλιοῦ ἴσια ἴσια νὰ τὸ χωράει ἡ ρόκα,

Τυλίχτρα (ἡ)=Δύο φουρκὲς μπηγμένες στὴ γῆ, στίς ὁποῖες ἀκουμπάει ἀνύφαντο τὸ βηλαρι καὶ ξετυλίγεται ἀπὸ τυχὸν τυλιξιές.

ὑφάδι (τὸ= τὸ γνέμμα ποὺ διασταυρούμενο μὲ τό στημόνι σχηματίζουν τὸ ὕφασμα.

φλόκος (ὁ)=θήσανος, φούντα.

φλοκωτὴ (ἡ)=ἡ χασιά, ἡ σιάρκα.

φοῦρλο (τὸ) = τὸ πολὺ κλωσμένο γνέμμα ποὺ χρησιμοποιέται γιὰ στημόνι. 'Η λέξη παράγεται ἀπὸ τὸ φούρ ποὺ κάνει τὸ ἀδράχτι ὅταν φέρει γύρα.

χασιὰ (ἡ)=μάλλινη βελέντζα (τσέργα) μὲ κομμένες τὶς φοῦντες ὅπως στὸν τάπητα.

## ΟΙ 12 ΜΗΝΕΣ

Γενν(ά)ρ'ς, Φλεβάρ'ς, Μάρτ'ς, 'Απρίλ'ς Μάης, Θερτής, 'Αλωνάρ'ς, Αὔγουστος, Τρυ(γ)τής, 'Αη · Δημήτρ'ς ἢ Γέβρ'ς, Νέβρ'ς κι' 'Αντριάς.

## ΤΙ ΛΕΓΕΤΑΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

### Γενάρη

Πρώτη Γεναριοῦ, καρδιὰ τοῦ χειμωνιοῦ.

Γενν(ά)ρη μήνα κλάδευε καὶ γιὰ φεγγάρι μὴ ρωτᾶς.

'Ο Γενν(ά)ρης χιόνιζε καὶ ὁ Αὔγουστος χαιρόνταν

('Οσο περισσότερο χιόνι πέσει τόσο ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ θὰ εἶναι καλλίτερη ἀπὸ τὸ ἄζωτο τοῦ χιονιοῦ).

Μωρὴ πουτάνα μυγδαλιά, τὶ βιάστηκες ν' ἀνθήσης
(λένε γιὰ τὴ μυγδαλιὰ ποὺ στολίζεται ἀπὸ τὸ Γενν(ά)ρη, προτύτερα ἀπ' ὅλα τὰ δένδρα).

### Φλεβάρη

Στὶς δεκοχτὼ τοῦ φλεβαριοῦ
στὴν ἀνήλια τὴ μεριὰ
κὰν, ὁ κόσυβας φωλιά.
'Ο Φλεβάρης εἶχε 30 μέρες ἀλλὰ μιὰ τοῦ ἔδωκε τοῦ Μάρτη (δὲς Μάρτη)

### Μάρτη

Μάρτη μου πέντε δείλινε καὶ πάλι πεινασμένε.

(ἐπειδὴ τὸ Μάρτη ἡμέρα μεγαλώνει τρῶς πέντε φορὲς καὶ πάλι πεινασμένος εἶσαι)

Μάρτης γδάρτης παλουκοκάφτης καὶ κατουροδάβλης.

Μπρίτς Μάρτη μου τ' ἀβγᾶζ' ἐγὼ τ' ἀρνοκάτσικά μου.

('Ενῶ ὁ Μάρτης βρίσκονταν στὶς τελευταῖες μέρες ἡ γριὰ βγῆκε στὸ προσήλιο καὶ τὸν κορόϊδεψε «πρίτς Μάρτη μου». 'Ο Μάρτης θύμωσε, κι' ἐπειδὴ δὲν τὸν ἔφταναν οἱ δικὲς του μέρες πῆρε μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ Φλεβάρη κι' ἄρχισε τὶς βροχὲς καὶ τὰ χαλάζια πόκαμε τὴ γριὰ κι' ἔκαψε τὰ παλούκια τῆς φράχτης καὶ νὰ κατουροδαυλίσει).

### 'Απρίλη

'Ο 'Απρίλης ἔχει τὶς δροσιὲς καὶ ὁ Μάης τὰ λουλούδια.

### Μάη

'Ο Μάης ἔχει τ' ὄνομα κι' ὁ 'Απρίλης τὰ λουλούδια μὴν μᾶς τὸ μάη γι' ἄλογα, τὴν πασχαλιὰ γιὰ νύφη.

### 'Αλωνάρη

"Αφησ' τὸ δρεπάνι σπεῖρε τὸ ρεπάνι.

### Αὔγουστο

Τ'ς ἅη—Σωτήρας τὸ σταφύλι καὶ τῆς Παναγιᾶς τὸ σῦκο. (τὸ σταφύλι κλίνει τὴν ἐμφάνιση ἀπὸ τὶς 6 Αὐγούστου καὶ τὸ σῦκο ἀπὸ τὶς 15).

(Συνεχίζεται)



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΙΜΩΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ Ἐπιθεωρητοῦ Νομαρχιῶν

# ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Εἰς ὅλας τὰς δημοκρατικὰς χώρας ἔχει πλέον ὡριμάσει ἡ πεποίθησις, ὅτι διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ταχεῖα καὶ ὁλοκληρωτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, εἴτε ὁλοκλήρου τῆς χώρας εἴτε ὡρισμένης περιοχῆς, εὑρισκομένης εἰς καθυστερημένον στάδιον ἀναπτύξεως, εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἔκτασιν καὶ μὲ τὸν ἐντονώτερον δυνατὸν ρυθμὸν ἡ ἐνεργὸς συνεργασία καὶ συμμετοχὴ τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς ἐφαρμογῆς του. Ἐὰν δὲν καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἐντόνου ἐνδιαφέροντος, τοῦ πνεύματος πρωτοβουλίας καὶ δράσεως καὶ τῆς ἐνεργοῦ συνεργασίας τοῦ Λαοῦ, ἐὰν δὲν ἐπιτευχθῇ ἡ κινητοποίησις τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ, οἱαδήποτε Κυβερνητικὴ προσπάθει ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας, ὁσονδήποτε ἔντονος καὶ δημιουργική, εἶναι καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν.

Ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτό, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν «Κοινοτικὴ Ἀνάπτυξις» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει παρὰ μία μεθοδικὴ προσπάθεια ποὺ ἀποβλέπει εἰς τὴν κινητοποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος, τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου, καὶ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐνεργοῦ συνεργασίας του πρὸς ἐφαρμογὴν προγραμμάτων ἀναπτύξεως, εἴτε τοπικῶν κοινοτικῶν, φορεῖς τῶν ὁποίων εἶναι κυρίως οἱ Ὀργανισμοὶ Αὐτοδιοικήσεως, εἴτε εὐρυτέρων κρατικῶν προγραμμάτων, καλυπτόντων ὁλόκληρον τὴν χώραν ἢ ὡρισμένην περιοχὴν αὐτῆς.

Διὰ τοῦτο πιστεύω, ὅτι ἡ ἐξαίρετος δραστηριότης ποὺ ἀνέπτυξεν ἀπὸ διετίας περίπου ἡ καθ' ὑψηλὴν ἔμπευσιν τῆς Α. Μ τοῦ Βασιλέως συσταθεῖσα Ἐπιτροπὴ Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος, διὰ τὴν καλλιέργε αν καὶ τὴν διάδοσιν εἰς τὸν εὐρύτερον δυνατὸν κύκλον τοπικῶν ἡγετῶν καὶ κρατικῶν λειτουργῶν τῆς ἰδέας καὶ τῶν μεθόδων τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως, ἐκδηλοῦται ὅλως ἐπικαίρως εἰς μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι κατ' ἐξοχὴν χρήσιμος καὶ ἀναγκαία, εἰς τὴν παροῦσαν περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἔχει ἀποδοθῇ εἰς προσπάθειαν ἀναπτύξεως τῆς Οἰκονομίας τῆς χώρας καὶ ἀνυψώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Τὸ ἔτος 1960 ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν ἐντατικὴν προσπάθειαν οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως τῆς χώρας.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν μακροχρόνιον σχέδιον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τὸ Πενταετὲς Πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον συνετάγη μετὰ ἐκτεταμένην διερεύνησιν καὶ βαθεῖαν μελέτην ὅλων τῶν στοιχείων καὶ δυνατοτήτων τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας.

Μὲ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ δημιουργεῖται ἡ ἑδραία βάσις διὰ τὴν ἄσκησιν μιᾶς προγραμματισμένης πολιτικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μακροχρονίου προοπτικῆς,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

διὰ τὴν πραγματοποίησιν δηλαδὴ μιᾶς εὐρείας ἐκτάσεως συστηματικῆς προσπαθείας ἀναπτύξεως τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας βάσει ὁλοκληρωμένου οἰκονομικοῦ σχεδίου μὲ συγκεκριμένας ἐπιδιώξεις, καλύπτοντος ὅλους τοὺς παραγωγικοὺς τομεῖς, καὶ διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς χώρας διανοίγονται τόσον εὐρεῖαι προοπτικαὶ καὶ δυνατότητες ἐπιταχύνσεως τοῦ ρυθμοῦ οἰκονομικῆς προόδου καὶ ἀνυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὸ γενικὸν πρόγραμμα ὡλοκληρώθη ἤδη ἡ σύνταξις καὶ τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ περιφερειακοῦ σχεδίου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἠπείρου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὸ τελικὸν στάδιον τῆς ἐγκρίσεώς του ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Πραγματοποιεῖται οὕτω ἡ ἀναγκαία προϋπόθεσις διὰ τὴν συστηματοποίησιν, τὴν ἐπέκτασιν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν μὲ ταχύτερον ρυθμὸν προώθησιν τῆς Ἠπειρωτικῆς οἰκονομίας.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσω, ὅτι τὸ 1957, κατόπιν προτάσεως τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν Ὀργανισμὸν Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας, ἀπεφασίσθη ἡ ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ μὲ τὴν τεχνικὴν βοήθειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ὀργανισμοῦ Παραγωγικότητος ἀνάληψις δράσεως ἐν Ἠπείρῳ ἐν τῷ πλαισίῳ ἑνὸς εἰδικοῦ Σχεδίου τοῦ Ὀργανισμοῦ τούτου ἀναφερομένου εἰς τὰς οἰκονομικῶς καθυστερημένας περιοχὰς τῶν χωρῶν—μελῶν τοῦ Ο.Ε.Ο.Σ., ἰδία τῶν χωρῶν τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου.

Ἡ δρᾶσις αὕτη ἐξεδηλώθη πρὸς δύο κατευθύσεις. Ἐπελέγη ὡς πειραματικὴ ζώνη μία χερσοχή, καταλαμβάνουσα τὸ 1/3 περίπου τῆς ἐκτάσεως τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων, ἡ Ζώνη Κονίτσης—Ζαγορίου—Παρακαλάμου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐφηρμόσθησαν ἔκτοτε εἰδικὰ ἐτήσια προγράμματα, ἀποβλέποντα κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν ἀπόκτησιν ὀργανωτικῆς καὶ τεχνικῆς πείρας. Παραλλήλως ἐγένετο βαθεῖα διερεύνησις τῆς Ἠπειρωτικῆς οἰκονομίας, βάσει τῆς ὁποίας συνετάγη τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως τῆς Ἠπείρου.

Εἰς τὴν διερεύνησιν ταύτην σοβαρῶς συνέβαλαν διάφοροι ἐπὶ μέρους μελέται καὶ ἐκθέσεις διακεκριμένων Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐμπειρογνωμόνων, ἐπισκεφθέντων τὴν Ἤπειρον. Ἡ τελικὴ πάντως διατύπωσις τοῦ κειμένου τοῦ Προγράμματος εἶναι ἔργον τῆς Ὑπηρεσίας Προγραμματισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ.

Θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς ἐκθέσω εἰς πολὺ γενικὰς γραμμὰς τὰ πραγματοποιούμενα βασικὰ μεγάλα ἔργα καὶ τὰς κυριωτέρας ἐπιδιώξεις τοῦ Προγράμματος Ἠπείρου διὰ νὰ ἐπισημάνω ἐν συνεχείᾳ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μελέτης μου ὑπεγράμμισα, τὸ γεγονὸς δηλαδή, ὅτι ἡ συνεργασία τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελεῖ ἀποφασιστικῆς σημασίας παράγοντα διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐφαρμογήν του.

Ἐλπίζω, ἄλλωστε, ὅτι ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Προγράμματος παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Συντονισμοῦ, πραγματοποιοῦσα παλαιοτέραν σκέψιν της, θὰ ὀργανώσῃ ἐνταῦθα εἰδικὴν εὐρεῖαν συγκέντρωσιν ἐκπροσώπων τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων καὶ τῶν κυρίων Δημάρχων καὶ Κοινοταρχῶν τῆς Ἠπείρου, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ γίνῃ ἐκτεταμένη ἀνάλυσις ὅλων τῶν κεφαλαίων τοῦ Προγράμματος ὑπὸ περισσοτέρων ὁμιλητῶν καὶ φυσικὰ εὐρεῖα ἐπ' αὐτοῦ συζήτησις.

Τὸ Πρόγραμμα Ἠπείρου, ὅπως κάθε περιφερειακὸν σχέδιον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν τὸ μέσον πραγματοποιήσεως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἠπείρου τοῦ γενικοῦ οἰκονομικοῦ σχεδίου τῆς χώρας, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἐντεταγμένον εἰς τὰ πλαίσια τῶν γενικῶν σκοπῶν καὶ ἐπιδιώξεων τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος.

Ἡ διάρθρωσις τοῦ περιεχομένου του εἶναι ἡ ἑξῆς:

Εἰς ἕνα εἰσαγωγικὸν κεφάλαιον ἐκθέτει πρῶτον τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἠπειρωτικῆς οἰκονομίας καὶ δίδει μίαν εἰκόνα τῆς ὑφισταμένης σήμερον κα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τασιάσεως. Διαπιστώνει βασικῶς, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἠπείρου συνεπείᾳ κυρίως τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν, τῆς ὀρεινῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς στενότητος βασικῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως τῆς ἀπαραιτήτου οἰκονομικῆς ὑποδομῆς, κυρίως ἐπαρκοῦς δικτύου συγκοινωνιῶν καὶ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, παρουσιάζει μεγάλην καθυστέρησιν ἐν σχέσει πρὸς τὰς λοιπὰς περιοχὰς τῆς χώρας. Ἡ μεγάλη στενότης τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸν πληθυσμὸν καὶ ἡ ἐντελῶς ὑποτυπώδης βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τῆς περιοχῆς εἶναι αἱ βασικαὶ αἰτίαι τοῦ ὑψηλοῦ ποσοστοῦ ὑποαπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ἐντόνου δημογραφικῆς πιέσεως ἐπὶ τοῦ ὀρεινοῦ χώρου. Πάντα ταῦτα ἐκφράζονται εἰς τὸ λίαν χαμηλὸν μέσον κατὰ τὴν κεφαλὴν εἰσόδημα, καὶ εἰς τὸ ἔντονον μεταναστευτικὸν ρεῦμα τοῦ ἀγροτικοῦ δυναμικοῦ πρὸς ἄλλας περιοχὰς τῆς χώρας ἢ πρὸς τὸ ἐξωτερικόν.

Ἐν συνεχείᾳ τὸ Πρόγραμμα εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος διαγράφει τάς γενικὰς κατευθύνσεις καὶ προοπτικὰς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως διά τὴν δεκαετίαν 1960—1969, εἰς δὲ τό δεύτερον μέρος προσδιορίζει καὶ ἀναλύει τὸ πρόγραμμα ἐπενδύσεων, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, διὰ τὴν πενταετίαν 1960—1964 καὶ τὰ μέτρα οἰκονομικῆς πολιτικῆς, νὰ ὁποῖα θεωρεῖ ἀναγκαῖα. Ἡ ἀνάλυσις γίνεται εἰς πλείονα ἐπὶ μέρους κεφάλαια κατά τομεῖς δραστηριότητος.

Τὸ πρόγραμμα ἀποδίδει πρωταρχικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἑνὸς ὑψηλοῦ ρυθμοῦ οἰκονομικῆς προόδου, τὴν ταχεῖαν αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τὴν ἄνοδον ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν σειρᾶς βασικῶν μεγάλων ἔργων οἰκονομικῆς ὑποδομῆς, ἤτοι συγκοινωνιακῶν, ἐνεργειακῶν καὶ ἐγγειοβελτιωτικῶν, τὰ ὁποῖα καὶ προγραμματίζει διὰ τὴν περίοδον 1960—64. Θεωρεῖ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τούτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπαριθμήσω εὐθὺς ἀμέσως, ὡς βασικὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς προσπαθείας ἀναπτύξεως τῆς Ἠπειρωτικῆς οἰκονομίας εἰς τοὺς βασικοὺς παραγωγικοὺς τομεῖς τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ τουρισμοῦ.

Τὰ προγραμματιζόμενα ἔργα διά τὴν πενταετίαν 1960—64 εἶναι τὰ ἑξῆς:

***Συγκοινωνιακὰ ἔργα.*** Τοιαῦτα εἶναι τά ἔργα ὁδοποιΐας, τὰ ἔργα λιμένων καὶ ἀεροδρομίων καὶ τὰ τηλεπικοινωνιακά.

Εἰς τὸν τομέα τῆς ὁδοποιΐας προγραμματίζονται ἔργα ἐπισκευῆς, βελτιώσεως καὶ ἀνακατασκευῆς ἐπὶ μήκους 311 χμ. τοῦ δικτύου τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν συνολικῆς δαπάνης διὰ τὰ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἠπείρου τμήματα 553 ἑκ. δραχμῶν.

Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα περιλαμβάνονται πέραν τῶν προβλεπομένων καὶ εἰς τὸ Πενταετὲς Πρόγραμμα δύο ἐθνικῶν ὁδῶν Ἡγουμενέτσης—Ἰωαννίνων—Μετσόβου—Τρικάλων—Λαρίσης καὶ Ἰωαννίνων—Ἄρτης—Ἀγρινίου, ποὺ ἀποτελοῦν τὰς βασικὰς ἀρτηρίας συνδέσεως τῆς Ἠπείρου μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Νοτίου Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων σημειωτέον ἡ συνολικὴ δαπάνη ἀνέρχεται εἰς 890 ἑκ. δραχμάς, πέραν αὐτῶν τῶν ὁδῶν περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἐθνικαὶ ὁδοὶ Κόνιτσα—Ἐπταχώριον—Νεάπολις, βασικῆς σημασίας διὰ τὴν σύνδεσιν τῆς Ἠπείρου μὲ τὴν Μακεδονίαν, Ἄρτα—Πρέβεζα, Σαγιάδα—Μενίνα—Παραμυθιὰ—Πρέβεζα καὶ Καλπάκι—Χάνι Δελβινάκι—Ἀλβανικὰ σύνορα.

Πλὴν αὐτῶν περιλαμβάνονται ἐπίσης εἰς τὸ Πρόγραμμα καὶ ἔργα βελτιώσεως καὶ διανοίξεως ἐπὶ μήκους 400 χλ. εἰς δέκα βασικὰς ἐπαρχιακὰς ὁδοὺς τῆς Ἠπείρου, συνολικῆς δαπάνης 197 ἑκ. δραχμῶν. Ἐπὶ πλέον προβλέπεται ἡ κατασκευὴ 16 χλμ. εἰδικῶν τουριστικῶν ὁδῶν εἰς τὰς περιοχὰς Βίκου—Μονοδενδρίου καὶ Νικοπόλεως Πρεβέζης συνολικῆς δαπάνης 11 ἑκ. δραχμῶν.

Εἰς τὰ προγραμματιζόμενα ἔργα λιμένων περιλαμβάνονται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκβαθύνσεις καὶ λιμενικαὶ κατασκευαὶ ὡς καὶ συμπληρώσεις τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν λιμένων Πρεβέζης καὶ Ἡγουμενίτσης συνολικῆς δαπάνης

10 ἑκ. δραχμῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἔργα βελτιώσεως τῶν λιμένων Πάργας, Σκάλας Σαγιάδος καὶ Σαλαώρας δαπάνης 5 ἑκ. δραχμῶν. Εἰς τοὺς λιμένας Πρεβέζης καὶ Ἡγουμενίτσης θὰ κατασκευασθοῦν ἀποθῆκαι διὰ τὰ ἐξαγώγιμα προϊόντα καὶ διάφοροι ἄλλαι ἐγκαταστάσεις διὰ τὴν σύνδεσιν μετὰ τῆς ψυκτικῆς ἁλύσσου τῆς χώρας διὰ τὰ φροῦτα, τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ προϊόντα ἁλιείας.

Διὰ τὸν ἀερολιμένα Ἰωαννίνων τὸ Πρόγραμμα προβλέπει ἐπενδύσεις 2 ἑκ. δραχμῶν δι' ὡρισμένας κτιριακὰς ἐγκαταστάσεις καὶ συμπλήρωσιν τοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τοῦ διαδρόμου προσγειώσεως.

Εἰς τὸν τομέα τῶν τηλεπικοινωνιῶν ἔχει προγραμματισθῆ ἡ ἐκτέλεσις κατὰ τὴν πενταετίαν 1960—64 σειρᾶς ἔργων πρὸς συμπλήρωσιν, βελτίωσιν καὶ ἐπέκτασιν τοῦ ὑπεραστικοῦ, τοῦ ἀστικοῦ καὶ τοῦ κοινοτικοῦ τηλεπικοινωνιακοῦ δικτύου συνολικῆς δαπάνης 33 ἑκ. δραχμῶν. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ θὰ γίνῃ ἐμπλουτισμὸς τῆς ὑπεραστικῆς τηλεπικοινωνίας, θὰ ἐνισχυθῇ τὸ ἀστικὸν δίκτυον εἰς μὲν τὰ Ἰωάννινα διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ αὐτομάτου τηλεφωνικοῦ Κέντρου κατὰ 400 νέας συνδέσεις, εἰς δὲ τὴν Πρέβεζαν καὶ τὴν Ἡγουμενίτσαν διὰ τῆς κατασκευῆς δύο νέων αὐτομάτων τηλεφωνικῶν Κέντρων συνδέσεων τῆς Πρεβέζης καὶ 200 τῆς Ἡγουμενίτσης, περιλαμβανομένης καὶ τῆς ἀνεγέρσεως κτιρίων διὰ τὰ Κέντρα τῶν τριῶν πόλεων καὶ θὰ ὁλοκληρωθῇ τὸ κοινοτικὸν τηλεφωνικὸν δίκτυον μὲ τὴν σύνδεσιν τῶν ὑπολειπομένων 329 Κοινοτήτων καὶ συνοικισμῶν τῆς Ἠπείρου καὶ μὲ τὸν ἐμπλουτισμὸν τοῦ ἐν λειτουργίᾳ δικτύου.

***Ἐνεργειακὰ ἔργα.*** Σήμερον ἠλεκτροδοροτοῦνται 60 συνολικῶς πόλεις καὶ χωρία τῆς Ἠπείρου, ἐξ ὧν τὰ 50 ἠλεκτροδοτήθησαν διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τῆς Δ.Ε.Η., ἡ δραστηριότης τῆς ὁποίας ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ἀρδευτικῶν δικτύων, ὅπως εἶναι τὰ ἀντλιοστάσια Ἀδρομίστας καὶ Καστρίτσης Ἰωαννίνων, ἄνω τῶν 300 φρεάτων εἰς τὴν περιοχὴν Πρεβέζης καὶ τὰ ἀντλιοστάσια Γραμενίτσης, Πέτα καὶ Βίγλας εἰς τὴν πεδιάδα Ἄρτης, ἐξ ὧν τὸ τῆς Βίγλας ἐξυπηρετεῖ ἔκτασιν 50.000 στρ. περίπου, ἀξιοποιηθεῖσαν μὲ τὰ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐκτελεσθέντα ἔργα ἐγγείων βελτιώσεων.

Τὸ πρόγραμμα τῆς Δ.Ε.Η. διὰ τὴν διετίαν 1960—64 περιλαβάνει τὰ ἑξῆς ἐνεργειακὰ ἔργα, συνολικῆς δαπάνης 75 ἑκατ. δραχμῶν.

1. Ἐπαύξησις τοῦ Ὑδροηλεκτρικοῦ Σταθμοῦ Λούρου, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶναι γνωστόν, ἔχει σήμερον ἰσχὺν 5.000 Kw, μὲ ἐγκατάστασιν νέας μονάδος παραγωγῆς ἰσχύος 4.000 Kw. Τὸ ἔργον θὰ πραγματοποιηθῇ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1961.

2. Σύνδεσις τοῦ Σταθμοῦ Λούρου μὲ τὸ ἐθνικὸν δίκτυον μεταφορᾶς, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ ἐντὸς τοῦ 1ου ἐξαμήνου τοῦ 1961.

3. Κατασκευὴ γραμμῶν μεταφορᾶς ὑψηλῆς τάσεως ἀπὸ Σταθμοῦ Λούρου μέχρι Ἰωαννίνων καὶ ἀπὸ Σταθμοῦ Λούρου μέχρι Ἡγουμενίτσης καὶ ἐγκατάστασις ὑποσταθμῶν ὑποβιβασμοῦ τάσεως εἰς τὰς δύο αὐτὰς πόλεις. Τὰ ἔργα αὐτὰ θὰ ἐκτελεσθοῦν τὸ μὲν πρῶτον τὸ 1962, τὸ δὲ δεύτερον τὸ 1963.

4. Σταδιακὴ ἐπέκτασις τοῦ δικτύου διανομῆς καθ' ὅλην τὴν Ἤπειρον. Ἐντὸς τοῦ 1960 προβλέπεται ἡ ἐπέκτασις τοῦ δικτύου εἰς ὀκτὼ χωρία τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων. Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ τρέχοντος ἔτους ἡ ΔΕΗ θὰ προβῇ εἰς ἐπεκτάσεις τῶν δικτύων ἢ ἐγκατάστασιν τοπικῶν σταθμῶν παραγωγῆς διὰ τὴν ἠλεκτροδότησιν παραμεθορίων χωρίων. Εἰς τὸ πρῶτον στάδιον περιλαμβάνονται 7 χωρία τοῦ Νομοῦ Θεσπρωτίας καὶ 24 τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων.

***Ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα.*** Τὸ πρόγραμμα διὰ τὴν πλήρη ἀξιοποίησιν τῶν φυσικῶν γεωργικῶν πόρων τῆς Ἠπείρου προγραμματίζει διὰ τὴν πενταετίαν 1960—64 τὴν συνέχισιν καὶ ἀποπεράτωσιν ἢ ἐξ ὑπαρχῆς κατασκευὴν σειρᾶς μεγάλων βασικῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων συνολικῆς δαπάνης 535 ἑκ. δραχμῶν, διὰ τῶν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ὁποίων θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἄρδευσις 374.000 στρ., ἡ ἀποστράγγισις 375.000 στρ., ἡ ἀποξήρανσις 92.500 στρ. καὶ ἡ ἀντιπλημμυρικὴ προστασία 140.800 στρ.

Πρόκειται περὶ τῶν ἑξῆς ἐννέα (9) μεγάλων ἔργων.

1.—Ἔργα πεδιάδος Ἄρτης
2.— » πεδιάδων Λάμαρη καὶ Μπόϊδα Μαυρῆ
3.— » πεδιάδος Ἀχέροντος
4.— » » Κάτω ροῦ τοῦ Καλαμᾶ
5.— » » Μαργαριτίου
6.— » λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων
7.— » πεδινῶν περιοχῶν πειραματικῆς ζώνης δηλαδὴ τῶν πεδιάδων Ἄνω ροῦ Καλαμᾶ καὶ Κονίτσης
8.— » ὀρεινῶν περιοχῶν τῆς πειραματικῆς ζώνης
9.— » περιοχῆς Πωγωνίου.

Μὲ αὐτὰ καλύπτεται τὸ σύνολον τῶν ἔργων τῆς κατηγορίας τῶν μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἤπειρον.

Ἀλλὰ πέραν αὐτῶν θὰ ἐκτελεσθοῦν ἀπὸ τὰς Κοινότητας καὶ πλῆθος μικρῶν καὶ μεσαίων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, ἰδίᾳ ἀρδευτικῶν, μὲ πιστώσεις τῶν προγραμμάτων Μικρῶν καὶ Μεσαίων Κοινωφελῶν Ἔργων, ὡς μέχρι τοῦδε. Προβλέπεται ἡ διάθεσις ἐντὸς τῆς 5ετίας εἰς τὰ Νομαρχ. Ταμεῖα τῶν 4 Νομῶν τῆς Ἠπείρου ποσοῦ 250 ἑκ. δραχμῶν διά τὴν ἐκτέλεσιν τοιούτων ἔργων.

Οὐσιῶδες μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου θὰ διατεθῇ εἰς τὸν ὀρεινὸν χῶρον διὰ τὴν ἐντατικὴν ἀξιοποίησιν τῶν φυσικῶν του πόρων καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν τῶν ὀρεινῶν πληθυσμῶν.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν θὰ συνεχισθῇ μὲ ἐντατικώτερον ρυθμὸν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ εἰδικοῦ προγράμματος ἀναπτύξεως τῆς ὀρεινῆς οἰκονομίας, τὸ ὁποῖον ἐτέθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς ἐφαρμογὴν πρὸ ὀλίγων μηνῶν. Τὸ πρόγραμμα αὐτό, ὡς εἶναι γνωστόν, προβλέπει τὴν διάθεσιν μέσῳ τῆς ΑΤΕ πιστώσεων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὡρισμένων ἀτομικῶν ἔργων ἐγγείων βελτιώσεων καὶ καλλιεργητικῶν ἐργασιῶν ὡς καὶ προμήθειαν διαφόρων γεωργικῶν ἐφοδίων μὲ ἐπιδότησιν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ Δημοσίων Ἐπενδύσεων σοβαροῦ ποσοστοῦ τῆς δαπάνης τῶν ἔργων, ἐργασιῶν καὶ προμηθειῶν τούτων μέχρι καὶ πέραν τοῦ 50ο/ο.

Τὸ Πρόγραμμα Ἠπείρου προγραμματίζει ἐπίσης τὴν ἐκτέλεσιν κατὰ τὴν 5ετίαν εἰς τὰς ὀρεινὰς περιοχὰς καὶ σειρᾶς δασικῶν ἔργων φυτοκομικῶν καὶ τεχνικῶν, ἔργων βελτιώσεως ὀρεινῶν ρευμάτων καὶ ταξινομήσεως γαιῶν συνολικῆς δάπάνης 94 ἑκ. δραχμῶν, τὰ ὁποῖα θὰ συμβάλουν οὐσιωδῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὀρεινῆς οἰκονομίας.

Ἡ ἐκτέλεσις τῶν μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων καὶ τῶν ἄλλων βασικῶν ἔργων οἰκονομικῆς ὑποδομῆς, πού ἀπηρίθμησα, θὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν ἀναδιάρθρωσιν τῶν καλλιεργειῶν μὲ τὴν ὁποίαν καὶ μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ οὐσιώδης αὔξησις τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως καὶ ἀνυψώσεως τοῦ ἐπιπέδου παραγωγικότητος τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας τῆς Ἠπείρου.

Τὸ πρόγραμμα, ἀποδίδον πρωταρχικὴν σημασίαν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς ἀναδιαρθρώσεως τῶν καλλιεργειῶν, ὑποδεικνύει τὰς ἑξῆς διαρθρωτικὰς μεταβολάς: Τὸν περιορισμὸν τῆς καλλιεργείας σιτηρῶν. Τὴν ἐπέκτασιν εἰς τὰς ἀρδευομένας ἐκτάσεις τῆς καλλιεργείας τῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν, τῶν ὀπωρολαχανικῶν καὶ ἐσπεριδοειδῶν, τοῦ βάμβακος, τοῦ ἀραβοσίτου. Τὴν εἰσαγωγὴν δύο νέων καλλιεργειῶν, τῶν ζαχαρατεύτλων καὶ τῶν καπνῶν τύπου βιρτζίνια. Καὶ ἐπίσης τὴν ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργείας ἐλαιοδένδρων ὡρισμένων νωπῶν καὶ ξηρῶν καρπῶν εἰς τὰς ὀρεινὰς περιοχάς.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἡ ἐπέκτασις τῆς καλλιεργείας κτηνοτροφικῶν φυτῶν καθὼς καὶ τῶν τεύτλων θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας ἐν Ἠπείρῳ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ βασικὴν ἐπιδίωξιν τοῦ Προγράμματος. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν θὰ ἀπαιτηθῇ ριζικὴ ἀλλαγὴ της σημερινῆς μορφῆς τῆς κτηνοτροφικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ἡ κτηνοτροφικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἠπείρου θὰ στηριχθῇ εἰς τὴν ἐκτροφὴν ἀγελάδων βελτιωμένων φυλῶν ὑψηλῆς ἀποδόσεως καὶ τὴν χοιροτροφίαν, μὲ παράλληλον βαθμιαίαν μείωσιν τῶν αἰγοπροβάτων.

Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν βασικῶν αὐτῶν διαρθρωτικῶν μεταβολῶν εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν τῆς Ἠπείρου, θὰ γίνῃ βάσει τοῦ Προγράμματος εὐρεῖα πιστοδότησις μέσῳ τῆς ΑΤΕ πρὸς τοὺς ἀγρότας εἴτε διὰ χαμηλοτόκων καὶ μακροπροθέσμων δανείων, εἴτε καὶ δι' ἐπιδοτήσεων ἀκόμη εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις. Ἡ πιστοδότησις αὐτὴ θὰ γίνεται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀτομικῶν ἔργων ἐγγείων βελτιώσεων, ἰδίᾳ ἀρδεύσεως δι' ἀντλήσεως, φυτείας, ἐγκαταστάσεις σταυλισμοῦ ζώων, προμήθειαν βελτιωμένων ἀγελάδων κλπ.

Τὸ συνολικὸν ὕψος τῆς χρηματοδοτήσεως αὐτῆς προβλέπεται, ὅτι θὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν ποσὸν τῶν 590 ἑκ. δραχμῶν ἐντὸς τῆς 5ετίας.

Αἱ μεταβολαὶ εἰς τὴν σημερινὴν διάρθωσιν τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας τῆς Ἠπείρου, ποὺ ἀνέφερα πρὸ ὀλίγου καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν βασικῶν μεγάλων ἔργων τοῦ Προγράμματος θὰ καταστήσουν ἐπίσης δυνατὴν τὴν ἵδρυσιν πολλῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων κυρίως θὰ στηριχθῇ εἰς πρῶτον στάδιον ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἠπείρου. Τοιαῦται οἰκονομικῶς βιώσιμοι βιομηχανίαι, τῶν ὁποίων προγραμματίζεται ἡ ἵδρυσις κατὰ τὴν 5ετίαν 1960—64 εἶναι ἡ βιομηχανικαὶ μονάδες ἐπεξεργασίας ἀγελαδινοῦ γάλακτος, ἐτησίας δυναμικότητος 42.000 τόννων γάλακτος, ἐκκοκιστήριον βάμβακος, ἐργοστάσιον κονσερβοποιήσεως λαχανικῶν, 2 βιομηχανικαὶ μονάδες παραγωγῆς χυμῶν ἑσπεριδοειδῶν δυναμικότητος 12.000 τόννων ἑκάστη, ἴσης δηλαδὴ πρὸς τὸ ἐργοστάσιον Φίξ, 4 ἀποθηκευτικοὶ χῶροι συντηρήσεως ὀπωρολαχανικῶν, ἐφοδιασμένοι μὲ ψυτικοὺς θαλάμους καὶ ἐγκαταστάσεις καταψύξεως, διάφορα ἐλαιουργεῖα καὶ σπορελαιουργεῖον, 3 οἰνοποιεῖα καὶ ὡρισμέναι ἄλλαι βιομηχανίαι, τὰς ὁποίας ἀπαριθμεῖ τὸ Πρόγραμμα. Τὸ σύνολον τῶν προβλεπομένων ἐπενδύσεων εἰς τὴν βιομηχανίαν κατὰ τὴν 5ετίαν 1960—64 ἀνέρχεται εἰς 600 ἑκατ. δραχμῶν.

Ἐντὸς σῆς διετίας αὐτῆς θὰ πραγματοποιηθῇ ταυτοχρόνως ἐντατικὴ διερεύνησις τοῦ ὑπεδάφους τῆς Ἠπείρου προκειμένου νὰ προσδιορισθῇ ἀσφαλῶς ἡ σύνθεσις τοῦ ὑπογείου πλούτου καὶ ἡ δυνατότης βιομηχανικῆς του ἀξιοποιήσεως.

Ἐπίσης θὰ καταβληθῇ ἐντατικὴ προσπάθεια εἰς τὸν τομέα τῆς χειροτεχνίας, ὡρισμένοι κλάδοι τῆς ὁποίας παρουσιάζουν εἰς τὴν Ἤπειρον ἐξαιρετικὰ εὐνοϊκὰς προϋποθέσεις ἀναπτύξεως.

Κατὰ τὴν πενταετίαν 1960—64 θὰ ἐφαρμοσθῇ, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Ἐθνικὸν Ὀργανισμὸν Ἑλληνικῆς Χειροτεχνίας, εἰδικὸν πρόγραμμα ἀναπτύξεως τοῦ σημαντικοῦ τούτου παραγωγικοῦ τομέως, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται ὅλως ἰδιαιτέρα βαρύτης.

Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ λιμένος Ἠγουμενίτσης ὡς νέας εἰσόδου τῆς ξένης τουριστικῆς κινήσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα προβλέπεται, ὅτι θὰ ἐπηρεάσῃ ἀποφασιστικῶς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Τουρισμοῦ ἐν Ἠπείρῳ, τοῦ ὁποίου ἡ συμβολὴ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς Ἠπειρωτικῆς οἰκονομίας θὰ εἶναι σημαντική.

Βασικαὶ ἐπιδιώξεις τοῦ Προγράμματος κατὰ τὴν πενταετίαν εἶναι πρῶτον ἡ πλήρης ὀργάνωσις τῆς περιοχῆς Ἠγουμενίτσης ὡς κέντρου εἰσόδου καὶ ὑποδοχῆς ξένων τουριστῶν, δεύτερον ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀπαραιτήτου τουριστικῆς ὑποδομῆς εἰς τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν Ζαγορίου (Βίκος Πάπιγγον) καὶ τρίτον ἡ διαμόρφωσις

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τῆς παραθαλασσίας ζώνης Ἡγουμενίτσης—Μούρτου—Πάργας—Ἀρχαίας Νικοπόλεως εἰς ἀξιόλογον τόπον παραθερισμοῦ.

Διὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν τῶν σκοπῶν προγραμματίζεται ἡ ἐκτέλεσις ἐντὸς τῆς δετίας πλείστων τουριστικῶν ἔργων συνολικῆς δαπάνης 136 ἑκατ. δραχμῶν. Προβλέπονται ξενοδοχεῖα, μοτέλ, περίπτερα, περίπτερα—ἑστιατόρια, ὁδικοὶ σταθμοί, ἀποβάθραι, ἐγκαταστάσεις κατασκηνώσεως καὶ λουτρῶν, ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ καὶ ἄλλα.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Προγράμματος Ἠπείρου θὰ ἐπιφέρῃ σημαντικὴν αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ συνεπῶς οὐσιώδη βελτίωσιν τῆς σημερινῆς βιωτικῆς του στάθμης καὶ θὰ θέσῃ σταθερὰς βάσεις διὰ μίαν μελλοντικὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τῆς Ἠπειρωτικῆς οἰκονομίας.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως τὸ Πρόγραμμα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ του καὶ διὰ νὰ ὁλοκληρωθοῦν μὲ ταχὺν ρυθμὸν οἱ σκοποὶ καὶ αἱ ἐπιδιώξεις του εἶναι ἀνάγκη, ὅπως ἐτόνισα καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μελέτης μου νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἔκτασιν ἐκ μέρους τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Λαοῦ ἡ πρωτοβουλία. ἡ ἐνεργὸς δρᾶσις καὶ τὸ πνεῦμα συνεργασίας, εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ὁποίου ἀποβλέπει ἡ ἰδεολογία τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως, ποῦ ἔδωσεν ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Βασιλικοῦ Ἱδρύματος.

«Κάθε δρᾶσις, ἐπιδιώκουσα τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν εἰς περιοχὰς ἢ χώρας ἀνεπαρκῶς ἀνεπτυγμένας, ἔχει ἀνάγκην, πρὸ παντὸς ἄλλου, τῆς ἐνεργοῦ καὶ διαρκοῦς συνεργασίας τοῦ πληθυσμοῦ» γράφει εἰς μίαν μελέτην του ὁ ὑψηλῆς στάθμης ἐμπειρογνώμων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ὀργανισμοῦ Παραγωγικότητος καὶ ἔνθερμος θιασώτης τοῦ Προγράμματος Ἠπείρου κ. *PH. LAMOUR.*

Ὑφίσταται εὐρύτατον στάδιον ἀναλήψεως πρωτοβουλιῶν καὶ δράσεως διὰ τὴν πραγματοποίησιν εἰς ὅλας τὰ Κοινότητας καὶ τοὺς Δήμους τῆς Ἠπείρου πάσης φύσεως ἔργων παραγωγικῶν καὶ κοινωφελῶν ἐν γένει ἢ ἄλλης φύσεως δραστηριοτήτων πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ των ἐπιπέδου. Ὅλα τὰ ἔργα ποὺ ἐμπίπτουν εἰς τὰς κατηγορίας τῶν Μικρῶν καὶ Μεσαίων ἔργων, ὅλα τὰ ἔργα ποὺ προβλέπει τὸ εἰδικὸν πρόγραμμα ἀναπτύξεως τῆς ὀρεινῆς οἰκονομίας, τὰ πάσης φύσεως ἐξωραϊστικὰ ἔργα, ποὺ εἶναι τόσον ἀναγκαῖα διὰ τὴν τουριστικὴν ἀνάπτυξιν τῆς περιοχῆς, ἡ κοινοτικὴ ὁδοποιΐα, καὶ ἄλλα ἀκόμη ποὺ δὲν ἔχω πρόχειρα νὰ ἀπαριθμήσω, ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα, ποὺ περιλαμβάνονται εἰς τὰ πλαίσια τῶν σκοπῶν καὶ ἐπιδιώξεων τοῦ Προγράμματος Ἠπείρου, διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς ἔντονον βαθμὸν καὶ ἀπὸ τοὺς αἱρετοὺς ἄρχοντας καὶ ἀπὸ τοὺς δημότας των τὸ πνεῦμα τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως, τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας, τῆς δράσεως καὶ τῆς συνεργασίας.

Ἀλλὰ πέραν αὐτῶν τῶν περιπτώσεων δράσεως ἐντὸς ταῦ κοινοτικοῦ χώρου πρὸς ἐπίτευξιν σκοπῶν τοπικοῦ—κοινοτικοῦ χαρακτῆρος, διὰ τὴν πραγματοποίησιν καὶ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν καὶ ἐπιδιώξεων τοῦ Προγράμματος Ἠπείρου εἶναι ἐπίσης ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθῇ τὸ πνεῦμα πρωτοβουλίας τῆς δράσεως καὶ τῆς συνεργασίας ἐκ μέρους τοῦ πληθυσμοῦ.

Θὰ ἀναφέρω ἕνα μόνον παράδειγμα κεφαλαιώδους σημασίας, ποὺ καλύπτει εἰς ὅλην του τὴν ἔκτασιν τὸν βασικὸν τομέα τοῦ Προγράμματος, τὸν γεωργικὸν τομέα.

Μὲ μόνην τὴν κατασκευὴν τῶν μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων τῶν πεδιάδων τῆς Ἠπείρου ποὺ ἀπηρίθμησα προηγουμένως, ἔργων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναμένεται ἡ ἀναμόρφωσις τῆς γεωργικῆς της οἰκονομίας, δὲν λύεται τὸ πρόβλημα. Χρειάζεται ὀρθολογιστικὴ καὶ μεθοδικὴ ἀξιοποίησις των. Τὰ ἔργα μόνα των ἀποτελοῦν ἁπλῶς δυναμικότητας, ἀφετηρίας ἐκκινήσεως. Θὰ ἀποδώσουν εἰς ὅσην μεθοδικότητα κοτορθώσουν οἱ ἄνθρωποι νὰ τὰ ἀξιοποιήσουν.

Ἡ ἀναδιάρθρωσις τῶν καλλιεργειῶν καὶ τῆς κτηνοτροφίας, τὴν ὁποίαν καθιστοῦν δυνατὴν καὶ χάριν ὀκριβῶς τῆς ὁποίας γίνονται τὰ ἔργα, ἡ χρησιμοποίησις τῶν καταλλήλων τεχνικῶν μεθόδων καὶ μέσων ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἡ ἐκλογίκευσις τῶν ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων, ὅλα αὐτὰ ποὺ σημαίνουν ὀρθολογιστικὴ καὶ μεθοδικὴ ἀξιοποίησις τῶν ἔργων, ἔχουν ἀνάγκην, διὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν πλήρως, τοῦ πνεύματος τῆς πρωτοβουλίας, τῆς δράσεως καὶ τῆς συνεργασίας τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ ἰδέα τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως, τὸ πνεῦμα τῆς δράσεως διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς Κοινότητος, ἔχει βαθείας ρίζας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Παράδοσιν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἔχει σημειώσει σταθμοὺς ὑψηλῶν πραγματοποιήσεων καὶ παλαιότερα καὶ εἰς τὴν ἐποχήν μος, ποὺ εἶναι ζωντανοὶ εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἔθνους, ἰδίᾳ ἐδῶ εἰς αὐτὴν τὴν αἰχμηρὰν καὶ ὡραίαν Ἠπειρωτικὴν ἔπαλξιν.

Ἀλλὰ μὲ τὸν ὅρον «Κοινοτικὴ Ἀνάπτυξις» δὲν ἐννοοῦμεν μόνον αὐτὸ τοῦτο τὸ πνεῦμα, ἐννοοῦμεν καὶ τὴν μέθοδον, τὴν μεθοδικὴν προσπάθειαν καλλιεργείας τοῦ πνεύματος πρωτοβουλίας, δράσεως καὶ συνεργασίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Κοινότητος διὰ τὴν οἰκονομικήν, κοινωνικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν της ἀνάπτυξιν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μέθοδον τῆς βίας καὶ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ, ποὺ χρησιμοποιοῦν τὰ ὁλοκληρωτικὰ καθεστῶτα, εἶναι βαθύτατα δημοκρατικὴ καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον μόνον ἐπ' αὐτῆς δύναται νὰ στηριχθῇ τὸ πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μιᾶς ἐλευθέρας δημοκρατικῆς οἰκονομίας, ὅπως ἡ Ἑλληνική.

Ἡ μέθοδος αὐτὴ χρησιμοποιεῖ τρόπους κατ' ἐξοχὴν δημοκρατικούς, τὴν ἐλευθέραν συζήτησιν καὶ τὴν πειθώ, καὶ ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐθελουσίαν, τὴν εὐσυνείδητον συμμετοχὴν τοῦ Λαοῦ εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μὲ τὴν ἀφύπνισιν τῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς αὐτενεργείας του. Καὶ χρησιμοποιεῖ ὡς ὄργανα τοὺς τοπικοὺς ἡγέτας, καὶ αὐτοὶ εἶναι κυρίως οἱ αἱρετοὶ Ἄρχοντες τῆς Αὐτοδιοικήσεως, καὶ τοὺς κρατικοὺς λειτουργοὺς ὅλης τῆς κλίμακος τῆς ἱεραρχίας. Ἰδανικόν της εἶναι ἡ εὐημερία τοῦ Λαοῦ, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ μόνιμον, τὸ διαρκὲς καὶ τὸ ὑψηλότερον ἰδανικὸν τῆς Δημοκρατίας.

Εἰς τὴν Κοινότητα, ἀνήκει ἡ ἀποστολὴ τῆς καλλιεργείας αὐτοῦ τοῦ πνεύματος πρωτοβουλίας καὶ δράσεως, εἰς τὸν Ἠπειρωτικὸν λαόν, τῆς κινητοποιήσεως δηλαδὴ τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ πρὸς ἐνεργὸν συμμετοχήν του εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἠπείρου.

Καὶ πρέπει νὰ συνειδητοποιηθῇ ἡ ἀνάγκη, ὅτι ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ ἡ ἐνεργὸς συνεργασία τοῦ Λοοῦ εἶναι περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν ἀναγκαία σήμερον, ποὺ ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ ὁλοκληρώσῃ εἰς σύντομον χρόνον καὶ συνεπῶς μὲ ἐντατικώτερον ρυθμὸν τὴν οἰκονομικὴν της ἀνάπτυξιν, διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐνταχθῇ ὡς ἐνεργὸν μέλος εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κοινότητα, εἰς τὴν Κοινὴν Ἀγοράν, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ οὕτω τὴν ἐπιβίωσίν της.

Ἡ προσπάθεια ποὺ θὰ ἀπαιτηθῇ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο θὰ εἶναι τεραστία καὶ μόνον μὲ τὴν πλήρη καὶ ἐνεργὸν συνεργασίαν τοῦ Λαοῦ, μὲ τὴν κινητοποίησιν ὅλων τῶν ζωτικῶν δυνάμεων τοῦ Ἔθνους, θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ εὐοδωθῇ.

Ἡ ζωτικότης καὶ ἡ βαθεῖα νοημοσύνη τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Λαοῦ, τὰ σημαντικὰ βήματα προόδου ποὺ ἐσημείωσεν ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκονομία γενικώτερα, ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκονομία τῆς Ἠπείρου κατὰ τὰ τευταῖα ἔτη, χάρις εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰς τὴν πρόθυμον συμπαράστασιν καὶ συνεργασίαν τοῦ Λαοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ αἱ εὐρεῖαι προοπτικαὶ καὶ δυνατότητες ποὺ διανοίγονται ἤδη μὲ τὸ Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως δικαιολογοῦν κάθε αἰσιοδοξίαν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

# ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

## ΜΑΒΙΛΗΣ

*[Τώρα ἂς μᾶς ἐπιτραπῆ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπαρχιακὲς ἱερεμιάδες. Σὲ ἔντυπα, σὲ ραδιόφωνα, σὲ τοίχους, ἀκόμη καὶ σιὰ κουτιὰ ἀπὸ τὰ σπίρτα, εἴδαμε καὶ ἀκούσαμε τὴν γνωστὴ προτροπή: ἀγοράζετε προϊόντα τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας... Τὸ τόσο λογικὸ αὐτὸ αἴτημα δὲν θὰ μποροῦσε τάχα νὰ ξεχυθῆ, ξεπερνῶντας τὴν περιοχὴ τὴν οἰκονομική, ὅπου τὸ ἔχουν ἐντοπίσει, καὶ σιὸν τομέα τῶν πνευματικῶν μας πραγμάτων; Τὸ ἔτος 1960 ἀνακηρύχτηκε καὶ σὲ μᾶς ἔτος Σοπέν. Καὶ ὡς διὰ μαγείας ἀπὸ ὅλες τὶς γωνίες τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ποὺ διαθέτουν ἔστω καὶ ἕνα πιάνο, τὰ Ροντώ, οἱ Πολωνέζες, οἱ Φαντασίες, τὰ Πρελούντια, τὰ Βὰλς καὶ οἱ Μαζούρκες, καβάλα σιὰ αἰθέρια κύματα, μᾶς συντρόφευαν μέρα καὶ νύχτα. Δὲν ἔχουμε ἀσφαλῶς τίποτα ἐναντίον τοῦ Σοπέν, ποὺ σιάθηκε χωρὶς ἀμφιβολία ἕνας μεγάλος δεξιοτέχνης κι' ἕνας μεγάλος μουσικός. Πιστεύουμε ὅμως ὅτι ἦταν κάπως ὑπερβολικὸς ὁ ζῆλος μας νὰ τοῦ ἀφιερώσουμε ὁλόκληρο γιορτασιτικὸ ἔτος καὶ ὅτι ὁ ζῆλος μας αὐτὸς εἶναι φυτὸ ἐπείσακτο, ἐμπνευσμένη χειρονομία, ἐπικουρημένη ἀπὸ ἕναν ἀνήθικο πιθηκισμό. Μᾶς λένε ὅτι ὁ Σοπὲν εἶναι ὁ μουσικὸς τῆς Ἐλευθερίας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὕμνησε τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνες τῶν Πολωνῶν ἐναντίον τοῦ ρωσικοῦ ζυγοῦ. Μά; ἔστω καὶ ἂν παραβλέξουμε τὸ γεγονὸς ὅτι σιὰ ὀκτὼ ἑκατομμύρια τῶν Ἑλλήνων, ἐλάχιστοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ μποροῦν νὰ ἀνασύρουν ἀπὸ τὸ μουσικὸ ἔργο τοῦ Σουπέν, ἄχραντο καὶ ἀμόλυντο, τὸ νόημα τῆς Ἐλευθερίας, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι τὸ βασικώτερο θέμα του ἦταν ὁ ἔρωτας, ποὺ σ' αὐτὸν μάλιστα ἔμπρακτα καὶ σπάταλα διακόνησε μέσα στὶς κρεββατοκάμαρες τῶν ὡραίων κυριῶν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ Μαρία Βοντζίνσκι καὶ τελειώνοντας στὴ Γεωργία Σάνδη, καὶ ποὺ σ' αὐτὸν ἐθυσίασε καὶ τὴ ζωή του. Ἐνῶ, τὸ μοτίβο τῆς Ἐλευθερίας, ποὺ τραβοῦσε ἀσφαλῶς γύρω τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τοῦ κόσμου τῶν σαλονιῶν, θὰ μποροῦσε νὰ χαρακτηρισθῆ σὰν δόλωμα ἢ ἁπλῶς σὰν πόζα. Ὁ Σοπὲν γιὰ τὴν Ἐλευθερία πολέμησε ἐπ' εὐκαιρίαις, μὲ ὅπλο τὰ πλῆκτρα τοῦ κλειδοκυμβάλου. Τὰ ἀληθινὰ πεδία τῆς μάχης δὲν τὸν εἶδαν. Φαίνεται λοιπὸν παράξενο τὸ ὅτι δὲν προσέξαμε ἀρκετὰ αὐτὸ τὸ γεγονός, ἐνῶ μὲ μεγεθυντικοὺς φακοὺς τὸ ἀναλύσαμε καὶ τὸ τονίσαμε στὴν περίπτωση Σολωμοῦ. Ὁ Σολωμὸς ὅμως εἶναι δικός μας καὶ ἔτσι τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται. Ἐὰν ὅμως ἦταν ἀνάγκη νὰ ἐξάρουμε τοὺς ἡρωϊκοὺς γιὰ τὴν Ἐλευθερία ἀγῶνες, γιατὶ νὰ προκρίσουμε τὸν Πολωνὸ ἥρωα τῶν ἀριστοκρατικῶν σαλονιῶν καὶ νὰ ἀγνοήσουμε σχεδὸν τελείως τὸν Λορέντζο Μαβίλη; Ἡ σοφὴ παραίνεση: Προτιμᾶτε τὰ προϊόντα τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ συμπληρωθῆ μὲ τὸ: Προτιμᾶτε καὶ τὶς μεγάλες ψυχὲς τοῦ τόπου σας, ὅταν μποροῦν νὰ Σᾶς διδάξουν τὴν ἀρετὴ καλύτερα ἀπὸ τοὺς ξένους;].*

Συμπληρώθηκε ἐφέτος ἕνας αἰῶνας ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ γεννήθηκε ὁ Λορέντζος Μαβίλης, καὶ ἡ μέρα αὐτὴ δὲν γιορτάστηκε μὲ τὴν ἔμφαση ποὺ θἄπρεπε. Ἀκόμη καὶ ἡ πόλη αὐτή, ποὺ τόσο λαμπρὰ ξέρει νὰ εὐγνωμονῆ καὶ ποὺ τόσο τίμησε τὸν Μαβίλη, στάθηκε ἐφέτος λίγο φειδωλὴ σὲ γιορταστικὲς ἐκδηλώσει, ἂν καὶ πάντα μὲ συγκίνηση τὸν θυμᾶται. Μιὰ καὶ στὴν ὑπόλοιπη χώρα, μὲ μοναχή, ἴσως, ἐξαίρεση

μιὰ ὡραία πρωτοβουλία τῆς «Νέας Ἑστίας», ὁ κόσμος τῶν γραμμιάτων δὲν ἔκρινε σκόπιμο νὰ θυμηθῆ, ὅσο ἡ τιμὴ τὸ ἐπιβάλλει, τὸν ὑπέροχον ἄντρα. Φαίνεται πὼς ἡ μνήμη του εἶναι πολὺ βαρειὰ γιὰ τὴν ἐποχή μας. Τώρα ποὺ οἱ ποιητικοὶ θυρεοὶ δὲν στολίζονται πιὰ μὲ ἡρωϊκὰ ἐμβλήματα καὶ οἱ γενναῖες καρδιὲς παραχώρησαν τὴ θέση τους στὶς γενναῖες γλῶσσες, τὼρα ποὺ, γιὰ πολὺν κόσμο, ἔγιναν ἀρετὲς ὁ ναρκισσισμός, ἡ αὐτάρκεια καὶ ἡ κολακεία, καὶ κανόνας ζωῆς ἡ λιποταξία καὶ ἡ ἰδιοτέλεια, φαίνεται πὼς σὲ πολλὰ στήθη, ἀθέλητα ἴσως, αὐτὸς ὁ ἀθῶος ἀπαγγέλεται μονόλογος: «Καλὸς ὁ Μαβίλης· μὰ γιατὶ ταράζει τὰ θολὰ νερά; γιατὶ φαρμακώνει τὴν μακαριότητα τῶν φτασμένων; γιατὶ δὲν παίρνει τὸ χρῶμα τῆς τροφῆς ποὺ τὸν τρέφει; γιατὶ μὲ τὸ ἦθος του μᾶς θυμίζει πάντα τὴ γύμνια μας; γιατὶ λάμπει, ὅπως ὁ ἱππότης Μπαγιάρ, μὲ πανοπλία τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας, τὴν βαθειὰ μόρφωση, τὴν ἀριστοκρατικὴ διακριτικότητα, τὴν σεμνότητα, τὴν ἀπέχθεια γιὰ τὴν αὐτοπροβολή, τὸ λαμπρὸ ποιητικὸ δῶρο καὶ τὴν ἠθικὴ ἀκαμψία; Γιατὶ νᾶναι, μέσα στὴν πεζή μας ἐποχή, χωρὶς φόβο καὶ χωρὶς κηλίδα; Τί χρειάζεται πλάϊ μας τὸ ὀδυνηρὸ αὐτὸ μέτρο; Στὸ κάτω τῆς γραφῆς ἦταν ἕνας ἀσυγχώρητα λιγογράφος, *Polta Minor*».

Αὐτὸς ὁ μονόλογος δὲν θυμίζει βέβαια Σαίξπηρ, θυμίζει ὅμως εὐτυχισμένες κοιλιές. Ὁ Μαβίλης δὲν εἶχε ἀσφαλῶς τοὺς μεγαλόστομους ἡρωϊσμοὺς τῆς πέννας. Δὲν ἐφώναζε εἰς τὴν διαπασῶν τὰ τρομερὰ βιώματα τοῦ γραφείου του. Δὲν ἐσέρβιρε τὶς ποιητικὲς συλλογές, ὅπως ἡ ἀλαντοποιητικὴ μηχανὴ τὰ λουκάνικα. Ἔγραφε λίγα, γιατὶ ἤθελε νύξεις σοβαρὲς γιὰ νὰ γράφη. Καὶ μπῆκε στὸ ποιητικὸ λειτούργημα ὄχι μόλις διδάχτηκε τὰ πρῶτα γράμματα, μά, μὲ εὐσυνειδησία γνήσιου φιλολόγου, ἀφοῦ πρῶτα ἐπλούτισε τὴν διανοητική του οὐσία καὶ τὸν ψυχικό του κόσμο μὲ μιὰ μόρφωση σπάνια γιὰ τὴν ἐποχή του, καί, μὲ εὐσυνειδησία γνήσιου ἀγωνιστῆ τῆς δημοτικῆς, ἀφοῦ κατάκτησε τὸ ἐκφραστικό του μέσο. Καὶ ὅταν ἔγραψε, ὕστερα ἀπὸ πολλὲς προσπάθειες νικήθηκαν οἱ ἐνδοιασμοὶ τῆς μετριοφροσύνης του, καὶ δέχτηκε νὰ δημοσιεύση ἐπώνυμα τὰ λίγα, μιὰ λαμπρὰ ποιήματά του. Γιατὶ εἶχε σεμνότητα ἀρχαίου ἐφήβου αὐτὸς ὁ ρωμαλέος ἄντρας μὲ τὴν ὀλύμπια μορφὴ καὶ τὸ ὁμηρικὸ γέλοιο, ποὺ δυψοῦσε γιὰ δράση, ποὺ μονομαχοῦσε μέχρι θανάτου γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ τόπου του, ποὺ ταπείνωνε, πιστὸς στὸ ἠθικό χρέος, τὸν Μοιρολόϊ, ποὺ μὲ τὴν ψυχική του ἀνάταση εἶχε τὴν δύναμη νὰ ὁδηγήση, ὡς ἱεροσφάγιο, τὸν νεαρὸ Χάρρις στὸν βωμὸ τῆς ἐλευθερίας, ποὺ πληγώνονταν στὴν Κρήτη καὶ πέθαινε στὸν Δρῖσκο.

Καὶ ὅμως, λίγα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατό του, οἱ φακοὶ τῆς κριτικῆς, γερὰ ἁρματωμένοι μὲ τὶς νέες ψυχολογικὲς καὶ κοινωνιολογικὲς θεωρίες, προσπάθησαν νὰ μειώσουν καὶ τὸ ἔργο καὶ τὴ ζωή του. Τὸ ἔργο τάχα εἶχε μονάχα τεχνικὴ ἀρτιότητα, ἤτανε ὅμως γραμμένο εἰς τόνον ἐλάσσονα, δὲν εἶχε ὁρμή, δὲν εἶχε ἀνάταση. Ἡ ζωή του, δὲν γνώρισε πλατύτερους ὁρίζοντες, γιατὶ κλεισμένη στὴν ἀστική της αὐτάρκεια, δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἰδῆ τὸν ἄνθρωπο, σὰν μέλος τῆς πανανθρώπινης κοινότητας, ὅπως τὸν εἶδε, ἐπὶ παραδείγματι ὁ Κ. Θεοτόκης. Ἡ δίψα του γιὰ ἐθνικὴ δράση ἦταν μονάχα γέννημα τῆς κατηγορηματικῆς προσταγῆς τοῦ Κάντ. Ἡ περιφρόνηση τοῦ θανάτου, ἀπόρροια τῆς ἀπαισιόδοξης φιλοσοφίας τοῦ Σοπενχάουερ. Δὲν περιορίστηκε ὅμως ἡ κριτικὴ στὸ φιλοσοφικὸ αὐτὸ πατρονάρισμα τοῦ Μαβίλη. Γιὰ ἄλλους, ἡ ματοβαμένη ἠπειρωτικὴ πλαγιά, ὅπου ἐδώρισε τὴν ζωή του στὸ ἑλληνικὸ ἔθνος, στάθηκε ἕνας ἁπλὸς κάλαθος τῶν ἀχρήστων, ὅπου βρῆκε ἐπὶ τέλους, ὕστερα ἀπὸ πολλὲς παρόμοιες προσπάθειες, τὴν εὐκαιρία νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ μιὰ ζωὴ πληγωμένη ἀπὸ ἕνα ἄτυχο ἔρωτα. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι κάποιος μόνον τέτοιος ἔρωτας ἔλειψε ἀπὸ τοὺς κριτικούς του, γιὰ νὰ ἀναζητήσουν ἕνα παρόμοιο τέλος. Εἶναι ὅμως φανερὸ ὅτι, ὅπως ὁ ἔμπορος τοῦ Ὁρατίου, ὑμνοῦν τὴν τρικυμία, μόνον ὅταν βρίσκονται στὴ στεριά. Καὶ στὴν ἡρωϊκὴ πράξη, ποὺ τὴν ἐξαίρουν, ὅταν βέβαια δὲν παρουσιάζη κινδύνους γι' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, βρίσκουν πάντα ὡς ὑπέδαφος εἴτε ἔρωτες, εἴτε φυσικὰ συμπλέγ-

ματα, εἴτε φιλοσοφικὲς ἐπιδράσεις, ποὺ τὴν ἐξηγοῦν καὶ συγχρόνως, ἀθέλητα ἀσφαλῶς τὴν μειώνουν.

Πάνου ὅμως ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν πενιχρὴ καὶ ἀναιμικὴ βοή, ὀρθώνεται τὸ τιτάνειο ἀνάστημα τοῦ ἥρωα, μὲ ἀκαπάλιντη πανοπλία τὸ ἀνώτερο ἦθος, τό, μὴ πρὸς κακοφανισμὸν κανενός, τόσο σπάνιο αὐτὸ ἐμπόρευμα. Ὁ Μαβίλης πεθαίνοπας ἄφισε πίσω του γιὰ τοὺς μεταγενεστέρους μιὰ βαρειὰ κληρονομιά: σὰν καλλιτέχνης ἕνα ποιητικὸ ἔργο μικρό, μιὰ πλούσια σὲ στοχαστικὴ ἔγκυψη καὶ ἀγνὴ λυρικότητα καὶ ἄρτιο σὲ καλλιτεχνικὴ δομή, καθὼς καὶ ἕνα λαμπρὸ μεταφραστικὸ ἔργο· σὰν ἀγωνιστὴς τῆς λαϊκῆς προκοπῆς, τὸν λόγο του στὴ Βουλὴ γι ἀτὸ γλωσσικὸ ζήτημα, μὲ τὶς γνωστὲς περίφημες ἀποστροφές· σὰν ἐθνικὸς μαχητής, τὴν πολεμική του δράση, τὸν ἡρωϊκὸ θάνατο καὶ τὰ τελευταῖα του λόγια.

Ἡ ἔλλειψη κάθε συμβιβασμοῦ μὲ τὴν συνείδηση στάθηκε γι' αὐτὸν σταθερὴ στάση ζωῆς. Γι' αὐτὸ ἡ μνήμη του πρέπει νὰ γίνῃ ἐγκόλπιο γιὰ τὴ νεολαία, ποὺ γι' αὐτὴν ὁ ὡραῖος, ὁ αἰώνιος αὐτὸς ἔφηβος μὲ τὸν ἄκρατο ἰδεαλισμὸ καὶ τὴν ἀλόγιστη τόλμη, ὁ ξένος ἀπὸ κάθε ἰδιοτέλεια, κάθε ἀναρρίχηση, κάθε ἀρριβισμό, αὐτὸς ποὺ ἔβλεπε τὴ ζωὴ σὰν ἱπποτικὴ κονίστρα, πρέπει νὰ μείνῃ πάντα ἕνα σεμνὸ ἴνδαλμα.

«Ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μέγισται τιμαὶ περιγίγνονται», λέει ὁ Θουκυδίδης. καὶ ὁ Μαβίλης, ἔχοντας συνειδητὰ σπαταλήσει σὲ κινδύνους τὴν ὡραία του ὕπαρξη, δέχεται τὶς μέγιστες τιμὲς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ μοῖρα. Δὲν ὠφελεῖ ἡ μικρολόγα ἀνάλυση τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του. Δὲν ὠφελεῖ ἡ ἀνίχνευση γενεσιουργῶν αἰτίων, ὅλη ἐκείνη ἡ ἰδιότυπη ψυχολογικὴ σκανδαλοθηρία, ποὺ ὁσμίζεται πάντα σκοτεινὰ παρασκήνια, συμπλέγματα, ξένες ἐπιδράσεις, ἔρωτες καὶ πιστόνια κάθε λογῆς ὡς ὑπόβαθρο τῆς ἠθικῆς συμπεριφορᾶς. Στὸν Μαβίλη ὁ λόγος καὶ ἡ πράξη, ἡ συναίσθηση τῆς καλλιτεχνικῆς εὐθύνης καὶ ἡ ἀρρενωπὴ ἀρετὴ εἶναι ἔτσι συνυφασμένα, ὥστε κανένα κριτικὸ νυστέρι δὲν μπορεῖ νὰ προσβάλῃ τὴν φωτεινή του προσωπικότητα. Πέρασε σὰν λαμπρὸ μετέωρο στὸν φτωχό μας κόσμο, λάμποντας πάντα καὶ σὰν καλλιτέχνης καὶ σὰν ἄνθρωπος ἀπὸ λαμπρὸ ἦθος καὶ πάντα πλούσιος σὲ στοχασμό, σὲ εὐγένεια καὶ σὲ συστολή. Ἐὰν θελήσουμε νὰ τὸν κοιτάξουμε ἔτσι, ἀσφαλῶς θὰ γίνουμε καλύτεροι.

# ΚΑΛΗ ΜΟΥ

*... ... ... ... ... ... ... ...*
*Καὶ τὸ φεγγάρι στῆς τριανταφυλλιᾶς τὰ φύλλα ἀκουμπισμένο*
*μᾶς ἔριχνε ἀναιμιένες σερπαντίνες.*
*Τ' ἀστέρια πάνω βάζαμε σειρὰ*
*καὶ φιάναμε σιμὰ—σιμὰ τὰ ὀνόματά μας.*
*Πέρα στὶς ἀσημογραμμὲς τῆς λίμνης*
*τὸ ποίημα γράφαμε τῆς ὄμορφης ἀλήθειας,*
*λυμένοι στὴν ἀπόσταση τ' ὀνείρου.*
*... ... ... ... ... ... ... ...*
*Τὰ χείλια βάρυναν ἀπ' τὶς καρδιές.*
*Καὶ κλείναμε τὰ μάτια τότε...*
*(Τ' ἄλλα δὲν ἔχω λόγια νὰ τὰ γράψω).*

*ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΤΣΟΥΚΗΣ*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

# Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΚΟΥΒΕΡΤΑΣ

Ἄσπρη, χνουδάτη καὶ μαλακή, θὰ εἶταν κάποτε τούτη ἡ κουβέρτα, μὲ κόκκινες ρίγες, πυκνὰ κρόσια κι' ἕνα γλυκύτατο ὄνειρο ὑφασμένο κι' αὐτὸ ἀνάμεσα στὸ λευκό της στημόνι.

Τώρα πῆρε τὴ μουντὴ καὶ κατσιασμένη ὄψη, ἐκείνη ποὺ παίρνουν ὅλα τὰ ταλαιπωρημένα ἀπὸ τὴ ζωὴ κι' ἀπὸ τὴ μοῖρα πράγματα. Οἱ κόκκινες ρίγες ξεθώριασαν, τὸ χρῶμα ἔγινε κιτρινωπό, τὰ κρόσια κόπηκαν καὶ τὸ ὄνειρο, δὲν ἄφησε κανένα σημάδι. —Ἄ! ἔχουν καὶ τὰ πράγματα τὴ μοῖρα τους, τὴν καλή, ἢ τὴν πικρὴ ἢ ἀκόμα καὶ τὴν ἀσήμαντη, τὴν ἀδιάφορη, ἐκείνη, ποὺ κανένας λόγος δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ποτὲ γ' αὐτά.

Εἶναι νὰ ποῦμε, ἁπλῶς τὰ χρειαζούμενα πράγματα, γιὰ τοῦτο καὶ γιὰ τἄλλο. Ἔτσι, νά, σὰν καὶ τέτοια ποὺ ἔγινε τώρα. Γιατὶ ἀπὸ προχτὲς ἄλλαξε τύχη, ἔγινε μόνον ἕνα χρειαζούμενο πρᾶγμα καὶ μπῆκε στοῦ Θεοῦ τὸ δρόμο, χωρὶς τίποτε τὸ ξεχωριστό.

Ἦρθε κι' αὐτὸ μόνο του καὶ μὲ τὸν καιρό του.

Μῆνες καὶ χρόνια, παραμερισμένη, καταχωνιασμένη κάτω στὸ ὑπόγειο, νὰ μὴ τὴ βλέπει κανεὶς νὰ μὴ τὴ θυμᾶται. Νὰ ξεχαστεῖ μαζὶ μὲ τὴν ἱστορία της.

Κι' ἦρθε ἡ μέρα ποὺ ἔγινε κι' αὐτό.

Ἔτσι εἶναι. Ἡ ζωὴ μέρα μὲ τὴ μέρα κι' ὥρα μὲ τὴν ὥρα, ἀλλάζει πρόσωπο, ἀλλάζει ὑπόσταση, κουβαλάει τὰ καινούργια, σβύνει τὰ παλιά, χτίζει, γκρεμίζει, κι' ὅλο φεύγει βιαστικὴ κι' ὅλο σέρνει μ' ἀδιαφορία ὅτι βρῇ μπροστά της.

Πῆρε μαζύ της καὶ τὴν ἱστορία τῆς κουβέρτας κι' ἔφυγε. Τὴν ξεμάκρυνε, τὴν ἀνακάτωσε, μὲ τὰ χρόνια, τὴν τύλιξε μὲ τὶς ὁμίχλες τῶν περασμένων τὴν ἔκανε παραμύθι.

Κι' ἔτσι σὰν παραμύθι, θὰ τὴ διηγηθοῦμε τώρα κι' ἐμεῖς ἐδῶ.

Τὴν κουβέρτα, λοιπὸν τούτη, κάποτε, τὴν ὕφαναν τὰ ρόδαλα χέρια τῆς Μαρίας, μιᾶς δεκαοχτάχρονης κοπέλλας, σ' ἕνα ὀρεινὸ χωριὸ τῆς Ἠπείρου. Τὸ χτένι χτυποῦσε ρυθμικὰ ἀντάμα μὲ τὸ σκοπὸ τοῦ Ἠπειρώτικου τραγουδιοῦ.

«Πέτα σαΐτα μου γοργά, χτύπα χρυσό μου (χτένι
γιατ' ὁ καλός μου βιάζεται κι' ἔρχεται νὰ (μὲ πάρει».

Κι' ἡ σαΐτα πετοῦσε σὰν φτερὸ κι' ἡ καρδιὰ χτυποῦσε ἀνυπόμονη ὅπως τὸ χτένι καὶ τ' ὄνειρο ψήλωνε καὶ τὸ ὑφάδι μεγάλωνε κι' οἱ στιγμὲς μάζευαν καὶ τύλιγαν τὸ νῆμα τῆς εὐτυχίας. Ὅλα βιάζονταν μαζὶ μὲ τὸν «καλό» της. Ὡς κι' ἡ εὐτυχία βιάζονταν κι' ἐκείνη ἀφάνσταπα, πρὶν νὰ τὴν κυνηγήσουν οἱ μπόρες κι' οἱ μαῦροι καιροί.

Εἰκοσάχρονο παλληκάρι ἦρθε ὁ Νικόλας καὶ τὴν πῆρε. Μιὰ Κυριακὴ φάνταξε κι' ἡ κουβέρτα πάνω σ' ἕνα κόκκινο ἄλογο περήφανο, στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, μὲ τὰ προικιὰ τῆς νύφης. Τὴ νύχτα, μόνη αὐτὴ ἀπ' ὅλα τἄλλα, ἡ πιὸ τυχερὴ γεύτηκε τὴν ἡδονὴ τῆς ἀγάπης, ἄκουσε λόγια τρυφερὰ κι' εἶδε τ' ἁγνὰ λουλούδια τῆς παρθενιᾶς.

Ὕπειτα στρώθηκε στὸ νυφικὸ κρεββάτι κάτασπρη, μὲ τὶς κόκκινες ρίγες, κάτω ἀπὸ τὰ στέφανα τοῦ γάμου καὶ τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγίας.

Μάνι, μάνι, ἔγιναν ὅλα, μάνι, μάνι, ἦρθε κι' ὁ πόλεμος κι' ἡ κατοχὴ κι' οἱ μέρες τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης.

Βιαστικοὶ ἦρθαν κι' οἱ κατακτητὲς μιὰ νύχτα, ὁπλισμένοι ἀγριάνθρωποι, βάρβαροι κι' ἅρπαξαν τὸ Νικόλα, ἀπὸ τὸ σπίτι του. Μόλις πρόφτασε ἡ Μαρία νὰ μαζέψῃ τὴν κουβέρτα καὶ νὰ τὴ ρίξει τρέμοντας μέσα στὸ καμπόνι.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τὴν ἔσφιξε πάνω του ὁ Νικόλας σὰν πλᾶσμα ζωντανὸ καὶ δὲν τὴν ἀποχωρίστηκε ποτέ του. Μόνη ἀπ' ὅλα τ' ἀγαπημένα του, τὸν ἀκολούθησε στὸ πικρὸ τοῦτο ταξίδι.

Σύρθηκε κι' αὐτὴ μαζί του σ' ἀνήλιαγες φυλακὲς καὶ σὲ μουχλιασμένα μπουντρούμια. Γεύτηκε κι' αὐτὴ τὰ βασανιστήρια κι' εἶδε τοὺς ἐξευτελισμούς. Πιστὴ καὶ στοργική, τοῦ σκέπαζε τὸ δαρμένο κορμὶ καὶ τοῦ ξέσταινε τὴν πληγωμένη ψυχή.

Μ' αὐτὴ τὴν κουβέρτα τυλιγμένον κι' ἄρρωστον τὸν γνώρισα ἀπὸ στρατόπεδο τοῦ Παύλου Μελᾶ τῆς Θεσσαλονίκης. Σ' ἐμένα εἶχε πέσει ὁ κλῆρος νὰ τὸν φροντίζω καὶ νὰ τοῦ πηγαίνω τὰ γράμματα τῆς Μαρίας.

Πήγαινα κι' ἐρχόμουνα μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά. Παραφύλαγα ὧρες μέσα, στὸν ἄνεμο καὶ στὴ βροχή, ὡς ποὺ νὰ σιμώσει ἕνας φύλακας, «ὁ δικός μας» ὅπως τὸν λέγαμε ἐμεῖς οἱ ἀπ' ἔξω, γιὰ νὰ τοῦ δώσω κρυφὰ κι' ἀπόκρυφα τὸ γράμμα καὶ νὰ μοῦ φέρει πάλι, ἔπειτα ἀπὸ ἄλλη τόση ὥρα τὴν ἀπάντηση.

Μιὰ φορά, μέρα Κυριακή, βρῆκε μιὰ εὐκαιρία, μὲ πέρασε μέσα καὶ μ' ὁδήγησε στὸ κελλί του.

Δὲν τὤξερα τὸ παλληκαράκι, ἦταν ἀγέννητο, ὅταν ξενητεύτηκα.

Τὸν βρῆκα ἄρρωστον, τυλιγμένον ὡς τὸ κεφάλι μὲ τὴν κουβέρτα κατάχαμα πάνω στὸ τσιμέντο.

Ξεπλέτσασε τὸ πρόσωπο καὶ μὲ κίνταξε. Ἔπειτα πῆρε τὸ γραμματάκι τῆς Μαρίας κι ξαναζωντάνεψε. Ἄκουγα τοὺς λιγμούς του καὶ τὰ φιλιὰ ποὺ ἄφηνε πάνω στὸ χαρτί, πρὶν ἀκόμα τὸ διαβάσει.

Χάιδεψα τὰ μαλλιά του καὶ προσπάθησα νὰ τὸν παρηγορήσω, νὰ τοῦ δώσω θάρρος. Ἴσκιψα καὶ τοῦ ψιθύρισα μὲ πίστη, μὲ θέρμη, δίνοντας ἔτσι θάρρος καὶ στὴ δική μου ψυχή.

—«Κουράγιο· ὅπου νάναι τελειώνει ὁ πόλεμος. Δὲν θὰ κρατήσουν ἄλλο. Οἱ Ἄγγλοι τοὺς τσάκισαν, τόσα πλοῖα βύθισαν, τόσους στόχους βομβάρδισαν. Οἱ Ρῶσσοι νικοῦν, τοὺς πισωγύρισαν, τόσους σκότωσαν. Ἴσχω κρυμμένο ράδιο καὶ τὰ μαθαίνω. Οἱ δικοί μας ἀντάρτες, Νικόλα, στήνουν ἐνέδρες, σκοτώνουν, ἀνατινάζουν, γκρεμίζουν γέφυρες...».

Θεέ μου, πῶς μποροῦμε κι' ἀραδιάζουμε τόσους σκοτωμοὺς μὲ χαρούμενη ἔξαρση; Ὑπάρχει μεγαλύτερη κατάρα Θεέ μου, ἀπὸ τὸν πόλεμο; Οἱ ἄνθρωποι ἔχασαν τὴν ἀνθρωπιά τους, ἀπογιμνώθηκαν, ἔγιναν βράχοι καὶ κρατοῦν, ἔγιναν ἀφρισμένα πέλαγα καὶ καταποντίζουν

Ὁ φυλακισμένος, ἀπὸ ὅσα τ' ἀράδιασα, στάθηκε μόνο στὰ τελευταῖα λόγια μου καὶ τὰ ἐπανέλαβε μὲ περηφάνεια.

—«Οἱ δικοί μας ἀντάρτες, ἀναπνάζουν, γκρεμίζουν... γειά σας λεβέντες!», εἶπε κι' ἄστραψαν τὰ μάτια του. Ἔπειτα διάβασε τὸ γράμμα, καὶ χάραξε λίγες γραμμές, πὼς εἶναι καλά, πὼς ὅλα θὰ τελειώσουν καλά, πὼς ὅλα πᾶνε καλά... καὶ μοῦ τὤδωσε νὰ τὸ στείλω στὴ Μαρία. Αὐτὴ ἦταν ἡ μοναδική μας συνάντηση.

Τὶς ἄλλες φορὲς ξεροστάλιαζα ἀπ' ἔξω καὶ κοίλοῦσα τὸ πρόσωπο στὰ σιδερένια κάγκελα, ὡς ποὺ νὰ μὲ πλησιάσει ὁ γνωστὸς φύλακας.

—Τί γίνεται; Πῶς πάει ὁ δικός μου; Τί σοῦ εἶπε;

—Σ... σ.. σ.. ἔβαζε τὸ δάχτυλο στὸ στόμα κι' ἀπομακρύνονταν, γιὰ νὰ μὴ δώσῃ ὑποψίες. Ποιὰ τοῦ γύρευα. Πάλι καλὰ καὶ τόσο.

Πᾶνε κι' ἔλα μὲ τὰ πόδια στοῦ Παύλου Μελᾶ, βγῆκε ὁ χειμώνας...

—Στοῦ Παύλου Μελᾶ!... Ὦ ἡρωϊκό, δοξασμένο ὄνομα πῶς κατάντησες. Σκεφτόμουνα τὸ τραγούδι.

«Σὰν τέτοια ὥρα στὸ βουνό, ὁ Παῦλος πληγωμένος».

Μικρά, στὸ δημοτικὸ τὸ τραγουδούσαμε. Μαζὶ κι' ἡ μάννα τοῦ Νικόλα. Τί καλὰ ποὺ πέθανες ἀγαπημένη μου καὶ δὲν ξανάκουσες τὸ τιμημένο ὄνομα τὼρα ποὺ κατάντησε τρόμος καὶ δράκος. Τί καλὰ ποὺ τὸ πῆρες μαζί σου, ἄσπιλο καὶ περήφανο καὶ δὲν ἤρθε στ' αὐτιά σου, ἔτσι τραγικό, γιομᾶτο φρίκη.

Πήγαινα μὲ τὴν ψυχὴ σφιγμένη. Στὸ δρόμο, μάννες κι' ἀδελφὲς καὶ παιδιά,

μποιλοίκια, μποιλοίκια, βαδίζαν ὁ ἕνας πίσω στὸν ἄλλο σιωπηλοί, ἀμίλητοι καὶ σκεφτικοί. Ποῦ καὶ ποῦ ἀλλάζαμε καὶ καμμιὰ κουβέντα.

—Ποιὸν ἔχεις μέσα;

—Γυιό, πατέρα, ἀδερφό, ἄντρα, φίλο.

—Ἐσύ;

—Κάποιον ἔχω κι' ἐγὼ. Γιὰ νὰ ξεκινάω καὶ νὰ πηγαίνω, κάποιον ἔχω.

—Πότε θὰ πᾶμε καὶ δὲ θὰ τοὺς βροῦμε. Κάθε λίγο ἐκτελοῦν.

—Ὄχι, μὴ λέτε τέτοια. Ὁ πόλεμος τελειώνει. Κουράγιο ἀδέρφια.

Κουράγιο στὸ κουράγιο καὶ πόνο στὸν πόνο. ἦρθε κι' ἡ ἄνοιξη. Ὁ ἥλιος ἀπὸ 'κεῖ ψηλὰ ποὺ βρίσκεται δὲν ἤξερε τίποτε κι' ἔλαμπε ὁλόχρυσος. Ἡ φύση ξεπλανέθηκε μαζί του. Τὰ δέντρα πρασίνισαν, τὰ πουλιὰ κελαδοῦσαν. Ὅλα γύρω χαρὰ Θεοῦ. Μόνον οἱ καρδιές μας ἦταν ὁλόμαυρες κι' οὔτε μιὰ μικρὴ ἀχτίδα δὲν ἔφτανε ὡς ἐκεῖ νὰ τὶς φωτίσει καὶ νὰ τὶς ζεστάνει. Οὔτε μιὰ μικρὴ ἀνεμώνη δὲ φύτρωνε μέσα στὴν παγωνιά της.

Πρώτη τοῦ Μάη τοῦ 1943.

Νὰ κι' ἕνα παιδὶ στὸ δρόμο, μὲ λίγα ἀγριολούλουδα σπὰ λιγνά του χεράκια. Ἂς εἶσαι εὐλογημένο χρυσό μου ποὺ θυμήθηκες τὴν πρωτομαγιὰ καὶ μᾶς τὴ θύμησες κι' ἐμᾶς. Μπορεῖ νἄναι καὶ καλὸ σημάδι, μπορεῖ κάτι καλὸ νἄχει νὰ μᾶς δώσει τούτη ἡ καλὴ μέρα Νὰ κἄνει ν' ἀνθίσει καὶ κανένα λουλούδι στὴν καρδιά μας.

Ἐλπίδα γλυκειά, μὴ μᾶς ἐγκαταλείπεις.

Ὅταν ἔφτασα στὸ στρατόπεδο, ἡ σιδερένια πελώρια πόρτα ἦταν ὀρθάνοιχτη. Δεκάδες Γερμανοὶ μὲ τὰ ὅπλα στὰ χέρια πήγαιναν κι' ἔρχονταν βλοσυροί. Γεμᾶτος ὁ αὐλόγυρος ἁπλοπολυβόλα. Τριγύρω στρατὸς σὲ παράταξη. Μερικὲς γυναῖκες στὸ δρόμο ἔκλαιγαν πνιχτά. Δυὸ μάννες πεισμένες μπροὺμυτα δίπλα στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα, ξύμωναν τὸ χῶμα μὲ τὰ δάκρυα. Ἕνας Γερμανὸς τὶς κλώτσισε κι' ἔκλεισε τὴν πόρτα.

Τὶ νὰ ἔγινε σήμερα ἐκεῖ πέρα; Κάτι ἀνοιχτὸ ἀνατάραξε τὸν ἀέρα. Στάθηκα σὰν πτυπημένη ἀπὸ κεραυνό. Κρεμάστηκα ἀπὸ τὰ σίδερα καὶ περίμενα.

Ὕστερα ἀπὸ κάμποση ὥρα, ἦρθε ὁ φύλακας καὶ πέταξε στὰ πόδια μου τὴν κουβέρτα τοῦ Νικόλα.

—«Ἄφησε παραγγελία νὰ στὴ δώσω, μουρμούρισε, νά!...».

Δὲν ἄκουσα τίποτε ἄλλο. Ἕνας Γερμανὸς ἦρθε καὶ μ' ἔσπρωξε μὲ τὴν κάνη τοῦ ὅπλου.

...Ποῦ εἶναι; Ποῦ τὸν πῆγαν; Γιατί; Χίλια ρωτήματα καὶ χίλιες ἀγωνίες. Ὅμως δὲν ρώτησα τίποτε. κανέναν. Τὶ νὰ ρωτήσεις καὶ τὶ νὰ ποῦν; Ὅλα μιλοῦσαν μόνα τους.

Πῆρα τὴν κουβέρτα καὶ γύρισα μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι. Ἡ πικρὴ εἴδηση, εἶχε φτάσει πρὶν ἀπὸ μένα στὴν πόλη. Πένθος βαρὺ ἁπλώθηκε παντοῦ. —Ἐκατὸ κρατούμενοι ἀπὸ τοῦ Παύλου Μελᾶ, ἐκτελέστηκαν τὸ πρωῒ γι' ἀντίποινα. Οἱ ἀντάρτες, ἀνατίναξαν ἕνα αὐτοκίνητο καὶ σκοτώθηκαν δυὸ Γερμανοί. Πῆραν ἀπὸ 50 γιὰ τὸν καθένα.

Θυμήθηκα τὰ λόγια τοῦ Νικόλα —Γειά σας λεβέντες— καὶ μὲ πῆραν τὰ δάκρυα.

** ** **

Ἐδῶ τελειώνει ἡ ἱστορία τῆς κουβέρτας. Ἡ μοῖρα σφάλισε τὴν πόρτα της κι' ἔβαλε πάνω τὴν τραγική της σφραγῖδα. Μιὰ σφραγῖδα ματωμένη, ποὺ δὲν μποροῦσαν οὔτε τὰ χέρια μου νὰ τὴν ἐγγίσουν, οὔτε τὰ μάτια μου νὰ τὴν κυπτάξουν. Μ' ἔκαιγε σὰν φωτιὰ καὶ μὲ πάγωνε σὰν θάνατος. Δὲν τὴν ἔστειλα ποτὲ πίσω στὴν κυρά της, κι' οὔτε τῆς ἔγραψα τίποτε γι' αὐτή. Πῶς νὰ τὴ στείλεις ποὺ μέσα στὴν τραγικὴ σιωπή της ἔκλεινε χίλιες φωτιὲς καὶ χίλιους θανάτους;

Κι' ὅμως, ἴσως γι' αὐτὸ θὰ μοῦ τὴν ἄφησε. Μπορεῖ νἄχε κάποια βαθύτερη ἔννοια αὐτό. Τούτη ἡ κουβέρτα ἦταν δεμένη μὲ τὴν ἀγάπη του καὶ μὲ τὸν πόνο του. Εἶχε ψυχὴ κι' εἶχε ἱστορία. Ἦταν ἕνα σύμβολο... Ἀλλὰ πάλι πῶς;

Καλὰ ἢ κακά, τὴν τρύπωσα στὸ ὑπόγειο νὰ τὴν ξεχάσω. Ποτίστηκε μὲ πολὺ πόνο κι' ἔγινε ἀσήκωτη. Βάραινε στὴ μνήμη μου καὶ τὴ γονάτιζε, κάθε φορὰ ποὺ ἤθελα νὰ τὴ στοχαστῶ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μά... καθὼς εἴπαμε κι' ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἡ ζωὴ τραβάει τὸ δρόμο της κι' ὅλα τ' ἀλλάζει. Μὲ τὰ χρόνια οἱ σκοτωμένοι γίνονται ἄστρα καὶ λάμπουν πάνω στὸν ἠρωϊκὸ οὐρανό μας. Γέμισε ὁ οὐρανός μας ἀστέρια.

Οἱ ἐχθροὶ πάλι, μὲ τὸν καιρό, ἀλλάζουν προσωπεῖο καὶ γίνονται φίλοι. Γέμισε ἡ χώρα μας ἀπὸ τέτοιους φίλους.

Οἱ ἀγῶνες κι' οἱ θυσίες, γίνονται μῦθοι καὶ θρῦλοι. Πλημμύρισε ὁ τόπος μας κι' ἀπ' αὐτούς.

Ἕνας μῦθος καὶ τοῦτος μέσα στοὺς ἄλσωστους. Ἔσμιξε μὲ τοὺς ἄλλους, ἀνακατώθηκε ἀξεχώριστα ὁμαδικά, μέσα στὸ βαθὺ κανάλι τῆς θυσίας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ.

Ἡ κουβέρτα, σὰν νὰ ξαλάφρωσε κι' αὐτὴ ἀπὸ τὸ βάρος της. Ἀπόμεινε γυμνὴ ἀπὸ ὄνειρα κι' ἀπὸ δραματικὰ γεγονότα, μόνη, λησμονημένη, ἄχρηστη, διπλωμένη στὸ ὑπόγειο.

Κι' ἔτσι σὰν τέτοια τὴν πῆρα προχτὲς μὲ τὸ πολὺ τὸ κρύο καὶ τὴν ἔδωσα στὸν ἐργάτη ποὺ φύλαγε τὶς νύχτες τὸ διπλανὸ γυαπί.

Μιὰ ξένη κουβέρτα κι' ἄχρηστη, νὰ τὴ σκεπάζεται ὁ φτωχός, νὰ μὴ κρυώνει. Νὰ πιάσει τόπο κάνε.

—Ζεστάθηκε τὸ κόκκαλό μου, μοῦ εἶπε τὴν ἄλλη μέρα. Εὐχαριστῶ κυρία, εἶναι πολὺ ζεστή.

—Ναὶ παιδί μου, εἶναι ζεστή. Πέρασε πάνω ἀπὸ πολλὲς φωτιὲς καὶ ζεστάθηκε.

Γέλασε.

—Μ' ἀρέσουν τ' ἀστεῖα, λέει, γιατὶ εἶμαι κι' ἐγὼ χωρατατζῆς.

# ΜΙΑ ΛΕΞΗ

*Ὑπάρχει ὁμορφιὰ ποὺ δὲν τὴν ὀνειρευτήκαμε*
*χαρὰ ποὺ δὲν τὴ λαχταρήσαμε*
*ἀγάπη ποὺ δὲν τὴν ἀγκαλιάσαμε;*
*Ἡ ψυχὴ ἀνοίγει τὰ φτερά της*
*τόξα ποὺ τρυποῦν τὸ στερέωμα.*
*Σκάβει ὁ πόθος. Μάχεται, χτυπᾶ ἡ καρδιὰ*
*κι' ἀνεβαίνει τὸ δρόμο τῆς φωτιᾶς ὡς τὸ θάνατο.*
*Ὑπάρχει ἄλλο ὕψος γιὰ τὰ πόδια μας*
*ἔκταση ἄλλη γιὰ τὰ μάτια μας*
*θάλασσα πιὸ μεγάλη ἀπ' τὴ δίψα μας;*
*Κύριε Παντοκράτορα*
*ποιὸς θὰ μᾶς ἀπαντήσει;*
*Μιὰ λέξη περιμένουμε*
*γιὰ νὰ διαβοῦμε τὴν Ἀχερούσια λίμνη.*

*ΤΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

# ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΑΠ' ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ*

## ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

Μετάφραση—Σχόλια: Γ. ΒΑΡΛΑΜΗΤΗ

### XIII

*Μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ μάχη ὁ Καῖσαρ, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ καταδιώξῃ τὶς ὑπόλοιπες δυνάμεις τῶν Ἑλβετῶν, φρόντισε νὰ κατασκευαστῇ γέφυρα στὸν Ἀράρη, καὶ ἔτσι διεπεραίωσε στὴν ἀπέναντι ὄχθη τὸ στρατό του. Οἱ Ἑλβετοὶ τρομοκρατήθηκαν ἀπ' τὴν ξαφνικὴ ἄφιξή του, γιατὶ ἔβλεπαν πὼς ἐκεῖνο ποὺ οἱ ἴδιοι εἶχαν πετύχει μὲ μεγάλη δυσκολία σὲ εἴκοσι μέρες, νὰ περάσουν δηλαδὴ τὸ ποτάμι, ἐκεῖνος τὸ κατώρθωσε μέσα σὲ μιὰ μέρα καὶ γι' αὐτὸ τοὔστειλαν πρέσβεις (γιὰ εἰρήνη(1). Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς τῆς Πρεσβείας ἦταν ὁ Ντιβίκων ποὺ στὸν Κασσιανὸ πόλεμο ἦταν ἀρχηγὸς τῶν Ἑλβετῶν. Αὐτὸς (λοιπὸν) στὶς διαπραγματεύσεις του μὲ τὸν Καίσαρα εἶπε τὰ παρακάτω: Ἂν οἱ Ρωμαῖοι συνάψουν εἰρήνη μὲ τοὺς Ἑλβετούς, ὅτι οἱ Ἑλβετοὶ θὰ πᾶνε καὶ θὰ μείνουν σὲ κεῖνο τὸ μέρος ποὺ ὁ Καῖσαρ τοὺς εἶχε ὁρίσει καὶ ποὺ ἤθελε νὰ βρίσκωνται· ἂν, ἀντίθετα, ὁ Καῖσαρ ἐπιμένῃ νὰ τακτοποιήσῃ τὸ ζήτημα μὲ πόλεμο, (καλὰ θὰ κάμῃ) νὰ θυμηθῇ τὴν παλιὰ συμφορὰ τῶν Ρωμαίων ἀλλὰ καὶ τὴν πατροπαράδοτη γενναιότητα τῶν Ἑλβετῶν. Τὸ ὅτι εἶχε προσβάλει ξαφνικὰ ἕνα τμῆμα τους, ὅταν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν περάσει τὸ ποτάμι δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ δώσουν βοήθεια στοὺς δικούς των, νὰ μὴ νομίσῃ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται τόσο πολὺ στὴν ἀνδρεία του, μήτε νὰ τοὺς ὑποτιμήσῃ. (Ἀκόμη) ὅτι διδάχτηκαν ἀπ' τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς προγόνους των νὰ ἀμιλλῶνται βασιζόμενοι στὴν ἀνδρεία τους μᾶλλον παρὰ στὸ δόλο ἢ νὰ στηρίζωνται στὶς ἐνέδρες. Γι' αὐτὸ νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ ὥστε τὸ μέρος ποὺ ἦσαν στρατοπεδευμένοι νὰ πάρῃ τὸ ὄνομά του ἀπ' τὴ συμφορὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ καὶ τὴ σφαγὴ τοῦ στρατοῦ του.*

### XIV

*Σ' αὐτὰ ὁ Καῖσαρ ἀπήντησε μὲ τὰ παρακάτω: τόσο λιγώτερο (εἶπε) ὅτι ἀμφιβάλλει (γιὰ τοὺς λόγους των), καθόσον αὐτὰ τὰ γεγονότα ποὺ εἶχαν ὑπενθυμίσει οἱ Ἑλβετοὶ Πρέσβεις, τὰ κρατοῦσε στὴ μνήμη του, καὶ ὅτι τόσο περισσότερο τὰ φέρει βαρέως, καθόσον ὁ Ρωμαϊκὸς λαὸς ἦταν ἄξιος καλύτερης τύχης· γιατὶ αὐτὸς ἂν ἐνόμιζε ὅτι εἶχε κάμει κάποια ἀδικία, θὰ τοῦ ἦταν εὔκολο νὰ προφυλαχτῇ· ἐξαπατήθηκε ὅμως γιατὶ οὔτε κανένα σφάλμα καταλάβαινε ἀπὸ μέρος του ποὺ γι' αὐτὸ νὰ φοβῆται, οὔτε (πάλι) νόμιζε πὼς ἔπρεπε νὰ φοβῆται χωρὶς αἰτία. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα ἤθελε νὰ λησμονήσῃ τὴν παλιὰ προσβολή, μήπως τάχα θὰ μποροῦσε νὰ ξεχάσῃ τὶς τελευταῖες ἀδικίες των, ποὺ εἶχαν δοκιμάσει παρὰ τὴ θέλησή του νὰ περάσουν μὲ τὴ βία μέσα ἀπ' τὴ Ρωμαϊκὴ ἐπικράτεια στὴ Γαλλία, καὶ ποὺ ἀκόμη εἶχαν λεηλατήσει τὴ Χώρα τῶν Αἰδούων, τῶν Ἀμπάρρων καὶ τῶν Ἀλλοβρόγων; Τὸ ὅτι μποροῦν καὶ μεγαλαυχοῦν τόσο ἀλαζονικὰ γιὰ τὴ νίκη τους καὶ ποὺ μποροῦν καὶ θαυμάζουν ποὺ ἀτιμώρητοι ἀδίκησαν ἐπὶ τόσον καιρό; καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ*

* Συνέχεια ἐκ τοῦ πρόηγουμένου σελ. 859

1. Τὰ ἐντὸς παρενθέσεως δὲν ὑπάρχουν στὸ πρωτότυπο· εἶναι ὅμως ἀπαραίτητες προσθῆκες γιὰ νὰ γίνῃ ὁμαλὸ τὸ κείμενο.

ὅτι κατατείνουν στὸν ἴδιο σκοπό: οἱ ἀθάνατοι θεοὶ δηλαδή, γιὰ νὰ λυπήσουν περισσότερο μὲ τὴ μετάστροφὴ τῆς τύχης ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους θέλουν νὰ ἐκδικηθοῦν γιὰ τὰ ἐγκλήματά τους, ἔχουν τὴ συνήθεια νὰ τοὺς προσφέρουν καμμιὰ φορὰ εὐνοϊκώτερες περιστάσεις καὶ μακροχρονιώτερη ἀτιμωρησία. Ὅμως ὅτι παρ' ὅλα αὐτά, ἂν τοὔδιναν ὁμήρους, γιὰ νὰ πεισθῇ πὼς θὰ ἐκτελοῦσαν αὐτὰ ποὺ ὑπόσχονταν, καὶ ἂν ἱκανοποιοῦσαν τοὺς Αἰδούους γιὰ τὶς ἀδικίες ποὺ εἶχαν προξενήσει καὶ στοὺς ἴδιους καὶ τοὺς συμμάχους των ὅπως ἐπίσης καὶ τοὺς Ἀλλόβρογες, θὰ ἔκαμνε εἰρήνη μαζί τους. Ὁ Ντιβίκων (σ' αὐτὰ) ἀπήντησε ὅτι οἱ Ἑλβετοὶ πῆραν τέτοια μόρφωση ἀπ' τοὺς προγόνους των, ὥστε ἔχουν ἀποκτήσει τὴ συνήθεια νὰ παίρνουν καὶ ὄχι νὰ δίνουν ὁμήρους, καὶ ὅτι αὐτοῦ τοῦ πράγματος μάρτυρας εἶναι ὁ Ρωμαϊκὸς λαός. Αὐτὴ τὴν ἀπάντηση ἔδωσε καὶ ἀπεχώρησε.

## XV

Τὴν ἄλλη μέρα μετεκίνησαν τὸ στρατόπεδό τους ἀπὸ ἐκείνη τὴ θέση. Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Καῖσαρ, καὶ (ἐν συνεχείᾳ) ἔστειλε μπροστὰ ὅλους τοὺς ἱππεῖς ποὺ εἶχε συγκεντρώσει ἀπ' ὅλη τὴ Ρωμαϊκὴ ἐπικράτεια στὴ Γαλλία κι' ἀπ' τοὺς Αἰδούους καὶ τοὺς συμμάχους των, τέσσαρες χιλιάδες τὸν ἀριθμόν, γιὰ νὰ δοῦν πρὸς ποιὰ πλευρὰ κατευθύνονται οἱ ἐχθροί. Αὐτοὶ λοιπὸν ἀκολούθησαν μὲ κάπως ὑπερβολικὸ ζῆλο τὴν ὀπισθοφυλακὴ (τῶν ἐχθρῶν)· ἀναγκάσθηκαν ὅμως νὰ συγκρουσθοῦν μὲ τὸ ἱππικὸ τῶν Ἑλβετῶν σὲ ἀπρόοφορη θέση, καὶ μερικοὶ ἀπ' τοὺς δικούς μας σκοτώθηκαν.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν συμπλοκὴ οἱ Ἑλβετοὶ τὸ πῆραν ἐπάνω τους, γιατὶ μὲ πεντακόσιους ἱππεῖς εἶχαν καταφέρει νὰ ἀπωθήσουν τόσο (μεγάλο) πλῆθος ἱππέων, καὶ (γι' αὐτὸ) ἄρχισαν νὰ προβάλλουν ἀντίσταση μὲ μεγαλύτερη τόλμη καὶ νὰ προκαλοῦν συνεχῶς μὲ τὴν ὀπισθοφυλακή τους τοὺς δικούς μας σὲ μάχη. Ὁ Καῖσαρ ὅμως συγκρατοῦσε τοὺς δικούς του ἀπ' τὴ μάχη, καὶ θεωροῦσε γιὰ τὸ παρὸν ἀρκετὸ νὰ ἐμποδίζῃ τὸν ἐχθρὸ ἀπ' τὸ ν' ἁρπάζῃ νὰ ἐφοδιάζεται καὶ νὰ λεηλατῇ. Ἐβάδιζαν λοιπὸν ἔτσι ἐπὶ δεκαπέντε περίπου μέρες, ὥστε, ἀνάμεσα στὴν ὀπισθοφυλακὴ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴ δική μας ἐμπροσθοφυλακή, δὲν μεσολαβοῦσαν περισσότερα ἀπὸ πέντε ἢ ἕξ χιλιάδες βήματα.

## XVI

Στὸ μεταξὺ ὁ Καῖσαρ ἀπαιτοῦσε ἀπ' τοὺς Αἰδούους τὸ σιτάρι ποὺ δημοσίᾳ τοῦ εἶχαν ὑποσχεθῇ. Γιατὶ λόγῳ τοῦ ψύχους, ἐπειδὴ ἡ Γαλλία ὅπως λέχθηκε πρίν, βρίσκεται πρὸς βορρᾶν, ὄχι μόνον τὰ σπαρτὰ δὲν ἦσαν ὥριμα στὰ χωράφια, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε τοὐλάχιστο οὔτε ἀρκετὰ μεγάλη ποσότητα χορτονομῆς: Τὸ σιτάρι δὲ ποὺ ἀνέβαζε μὲ τὰ πλοῖα μέσα ἀπ' τὸν Ἀράρη, ὅλο καὶ δυσκολώτερα μποροῦσε νὰ τὸ χρησιμοποιῇ, γιατὶ οἱ Ἑλβετοὶ μὲ τοὺς ὁποίους δὲν ἤθελε νὰ χάσῃ τὴν ἐπαφή, ἀπέκλιναν στὴν πορεία τους ἀπ' τὸν Ἀράρη. Οἱ Αἴδουοι δὲ ἀνέβαλλαν ἀπὸ μέρα σὲ μέρα καὶ ἔλεγαν ὅτι (νὰ τὼρα) συγκομίζεται, μεταφέρεται, βρίσκεται κοντά.

Μόλις δὲ ὁ Καῖσαρ κατάλαβε ὅτι τὸν πᾶνε ἀπὸ μέρα σὲ μέρα γιὰ πολύ, καὶ ὅτι πλησίαζε ἡ μέρα ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ διανομὴ τροφίμων στὸ στράτευμα, συγκάλεσε τοὺς προεστούς των, ἀπ' τοὺς ὁποίους εἶχε μεγάλο ἀριθμὸ στὸ στρατόπεδό του ἀνάμεσά τους τὸν Ντιβικιακὸ καὶ τὸ Λίσκο ποὺ κατεῖχαν τὴν ἀνώτατη ἐξουσία —Τὸν ἀνώτατο ἄρχοντα οἱ Αἴδουοι ὠνόμαζαν Βεργκόμπρετο· αὐτὸς ἐκλέγεται γιὰ ἕνα χρόνο καὶ ἔχει ἐξουσία ζωῆς καὶ θανάτου στοὺς ὑπηκόους του—, τοὺς κατηγόρησε λοιπὸν μὲ δριμύτητα ποὺ δὲν τὸν βοηθοῦσαν σὲ μιὰ περίσταση ποὺ εἶχε τόση ἀνάγκη καὶ ποὺ οἱ ἐχθροὶ ἦταν τόσο κοντά, μιὰ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἀγοράσῃ (σιτάρι) οὔτε νὰ προμηθευτῇ ἀπ' τὰ χωράφια· ἐφόσον μάλιστα ἀνέλαβε (αὐτὸν) τὸν πόλεμο παρακινημένος περισσότερο ἀπ' τὶς δικές των παρακλήσεις.

## XVII

Τότε τέλος ὁ Λίσκος, παρακινημένος ἀπ' τὰ λόγια τοῦ Καίσαρος, φανέρωσε ἐκεῖνο ποὺ πρὶν εἶχε ἀποσιωπήσει: Πὼς δηλαδὴ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ τὸ κῦρος τους ἔχει πολὺ μεγάλη ἰσχὺ πάνω στὸ λαό, καὶ οἱ ὁποῖοι ἂν καὶ εἶναι ἰδιῶτες, ἔχουν μεγαλύτερη ἰσχὺ ἀπ' τοὺς ἴδιους τοὺς ἄρχοντες· ὅτι αὐτοὶ μὲ λόγο ἐπαναστατικὸ καὶ κακόβουλο ἐξεφόβισαν τὸ λαὸ καὶ

τὸν ἐμπόδισαν νὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸν καρπὸ ποὺ ὤφειλε. Ἔλεγαν ὅτι εἶναι προτιμώτερο, ἐὰν πιὰ δὲν μποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὴν ἡγεμονία τους πάνω στὴ Γαλλία, νὰ ὑπομένουν τὴν κυριαρχία τῶν Γάλλων παρὰ τῶν Ρωμαίων· καὶ (ὤφειλαν) νὰ μὴ ἀμφιβάλλουν πὼς ἂν οἱ Ρωμαῖοι συνέβαινε νὰ νικήσουν τοὺς Ἑλβετούς, μαζὶ μὲ τῆς ἄλλης Γαλλίας θὰ στεροῦσαν καὶ ἀπ' τοὺς Αἰδούους τὴν ἐλευθερία. Αὐτοὶ (λοιπὸν) οἱ ἄνθρωποι εἶπε ὅτι προδίδουν στοὺς ἐχθροὺς τὰ σχέδιά μας καὶ ὅσα συμβαίνουν στὸ στρατόπεδο· δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ συγκρατηθοῦν ἀπ' αὐτόν. Ἀκόμη δὲ ὅτι καταλαβαίνει πόσο κινδυνεύει προσωπικὰ ποὺ ἔκαμε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ποὺ ἀνέφερε δηλαδὴ στὸν Καίσαρα ἀπὸ ἀνάγκη κάτι ποὺ ἔπρεπε νὰ πῇ, καὶ ὅτι γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἶχε σιωπήσει ὅσο περισσότερο καιρὸ τοῦ ἦταν δυνατό.

## XVIII

Ὁ Καῖσαρ κατάλαβε πὼς ὁ Λίσκος μ' αὐτά του τὰ λόγια ἐννοοῦσε τὸ Ντουμνόριγα, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ντιβικιακοῦ· ἐπειδὴ ὅμως, λόγῳ ποὺ ὅτι ἦταν πολλοὶ παρόντες, δὲν ἤθελε ν' ἀναφερθοῦν τέτοια πράγματα, διέλυσε γρήγορα τὴ συνέλευσι καὶ κράτησε τὸ Λίσκο. Ζήτησε ἀπ' αὐτὸν μοναχὸν πιὰ ἐξηγήσεις γιὰ ὅσα εἶχε ἀναφέρει στὴ συνέλευση. (Τότε) ὁ Λίσκος ἐκφράσθηκε μὲ περισσότερη ἐλευθερία καὶ τόλμη. Γιὰ τὰ ἴδια ζητήματα ὁ Καῖσαρ ζήτησε μυστικὰ κι' ἀπὸ ἄλλους πληροφορίες· διεπίστωσε δὲ ὅτι πράγματι ὁ Ντουμνόριξ, ἄνθρωπος τολμηρότατος καὶ πάρα πολὺ ἀγαπητὸς στὸ λαὸ γιὰ τὴ γενναιοδωρία του, ἐπιθυμεῖ ν' ἀνατρέψῃ τὴν κραιτοῦσα κατάσταση· ὅτι πολλὰ χρόνια (τώρα) ἔχει ἀγοράσει σὲ ἐξευτελιστικὴ τιμὴ καὶ ἐκμεταλλεύεται τὰ λιμενικὰ τέλη καὶ ὅλους τοὺς λοιποὺς φόρους τῶν Αἰδούων, γιατὶ ὅταν ἐκεῖνος ζητῇ ν' ἀγοράσῃ κάτι, κανένας δὲν τολμᾷ νὰ προσφέρῃ μεγαλύτερη τιμή. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὅτι καὶ τὴν οἰκογενειακή του περιουσία μεγάλωσε, καὶ μεγάλες δυνατότητες δημιούργησε γιὰ νὰ μπορῇ νὰ δείχνεται γενναιόδωρος· ὅτι τρέφει συνεχῶς πολυάριθμους ἱππεῖς μὲ προσωπική του δαπάνη καὶ τοὺς ἔχει γύρω του· ὅτι ἀκόμη ἔχει μεγάλη ἰσχὺ ὄχι μόνο στὴ πατρίδα του ἀλλὰ καὶ στὶς γειτονικὲς ἐπικράτειες, καὶ χάρις σ' αὐτή του τὴ δύναμη ἔδωσε τὴ μητέρα του γιὰ σύζυγο στὴ χώρα τῶν Μπιτουρίγκων, σὲ ἄνθρωπο ποὺ ἐκεῖ εἶναι ἐπιφανέστατος καὶ πάρα πολὺ ἰσχυρός, ὁ ἴδιος δὲ ὅτι πῆρε γυναίκα ἀπὸ τὴν Ἑλβετία, τὴ δὲ ἀδελφή του ἀπ' τὴ μητέρα του καὶ τὶς συγγένισές του ὅτι τὶς ἀποκατέστησε σὲ ἄλλες ἐπικράτειες. Ὅτι εὐνοεῖ καὶ ἀγαπᾷ τοὺς Ἑλβετοὺς λόγῳ τοῦ σιμπεθεριοῦ, μισεῖ δὲ ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ γιὰ προσωπικοὺς λόγους τὸν Καίσαρα καὶ τοὺς Ρωμαίους, γιατὶ μὲ τὸν ἐρχομό τους μειώθηκε ἡ δύναμή του καὶ ὁ ἀδελφός του Ντιβικιακὸς ἀπέκτησε πάλι τὴν παλιά του ἐπιρροὴ καὶ ἐκτίμηση. Ὅτι ἐὰν ἤθελε συμβῇ κάτι εἰς τοὺς Ρωμαίους, εἶχε μεγάλες ἐλπίδες μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ἑλβετῶν νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσία, (γιατὶ) κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία τῶν Ρωμαίων ὄχι μόνον δὲν ἔχει ἐλπίδες νὰ καταλάβῃ τὴν ἡγεμονία ἀλλὰ οὔτε ὅτι θὰ κρατήσῃ τὴν ἐπιρροὴ ποὺ ἔχει.

Διεπίστωσε ἀκόμη ὁ Καῖσαρ μὲ τὶς ἀνακρίσεις (ποὺ ἔκαμε), πὼς τὴν ἀρχὴ τῆς φυγῆς στὴν ἀτυχῆ ἱππομαχία ποὺ εἶχε συμβῇ πρὶν λίγες μέρες, τὴν εἶχε κάμει ὁ Ντουμνόριξ καὶ οἱ ἱππεῖς του (γιατὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ ποὺ εἶχαν στείλει οἱ Αἴδουοι γιὰ βοήθεια στὸν Καίσαρα ἦταν ὁ Ντουμνόριξ)· ὅτι (τέλος) ἐξ αἰτίας τῆς φυγῆς αὐτῶν τρομοκρατήθηκε καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἱππικό.

## XIX

Σὰν ἔμαθε αὐτὰ τὰ πράγματα ὁ Καῖσαρ, ἐπειδὴ σ' αὐτὲς τὶς ὑποψίες προσετίθεντο καὶ ἀναμφισβήτητα γεγονότα, τὸ ὅτι δηλαδὴ (ὁ Ντουμνόριξ) εἶχε μεσολαβήσει γιὰ νὰ περάσουν οἱ Ἑλβετοὶ μέσα ἀπ' τὴ χώρα τῶν Σηκουανῶν, τὸ ὅτι εἶχε φροντίσει νὰ ἀνταλλάξουν ὁμήρους μεταξύ τους, τὸ ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ εἶχε κάμει ὄχι μόνον χωρὶς τὴν ἐντολὴ τὴ δική του καὶ τῆς πολιτείας τῶν Αἰδούων, ἀλλὰ μάλιστα χωρὶς κἂν αὐτοὶ νὰ ξέρουν, τὸ ὅτι (τέλος) οἱ ἀρχὲς τῶν Αἰδούων τὸν κατηγοροῦσαν, σχημάτισε τὴ γνώμη ὅτι (ὅλα αὐτὰ) εἶναι ἀρκετὴ αἰτία εἴτε γιὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ ὁ ἴδιος, εἴτε νὰ διατάξῃ τὴν πολιτεία νὰ τὸν τιμωρήσῃ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ὑπῆρχε ὅμως ἕνα ἐμπόδιο γιὰ τὸν Καίσαρα σὲ ὅλα αὐτά, τὸ ὅτι δηλαδὴ εἶχε ὑπ' ὄψει του τὴν μεγάλη προθυμία τοῦ ἀδελφοῦ του Ντιβικιακοῦ ἀπέναντι στοὺς Ρωμαίους καὶ τὴ μεγάλη φιλία του ἀπέναντι στὸν ἴδιο, τὴν ἀναμφισβήτητη ἀξιοπιστία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴ μετριοφροσύνη του· ἐφοβεῖτο δὲ μήπως τιμωρώντας ἐκεῖνον λυπήσῃ τὸ Ντιβικιακό. Γι' αὐτὸ ὁ Καῖσαρ πρὶν ἐπιχειρήσῃ κάτι, πρόσταξε νὰ φωνάξουν κοντά του τὸν Ντιβικιακό, καὶ ἀφοῦ ἀπομάκρυνε τοὺς συνήθεις διερμηνεῖς, συνωμίλησε μαζί του μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Βαλερίου Προκίλλου, ὁ ὁποῖος ἦταν συγγενής του καὶ διοικητὴς τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπικράτειας στὴ Γαλλία, καὶ στὸν ὁποῖο εἶχε μεγάλη ἐμπιστοσύνη σὲ ὅλα τὰ ζητήματα. Τοῦ ὑπενθύμισε ὅσα παρουσία τοῦ ἴδιου λέχθηκαν στὴ συνέλευση γιὰ τὸν Ντουμνόριγα κι ταυτόχρονα τοῦ ἀπεκάλυψε ὅσα ξεχωριστὰ καθένας τοῦ εἶχε ἀναφέρει γιὰ κεῖνον. Τοῦ ζήτησε τέλος καὶ τὸν προέτρεψε νὰ μὴ στενοχωρηθῇ εἴτε ὁ ἴδιος ἀποφασίσῃ γιὰ κεῖνον, ἀφοῦ ἔγινε γνωστὴ ἡ κατηγορία ποὺ τὸν βαρύνει, εἴτε προστάξῃ τὴν πολιτεία ν' ἀποφασίσῃ.

## XX

Ὁ Ντιβικιακὸς ἀγκάλιασε τὸν Καίσαρα καὶ μὲ πολλὰ δάκρυα ἄρχισε νὰ τὸν ἱκετεύῃ νὰ μὴν πάρῃ καμμιὰ σκληρὴ ἀπόφαση γιὰ τὸν ἀδελφό του. Γνωρίζει (ἔλεγε) καὶ ὁ ἴδιος ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθινά, καὶ ὅτι δὲν λυπεῖται κανένας περισσότερο ἀπ' τὸν ἴδιο ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, γιατὶ αὐτὸς εἶχε συντελέσει στὴν αὔξηση τῆς δυνάμεώς του, ὅταν ὁ ἴδιος μὲν εἶχε μεγάλη ἐπιρροὴ καὶ στὴ πατρίδα του καὶ σ' ὁλόκληρη τὴ Γαλλία, ἐνῷ ἐκείνου λόγῳ τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας ἡ ἐπιρροὴ ἦταν ἐλάχιστη· αὐτὴ ὅμως τὴ συνδρομὴ καὶ τὴ δύναμη τὴν χρησιμοποιεῖ ὄχι μονάχα γιὰ νὰ τοῦ μειώσῃ τὸ κῦρος ἀλλὰ σχεδὸν γιὰ νὰ τὸν κατασιρέψῃ. Ἐν τούτοις ὅμως ἔλεγε ὅτι ὁ ἴδιος συγκινεῖται ἀπ' τὴν ἀδελφικὴ ἀγάπη καὶ τὴν κοινὴ γνώμη. Ἐὰν δὲ τυχὸν συνέβαινε κάτι βαρὺ σὲ κεῖνον ἀπὸ μέρους τοῦ Καίσαρος, τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἴδιος κατεῖχε τέτοια σπουδαία θέση στὴ φιλία του, κανένας δὲν θὰ πίστευε ὅτι ἔγινε χωρὶς τὴ δική του θέληση, καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος θὰ συνέβαινε νὰ χάσῃ τὴ δημοτικότητά του σ' ὁλόκληρη τὴ Γαλλία. Αὐτὰ ζητοῦσε ὁ Ντιβικιακὸς ἀπ' τὸν Καίσαρα μὲ περισσότερα λόγια καὶ κλαίοντας. Τότε ὁ Καῖσαρ τὸν ἔπιασε ἀπ' τὸ δεξί του χέρι, τὸν παρηγόρησε καὶ τοῦ ζήτησε νὰ βάλῃ τέρμα στὶς ἱκεσίες του· τοῦ δήλωσε δὲ ὅτι ἔχει τόση μεγάλη σημασία γι' αὐτὸν ἡ φιλία του, ὥστε νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος καὶ τὴν ἐναντίον τῆς Πολιτείας ἀδικίαν καὶ τὴ δική του ὀργὴ μπροστὰ στὴν ἐπιθυμία καὶ τὶς παρακλήσεις του. Κάλεσε (κατόπιν) κοντά του τὸν Ντουμνόριγα κράτησε δὲ καὶ τὸν ἀδελφό του· τοῦ δήλωσε ποιὰ εἶναι ἡ ἐναντίον του κατηγορία, ποιὰ ὁ ἴδιος ἔχει ὑπ' ὄψει του καὶ γιὰ ποιὰ ἡ Πολιτεία τὸν κατηγορεῖ· τὸν προτρέπει δὲ νὰ ἀποφεύγῃ στὸ ἑξῆς κάθε ὕποπτη ἐνέργεια· γιὰ τὰ περασμένα του εἶπε ὅτι τοῦ τὰ συγχωρεῖ χάρις στὸν ἀδελφό του Ντιβικιακό· ἔβαλε καὶ ἀνθρώπους νὰ παρακολουθοῦν τὸν Ντουμνόριγα, γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ξέρῃ σὲ ποιὲς ἐνέργειες προβαίνει καὶ μὲ ποιοὺς συνομιλεῖ.

## XXI

Τὴν ἴδια μέρα ὁ Καῖσαρ εἰδοποιήθηκε ἀπ' τοὺς ἀνιχνευτές του ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶχε στρατοπεδεύσει κάτω ἀπὸ ἕνα βουνὸ ὀχτὼ χιλιάδες βήματα μακρινὰ ἀπ' τὸ δικό του στρατόπεδο. Ἔστειλε (τότε) ἀνθρώπους γιὰ νὰ μάθουν ποιὰ εἶναι ἡ φύση τοῦ βουνοῦ καὶ πῶς (παρουσιάζεται) ἡ ἀνάβαση (σ' αὐτὸ) ἀπ' τὸ πίσω μέρος. Αὐτοὶ τοῦ ἀνήγγειλαν ὅτι ἡ ἀνάβαση εἶναι εὔκολη.

Τότε ὁ Καῖσαρ πρόσταξε, στὴ θέση στρατηγοῦ, τὸν ὑποστράτηγο Λαβιηνό, μετὰ τὰ μεσάνυχτα μὲ δυὸ λεγεῶνες καὶ μὲ ὁδηγοὺς ἐκείνους ποὺ ἤξεραν τὸ δρόμο, ν' ἀνεβῇ στὴν πιὸ ψηλὴ ράχη τοῦ βουνοῦ, τοῦ φανέρωσε (δὲ προηγουμένως) ποιὸ εἶναι τὸ σχέδιό του. Ὁ ἴδιος τὶς πρωϊνὲς ὧρες, ἀπ' τὸν ἴδιο δρόμο ποὺ εἶχαν περάσει οἱ ἐχθροί, σπεύδει ἐναντίον των καὶ στέλνει μπροστά του ὅλο τὸ ἱππικό. Ὁ Π. Κονσίντιος ποὺ νομίζονταν ἐμπειρότατος στὰ στρατιωτικὰ ζητήματα καὶ ποὺ εἶχε χρηματίσει στὸ στρατὸ τοῦ Λ. Σύλλα

καὶ κατόπιν στοῦ Μ. Κράσσου, στάλθηκε μπροστὰ μὲ τοὺς ἀνιχνευτές.

## XXII

Τὸ πρωτοχάραμα, ὅταν πιὰ ἡ κορφὴ τοῦ βουνοῦ ἐκρατεῖτο ἀπ' τὸ (Λούκιο) Λαβιηνό, ὁ ἴδιος δὲ ὁ Καῖσαρ δὲν ἀπεῖχε ἀπ' τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν περισσότερο ἀπὸ χίλια πεντακόσια βήματα καί, ὅπως ἀργότερα ἔμαθε ἀπ' τοὺς αἰχμαλώτους, δὲν εἶχε γίνει ἀντιληπτὴ οὔτε τοῦ ἴδιου οὔτε τοῦ Λαβιηνοῦ ἡ ἄφιξη, ὁ Κονσίντιος δίνοντας σ' ἄλογό του ἔφτιασε κοντὰ στὸν Καίσαρα καὶ τοῦ εἶπε ὅτι τὸ βουνὸ ποὺ ἔστειλε τὸ Λαβιηνὸ νὰ τὸ καταλάβῃ, τὸ κατέχουν οἱ ἐχθροί· (ἔλεγε δὲ) ὅτι τὸ κατάλαβε ἀπ' τὶς Γαλλικὲς σημαῖες καὶ τὰ ὅπλα. Ὁ Καῖσαρ (τότε) ὡδήγησε καὶ παρέταξε τὸ στρατό του στὰ ριζὰ ἑνὸς λόφου ποὺ βρισκόταν πολὺ κοντά του. Ὁ Λιβιηνὸς δὲ σύμφωνα μὲ τὶς διαταγὲς ποὺ τοῦ εἶχε δώσει ὁ Καῖσαρ, δὲν ἐπιχειροῦσε μάχη, ἂν (προηγουμένως) δὲν ἔβλεπε τὶς δυνάμεις τοῦ ἰδίου (τοῦ Καίσαρος) νὰ βρίσκωνται κοντὰ στὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, (καὶ τοῦτο) γιὰ νὰ γίνῃ ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς ταυτόχρονα ἡ ἐπίθεση ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Ἀφοῦ (λοιπὸν) κατέλαβε τὸ βουνό, περίμενε τοὺς δικούς μας καὶ δὲν ἄρχιζε τὴ μάχη. Σὰν ἔφεξε καλά, ὁ Καῖσαρ ἔμαθε ἀπ' τοὺς ἀνιχνευτάς του ὅτι τὸ βουνὸ τὸ κατέχουν οἱ δικοί μας ἀλλ' ὅτι οἱ Ἑλβετοὶ μετακίνησαν τὸ στρατόπεδό τους καὶ ὅτι ὁ Κονσίντιος τρομοκρατημένος τοῦ εἶχε ἀναγγείλει σὰν πραγματικὸ γεγονὸς κάτι ποὺ δὲν εἶχε ἰδεῖ. Στὸ διάστημα ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἀκολούθησε τοὺς ἐχθροὺς ἀπ' τὴ συνηθισμένη ἀπόσταση καὶ στρατοπέδευσε τρεῖς χιλιάδες βήματα ἀπ' τὸ στρατόπεδό τους.

## XXIII

Τὴν ἑπομένη αὐτῆς τῆς ἡμέρας, ἐπειδὴ τοῦ ἀπέμειναν ὅλες—ὅλες δυὸ μέρες μέχρι ποὺ ἔπρεπε νὰ κάμῃ διανομὴ σίτου στὸ στράτευμα, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀπεῖχε περισσότερο ἀπὸ δέκα ὀχτὼ χιλιάδες βήματα ἀπὸ τὰ Μπίμπρακτα, πόλη τῶν Αἰδούων πολὺ μεγάλη καὶ πολὺ πλούσια, ἐνόμισε ὅτι ἔπρεπε νὰ λάβῃ πρόνοια γιὰ τὸν ἐφοδιασμό. Ἀπαγκιστρώθηκε (λοιπὸν) ἀπ' τοὺς Ἑλβετοὺς καὶ τράβηξε γρήγορα γιὰ τὰ Μπίμπρακτα. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ κατέδωσαν στοὺς ἐχθροὺς αὐτόμολοι τοῦ Αἰμιλίου, δεκάρχου τῶν Γάλλων ἱππέων. Οἱ Ἑλβετοί, εἴτε γιατὶ νόμισαν πὼς οἱ Ρωμαῖοι τρομοκρατημένοι ἀπομακρύνονται ἀπὸ κοντά τους, καὶ τοῦτο τόσο περισσότερο καθόσον τὴν προηγούμενη μέρα ἂν καὶ εἶχαν καταλάβει θέσεις ψηλότερες (ἀπ' τὶς δικές τους), δὲν εἶχαν ἐπιχειρήσει μάχη, εἴτε γιατὶ εἶχαν τὴν πεποίθηση πὼς θὰ μποροῦσαν νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Ρωμαίους νὰ ἐφοδιασθοῦν, ἀφοῦ μετέβαλαν γνώμη καὶ ἄλλαξαν τὴν πορεία τους, ἄρχισαν νὰ παρακολουθοῦν ἀπὸ πίσω τοὺς δικούς μας καὶ νὰ τοὺς προκαλοῦν.

## XXIV

Μόλις ὁ Καῖσαρ παρετήρησε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὡδήγησε τὶς δυνάμεις του στοὺς πρόποδες ἑνὸς λόφου ποὺ βρισκόταν πολὺ πλησίον καὶ ἔστειλε τὸ ἱππικὸ γιὰ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἔφοδο τῶν ἐχθρῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἴδιος παρέταξε στὴ μέση τῆς πλαγιᾶς τοῦ λόφου σὲ τρεῖς στοίχους τὶς τέσσαρες λεγεῶνες ποὺ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ παλαιοὺς ἐμπειροπόλεμους στρατιῶτες (ἔτσι ὅπως παραπάνω)· πρόσταξε δὲ οἱ δυὸ λεγεῶνες, ποὺ πρόσφατα εἶχε στρατολογήσει στὴ δῶθε ἀπ' τὶς Ἄλπεις Γαλλία καὶ ὅλες οἱ βοηθητικὲς δυνάμεις, νὰ τοποθετηθοῦν στὴν κορυφογραμμὴ καὶ νὰ πληρώσουν ταυτοχρόνως τὸ λόφο μὲ ἀνθρώπους· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλες οἱ ἀποσκευὲς σ' ἕνα μέρος, τοῦ ὁποίου τὴ φρούρηση ν' ἀναλάβουν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ταχθῆ στὴ δεύτερη γραμμὴ ἀμύνης (στὴ κορυφὴ τοῦ λόφου). Οἱ Ἑλβετοὶ τοὺς ἀκολούθησαν μὲ ὅλα τους τὰ κάρρα καὶ συγκέντρωσαν τὶς ἀποσκευὲς τους σ' ἕνα μέρος. Αὐτοὶ δὲ σὲ πυκνότατη τάξη, ἀφοῦ ἀπώθησαν τὸ ἱππικό μας καὶ σχημάτισαν μέτωπο, πλησίασαν ἀπὸ κάτω τὴν πρώτη γραμμὴ ἀμύνης μας.

## XXV

Ὁ Καῖσαρ ἀφοῦ πρῶτα ἔδιωξε τὸ δικό του ἄλογο καὶ ὕστερα καὶ ὅλων (τῶν ἄλλων) μακρυά, ἔτσι ποὺ νὰ μὴ φαίνωνται, καὶ τοῦτο γιὰ νὰ ἐξισωθῇ γιὰ ὅλους ὁ κίνδυνος καὶ νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ κάθε ἐλπίδα φυγῆς, ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιῶτες του κι' ἄρχισε τὴ μάχη. Οἱ στρατιῶτες, μὲ

τὰ ἀκόντια ποὺ ἔρριψαν ἀπ' τὴν ἀνηφόρα, ἔσπασαν μὲ εὐκολία τὸ μέτωπο τῶν ἐχθρῶν. Μόλις διασπάσθηκε τὸ μέτωπο, ἔσυραν τὰ ξίφη καὶ ἐπετέθηκαν ἐναντίον τους. Πάρα πολὺ ἐμπόδιζε τοὺς Γάλλους στὴ μάχη τὸ ὅτι οἱ περισσότερες ἀσπίδες τους (ἀνὰ πολλὲς μαζὶ) εἶχαν διαπεραστῆ καὶ δεθῆ μὲ μιὰ βολὴ (ἀκοντίου), καὶ ἐπειδὴ τὸ σίδηρο εἶχε στραβώσει, δὲν μποροῦσαν οὔτε νὰ βγάλουν τὴν ἀσπίδα ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ μάχωνται μὲ ἀρκετὴ εὐχέρεια, μιὰ καὶ τὸ ἀριστερό τους δὲν ἦταν ἐλεύθερο· ἔτσι ὥστε πολλοὶ ἐπειδὴ γιὰ πολὺ ὥρα εἶχαν καταπονήσει τὸ μπράτσο τους, προτιμοῦσαν νὰ ρίξουν ἀπ' τὸ χέρι τους τὴν ἀσπίδα καὶ νὰ μάχωνται μ' ἀκάλυπτο τὸ σῶμα. Τέλος, ἀποκαμωμένοι ἀπ' τὰ τραύματα, ἄρχισαν νὰ πισωποδίζουν, καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖ κοντά, κάπου πενηκόσια βήματα, ὑπῆρχε ἕνα βουνό, νὰ καταφεύγουν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὅταν πιὰ οἱ Ἑλβετοὶ εἶχαν καταλάβει τὸ βουνὸ καὶ οἱ δικοί μας ἄρχισαν νὰ προχωροῦν ἀπὸ κάτω ἐναντίον τους, οἱ Βόϊοι καὶ οἱ Τούλιγγες, ποὺ μὲ δεκαπέντε χιλιάδες ἄτομα κλειοῦσαν τὴν ἐχθρικὴ φάλαγγα καὶ εἶχαν γιὰ ἀποστολή τους νὰ φυλάσσουν τὰ νῶτα, ἐπετέθηκαν στὸ δρόμο ἐναντίον τῶν ἰδικῶν μας ἀπ' τὸ ἀκατάλυπτο πλευρό, καὶ τοὺς περικύκλωσαν. Μόλις εἶδαν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα οἱ Ἑλβετοὶ ποὺ εἶχαν καταφύγει στὸ βουνό, ἄρχισαν πάλι νὰ μᾶς πλησιάζουν καὶ νὰ ξαναρχίζουν τὴ μάχη. Οἱ Ρωμαῖοι (τότε) γύρισαν τὶς σημαῖες τους καὶ τὶς ὡδήγησαν πρὸς δυὸ κατευθύνσεις: ἔτσι ὥστε ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος στοῖχος ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς νικημένους καὶ καταδιωγμένους ἐχθρούς, ὁ δὲ τρίτος νὰ συγκρατήσῃ αὐτοὺς ποὺ ἤρχοντο.

## XXVI

Ἔτσι (λοιπὸν) σὲ δυὸ μέτωπα γιὰ πολλὴ ὥρα καὶ μὲ σκληρότητα διεξήχθηκε ἡ μάχη. Ἐπειδὴ ὅμως (οἱ ἐχθροὶ) δὲν μποροῦσαν ν' ἀνθέξουν περισσότερο στὴν ὁρμὴ τῶν δικῶν μας, ἄλλοι μὲν ζήτησαν καταφύγιο στὸ βουνό, ὅπως καὶ πρὶν εἶχαν ἀρχίσει, ἄλλοι δὲ συγκεντρώθηκαν στὶς ἀποσκευὲς καὶ τὰ κάρρα τους. Σ' ὅλη τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς μάχης, ἂν καὶ κράτησε ἀπὸ τὴ μία τὸ μεσημέρι μέχρι τὸ βράδυ, κανένας δὲν μπόρεσε νὰ ἰδῇ τὸν ἐχθρὸ νὰ γυρίσῃ τὶς πλάτες. Στὶς ἀποσκευὲς συνεχίστηκε ἡ μάχη μέχρι βαθειὰ τὴ νύχτα, γιατὶ (ἐκεῖ) ἀντὶ γιὰ τάφρο εἶχαν παρατάξει μπροστὰ τὰ κάρρα, καὶ ἀπὸ θέσεις ψηλότερες ἔρριχναν βέλη ἐναντίον τῶν δικῶν μας ποὺ προχωροῦσαν, καὶ μερικοὶ ἀνάμεσα ἀπ' τὰ κάρρα καὶ τοὺς τροχοὺς ἔρριχναν κρυφὰ δόρατα καὶ ἀκόντια καὶ πλήγωναν τοὺς δικούς μας. Ἀφοῦ διεξήχθηκε μάχη ἐπὶ πολλὴ ὥρα, οἱ δικοί μας ἔγιναν κύριοι τῶν ἀποσκευῶν καὶ τοῦ στρατοπέδου. Ἔπιασαν ἐκεῖ (αἰχμαλώτους) τὴν κόρη καὶ ἕναν ἀπ' τοὺς γιοὺς τοῦ Ὀργκετόριγος. Μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ μάχη ἀπόμειναν γύρω στὶς ἑκατὸν τριάντα χιλιάδες ἄτομα ποὺ βάδισαν συνεχῶς ὅλη τὴ νύχτα χωρὶς νὰ σταματήσουν τὴν πορεία τους καθόλου κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, ἔφτασαν τὴν τέταρτη μέρα στὰ σύνορα τῶν Λιγγόνων, ἐνῶ οἱ δικοί μας, ἐπειδὴ χρονοτρίβησαν ἐπὶ τρεῖς μέρες, ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ ἐξ αἰτίας τῶν τραυματισμένων στρατιωτῶν κι' ἀπ' τὴν ἄλλη γιὰ τὸν ἐνταφιασμὸ τῶν σκοτωμένων, δὲν εἶχαν μπορέσει νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν. Ὁ Καῖσαρ ἔστειλε ἀγγελιοφόρους στοὺς Λίγγονες μὲ ἐπιστολές, νὰ μὴ βοηθήσουν τοὺς Ἑλβετοὺς οὔτε μὲ τρόφιμα οὔτε μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο τρόπο· καὶ ὅτι ἂν τυχὸν αὐτοὶ τοὺς βοηθοῦσαν, θὰ τοὺς κατέτασσε στὴν αὐτὴ μοῖρα μὲ τοὺς Ἑλβετούς. Ὁ ἴδιος δέ, ἀφοῦ μεσολάβησε διάστημα τριῶν ἡμερῶν, ἄρχισε μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις του τὴν καταδίωξη τῶν ἐχθρῶν.

## XXVII

Οἱ Ἑλβετοὶ ἐξαναγκάστηκαν ἀπ' τὴν ἔλλειψη ὅλων τῶν ἀναγκαίων καὶ ἔστειλαν πρέσβεις στὸν Καίσαρα γιὰ παράδοση. Ὅταν δὲ αὐτοὶ συνάντησαν τὸν Καίσαρα στὸ δρόμο, ἔπεσαν στὰ πόδια του καὶ μὲ ἱκετευτικὰ λόγια κλαίοντας ζητοῦσαν εἰρήνη, καὶ ὅταν ἐκεῖνος τοὺς πρόσταξε νὰ περιμένουν τὸ γύρισμό του στὴ θέση ποὺ βρισκόντουσαν ἐκείνη τὴ στιγμή, ὑπάκουσαν. Μόλις ὁ Καῖσαρ ἐπέστρεψε ἐκεῖ, τοὺς ζήτησε (νὰ παραδώσουν) ὁμήρους, τὰ ὅπλα καὶ τοὺς δούλους ποὺ εἶχαν δραπετεύσει κοντά τους. Ἐνῶ (λοιπὸν) γινόταν ἡ συγκέντρωση καὶ ἡ μεταφορὰ αὐ-

τῶν ποὺ εἶχε ζητήσει ὁ Καῖσαρ, τὴ νύχτα ποὺ μεσολάβησε, γύρω στὶς ἕξ χιλιάδες ἄτομα ἐκείνης τῆς περιφερείας ποὺ ὀνομάζεται Βερμπίγκενος, εἴτε ἀπὸ φόβο μήπως μόλις παραδώσουν τὰ ὅπλα, τοὺς σκοτώσουν, εἴτε ἀπὸ ἐλπίδα σωτηρίας, γιατὶ (ἴσως) ἐνόμιζαν πὼς, ἀνάμεσα σὲ τόσο πλῆθος παραδιδομένων, ἡ δική τους φυγὴ ἢ εἶναι δυνατὸν νὰ καλυφθῇ ἢ νὰ μὴ γίνῃ καθόλου ἀντιληπτή, κατὰ τὸ ἀποβραδὺ βγῆκαν ἀπ' τὸ στρατόπεδο τῶν Ἑλβετιῶν καὶ τράβηξαν μὲ μεγάλη ταχύτητα πρὸς τὸ Ρῆνο καὶ τὴν περιοχὴ τῶν Γερμανῶν.

## XXVIII

Μόλις ὁ Καῖσαρ ἔμαθε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, πρόσταξε ἐκείνους ἀπ' τὴν περιοχὴ τῶν ὁποίων εἶχαν διαβῆ, ἂν ἤθελαν νὰ ἐξιλεωθοῦν ἀπέναντί του, νὰ ψάξουν νὰ τοὺς βροῦν καὶ νὰ τοὺς ξαναφέρουν. Ἐκεῖνοι τοὺς ξανάφεραν, καὶ ὁ Καῖσαρ τοὺς κατέταξε μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν του. Τῶν ὑπολοίπων, ἀφοῦ τοῦ παρέδωσαν τὰ ὅπλα, τοὺς δραπέτες καὶ ὁμήρους, δέχθηκε τὴ μὲ ὅρους παράδοσή των. Πρόσταξε ἐν συνεχείᾳ τοὺς Ἑλβετούς, τοὺς Τούλιγγες καὶ τοὺς Λατοβίκους νὰ ἐπιστρέψουν στὴ χώρα τους ἀπ' ὅπου εἶχαν ξεκινήσει, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν χάσει ὅλες τὶς προμήθειες σὲ σιτηρὰ καὶ δὲν εἶχαν στὴ χώρα τους τίποτε μὲ τὸ ὁποῖο νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν πεῖνα, ὑποχρέωσε τοὺς Ἀλλόβρογες νὰ τοὺς δώσουν τρόφιμα· τὰ χωριὰ δὲ καὶ τὶς πόλεις των ποὺ εἶχαν κάψει, τοὺς πρόσταξε νὰ τὶς ξαναχτίσουν οἱ ἴδιοι. Αὐτὸ τὸ ἔκαμε παρακινημένος ἀπ' τὴν ἑξῆς κυρίως σκέψη, ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤθελε νὰ μένῃ ἀκατοίκητη ἡ περιοχὴ ἐκείνη ἀπ' τὴν ὁποία εἶχαν φύγει οἱ Ἑλβετοί, (ἀπὸ φόβο) μήπως οἱ Γερμανοὶ ποὺ κατοικοῦν πέρα ἀπ' τὸ Ρῆνο, παρακινημένοι ἀπ' τὰ εὔφορα χωράφια, περάσουν ἀπ' τὴ χώρα τους στὴ χώρα τῶν Ἑλβετῶν καὶ γειτονέψουν μὲ τοὺς Ἀλλόβρογες καὶ τὴ Ρωμαϊκὴ ἐπικράτεια στὴ δῶθε ἀπ' τὶς Ἄλπεις Γαλλία. Συγκατατέθηκε (ἐπίσης) στὴν αἴτηση τῶν Αἰδούων νὰ ἐγκατασταθήσουν τοὺς Βόϊους στὰ σύνορά τους, γιατὶ ἡ ξεχωριστὴ ἀνδρεία τῶν Βοΐων ἦταν γνωστή· σ' αὐτοὺς οἱ Αἰδοῦοι ἔδωσαν χωράφια καὶ κατόπιν τοὺς δέχθηκαν (στὴν πολιτεία τους) κάτω ἀπὸ ἴδιο καθεστὼς δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν μὲ ἐκεῖνο ποὺ ζοῦσαν οἱ ἴδιοι.

## XXIX

Στὸ στρατόπεδο τῶν Ἑλβετιῶν βρέθηκαν κατάλογοι γραμμένοι μὲ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ προσκομίσθηκαν στὸν Καίσαρα· σ' αὐτοὺς τοὺς καταλόγους ὑπῆρχε πλήρης ἀπογραφὴ μὲ ὀνόματα: Ποιὸς δηλαδὴ ἦταν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ποὺ εἶχαν βγῆ ἀπ' τὴ χώρα τους, πόσοι μποροῦσαν νὰ φέρουν ὅπλα, καὶ ἐπίσης ξεχωριστὰ τὰ παιδιά, οἱ γέροντες καὶ οἱ γυναῖκες. Ὅλων αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν γιὰ μὲν τοὺς Ἑλβετοὺς τὸ σύνολο ἦταν διακόσιες ἑξῆντα τρεῖς χιλιάδες, γιὰ τοὺς Τούλιγγες τριάντα ἕξ, γιὰ τοὺς Λατοβίκους δεκατέσσαρες, γιὰ τοὺς Ραυρικοὺς εἴκοσι τρεῖς καὶ γιὰ τοὺς Βόϊους τριάντα δύο. Ἀπ' αὐτοὺς ἐκεῖνοι ποὺ μποροῦσαν νὰ φέρουν ὅπλα, ἔφταναν περίπου στὶς ἐννενῆντα δύο χιλιάδες. Ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων ποὺ ἐπέστρεψαν στὴν πατρίδα τους σύμφωνα μὲ ἀπογραφὴ ποὺ ἔγινε κατὰ διαταγὴ τοῦ Καίσαρος, βρέθηκε ἑκατὸν δέκα χιλιάδες.

## XXX

Ὅταν τελείωσε ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Ἑλβετῶν, ἔφτασαν στὸν Καίσαρα ὡς ἀπεσταλμένοι οἱ προὔχοντες ὅλης σχεδὸν τῆς Γαλλίας, γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσουν. Ἀντελαμβάνοντο, ἔλεγαν, ὅτι ἂν καὶ αὐτὸς εἶχε τιμωρήσει μὲ τὸν πόλεμο αὐτὸ τοὺς Ἑλβετοὺς γιὰ τὶς παλιὲς ἀδικίες του ἐναντίον τῶν Ρωμαίων, ὅμως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν συνέβηκε νὰ εἶναι λιγώτερο ὠφέλιμο γιὰ τὴ Γαλλικὴ γῆ ἀπ' ὅτι γιὰ τοὺς Ρωμαίους· γιατὶ οἱ Ἑλβετοὶ εἶχαν ἐγκαταλείψει τὰ σπίτια τους, ἂν καὶ βρισκόντουσαν σὲ ἀνθηρότατη κατάσταση, μὲ τὴν ἑξῆς σκέψη, νὰ φέρουν πόλεμο δηλαδὴ ἐναντίον ὅλης τῆς Γαλλίας καὶ νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσία· (ἀκόμη δὲ) νὰ ἐκλέξουν γιὰ ἐγκατάστασή τους, μεταξὺ πολλῶν, ἐκείνη τὴν περιοχή, ποὺ θὰ ἔκριναν ὡς τὴν πιὸ κατάλληλη καὶ εὔφορη ἀπ' ὅλη τὴ Γαλλία, καὶ νὰ κάμουν φόρου ὑποτελεῖς τὶς λοιπὲς ἐπικράτειες. Ζήτησαν δὲ σὲ τακτὴ μέρα νὰ συγκαλέσουν τὴ σύνοδο ὁλόκληρης τῆς Γαλλίας καὶ αὐτὸ νὰ ἐπιτρα-

πῆ νὰ γίνῃ μὲ συγκατάθεση τοῦ Καίσαρος· γιατὶ εἶχαν μερικὰ αἰτήματα τὰ ὁποῖα ἤθελαν νὰ τοῦ ὑποβάλλουν κατόπιν κοινῆς συμφωνίας. Ἀφοῦ τοὺς ἐπειράπη αὐτό, καθώρισαν μέρα γιὰ σύνοδο καὶ ὥρισαν μὲ ὅρκο μεταξύ τους νὰ μὴν τὸ ἀνακοινώσῃ κανεὶς σὲ κανένα, παρὰ μόνον σὲ κείνους ποὺ παραγγέλθηκε κατόπιν κοινῆς ἀποφάσεως.

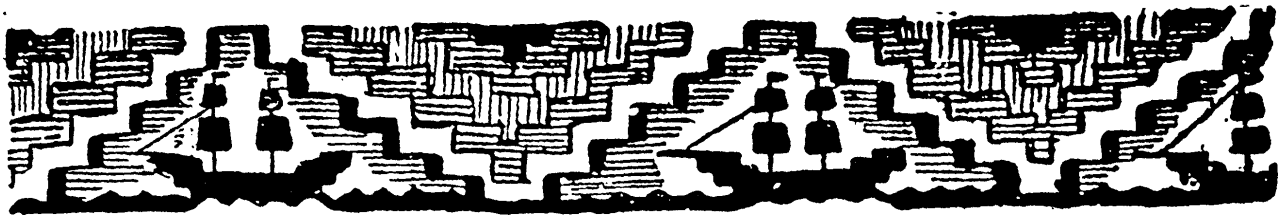
*(Συνεχίζεται)*

# Η ΑΝΟΙΞΗ ΗΛΘΕΝ ΞΑΝΑ

*Μεγαλόπρεπα ἀνθίζουνε τ' ἄνθη,*
*βασιλέων ὑπέρτερα, δίπλα σὲ δέντρα πανύψηλα,*
*σὲ μιὰ γῆ μαλακή, ποὺ γεμίζει τὶς χοῦφτες*
*τῶν πανάρχαιων βράχων, στὴ λίμνη κοντά,*
*ποὺ κυττάζουν ἀμίλητοι*
*τὴν βουλὴν τῆς ζωῆς γιὰ νὰ ζήσῃ ξανά...*
*Ἀγωνίζονται πάντα σκληρὸν τὸν ἀγῶνα*
*γιὰ τὸ φῶς,*
*κι' ἂν κοντά τους καθίσῃς*
*ἀδερφὸς ἢ καὶ φίλος μονάχα,*
*θὰ μιλήσῃς μαζί τους ἀμίλητα,*
*ἂν τὴ θεία μιλιά τους γνωρίζεις*
*καὶ θὰ νοιώσῃς ἀκόμα τὸν Ἄπειρον Νοῦν,*
*ὡς εἰσέλθεις ἁγνὸς στῆς Ἁγίας*
*Σιωπῆς τὸ ναό,*
*Τὸν Ἐπέκεινα Πάντων, ποὺ δέος γεμίζει*
*τὴ φτωχή μας ψυχή.*
*Ἀνυμνοῦν βαθυστόχαστους ὕμνους,*
*μυστικούς, μεγαλόπρεπους, ὅλα,*
*τὰ μικρά, τὰ μεγάλα,*
*ὅσα ζοῦν καὶ δὲν ζοῦν,*
*τὰ βουνά, τῆς θαλάσσης τὰ κύματα,*
*τὸ γεμᾶτο μυστήριον δάσος,*
*τῶν πουλιῶν τὸ κελάδημα,*
*οἱ ἀπέραντοι πράσινοι κάμποι, καθὼς*
*ἡ πνοὴ τῆς ἀνοίξεως*
*εὐλογεῖ τὴν ζωήν.*
*Ὦ Ἐπέκεινα Πάντων*
*καὶ πρὸ πάντων ὦ Ἄπειρε Νοῦ*
*ποὺ γεμίζεις τὰ πάντα*
*γονατίζω μπροστά Σου χωρὶς νὰ μιλῶ:*
*Σιωπῶ καὶ θαυμάζω.*

*Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ



ALFRED DE VIGNY

# ΤΟ ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟ ΚΟΡΝΟ

Σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ προηγούμενα φύλλα τοῦ Περιοδικοῦ δώσαμε μιὰ μετάφραση τῆς μπαλλάντας τοῦ Μπύργκερ: Λενῶρα, σὰν ὑπόδειγμα τοῦ εἴδους αὐτοῦ σὲ γερμανικὴ γλῶσσα. Τὸ κυνηγετικὸ κόρνο εἶναι μιὰ μπαλλάντα τοῦ *Vigny*, ποὺ ξεφεύγοντας ἀπὸ τὴν παράδοση τοῦ ὁμώνυμου ποιήματος σταθερῆς μορφῆς, ποὺ τὸ δόξασε ὁ Βιγιόν, ἐπιχειρεῖ, στηριζόμενος στὴ ρωμαντικὴ θεωρία, νὰ γράψη ποίημα ἀγγλογερμανικοῦ τόνου. Δὲν εἶναι ὅμως οὔτε Ἄγγλος, οὔτε Γερμανός. Οἱ μεσογειακὲς ἐπιδράσεις καὶ ἡ καρτεσιανὴ παράδοση τὸν ἀναγκάζουν νὰ ὀργανώση τὸ θέμα μὲ προλόγους καὶ ἐπιλόγους, νὰ παρεμβάλη λόγια στοιχεῖα, διαλόγους ποὺ θυμίζουν Κορνέϊγ καί, καμμιὰ φορὰ Ματαμὸρ καὶ ἡρωολογία ἀ λὰ Ντερουλέντ, μὲ ἄλλα λόγια νὰ νοθεύη μὲ πεζολογία καὶ ὑπερβολὲς τὴν ἐπική του οὐσία, μὲ τὶς σάλτσες δηλαδὴ ἑνὸς προχωρημένου πολιτισμοῦ. Ἡ ἄγρια ὁρμὴ τῆς Λενῶρας σβύνει ἐδωπέρα, γιὰ νὰ δώση τὴ θέση της σὲ ἐξαλλες ρωμαντικότητες καὶ σὲ περιγραφές, ποὺ δὲν θυμίζουν καθόλου τὸ λιτὸ μεσαιωνικὸ ἔπος τὸ: *Chanson de Roland* μὰ μυρίζουν μανιφέστο ποιητικῆς σχολῆς. Ἔτσι τὸ ποίημα δὲν εἶναι ἀπορροὴ κάποιας παληᾶς ὁμαδικῆς ψυχῆς, μὰ θέμα γιὰ ἕναν καλλιτέχνη, πού, ὅσο σημαντικὸς καὶ νᾶναι, οὔτε τοὺς σκοποὺς τῆς Σχολῆς του μπορεῖ νὰ ἀγνοήση, οὔτε τὰ τεχνικά της μέσα, οὔτε τὴν ρωμαντικὴ εὐρράδεια, ποὺ συχνὰ καταλήγει σὲ στόμφο. Ἡ κατασκευὴ εἶναι φανερή, καὶ θυμίζει ζωγραφικὴ σύνθεση, ἐνῶ στὸν Μπύργκερ γεννιέται ἕνας ποιητικὸς ἀγέρας, μιὰ ψυχικὴ δόνηση, ποὺ συγγενεύει μὲ ἐκείνη ποὺ προκαλεῖ τὸ ἀκρόαμα ἑνὸς μουσικοῦ κομματιοῦ. Ὅλα αὐτὰ βέβαια δὲν θέλουν νὰ ποῦν ὅτι τὸ ποίημα δὲν ἔχει ἀρετές· κάθε ἄλλο. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἐπικότητά του διαφέρει κατὰ πολὺ ἀπὸ ἐκείνη τοῦ ὁμώνυμου ἔπους, ποὺ στηρίζεται σὲ μιὰ αὐστηρὴ λιτότητα καὶ στὸ χωρὶς αὐτάρκεια ἄπλωμα τῶν μεγάλων καὶ βασικῶν αἰσθημάτων, γιατί, πίσω ἀπὸ τὸν ἀνώνυμο συγγραφέα τοῦ 11ου αἰῶνα, βρίσκεται ἀκόμα ὁ βάρβαρος μὰ γνήσιος γερμανὸς πολεμιστής, ἐνῶ πίσω ἀπὸ τὸν Ρολάνδο τοῦ *Vingy*, καμψὸς καὶ μεγαλόστομος στέκεται ὁ Δὸν Ροδρῖγος.

⁂ ⁂ ⁂

[Τὸ ποίημα τοῦ *Vingy* στηρίζεται, ὅπως καὶ τὸ Ἔπος τοῦ Ρολάνδου, σὲ ἕνα ἱστορικὸ γεγονός, ποὺ γέννησε μίαν ἀντίστοιχη παράδοση. Τὸν Αὔγουστο τοῦ 778 οἱ ὀρεινοὶ Βάσκοι κατάκοψαν, στὴν κοιλάδα τοῦ Ροντσεβὼ τὴν ὀπισθοφυλακὴ τοῦ στρατοῦ τῶν Φράγκων, ποὺ γύριζε στὴ Γαλλία μέσα ἀπὸ τὰ Πυρηναῖα, ὕστερα ἀπὸ μιὰ εὐσβολὴ στὴν Ἱσπανία, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Καρολομάγνο. Διοικητὴς τῆς ὀπισθοφυλακῆς ἦταν ὁ κόμης τῆς ἀκριτικῆς περιοχῆς τῆς Βρετάννης, ὁ Χρόντλαντ, ὁ γνωστός μας Ρολάνδος. Τὸ λαϊκὸ ἔπος ὑποκατάστησε τοὺς Βάσκους μὲ τοὺς ἄπιστους Μαύρους τῆς Ἱσπανίας, ἔκαμε τὸν Ρολάνδο ἀνεψιὸ τοῦ μεγάλου Καρόλου καὶ ἐξήγησε τὴν ἧττα του μὲ τὴν προδοσία τοῦ Γκανελόν. Ὁ *Vingy*, ἀκολουθῶντας γραμμὴ τόσο ἀνεξάρτητη ὅσο καὶ ὁ λαϊκὸς ἐπικὸς ποιητής, ζωντανεύει τὸν Δεσπότη Τουρπῖνο καὶ τὸν κάνει σύντροφο τοῦ Αὐτοκράτορα, ἐνῶ τὸ ἔπος τὸν θέλει ρητά:

*Li coms Rodlanz veit l' arcevesque a terre*

συμπολεμιστὴ τοῦ ἥρωα καὶ νεκρό, πρὶν ἀπ' αὐτόν, μέσα στὸν ἄνισον ἀγῶνα].

(ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ)

*Τὶ γλυκειὰ εἶναι τοῦ κόρνου ἡ φωνή, ποὺ ἀπ' τὰ δάση τὴ νύχια ἀνεβαίνει,*
*εἴτε λέει γιὰ τὸ δάκρυ ποὺ χύνει ἡ ἀλαφίνα, ἀπ' ὁλοῦθε ζωσμένη,*
*ἢ τὸ κάλεσμα τοῦ κυνηγοῦ, ποὺ τὸ σπάζει ὁ ἀντίλαλος πέρα,*
*κι' ἀπὸ φύλλο σὲ φύλλο ἡ ἀνάσα τὸ σέρνει τοῦ ἀγέρα*

⁂ ⁂ ⁂

*Τὰ μεσάνυχτα πόσες φορές, μοναχὸς μέσ' στὴν ἄλαλη φύση*
*σιὸν γλυκό του ἀναγάλλιασα ἀχό· πόσες ἄλλες ἐγὼ ἔχω θρηνήσει·*
*τὶ θαρροῦσα ἀντηχοῦσε ἡ βοὴ ἡ κακοσήμαδη ἐκείνη*
*ποὺ ἀγρικιόνταν προτοῦ ξεψυχήσουν οἱ ἀρχαῖοι Παλαδῖνοι.*

⁂ ⁂ ⁂

*Χώρα ἐσὺ ποθητή, τῶν βουνῶν, ὦ γαλάζια κορόνα,*
*τοῦ Μαρμπόρε κορφὴ ἀγεροκρέμαση. βράχοι ὀρθοὶ τῆς Φριζόνα,*
*καταρράχιες, ποὺ ἀδάμαστοι ὁρμᾶτε ἀπ' τὰ χιόνια τὰ νέα,*
*λαγκαδιὲς καὶ χωνεύτρες καὶ ρέμματα, στὰ ψηλὰ Πυρηναῖα,*

⁂ ⁂ ⁂

*θρόνε κάθε ἐποχῆς, ὦ βουνὸ μὲ λουλούδια καὶ χιόνι,*
*ποὖχεις πάγους στὴν ἄγρια κορφή, καὶ στὴ ρίζα σου χόρτο φυτρώνει,*
*ἐκεῖ πρέπει κανεὶς νὰ σταθεῖ γιὰ ν' ἀκούσει, σβυσμένη, νὰ βγαίνει,*
*ἀπὸ πέρα, τοῦ κόρνου ἡ φωνὴ τρυφερὴ καὶ θλιμμένη.*

⁂ ⁂ ⁂

*Μοναχὸς σιρατοκόπος συχνά, ὅταν ἔχουν σωπάσει οἱ ἀνέμοι,*
*μὲ τὸ μπρούντζινο στόμα ξαφνιάζει τὴν νύχτα ποὺ τρέμει.*
*Στοὺς γλυκούς του σκοπούς, παρευθύς, ομίγει, ἐκεῖ ὁλόγυρά του,*
*τὸ γλυκόηχο κουδούνι τοῦ ἀρνιοῦ καὶ τὸ ἀθῶο βέλασμά του.*

⁂ ⁂ ⁂

*Δὲν κοιτᾶ ἡ ἀλαφίνα ἡ δειλὴ νὰ κρυφτεῖ, μά, μὲ χάρη,*
*σιὸν ὀρθόσιητο βράχο ταντζεται, ἀτόφυο τοξάρι.*
*Καὶ ἡ βουνίσια θεὼραιη κρέμαση, στὴν ἄγρια της πτώση,*
*μὲ τὸ μέλος τοῦ κόρνου τὸν ἄσωτο θρῆνο ἔχει ἑνώσει.*

⁂ ⁂ ⁂

*Ὦ ψυχὲς τῶν παληῶν πολεμάρχων, μαζί μας βρισκόσαστε ἀκόμα;*
*Τάχα ἐσεῖς μὲ τοῦ κόρνου μιλᾶτε τὸ μπρούντζινο στόμα;*
*Ρονσεβώ, ὦ φαράγγι πικρό, τοῦ μεγάλου Ρολάνδου ποὺ ἐχάθη,*
*δὲν ἡσύχασε ἀκόμα ἡ ψυχή, μέσ' σταγήλια σου βάθη;*

⁂ ⁂ ⁂

*Οἱ γενναῖοι εἶχαν μείνει ὅλοι ἐκεῖ νὰ δοθοῦν τοῦ θανάτου.*
*Μόνο ἐκεῖνος ἀπόμεινε ὀρθός· ὁ Ὀλιβιὲ εἶναι κοντά του.*
*Ἡ Ἀραπιὰ ἀλαφιασμένη τὸν ζώνει ἀπὸ ράχη σὲ ράχη.*
*«Ρῖξε τἄρματα ἢ χάνεσαι· πάψε, Ρολάνδε, τὴ μάχη.*

⁂ ⁂ ⁂

*Κεῖτονται ὅλοι οἱ δικοί σου νεκροὶ μέσα στὸ ἄγριο τὸ ρέμμα».*
*Σὰνθεριὸ ἀναβρουχιέται καὶ κράζει: «τῆς ἔρημος θρέμμα,*
*θὰ σοῦ πέσω στὰ χέρια, ἂν μὲ αὐτὰ τὰ κορμιὰ τὰ γενναῖα,*
*ροβολήσουν στὸ ρέμμα μαζὶ τὰ ψηλὰ Πυρηναῖα».*

⁂ ⁂ ⁂

*«Παραδώσου, εἶπε ὁ Μαῦρος ἢ πέθανε· τὸ βουνὸ ροβολάει».*
*Κι' ἕνας βράχος βαρὺς ροβολᾶ στὸ βουνίσιο τὸ πλάϊ·*
*στοῦ γκρεμοῦ κατρακύλησε μέσα τὰ σκότεινα βάθη,*
*καὶ, κορφὲς ἀπὸ ἀφίφνητους σπάζοντας πεύκους, ἐστάθη.*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

*«Δρόμο μοῦ ἄνοιξες εἶπε ὁ Ρολάνδος, καὶ σοῦ τῶχω γιὰ χάρη».*
*Καί, μὲ τὸ ἕνα τὸ χέρι κυλῶντας τὸ μέγα λιθάρι,*
*στὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ τὸ στυλώνει καὶ χύνεται ἀπάνου.*
*Καὶ στὴν ὄψη του μόνη παγώνει ὁ στρατὸς τοῦ Ἀφρικάνου.*

⁂ ⁂ ⁂

*Ὁ Αὐτοκράτορας Κάρολος, μὲ τὰ ὡραῖα του ὡστόσο φουσᾶτα,*
*κουβεντιάζοντας ξέγνοιαστα ἐπαίρναν τὴν βουνίσια τὴ στράτα.*
*Μὲ τὰ πλήθια νερά τους φαινόνταν, στὸν ὁρίζοντα πέρα,*
*τὰ λαγγάδια τοῦ Λούζ καὶ τοῦ Ἀργέλες στὸν ἥσυχο αἰθέρα.*

⁂ ⁂ ⁂

*Ἡ καρδιὰ εἶχε γιορή· τὸ λαοῦτο τοῦ νιοῦ Τροβαδούρου*
*ἑτοιμάζονταν τώρα νὰ ὑμνήσει τοὺς ἴσκιους τοῦ Δούρου.*
*Γαλλικὸ ρέει κρασὶ μέσ' στὸ ξέρο ποτήρι· γελάει*
*ὁ πολέμαρχος ποὺ ἔχει καθίσει στῆς βοσκούλας τὸ πλάϊ.*

⁂ ⁂ ⁂

*Ὁ Ρολάνδος βασταέι τὰ βουνά· χωρὶς ἔγνοια ὁ καθένας περπάτει.*
*Μαλακὰ καθισμένος ἐπάνω σ' ὁλοπλούμιστό του ἄτι,*
*πού, μὲ ἀτλάζι μαβὶ πιστρωμένο, περήφανα πάει,*
*τ' ἅγια λείψανα ὁ Δεσπότης Τουρπῖνος κρατεῖ, καὶ μιλάει:*

⁂ ⁂ ⁂

*«Ἄρχοντά μου, ὁλοπόρφυρα φλογίζουν τὴ Δύση·*
*ἂς σταθοῦμε· μὴ βιάζεις αὐτὰ ποὺ ὁ Θεὸς ἔχει ὁρίσει.*
*Μὰ τὸν ἅγιο προστάτη μας, θἄναι ψυχὲς δίχως ἄλλο,*
*ποὺ σὲ ἀτμοὺς φλογεροὺς τὸν αἰθέρα πετοῦν τὸν μεγάλο».*

⁂ ⁂ ⁂

*Καὶ νά! ἀστράφτει μεμιᾶς. Ἀπομέσα ἀπ' τ' ἀπάτητα χάη,*
*ἀνεβαίνει τοῦ κόρνου ἡ φωνὴ καὶ σιγὰ ξεψυχάει.*
*Ὁ Αὐτοκράτορας σάθηκε· ἀράσυρε τὰ γκέμια ποὺ ἐκράτει·*
*τὴν ἀνέμελη κόβει πορεία στὸ ἀράθυμο τὸ ἄτι.*

⁂ ⁂ ⁂

*«Ἀγρικᾶτε, τοὺς λέει;» «Θέ νἄναι οἱ βυσκοὶ ποὺ τὰ βράδια*
*στὰ ψηλὰ βοσκοτόπια συνάζουν τὰ σκόρπια κοπάδια,*
*ἀποκρίθη ὁ Δεσπότης ἢ ἡ φωνὴ ποὺ σβυομένη ἀνεβαίνει*
*τοῦ ὁλοπράοινου νάνου Ὀμπερόν, στὴν Νεράϊδα ποὺ κρένει».*

⁂ ⁂ ⁂

*Μιανακίνησε ὁ Κάρολος· μὰ δείχνει ὄψη βαρειὰ ἀπὸ φροντίδα.*
*Σκοτεινὴ καὶ σκληρὴ εἶναι, καθὼς τοῦ Θεοῦ ἡ καταιγίδα.*
*Τὸ κακὸ κλωθοφέρνει στὸ νοῦ· καὶ τὴν ὥραν ἐκείνη*
*ξεσπᾶ πάλι τοῦ κόρνου ἡ φωνὴ καὶ σιγὰ ξανασβύνει.*

⁂ ⁂ ⁂

*«Συμφορά, εἶν' ὁ δικός μου ὁ Ρολάνδος, κι' ἂν κράζει ἀποκάτου,*
*θὰ παλεύει ὁ γενναῖος σὲ μάχη ζωῆς ἢ θανάτου*
*Πολέμαρχοι, σταθῆτε· ἂς διαβοῦμε τὸ διάσελο πίσω.*
*Ἄχ, προδότισσα γῆ τοῦ Ἰσπανοῦ, πάλι θὰ σὲ πατήσω».*

⁂ ⁂ ⁂

*Μὲ ἀφρισμένα φαριά, τὸ φουσᾶτο τοῦ Κάρολον ἐστάθη*
*στὰ ψηλὰ τοῦ ζυγοῦ. Ροντσεβώ, τὸ λαγκάδι, στὰ βάθη,*
*ἀχνοβάφονταν στὰ ὕστερα φῶτα, ποὺ ἀνάδινε ἡ μέρα.*
*Καὶ τοῦ Μαύρου τὸ φλάμπουρο φεύγει στὸν ὁρίζοντα πέρα*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

«Θωρεῖς κάτι, Δεσπότη, στὸ ρέμμα»; «Ἐκεῖ κείτονται πλάϊ
δυὸ πολέμαχοι: ὁ ἕνας νεκρός· ὁ πλαϊνὸς ξεψυχάει
Μαύρη πέτρα τοὺς ἔχει πλακώσει. Ἀπὸ φίλντισι φέρει
ἕνα κόρνο, ἀπ' τοὺς δυὸ ὁ πιὸ γερός, στὸ δεξί του τὸ χέρι.
Δυὸ φορὲς ἡ ψυχή του μᾶς ἔχει καλέσει, ἐνῶ βγαίνει».

⁂ ⁂ ⁂

Πικρὴ πόσο τὴ νύχτα τοῦ κόρνου ἡ φωνὴ καὶ θλιμμένη!

*Μετάφραση: ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ*

# ΑΥΤΟ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Αὐτὸ τὸ παιδί,
δὲν ξέρουμε γιατὶ ἔφυγε.
Δὲν πρόκαμε καλὰ ν' ἀποφάη τὸ ψωμί του.
Ἔφυγε σήμερα.
Ἔφυγε ἀπὸ τὸ πρωΐ
μὲ μιὰ χαρτένια κάσκα,
κι' ἕνα ἀληθινὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
Ἔφυγε,
μὲς τὸ κρῦο καὶ τὴ χαλασιά.
Ἔφυγε, γιατὶ τοῦ ἄρεσε ἔτσι.

Πάει μὲ τοὺς μεγάλους.
Πάει μὲ τὴ χαλκοπράσινη στολή,
τὰ χαλκοπράσινα τραγούδια.
Πάει κάτι νὰ πάρῃ,
κάτι νὰ δώσῃ.
—Κάτι πολύ.

Αὐτὸ τὸ παιδί,
δὲν ξαναγύρισε πίσω.
Τὸ μάγεψε τούτη ἡ Μέρα.

Τούτη ἡ Μέρα
μάγεψε,
κι' ἕνα σωρὸ ἄλλα παιδιά,
ποὺ δὲν ξαναγύρισαν.

*ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΓΑΤΤΟΥ*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΠΑΪΣΙΟΥ ἱερέως

# ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΓΙΟΓΡΑΦΩΝ*

1

Κώνστας. Τὸ ἔτος 1747, ἀγνώστου ἐπωνύμου. Τοῦτον εὑρίσκομεν ἐν ἐπιγραφῇ ἐπὶ τῆς ἐν τῷ Τέμπλῳ εἰκόνος ἁγ. Γεωργίου, ἐν τῷ Ναῷ Κοιμήσεως Θεοτόκου τοῦ χωρίου Βουρμπιάνης, τὸ δὲ 1755 ἐν ἐπιγραφῇ ἐπὶ εἰκόνος Σωτῆρος ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Εὐαγγελιστρίας τοῦ χωρίου Σπαριτσιάνης (νῦν Λακκώματα) Καστορίας.

2

Κὼνστας Θεοδόσι(3). Τὸ ἔτος 1755. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἢ μᾶλλον χωρὶς ἀμφιβολίαν ὁ ἀνωτέρω. Τοῦτον εὑρίσκομεν ἐν ἐπιγραφῇ ἐπὶ εἰκόνος τοῦ Προδρόμου ἐναπακειμένης ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἁγ. Ἀθανασίου Χιονιάδων. (Βλέπε καὶ τὰς ὑπ' ἀρ. 3 καὶ 4 εἰκόνας). Τὸ κύριον ὄνομα Θεοδόσι δὲν γνωρίζομεν ἂν ἦτο τὸ ὄνομα πατρὸς τοῦ Κώνστα, ἢ ἦτο ἐπίθετον αὐτοῦ. Λέγομεν τοῦτο, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ ὑπῆρχε εἰκογένεια μὲ τὸ ἐπίθετον τοῦτο, καὶ τῆς ὁποίας



Εἰκ. 3

Κώνστα Θεοδόσι (Ἅγ. Ἀθανάσιος Χιονάδων)

γόνος εἶναι σήμερον ὁ ἐν Δελβινακίῳ ἐγκατασταθεὶς διμοιοδιδάσκαλος Σωτήριος Θεοδοσίου.

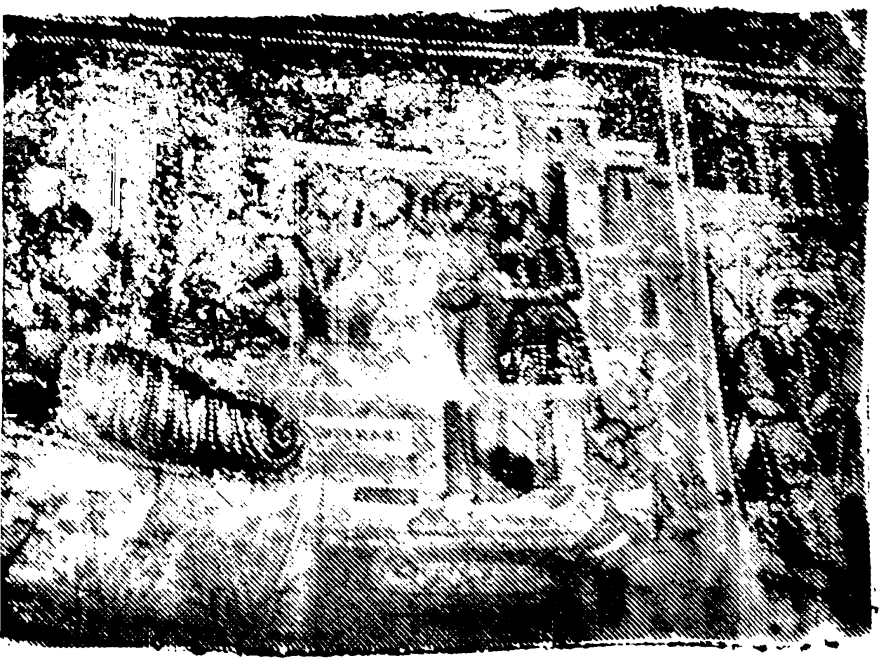
3

Κωνσταντῖνος. Τὸ ἔτος 1760, ἀγνώστου ἐπωνύμου. Τοῦτον εὑρίσκομεν ἐν ἐπιγραφῇ τῆς ἐν τῷ Τέμπλῳ εἰκόνος Ἁγ. Γεωργίου τοῦ ἐν Μολίστῃ παλαιοῦ Ναοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου συνοικίας Μποτσιριάρι (νῦν Μοναστηρίου), ἐν τῷ Ἱ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ 101ου τεύχους σελ. 773.

3. Τούτου ὑπογραφὴν εὑρίσκομεν καὶ ἐν ἰδιωτικῷ ἐγγράφῳ τοῦ ἔτους 1764.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ



Εἰκ. 4

Κώνστα Θεοδόσι
('Αγ. 'Αθανάσιος
Χιονιάδων)

Ναῷ Κοιμ. Θεοτόκου τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ χωρίου Λιγερινοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1763, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ.

4.

Κωνσταντῖνος Μιχαήλ. Τὸ ἔτος 1764. Ἴσως ὁ ἀνωτέρω. Τοῦτον εὑρίσκομεν ἐν ἐπιγραφῇ ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Εἰσοδίων Θεοτόκου τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ χωρίου Ντάλος (νῦν Βυθός), ὡς καὶ ἐν κτιτορικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Ἀχιλλείου τοῦ χωρίου Ζουτάνι (νῦν Πενταλόφος) Μακεδονίας. (Βλέπε καὶ τὰς ὑπ' ἀρ. 5 καὶ 6 εἰκόνας).

5

Κωνσταντῖνος Μιχαὴλ Μιχαήλ. Τὸ ἔτος 1770. Τοῦτον εὑρίσκομεν ἐν ἐ-



Εἰκ. 5

Κωνσταντίνου
Μιχαὴλ
Τοιχογραφία «Ἡ
Γέννησις τῆς Θεοτόκου» ('Αγ. 'Αχιλλείου Πενταλόφου)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ



Εἰκ. 6

Κωνσταντίνου Μιχαὴλ
Τοιχογραφία
τὸ «Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου»
(Ἅγ. Ἀχίλλειος Πενταλόφου)

ιγραφῆ ἐπὶ τῆς τοιχογραφίας τῆς ἐν Βησσάνῃ Πωγωνίου Ἱ. Μονῆς Ἀ
(Βλέπε καὶ τὰς ὑπ' ἀρ. 7 καὶ 8 εἰκόνας).

6

Κωνσταντῆς Χιονάδίτης ἐκ Φιλιππιάδος. Τὸ ἔτος 1802. Τὸ ἀν



Εἰκ. 7

Κωνσταντίνου Μιχαὴλ Μιχαὴλ
(Ἱ. Μονὴ Ἀβελ Βησσάνης Πωγωνίου)
Τοιχογραφία «Ἡ Πλατυτέρα» ἐν τῷ Νάρθηκι.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ



Εἰκ. 8

Κωνσταντῖνος Μιχαὴλ Μιχαὴλ
(Ἱ. Μονὴ Ἀβελ. Βησσάνης Πωγωνίου)
Τοιχογραφία τὸ 10ον Ἑωθινὸν ἐν τῷ Ἱ. Βήματι

ότου, τὸ ἀπαντῶμεν εἰς τὴν κορυφὴν ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἓξ κίονας τοῦ Ἱ. Ναοῦ ίας Μαρίνης τοῦ χωρίου Κισσοῦ τῆς περιφερείας Βόλου. (Βλέπε καὶ τὴν ἰτ' 9 εἰκόνα τῆς ἐπιγραφῆς).

7

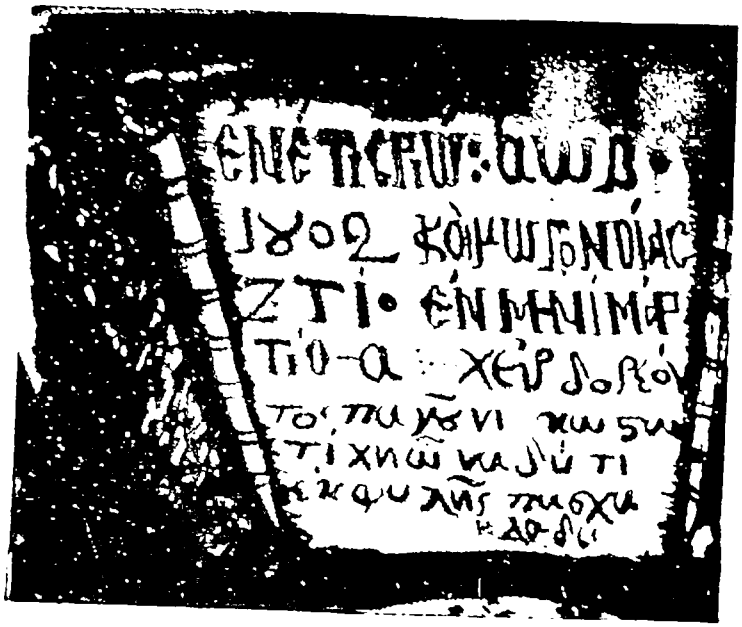
Μιχαήλ. Τὸ ἔτος 1802. Τοῦτον εὑρίσκομεν ἐν ἐπιγραφῇ εἰς τὴν ἐν Πενόφῳ Ἱ. Μονὴν Ἁγίας Τριάδος. (Βλέπε καὶ τὰς ἰτ' ἀρ. 10 καὶ 11 εἰκόνας).

8

Μιχαὴλ Ἰωάννου(4). Τὸ ἔτος 1805 ἀγνώστου ἐπωνύμου. Τοῦτον εὑρί-

4. Εὐνόητον τυγχάνει ὅτι πρόκειται περὶ τῶν δύο ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Βησσάνης ἀναμένων Μιχαὴλ καὶ Μιχαήλ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ



Εἰκ. 9



Εἰκ. 9

Κωνσταντῆς Χιονιάδης
Ἐπιγραφὴ εἰς χιονόχρανον
(Ἁγ. Μαρίνα Κισσοῦ—Βόλου)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ



Εἰκ. 10

Μιχαὴλ
Τοιχογραφία «Ἡ Κοίμ. τῆς Θεοτόκου»
(Ἱ. Μονὴ Ἁγ. Τριάδος Πενταλόφου)



Εἰκ. 11

Μιχαὴλ
Τοιχογραφία
«Ἡ Βάπτισις τοῦ Χριστοῦ»
(Ἱ. Μονὴ ἁγ. Τριάδος
Πνταλόφου)

σκομεν ἐν ἐπιγραφῇ εἰς τὸν ἐν Βουρμπιάνῃ Ἱ. Ναὸν Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐντὸς μεγάλης κόγχης.

9

Μιχαὴλ Γεώργιος καὶ Γεώργιος. Τὸ ἔτος 1812. Τοίπους εὑρίσκαμεν ἐν ἐπιγραφῇ εἰς τὸν ἐν Ἐλεούσῃ τῆς Πρεμετῆς Ἱ. Ναὸν τῆς Θεοτόκου, ὡς καὶ ἐν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἐπιγραφῇ ἐν τῇ ἐν Μακεδονίᾳ Ἱ. Μονῇ Κλεισούρας κατὰ τὸ ἔτος 1813. (Βλέπε καὶ τὰς ὑπ' ἀρ. 12 καὶ 13 εἰκόνας).

10

Γεώργιος (Τζότζος) Ζήκου Πασχαλιάδες. Τὸ ἔτος 1824.
γιώργις δάσκαλος μιχάλη Πασχαλιάδες. Τὸ ἔτος 1824.

Χωρὶς ἀμφιβολίαν οἱ ἀνωτέρω. Τὸ ἐπίθετον τούτων τὸ λαμβάνομεν οὐχὶ ἀπὸ ἐπιγραφὰς εἰκόνων, ἀλλὰ ἐξ ἰδιωτικῶν τινων ἐγγράφων τῶν ὡς ἀνωτέρω χρονολογιῶν. Καὶ ἐνῷ ὁ δεύτερος εἰς ἓν ἔγγραφον ἐν τῇ ἀρχῇ γράφεται γιώργις δάσκαλος μιχάλι Πασχαλιάδες, εἰς τὸ τέλος ὑπογράφεται γιώργις ζωγράφος.



Εἰκ. 12

Μιχαὴλ Γεωργίου καὶ Γεωργίου
Φορητὴ εἰκὼν «Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι»
(Ἱ. Μονὴ Γενν. Θεοτόκου Κλεισούρας Καστορίας)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κρίνετο καὶ ὡς καλλιγράφος σχετικῶς, καὶ ὡς ἐκ τοῦ προτερήματος ως νὰ ἐθεωρεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὡς κατάλληλος καὶ διὰ τὸ κὸν ἐπάγγελμα.

συνώνυμοι οὗτοι Πασχαλάδες ἄντες καὶ σύγχρονοι, ἀναμφισβητήτως ἦ-λθον.



Εἰκ. 13

Μιχαὴλ Γεωργίου καὶ Γεωργίου
Τοιχογραφία «ο Παντοκράτωρ»
(Ἱ. Μονὴ Γεννᾶ Θεοτόκου Κλεισούρας Καστορίας)

καὶ ὁ μὲν Μιχαὴλ(5) πατὴρ τοῦ διδασκάλου λογίζεται ὁ Πρόγονος τῆς ρᾶς τῶν ἐπίσης γνωστῶν ἡμῖν ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν ἁγιογράφων Πα-

. Πιθανῶς ὁ ἱστορήσας τὴν Ἱ. Μονὴν Τριάδος Πενταλόφου Μακεδονίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

σχαλάδων ὑπὸ τὸ παρώνυμον «Τσατσαῖοι», ὁ δὲ Ζῆκος πατὴρ τοῦ Τζότζου (= Γεωργίου), ὁ Πρόγονος τῆς ἑτέρας γενεᾶς Πασχαλάδων ὑπὸ τὸ κύριον ἐπώνυμον «Πασχαλάδες». Ἀμφότεραι δὲ αἱ γενεαὶ αὗται ἐνεκαλπώθησαν ἀργότερον τὸ ἐπίθετον «Ζωγράφος», ἐκτὸς μόνον τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰωάννου Πασχάλη υἱοῦ τοῦ Τζότζου, διατηρησάντων καὶ διατηρούντων εἰσέτι τοῦτο μέχρι τῆς σημερον, καὶ τοῦ Νικολάου(6) τοῦ ὁποίου οἱ ἄρρενες ἀπόγονοι ἐξέλιπον.

Σημειωτέον ὅτι, ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Τσατσαίων Πασχαλάδων ὑπῆρξε καὶ ἄλλος Μιχαήλ, πάππος τοῦ ἁγιογράφου Πολυκάρπου Ζωγράφου, ζήσας 105 ἔτη καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὸ ἔτος 1901. Τοῦτον ὁ πατὴρ ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιγραφῶν καὶ ὑπογραφῶν εἰς διαφόρους εἰκόνας καὶ ἔγγραφα, πολὺ δὲ περισσότερον ἐκ τῆς ἐν τῷ Τέμπλῳ τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου Χιονιάδων εἰκόνος τοῦ Προδρόμου ἐπιγραφῆς αὐτοῦ. Ὡσαύτως ἀποδεικνύεται ὅτι οὗτος ἐτύγχανε νεώτερος τοῦ συνωνύμου αὐτοῦ Μιχαὴλ Ἰωάννου τοῦ ἱστορήσαντος κατὰ τὸ 1805 τὸν ὡς ἄνω Ναὸν τοῦ Προδρόμου ἐν Βουρμπιάνῃ, καὶ διὰ τοῦτο —περιπτώσεις τυχούσης— οὐδεμία σύγχυσις δὲν πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὸ ἑξῆς πέριξ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν.

Ὁ Γεώργιος (=Τζότζος) Ζήκου Πασχαλάδες τὸν ὁποῖον ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸν εὑρίσκομεν ἱστοροῦντα μετὰ τῶν ἄλλων κατὰ τὸ ἔτος 1812 τὸν ἐν Ἐλεούσῃ τῆς Πρεμετῆς Ἱ. Ναὸν τῆς Θεοτόκου κατὰ τὸ ἔτος 1812, καὶ τὴν Ἱ. Μονὴν Κλεισούρας κατὰ τὸ ἔτος 1813, ἀλλὰ τὸν εὑρίσκομεν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1822 ἱστοροῦντα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ζήκου τὸ ἐν Πληκατίῳ παρεκκλήσιον Παναγιοπούλα. Οὗτος εἶχε πέντε τέκνα τὰ ἑξῆς:

Ζῆκος Ζωγράφος
Ἰωάννης Πασχάλης
Νικόλαος Πασχάλης (Οὗτος τὸ 1865 δὲν εὑρίσκετο ἐν τῇ ζωῇ).
Ματθαῖος Γεωργίου
Κωνσταντῖνος Γεωργίου.

Ἐκ τούτων, ὁ Ζῆκος καὶ ὁ Ματθαῖος εἰς μὲν τὰς εἰκόνας ὑπεγράφοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον:

Ζῆκος Γεωργίου καὶ
Ματθαῖος Γεωργίου,

εἰς δὲ τὰ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα μὲ τὸ ἐπίθετον Ζωγράφος. Διὰ τοῦτο οὐδεμία σύγχυσις δὲν πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὸ ἑξῆς γύρωθεν τῶν περιπτώσεων τούτων.

(Συνεχίζεται)

---

6. Εὕραμεν ἐπιγραφὰς καὶ ὑπογραφὰς αὐτοῦ ἄλλας μὲν μὲ τὸ ἐπίθετον Πασχάλης, καὶ ἄλλας μὲ τὸ ἐπίθετον Ζωγράφος.



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

# ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

## ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

### Η "ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΘΕΑΤΡΟΥ,, ΚΑΙ Η ΕΠΑΡΧΙΑ

'Η «'Εβδομάδα Θεάτρου» πού ὠργανώθηκε ἐφέτος γιὰ πρώτη φορὰ ἀξίζει καὶ πρέπει νὰ χαιρετιστεῖ ἀπὸ ὅλο τὸν πνευματικὸ κόσμο τῆς χώρας, σὰν ἕνα γεγονὸς ἰδιαίτερα σημαντικό. Σὰν μιὰ κατάκτηση πολιτιστικὴ καὶ σὰν θεσμός, πού πολλὰ μπορεῖ νὰ προσφέρει στὴν γενικὴ παιδεία καὶ τὸν πολιτισμὸ τοῦ τόπου. Γιατὶ δὲν εἶναι μιὰ στενὰ ἐπαγγελματικὴ ἐπίτευξη τῶν ἀνθρώπων τοῦ θεάτρου, ἀλλὰ μιὰ ἐκδήλωση πλατύτερη καὶ πνευματική. Τὸ θέατρο, σὰν κοινωνικὸ λειτούργημα, ἀσκεῖ, περισσότερο ἴσως ἀπὸ κάθε ἄλλη τέχνη, μιὰν ἀναμφισβήτητη παιδευτικὴ ἐπίδραση πάνω σ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς κοινωνίας. Στόχος του εἶναι οἱ πολλοί, ὁ λαὸς κι' ὄχι ὁ κλειστὸς κύκλος τῶν λίγων. 'Αποτελεῖ τὴν καλλιτεχνικὴ «ἐκκλησία τοῦ δήμου» καὶ σὰν τέτοια ἔχει εὐρύτερη σημασία. Αὐτὸ ἄλλωστε φάνηκε κι' ἀπὸ τὰ πολυάριθμα καλλιτεχνικὰ σωματεῖα πού ἀνέλαβαν τὴν ὀργάνωση τοῦ ἑπταημέρου καὶ τὴν μεγάλη ἀπήχηση πού εἶχε στὸ ἑλληνικὸ κοινό.

'Ακόμα περισσότερο πρέπει νὰ χαιρετιστεῖ μ' ἐνθουσιασμὸ ἀπ' αὐτὲς ἐδῶ τὶς στῆλες γιὰ δυὸ λόγους: πρῶτο, γιατὶ ἡ «'Εβδομάδα Θεάτρου» παρέχει τὴ βάσιμη ἐλπίδα γιὰ μιὰ σοβαρὴ ἀντιμετώπιση τῶν θεατρικῶν καὶ γενικώτερα πνευματικῶν προβλημάτων καὶ δεύτερο, γιατὶ βλέπουν νὰ δικαιώνεται ὁ ἀγώνας τους, ἡ πανελλήνια ἐκστρατεία πού ἄρχισαν ἀπ' τὸν περασμένο Μάϊο γιὰ τὴν δημιουργία θεατρικῆς ζωῆς στὴν ἐπαρχία. Τὸ αἴτημα αὐτὸ υἱοθετήθηκε κι' ἀπ' τὰ δυὸ θεατρικὰ συνέδρια (Καλλιτεχνικὸ καὶ 'Επαγγελματικό), πού ἔγιναν στὴν 'Αθήνα, σὰν μιὰ ἀπ' τὶς μεγαλύτερες καλλιτεχνικὲς ἀνάγκες τῆς χώρας καὶ σὰν μιὰ ἀπ' τὶς πρῶτες ἐπιδιώξεις, πού πρότειναν οἱ διάφοροι ὁμιλητές.

Πρὶν προχωρήσουμε ὅμως στὶς σκέψεις καὶ τὰ συμπεράσματα γιὰ τὴν «'Εβδομάδα Θεάτρου», ἂς σταματήσουμε λίγο στὰ ἰδιαίτερα καθέκαστά της.

***

Στὰ 1955 τὸ Σωματεῖο 'Ηθοποιῶν εἶχε τὴν ἔμπνευση νὰ ὁρίσει μιὰ μέρα τοῦ χρόνου γιὰ νὰ τιμοῦνται οἱ παλιοὶ "Ελληνες ἠθοποιοί. 'Η ἰδέα αὐτὴ συνάντησε ἀμέσως τὴν πλατειὰ συγκατάθεση καὶ τὴν ἀγάπη τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τοῦ κοινοῦ κι' ἔτσι ἄρχισε ἡ «'Ημέρα τοῦ 'Ηθοποιοῦ» τὴν πεντάχρονη ζωή της.

'Η ἐπιτυχία εἶταν τόσο μεγάλη, ὥστε γρήγορα ἡ φήμη της πέρασε τὰ ἑλληνικὰ σύνορα καὶ «'Ημέρα τοῦ 'Ηθοποιοῦ» μεταφυτεύτηκε σὲ διάφορες μεγάλες χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ.

'Εφέτος μὲ τὴν πρωτοβουλία καὶ πάλι τοῦ Σωματείου 'Ηθοποιῶν, καὶ σὲ συνεργασία μὲ δεκαεννιὰ ἄλλες θεατρικές, λογοτεχνικές, μουσικές, κινηματογραφικὲς καὶ ραδιοφωνικὲς ὀργανώσεις ἀποφασίστηκε ἡ δημιουργία τῆς «'Εβδομάδας Θεάτρου», πού πραγματοποιήθηκε μὲ πολλὴ ἐπιτυχία ἀπ' τὶς 14—21 Νοεμβρίου.

Τὸ πρόγραμμα τῆς ἐφετεινῆς πρώτης «'Εβδομάδας Θεάτρου» πού κατήρτισε ἡ 20μελὴς ἐπιτροπή, ἀπὸ τοὺς προέδρους καὶ γραμματεῖς τῶν 19 καλλιτεχνικῶν σωματείων, μὲ πρόεδρο τὸν διευθυντὴ Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Γ. Κουρνοῦτο καὶ Γενικὸ Γραμματέα τὸν σκηνοθέτη κ. Τ. Μουζενίδη, εἶταν πλουσιότατο. Περιελάμβανε δύο θεατρικὰ συνέδρια, τὴν «'Ημέρα τοῦ 'Ηθοποιοῦ» καὶ διάφορες ἄλλες ἐκδηλώσεις στὴν πρωτεύουσα καὶ στὶς ἐπαρχίες.

## Οἱ ἐκδηλώσεις τῆς «Ἑβδομάδας Θεάτρου» στὴν Ἀθήνα

Ἡ ἔναρξη τῶν ἐκδηλώσεων στὴν Ἀθήνα ἔγινε ἀπ' τὴν Ἑταιρία Ἑλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων στὸ θέατρο «Ἀκροπόλ» (14 Νοεμβρίου) μὲ ἕνα τρίωρο πρόγραμμα ἀφιερωμένο στὸν «Ἑλληνικὸ θεατρικὸ λόγο τοῦ 19ου αἰῶνα». Μίλησαν οἱ Γ. Κουρνοῦτος, Γ. Ἀσημακόπουλος, Γ. Σιδέρης, Κ. Μουσούρης καὶ Στ. Σπηλιόπουλος καὶ μὲ τὴν συμμετοχὴ διαλεχτῶν ἠθοποιῶν ἀκούστηκαν ἀποσπάσματα ἀπὸ εἴκοσι περίπου ἑλληνικὰ ἔργα.

Στὶς 15 Νοεμβρίου τὸ Σωματεῖον Ἠθοποιῶν Μελοδράματος καὶ Ὀπερέττας ἔδωσε μιὰ παράσταση στὸ θέατρο «Ὀλύμπια» μὲ τὸν «Βαφτιστικὸ» τοῦ Θ. Σακελλαρίδη.

Στὶς 18 Νοεμβρίου ὅλα τὰ ἀθηναϊκὰ θέατρα ἔδωσαν δωρεὰν ἀπογευματινὲς παραστάσεις καὶ στὸ «Ἐθνικὸ Θέατρο» ἕνα εἰδικὸ πρόγραμμα γιὰ τὸ πῶς ἑτοιμάζεται τεχνικὰ μιὰ θεατρικὴ παράσταση. Ἐπίσης ἔγιναν σύντομες ὁμιλίες.

Στὶς 19 Νοεμβρίου οἱ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ τοῦ Ε.Ι.Ρ. καὶ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων μετέδωσαν εἰδικὰ προγράμματα γιὰ τὸ ραδιοφωνικὸ θέατρο, τὰ ραδιοσκέτς κ. λ.π. μὲ τὴν συμμετοχὴ καλλιτεχνῶν (συγγραφέων, σκηνοθετῶν, ἠθοποιῶν), μαθητῶν τῶν δραματικῶν σχολῶν καὶ κοινοῦ.

Τέλος, ἔγιναν τὰ δυὸ συνέδρια γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ μιλήσουμε παρακάτω καὶ ἡ «Ἑβδομάδα» ἔκλεισε στὶς 21 Νοεμβρίου μὲ τὴν «Ἡμέρα τοῦ Ἠθοποιοῦ» στὸ θέατρο «Ἀκροπόλ».

Ἡ βραδυὰ εἶταν ἀφιερωμένη σὲ τρεῖς νεκροὺς τῆς ἑλληνικῆς θυμέλης, στὸν Εὐάγγελο Παντόπουλο μὲ ὁμιλητὴ τὸν Τζ. Καρούσο, στὴ Σοπφὼ Ἀλκαίου μὲ ὁμιλητὲς τοὺς Α. Τερζάκη, Χρ. Καλογερόπουλου καὶ Δ. Χόρν καὶ στὸν Μάνο Φιλιππίδη μὲ ὁμιλητὴ τὸν Δ. Γιαννουκάκη. Ἐπίσης παίχτηκαν σκηνὲς ἀπ' τὰ ἔργα «Ἡ τύχη τῆς Μαρούλας» τοῦ Δ. Κορομηλᾶ, «Τὸ φυντανάκι» τοῦ Π. Χόρν καὶ ἀκούστηκαν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς ὀπερέττες «Καπετὰν Τσανάκας» καὶ «Ροζίτα» τοῦ Θ. Σακελλαρίδη.

## Οἱ ἐκδηλώσεις τῆς «Ἑβδομάδας Θεάτρου» στὶς Ἐπαρχίες

Στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης ἡ ἔναρξη τῆς «Ἑβδομάδος» ἔγινε στὶς 14 Νοεμβρίου μὲ συναυλία τῆς Φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου, μὲ διαλέξεις γιὰ τὸ θέατρο σὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα καὶ μὲ τὸ ἀξιομίμητο στήσιμο τοῦ «Κουμπαρᾶ» γιὰ τὴν ἀνέγερση δημοτικοῦ θεάτρου στὸ Ἡράκλειο. Ἐπίσης ἀπὸ τὶς 15 ὡς τὶς 21 Νοεμβρίου ἔγιναν διάφορες ραδιοφωνικὲς ὁμιλίες, διαλέξεις, συναυλίες, χοροὶ καὶ ἀνεβάστηκε στὸ θέατρο «Ντορὲ» τὸ ἔργο τοῦ Εὐγένιου Ο' Νὴλ «Μέρες δίχως τέλος».

Στὴ Θεσσαλονίκη ἔγιναν ὁμιλίες καὶ διαλέξεις μὲ θεατρικὰ θέματα, διαβάστηκαν ἀποσπάσματα ἀπ' τὴν «Μαρία Στιούαρτ» τοῦ Φρ. Σίλλερ καὶ τὴν «Στέλλα Βιολάντες» τοῦ Γρ. Ξενόπουλου μὲ συμμετοχὴ τῆς Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας Θεσσαλονίκης καὶ ἀνεβάστηκε στὸ «Βασιλικὸ Θέατρο» τὸ μονόπρακτο τοῦ Λ. Πιραντέλλο «Ἡ Μόρσα».

Στὰ Γιάννινα, ἀπ' ὅπου ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» ξεκίνησε τὴν τόσο ἀποτελεσματικὴ ἐκστρατεία γιὰ τὴν ἑλληνικὴ Ἐπαρχία καὶ τὸ Θέατρο, ἡ «Ἑβδομάδα τοῦ Θεάτρου» γιορτάστηκε μὲ πρωτοβουλία τῆς «Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν». Στὸ κινηματοθέατρο «Παλλάδιο» ὀργανώθηκε μιὰ διάλεξη μὲ ὁμιλητὴ τὸν κ. Δημ. Ροντήρη ποὺ μίλησε γιὰ τὸ θέατρο στὴ ζωὴ καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὸ ἀρχαῖο δράμα. Τὸν κ. Ροντήρη συνώδευσε καὶ ἡ πρωταγωνίστρια τοῦ Πειραϊκοῦ Θιάσου κ. Ἀσπασία Παπαθανασίου, ἡ ὁποία ἀπήγγειλε πολλὰ ἀποσπάσματα ἀπ' τοὺς ἀρχαίους τραγικούς.

Στὴν Καλαμάτα ἔγιναν, στὴν αἴθουσα τῆς «Λαϊκῆς Στέγης», ὁμιλίες, διαλέξεις, ἀπαγγέλθηκαν ἀποσπάσματα ἀπὸ θεατρικὰ ἔργα καὶ ὠργανώθηκαν συναυλίες μὲ συνθέσεις Ἑλλήνων μουσουργῶν.

Στὴ Λαμία ἐπίσης δόθηκαν συναυλίες, διαλέξεις καὶ ἀπαγγελίες ποιημάτων καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ θεατρικὰ ἔργα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ

Στὴν Λευκάδα ἔγιναν διαλέξεις, συναυλίες, ἀπαγγελίες ποιημάτων καὶ παίχτηκε στὸ «Πάνθεον» τὸ μονόπρακτο τοῦ Στ. Δάφνη «Τὸ πατρικὸ σπίτι».

Στὴ Μυτιλήνη ἔγιναν διαλέξεις καὶ ἀνεβάστηκαστὸ θέατρο «Ἀρίων» οἱ «Φοιτητὲς» τοῦ Γρ. Ξενόπουλου καὶ ἡ «Ἄννα Φράνκ» τῶν Φρ. Γκούντριτς καὶ Α. Χάκετ.

Στὴν Πάτρα ἀνεβάστηκαν στὸ ἐκεῖ «Δημοτικὸ Θέατρο» ὁ «Ὡραῖος ἀδιάφορος» τοῦ Ζὰν Κοκτὼ, τὸ «Σὰν πουλὶ στὸ κλουβὶ» τοῦ Ἀνρὶ Γκρεβίλ καὶ ὁ «Γιώργης Νταντὲν» τοῦ Μολιέρου μὲ συμμετοχὴ τῆς Δραματικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου.

Στὶς Σέρρες ἔγιναν ὁμιλίες, συναυλίες, κινηματογραφικὲς προβολὲς γιὰ τὸ θέατρο καὶ ἀνεβάστηκε στὴν αἴθουσα «Ὀρφεὺς» ἡ «Αὐλὴ τῶν θαυμάτων» τοῦ Ι. Καμπανέλλη καὶ τὸ μονόπρακτο τοῦ Γ. Καφταντζῆ «Ἡ προῖκα».

Τέλος στὰ Φιλιατρὰ δόθηκαν συναυλες, ὁμιλίες καὶ κινηματογραφικὲς προβολὲς γιὰ τὸ θέατρο.

Αὐτὲς σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶναι οἱ ἐκδηλώσεις ποὺ ἔγιναν σὲ δέκα πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Θὰ μποροῦσαν βέβαια νὰ πραγματοποιηθοῦν ἀνάλογες ἐκδηλώσεις σὲ ὅλες τὶς ἐπαρχίες καὶ νὰ εἶναι ἀκόμα πιὸ πλούσιες καὶ πιὸ ὀργανωμένες. Δὲν ὑπῆρχε ὁ ἀπαραίτητος χρόνος γιὰ τὴν προετοιμασία ἢ μήπως ἔλλειπαν τὰ ἀνάλογα οἰκονομικὰ μέσα;

Ὡστόσο κι' αὐτὸ ποὺ ἔγινε λίγο δὲν εἶναι κι' ἐλπίζομε ὅτι τὸ 1961 θὰ ξεπεραστοῦν τὰ λάθη καὶ οἱ ἐλλεῖψεις ποὺ παρουσίασε ἡ πρώτη αὐτὴ προσπάθεια.

## *Τὰ θεατρικὰ συνέδρια*

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ποικίλες ἐκδηλώσεις ποὺ ὠργανώθηκαν στὴν Ἀθήνα καὶ τὶς ἐπαρχίες, ἐκεῖνο ποὺ ἔδωσε ἰδιαίτερη βαρύτητα στὴν «Ἑβδομάδα Θεάτρου» εἶταν χωρὶς ἀμφιβολία τὰ δυὸ συνέδρια ποὺ προαναφέραμε. Ἡ σύγκλησή τους εἶχε σκοπὸ νὰ προβληθοῦν καὶ νὰ συζητηθοῦν τὰ σπουδαιότερα προβλήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου καὶ νὰ χαραχτεῖ ἕνας δρόμος γιὰ τὴν ἐπίλυσή τους. Βέβαια δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁλοκληρώθηκε ὁ κύκλος τῶν δυὸ συνεδρίων μὲ τὶς ὁμιλίες ποὺ δόθηκαν, γιατὶ δὲν ἔγινε καμμιὰ ἀπολύτως συζήτηση τῶν θεμάτων καὶ ἡ συμμετοχὴ σ' αὐτὰ εἶταν περιορισμένη. Μολαταῦτα οἱ ἐντεταλμένοι εἰσηγητές, γνωστὰ καὶ ἁρμόδια πρόσωπα, εἶχαν συναίσθηση τῆς εὐθύνης τους καὶ οἱ περισσότεροι ἄγγιξαν τὴν οὐσία τῶν προβλημάτων ποὺ παρουσίασαν.

## *Α.' Καλλιτεχνικὸ Συνέδριο*

Τὸ πρῶτο Συνέδριο, τὸ Καλλιτεχνικό, ποὺ κράτησε τρεῖς μέρες 14, 15 καὶ 16 Νοεμβρίου, ἔγινε στὸ θέατρο «Ἀθηνῶν» καὶ ἄρχισε μὲ ὁμιλία τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Γ. Βογιατζῆ. Ἔπειτα ἔλαβε τὸν λόγο ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Σπύρος Μελᾶς καὶ ὑποστήριξε ὅτι δὲν ὑπάρχει δραματογραφικὴ παράδοση κι' ὅτι τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο πρέπει νὰ γίνει Μουσεῖο τοῦ ἑλληνικοῦ θεατρικοῦ λόγου. Μιλώντας γιὰ τὸ Κράτος τὸ χαρακτήρισε σὰν τὸν ὑπ' ἀριθ. 1 ἐχθρὸ τοῦ θεάτρου.

Δεύτερος ὁμιλητὴς εἶταν ὁ Γ. Θεοτοκᾶς μὲ θέμα: «Τὸ θέατρο στὴν ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ». Ἀφοῦ ἀναφέρθηκε στὴν ἀγάπη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ τὸ θατρο, ἐτόνισε ὅτι «Ἡ ἐπαρχία γυρεύει θέατρο... Δὲν πρέπει νὰ μένωμε σὲ ὅ,τι μᾶς δίνει ἡ πρωτεύουσα καὶ νὰ βλέπουμε μιὰ σταθερὴ ὠργανωμένη στέρηση τῆς θεατρικῆς μας ζωῆς στὴν ἐπαρχία».

Ὁ Γ. Ἀσημακόπουλος μίλησε διεξοδικὰ γιὰ «Τὸ θέατρο στὴν ἐπαρχία», ἐπρότεινε τὴν «ἵδρυση τῆς Θεατρικῆς Στέγης γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ θέατρου στὴν Ἐπαρχία» καὶ εἶπε ὅτι πρόκειται γιὰ «αἴτημα πανελλήνιον καὶ θέμα ἐθνικόν».

Ἔπειτα ἀνέβηκε στὸ βῆμα ὁ Κ. Λάσκαρις καὶ ἐτόνισεν ὅτι «ἡ ἐπαρχία στερεῖται θεάτρων καὶ ὁ λαὸς διψᾶ γιὰ θέατρο» καὶ ὑπέδειξε τὴν δημιουργία θεάτρων μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ Κράτους. «Ἕνα θέατρο, εἶπε, σὲ μιὰ ἐπαρχιακὴ πόλη θὰ εἶναι σὰν μιὰ νέα καρδιὰ ποὺ θὰ ἀναζωογονήσει ὁλόκληρο τὸν ὀργανισμό της, θὰ τῆς ἐμπνεύσει ἀ-

γάπη γιὰ τὸν τόπο, ἐμπιστοσύνη, ὄνειρα καὶ κυρίως θὰ δημιουργήσει δική της προοπτική».

Ὁ Π. Κατσέλης ἀνέφερε τὶς δυνατότητες ποὺ παρέχει ἡ ἑλληνικὴ φύση γιὰ τὴν δημιουργία ὑπαίθριων θεάτρων γιὰ μεγάλα λαϊκὰ θεάματα, ἡ Α. Μεταξᾶ γιὰ τὸ παιδικὸ θέατρο σὰν ἕνα ἀπ' τὰ καλύτερα μορφωτικὰ καὶ ψυχαγωγικὰ μέσα γιὰ τὸ παιδὶ καὶ ἡ πρώτη μέρα ἔκλεισε μὲ τὸν Π. Μητσόπουλο, ποὺ μίλησε γιὰ τὸ «Θέατρο γιὰ τὸν ἐργάτη».

Τὴν ἑπομένη 15 Νοεμβρίου ὅλο τὸ πρόγραμμα τοῦ συνεδρίου εἶταν ἀφιερωμένο σπὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ θέατρο καὶ ἄρχισε μὲ ὁμιλία τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως Π. Κανελλόπουλου.

Ὁ πρῶτος ὁμιλητὴς Αἰμ. Χουρμούζιος ὑποστήριξε ὅτι πρέπει νὰ περιφρουρηθεῖ ἡ ποίηση, ὁ λόγος τὸ μόνο ἄρτιο στοιχεῖο ποὺ διασώθηκε ἀπ' τὴν ἀρχαία τραγωδία. Ὁ Θρ. Σταύρου ποὺ τὸν διαδέχθηκε στὸ βῆμα, μίλησε γιὰ τὴν μετάφραση καὶ τὴν διασκευὴ τῶν δραμάτων τῆς ἀρχαιότητας, τονίζοντας ὅτι δὲν ἐπιτρέπονται οἱ ἀναχρονισμοὶ καὶ οἱ παραποιήσεις τῶν κειμένων.

Ἔπειτα ἔλαβαν τὸν λόγον μὲ τὴ σειρὰ τρεῖς σκηνοθέτες ποὺ ἔχουν ἀσχοληθεῖ δημιουργικὰ γιὰ τὴν ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου θεάτρου.

Πρῶτος ὁ Δ. Ροντήρης ἀνέπτυξε τὶς σχετικὲς ἀντιλήψεις του, ὑπογραμμίζοντας τὴν θρησκευτικὴ καὶ τελετουργικὴ προέλευση τῆς τραγικῆς τέχνης καὶ ἐτόνισε τὴν ἀνάγκη νὰ διατηρηθεῖ αὐτὸς ὁ χαρακτῆρας καὶ σήμερα.

Ὁ Α. Μινωτὴς ὑποστήριξε τὴν ἄποψη ὅτι ὁ μόνος τρόπος γιὰ τὴν σωστὴ ἑρμηνεία τῶν ἀρχαίων ἔργων εἶναι ὁ ρεαλιστικός, ἀλλὰ «ἀνεβασμένος σὲ τόνο καὶ σὲ ὕφος, πιὸ μουσικὰ σχηματοποιημένος».

Ἀντίθετα ὁ Λ. Καρζῆς πιστεύει «στὴν ὁλικὴ ἀναπαράσταση τοῦ ἀρχαίου δράματος κατὰ τὸν ἴδιο σχεδὸν τρόπο ποὺ ἀνεβάζονταν κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴ περίοδο».

Τελευταῖος μίλησε ὁ Μ. Παλλάντιος γιὰ τὴν «Μουσικὴ στὸ ἀρχαῖο δρᾶμα» καὶ εἶπε ὅτι ὁ σύγχρονος συνθέτης θέλοντας νὰ πετύχει τὴν σωστὴ μουσικὴ ἐπένδυση τῆς τραγωδίας, πρέπει νὰ βρεῖ «τὰ στοιχεῖα του ἀπὸ τὴν βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι».

Στὶς 16 Νοεμβρίου, μίλησε στὴν ἀρχὴ ὁ ὑπουργὸς Προεδρίας κ. Κ. Τσάτσος κι' ἔπειτα ὁ Κ. Μπαστιᾶς γιὰ τὴν «Σημασία τοῦ Λυρικοῦ Θεάτρου», ὁ Α. Εὐαγγελᾶτος γιὰ τὴν «Συμβουλὴ τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς στὸ Θέατρο», ὁ Λ. Κουκούλας γιὰ τὴν «Κρητικὴ καὶ τὸ Θέατρο», ὁ Π. Κατσέλης γιὰ τὴν «Συγκρότηση δραματικῶν καὶ λυρικῶν θιάσων», ὁ Δ. Γιαννουκάκης γιὰ τὸ «Θεατρικὸ κείμενο καὶ ἑρμηνεία» καὶ ὁ Μ. Πλωρίτης γιὰ τὴν «Εὐρύτερη συμμετοχὴ τοῦ ἐλευθέρου θεάτρου στὸ Φεστιβὰλ Ἀθηνῶν».

Ἐκτὸς ἡμερησίας διατάξεως μίλησε ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων κ. Α. Τσουκαλᾶς γιὰ τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἀνεγέρσεως δημοτικῶν θεάτρων τόσο στὴν πρωτεύουσα ὅσο καὶ στὶς ἐπαρχίες.

Αὐτὰ εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὲς τὰ θέματα ποὺ ἀπησχόλησαν τὸ Καλλιτεχνικὸ Συνέδριο. Ἂς ρίξουμε τώρα μιὰ γρήγορη ματιὰ καὶ στὸ δεύτερο Συνέδριο, τὸ Ἐπαγγελματικό, ποὺ ἔγινε στὸ θέατρο «Κ. Μουσούρη» στὶς 17, 18 καὶ 19 Νοεμβρίου.

## *Α.' Ἐπαγγελματικὸ Συνέδριο*

Τὴν ἔναρξη τοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Συνεδρίου ἐκήρυξε ὁ ὑπουργὸς Ἐργασίας κ. Α. Δημητρᾶτος. Ὁ Τ. Ἰωάννου ποὺ ἀνέβηκε πρῶτος στὸ βῆμα ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας στὸ θέατρο κι' ἀμέσως ἔπειτα μίλησε ὁ Β. Μεσολογγίτης γιὰ τὴν «Ἵδρυση Θεάτρων στὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα». «Τὰ θέατρα αὐτά, εἶπε, θὰ ἐξυπηρετοῦν κάθε καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση καὶ θὰ συντελοῦν στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῶν κατοίκων τῶν ἐπαρχιῶν». Συνεχίζοντας ἀνέφερε ὅτι «Ἀπὸ ἐπιτόπια ἐξέταση, διεπιστώθη ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐπαρχιῶν πιστεύει ὅτι ἡ ἀνέγερση δημοτικῶν θεάτρων σὲ κάθε πόλη εἶναι ἀνάγκη, ποὺ ἀπαιτεῖ ἄμεση ἱκανοποίηση. Εἶναι ἄδικο νὰ στερεῖται ἡ Ἐπαρχία καλῆς ποιότητος πνευματικὴ καὶ θεατρικὴ τροφὴ καὶ τὸ προνόμιο νὰ τὸ ἔχει μόνο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἡ πρωτεύουσα». Παρατήρησε ἐπίσης ὅτι «τὰ οἰκονομικὰ ὅλων τῶν Δήμων βρίσκονται σὲ κακὰ χάλια. Γιὰ τοῦτο καλεῖται τὸ Κράτος νὰ ἐνισχύσει τοὺς Δήμους γιὰ τὴν ἀνέγερση δημοτικῶν θεάτρων καὶ τὴν ἐπιδιόρθωση τῶν ἤδη ὑφισταμένων».

Ὁ Α. Παπαθεάτος μίλησε γιὰ τὴν «Στέγη ὑγείας τῶν ἐργαζομένων στὸ θέατρο» καὶ πρότεινε τὴν ἵδρυση «Οἴκου θεάτρου» καταθέτοντας στὸ Συνέδριο εἰδικὸ σχέδιο. Ἔπειτα ὁ Κ. Μουσούρης ἀσχολήθηκε ἀναλυτικὰ μὲ τὸ ἐπίμαχο θέμα τῆς φορολογίας τοῦ θεάτρου, ποὺ τὴν χαρακτήρισε πολὺ σωστὰ «ἐξοντωτική».

Ἡ ἐπομένη μέρα ἄρχισε μὲ εἰσήγηση τοῦ Γ. Ἀσημακόπουλου ποὺ μίλησε γιὰ τὴν «Ἐνίσχυση τοῦ ἑλληνικοῦ θεατρικοῦ ἔργου» ὑποδεικνύοντας τὰ ἀκόλουθα μέτρα:

1) Μείωση στὸ ἐλάχιστο τῆς φορολογίας ὅταν παίζεται ἑλληνικὸ ἔργο, 2) Οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν θιάσων σὲ περίπτωση μεγάλων δαπανῶν γιὰ τὸ ἀνέβασμα ἀξιόλογων ἑλληνικῶν ἔργων. 3) Οἰκονομικὴ ἐνίσχυση πολυμελῶν καὶ ἀρτίων θιάσων ποὺ περιοδεύουν μὲ ἀποκλειστικὰ ἑλληνικὸ δραματολόγιο. 4) Βράβευση τοῦ καλλίτερου ἑλληνικοῦ ἔργου ποιότητας σὲ κάθε θεατρικὴ περίοδο. 5) Ἐνίσχυση τῶν ἑλληνικῶν ἔργων (ὀπερα, ὀπερέττα) ἀπ' τὴν Λυρικὴ Σκηνὴ καὶ 6) Τὰ μισὰ ἀπ' τὰ ἔργα ποὺ ἀνεβάζει τὸ Ἐθνικὸ θέατρο νὰ εἶναι ἑλληνικὰ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἀπ' τὴ σκηνή του κάθε ἑλληνικὸ ἔργο ποὺ πέτυχε στὸ ἐλεύθερο θέατρο.

Ἔπειτα ὁ Β. Μεσολογγίτης ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Στέγη στοὺς ἐργαζομένους στὸ θέατρο». Ἡ κ. Κατερίνα ποὺ τὸν διαδέχτηκε στὸ βῆμα μίλησε γιὰ τὴν προστασία τῆς θεατρικῆς στέγης στὴν Ἀθήνα καὶ τὴν ἵδρυση δημοτικῶν θεάτρων στὶς ἐπαρχίες.

Γιὰ τὴν «Ἵδρυση Κρατικῆς Σκηνῆς, Δραματικοῦ καὶ Λυρικοῦ θεάτρου καὶ Ἁρμάτων θέσπιδος στὴ Βόρεια Ἑλλάδα» μίλησαν οἱ Λ. Καλλέργης, Δ. Θάνος καὶ Π. Κατσέλης. Ἐπίσης μίλησαν οἱ Α. Παπαθεάτος καὶ Σ. Βασιλείου προτείνοντας τὴν «Ἵδρυση Σχολῆς τεχνιτῶν θεάτρου».

Ἡ τρίτη καὶ τελευταία ἡμέρα τοῦ Συνεδρίου εἶταν ἀφιερωμένη σὲ καθαρῶς ἐπαγγελματικὰ προβλήματα καὶ διεκδικήσεις τῶν ἀνθρώπων τοῦ θεάτρου μὲ ὁμιλητὲς τοὺς Δ. Ψαθᾶ, Χ. Σοφοκλέους, Μ. Θεοφανίδη, Ε. Τρωΐζου, Τ. Αἰνείας καὶ Δ. Βαρδάκη.

Αὐτὸς μὲ λίγα εἶναι ὁ ἀπολογισμὸς τῆς πρώτης «Ἑβδομάδας Θεάτρου», ποὺ ἄρχισε μὲ τὶς καλλίτερες ἐλπίδες καὶ εὐχὲς καὶ κατέληξε σ' ἕνα ψήφισμα τῆς Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς, ποὺ περιλάμβανε τὰ συμπεράσματα καὶ τὶς προτάσεις τῶν δυὸ Θεατρικῶν Συνεδρίων.

## *Σκέψεις καὶ συμπεράσματα*

Τὸ πρῶτο πρᾶγμα ποὺ πρέπει νὰ σημειώσουμε, κρίνοντας τὴν «Ἑβδομάδα Θεάτρου» ἀπ' τὴν σκοπιὰ τῆς Ἐπαρχίας, εἶναι ἡ εὐχάριστη διαπίστωση ὅτι δὲν ἀγνοήθηκε ἡ ἔξω ἀπ' τὴν Ἀθήνα Ἑλλάδα, ὅπως συμβαίνει δυστυχῶς κατὰ κανόνα. Ἀντίθετα μάλιστα. Κυριάρχησε τόσο στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις ὅσο καὶ στὶς ἐργασίες τῶν δυὸ συνεδρίων. Δὲν θὰ εἶταν ὑπερβολὴ ἂν λέγαμε ὅτι ἡ «Ἑβδομάδα Θεάτρου» κινήθηκε οὐσιαστικὰ γύρω ἀπ' τὸ πρόβλημα «Ἡ θεατρικὴ ζωὴ τῆς ἐπαρχίας». Ὅλοι σχεδὸν οἱ ὁμιλητὲς τὴν ἀνέφεραν στὶς εἰσηγήσεις τους κι' ὅλοι, ἄλλος ἔμμεσα κι' ἄλλος ἄμεσα, διατύπωσαν τὴν ἄποψη ὅτι μπορεῖ νὰ παίξει ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴν ἀναγέννηση καὶ τὴν προκοπὴ τοῦ θεάτρου μας καὶ ὅτι ἡ πρωτεύουσα δὲν μπορεῖ αἰωνίως νὰ διατηρεῖ τὸ μονοπώλειο κάθε πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐκδηλώσεως.

(Βέβαια κανεὶς δὲν ἔδειξε νὰ θυμήθηκε τὴν προσπάθεια τούτου τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τὴν ὑπόθεση τοῦ θεάτρου κι' οὔτε κανεὶς ἀνέφερε τὸ ὄνομα τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας». Δὲν διατυπώνουμε ἕνα δίκαιο ἄλλωστε παράπονο, ἀλλὰ μιὰ ἀπ' τὶς παραλείψεις τῆς «Ἑβδομάδας Θεάτρου», ποὺ δὲν εἶταν ἡ μόνη. Μπροστὰ ὅμως στὴν γενικὴ ἐπιτυχία της καὶ τὶς ἐλπίδες ποὺ μᾶς ἔδωσε, προσπερνοῦμε, ὅπως προαναφέραμε, τὶς λεπτομέρειες).

Ἀνάμεσα στὰ πολλὰ προβλήματα ποὺ ἐπισημάνθηκαν στὰ δυὸ Συνέδρια, πρῶτα

σὲ σημασία, κατὰ γενικὴ παραδοχή, εἶταν: α) ἡ δημιουργία θεατρικῆς ζωῆς στὴν ἐπαρχία, β) ἡ ἵδρυση θεάτρων καὶ γ) ἡ ὑποστήριξη τῶν ἑλληνικῶν ἔργων. Καὶ τὰ τρία ἐνδιαφέρουν ἄμεσα καὶ οὐσιαστικὰ τὴν ἐπαρχία κι' ἀποτελοῦν αἰτήματά της καὶ αἰτήματα τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας».

Γιὰ τὸ πρῶτο ἔχει γίνει κιόλας ἀρκετὸς λόγος καὶ δὲν χρειάζεται νὰ ἐπαναλάβουμε τὰ ὅσα γράφτηκαν κι' ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση κι' ἀλλοῦ(1). Δὲν μποροῦμε νὰ περιμένουμε καμμιὰ προκοπή, καμμιὰ σοβαρὴ βελτίωση στὸν πνευματικὸ τομέα χωρὶς νὰ λυθεῖ τὸ πρόβλημα αὐτό. Μαζί του ὅμως εἶναι ἄρρηκτα δεμένο τὸ δεύτερο θέμα καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπιστεῖ τὸ ἕνα χωρὶς τὸ ἄλλο. Κι' αὐτὰ ὅμως ἂν πραγματοποιηθοῦν πάλι δὲν θὰ ἔχουμε θεατρικὴ ζωή, γιατὶ χωρὶς ἑλληνικὸ δραματολόγιο δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἑλληνικὸ θέατρο, θέατρο ποὺ νὰ ἐκφράζει τὴν ψυχὴ τοῦ τόπου μας. Ἡ ἀλληλεξάρτηση ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ τρία προβλήματα εἶναι τέτοια, ὥστε δὲν μποροῦν νὰ σπαθοῦν μεμονωμένες λύσεις. Δὲν θὰ ἔχουμε ποτὲ ἀληθινὴ θεατρικὴ ζωὴ στὴν ἐπαρχία χωρὶς θέατρα. Ἔτσι καταλήγουμε στὸ πρόβλημα τῆς θεατρικῆς στέγης καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ δραματολογίου.

Μιλώντας παραπάνω γιὰ τὰ δυὸ Συνέδρια, ἀναφέραμε συνοπτικὰ μερικὰ σημεῖα ἀπ' τὶς εἰσηγήσεις ποὺ ἔγιναν σ' αὐτὰ καὶ συγκεκριμένα ὅσα ἐνδιέφερον τὴν σκοπιὰ αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου. Ἀπ' αὐτὰ φαίνεται καθαρά, ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ ἀντιμετωπιστοῦν ἄμεσα τὰ δυὸ αὐτὰ θέματα. Ὅσο γιὰ τὰ τεράστια ποσὰ ποὺ χρειάζονται καὶ ποὺ οἱ δῆμοι δὲν διαθέτουν, ὁ ὁμιλητὲς ὑπέδειξαν ὡς χρηματοδότη τὸ Κράτος.

Σωστὰ ὅλα αὐτά. Θὰ θελήσει ὅμως ὁ μεγάλος αὐτὸς ἀντίδικος νὰ συναισθανθεῖ τὶς βασικές του ὑποχρεώσεις; Θὰ ἀντιληφθεῖ ποτὲ ὅτι τὰ πνευματικὰ προβλήματα δὲν εἶναι περιττὲς πολυτέλειες, ὅπως δείχνει μὲ τὴν συμπεριφορά του ὅτι τὰ θεωρεῖ καὶ θὰ χρηματοδοτήσει τὴν ἀνέγερση πενῆντα τουλάχιστο θεάτρων ποὺ χρειάζεται ἡ χώρα; Θὰ δεχτεῖ νὰ μειώσει τὴν φορολογία τοῦ θεάτρου καὶ νὰ ἐνισχύσει οἰκονομικὰ τὰ ἑλληνικά ἔργα;

Οἱ ἀμφιβολίες αὐτὲς δὲν εἶναι ἀνεδαφικές. Στηρίζονται δυστυχῶς στὴν πικρὴ πεῖρα παρόμοιων ἐνθουσιασμῶν καὶ μεγαλεπήβολων σχεδίων, ποὺ ἀπέτυχαν μόλις παρουσιάστηκε ὁ οἰκονομικὸς παράγοντας καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ χρηματοδοτήσει τὸ Κράτος. Κι' ὄχι γιὰ τόσο μεγάλα ἔργα, ἀλλὰ καὶ γιὰ πολὺ πιὸ μικρά. Πῶς λοιπὸν θὰ χτιστοῦν τὰ πενῆντα αὐτὰ θέατρα;

Ἂς μὴν εἴμαστε ὅμως ἀπαισιόδοξοι μπροστὰ σ' ἕνα τόσο ὡραῖο ξεκίνημα. Ὑπάρχουν πολλὲς δυνατότητες, φτάνει νὰ συνεχιστεῖ ὁ ἀγώνας καὶ ἡ ἄγρυπνη προσπάθεια πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Ὄχι μόνο πρὸς τὸ Δημόσιο Ταμεῖο, ποὺ τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς μοιάζει μὲ τοῦ «κουφοῦ τὴν πόρτα», ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς δήμους κι' ἀκόμα στοὺς προνομιούχους τοῦ πλούτου τῆς κάθε περιοχῆς, ποὺ μποροῦν καὶ ὀφείλουν νὰ ἐνισχύσουν τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς πόλης τους. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν μικρὲς ἐπιτροπὲς σὲ κάθε ἐπαρχία —τὸ Ἡράκλειο Κρήτης ἔδωσε τὸ σύνθημα μὲ τὸ ὡραῖο του παράδειγμα— μὲ σκοπὸ νὰ ἐργαστοῦν σὲ συνεργασία μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ τῆς «Ἑβδομάδας Θεάτρου» καὶ τοὺς ἄλλους ἁρμόδιους παράγοντες, γιὰ τὴν ἀνέγερση τῶν θεάτρων.

Ὅσο γιὰ τὰ ἑλληνικὰ θεατρικὰ ἔργα ποιότητας, δὲν πρέπει νὰ ζητοῦμε μόνο ἀπ' τὸ Κράτος οἰκονομικὴ ἐνίσχυση, βραβεῖα κ.λ.π. ἀλλὰ καὶ τὴν βοήθεια τῶν θιάσων, ποὺ δὲν δείχνουν μεγάλη ἀγάπη γιὰ τὴν ντόπια παραγωγή. Οἱ περισσότεροι θίασοι διαλέγουν, μὲ ἐμπορικὰ καὶ μόνο κριτήρια, ἀνάμεσα στὶς ἀσήμαντες φαρσοκωμῳδίες καὶ στὰ ξένα πανομοιότυπά τους. Πρέπει ἄμεσα καὶ πλουσιοπάροχα νὰ συμβάλει ἡ Πολιτεία γιὰ τὸ ἑλληνικὸ δραματικὸ ἔργο. Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία. Εἶναι χρέος της

1. Βλέπε ἄρθρα τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας», τεύχος 97 καὶ 99—100 τοῦ 1960, τῶν ἐφημερίδων τῆς Ἀθήνας «Βραδυνὴ» τῆς 18)7)60 καὶ 14)11)60, «Νέα» τῆς 19)7)60, «Ταχυδρόμος» τῆς 6)8)60 κ.ἄ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

πρωταρχικὸ νὰ κάνει ὅ,τι κάνουν καὶ οἱἄλλες πολιτισμένες χῶρες γιὰ τὴν θεατρικὴ καὶ πνευματική τους ζωή. Ἀλλὰ καὶ οἱ θιασάρχες ἀπ' τὴν ἄλλημεριὰ πρέπει νὰ μὴν ἐξαιροῦν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ κάθε εὐθύνη καὶ ὑποχρέωση. Ἂς δείξουν ἐκεῖνοι πρῶτοι περισσότερη ἀγάπη καὶ στοργή, περισσότερη προσοχὴ κι' ἐμπιστοσύνη στὸ ἑλληνικὸ δραματολόγιο. Ἂς ἀνοίξουν τὴν πόρτα τους στοὺς Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ τότε θὰ δικαιοῦνται νὰ ζητήσουν ὄχι μόνο τὴν κρατικὴ ἐνίσχυση, ἀλλὰ καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ κοινοῦ, ποὺ προτιμᾶ μὲ φανατισμὸ τὰ ἑλληνικὰ ἔργα.

Πολλὰ καὶ σημαντικὰ εἶταν τὰ θέματα ποὺ ἀνεφέρθηκαν στὰ δυὸ Συνέδρια τῆς «Ἑβδομάδας Θεάτρου». Ξεχωρίσαμε καὶ μείνομε στὰ σπουδαιότερα. Σ' αὐτὰ ποὺ ἔχουν εὐρύτερη σημασία καὶ ἐνδιαφέρουν ὅλη τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία καὶ ποὺ ἡ ἐπίλυσή τους δὲν ἐπιδέχεται ἄλλη ἀναβολή. Ἔτσι τὸ συμπέρασμα, ποὺ ἐκφράζει ἐπαγγελματικὰ τὸ πνεῦμα τῆς πρώτης «Ἑβδομάδας Θεάτρου» θὰ μποροῦσε νὰ διατυπωθεῖ σὰν σύνθημα, σὲ μιὰ φράση: «Θέλουμε θέατρα καὶ ἔργα ἑλληνικά».

ΤΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ

---

## ΜΙΑ ΚΑΛΗ ΑΡΧΗ

Ἐπιτέλους λοιπόν! Ἡ Θεσσαλονίκη ἀποκτᾶ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀπὸ πολλὰ χρόνια: Τὸ Ἐθνικό της Θέατρο. Εἶναι ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ γιὰ τὸν ὑποφαινόμενο καὶ γιὰ τὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» τὸ ξεχωριστὸ αὐτὸ καλλιτεχνικὸ καὶ πνευματικὸ γεγονός, ποὺ ἡ ἀκτινοβολία του ἀντανακλᾶ σ' ὅλη τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία. Πολλοὶ ἀγωνίστηκαν στὸ παρελθόν, ἔτρεξαν, φώναξαν, προσπάθησαν καὶ κοντὰ σὲ ὅλους κι' αὐτὲς ἐδῶ οἱ στῆλες, γιὰ τὸν ὡραῖο σκοπό. Πίκρες, ἀπογοητεύσεις, ἐξοργιστικὲς ἀναβολὲς τοὺς περίμεναν πάντα. Νὰ ὅμως ποὺ ἦρθε τὸ εὐλογημένο πλήρωμα τοῦ χρόνου γιὰ τὸ θεατρικὸ ὄνειρο τῆς βόρειας πρωτεύουσας τῆς χώρας κι' ἔτσι μὲ τὸν καινούργιο χρόνο θὰ γίνει πιὰ πραγματικότητα. Ὑπάρχει ὡραῖο, καινούργιο κτίριο, πλούσια ἐπιχορήγηση κι' ἄλλες παροχὲς καὶ διευκολύνσεις. Ἐπίσης πνευματικοὶ ἄνθρωποι μὲ κῦρος, μόρφωση καὶ πεῖρα γιὰ νὰ πλαισιώσουν τὸν νέο θεατρικὸ ὀργανισμό. Τὸ ἄλλο χρειάζεται γιὰ νὰ ὑπηρετηθεῖ δημιουργικὰ τὸ πολυάριθμο ἀλλὰ καὶ καλλιεργημένο θεατρικὸ κοινὸ τῆς Θεσσαλονίκης; Καιρὸς εἶναι τώρα νὰ πάρουν σειρὰ οἱ ἄλλες πόλεις τῆς χώρας κι' ἂς εὐχηθοῦμε ἀπ' τὶς πρῶτες νάναι ἡ ὄμορφη πρωτεύουσα τῆς Ἠπείρου. Πολλὰ τὰ εὐοίωνα σημεῖα ποὺ δικαιολογοῦν μιὰ τέτοια αἰσιοδοξία. Καλὴ θέληση χρειάζεται μονάχα καὶ κάποια ἐντατικότερη προσπάθεια, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μποροῦν νὰ βοηθήσουν γιὰ τὴν ἀνέγερση θεάτρων στὴν ἐπαρχία. Ἀξίζει νὰ συγχαροῦμε ὅλους ἐκείνους ποὺ συνέβαλαν γιὰ τὴν ἵδρυση τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου Θεσσαλονίκης καὶ νὰ τοῦ εὐχηθοῦμε «καλὴ ἐπιτυχία». Τελειώνοντας θὰ θέλαμε νὰ κάνουμε μιὰ ὑπόδειξη: νὰ ἀποφύγει τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο Θεσσαλονίκης τὴν κακὴ πολιτικὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου Ἀθηνῶν σχετικὰ μὲ τὸ δραματολόγιο καὶ νὰ μὴ ξεχάσει ποτὲ ὅτι εἶναι ἑλληνικὸ θέατρο, θέατρο ποὺ πρέπει νὰ στηρίζεται πρῶτα στὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων κι' ὕστερα σὲ ὅλα τὰ ἄλλα.

ΤΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ

## ΑΓΓΕΛΙΚΗ Μ. ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ

Ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» συγχαίρει τὴν ἀκαταπόνητη κοινωνικὴ ἱεραπόστολο κ. Ἀγγελικὴν Μ. Ἀθανασούλα γιὰ τὴν ἄξια καὶ δίκαιη ἐπιβράβευση τῆς δράσης της ἀπ' τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Στὴν ἐποχή μας, ποὺ τὸ μέγα χάσμα στὴν ἠθικὴ τῶν συνειδήσεων ἀπομακρύνει κι' ἀπογυμνώνει τὸν ἄνθρωπο, οἱ παρόμοιες Χριστιανικὲς ἀνατάσεις ἀποτελοῦν τὶς πιὸ φωτεινὲς ὑποσχέσεις γιὰ τὴν ἔξοδο ἀπ' τὴν ἠθικὴ ἔκπτωση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Τὸ Διοικ. Συμβούλιο (Ἀγγελ. Ἀθανασούλα, πρόεδρο, τὴν Βασιλικὴ Λιανοπούλου, ἀντιπρόεδρο καὶ Ἑλ. Ποταμιάνου, Θάλ. Ἰακωβίδου καὶ Μοτίνα Παπαστράτου) τοῦ Φιλανθρωπικοῦ Σωματείου «Ἄσυλον Νεομάρτυρος Γεωργίου», δύνεται νὰ εἶναι περήφανο γιὰ τὴν βράβευση τῆς προέδρου του. Κατωτέρω, γιὰ μιὰ πλατύτερη ἐνημέρωση τῆς ὡραίας αὐτῆς δράσης, παραθέτομε ἀπόσπασμα ἀπ' τὴν βράβευση τῆς Ἀκαδημίας:

«Μετὰ γνώμην τῆς τάξεως τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἀπόφασιν τῆς ὁλομελείας ἀπονέμονται:

11) Ἔπαινος εἰς τὴν Ἀγγελικὴν Μ. Ἀθανασούλα, διὰ τὴν ἐπὶ 50 καὶ πλέον ἔτη παντοειδῆ κοινωφελῆ δρᾶσιν αὐτῆς ἐν Σμύρνῃ μέχρι τῆς καταστροφῆς καὶ ἀπὸ τοῦ 1922, ὅτε κατέφυγεν ὡς πρόσφυξ εἰς τὴν ἐλευθέραν Πατρίδα, μέχρι σήμερον. Συμπαραστάτις καὶ βοηθὸς εἰς κοινωφελῆ ἔργα τοῦ ἀειμνήστου ἐθ.ο-

μάρτυρος Μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου, ἔδρασε παρὰ τὸ πλευὸν αὐτοῦ τοσοῦτον, ὥστε ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης νὰ ἀποκαλῆ αὐτὴν «μητέρα τῶν πτωχῶν». Καταφυγοῦσα εἰς Ἀθήνας οὔτε τὸ θάρρος αὐτῆς ἀπέβαλεν, οὔτε τὴν ἔφεσιν ὅπως παρέχη παντοιοτρόπως τὰς ὑπηρεσίας της εἰς τοὺς πάσχοντας. Δεῖγμα δὲ τούτου εἶναι ἐκτὸς τῆς ἄλλης ἐν Ἀθήναις δράσεώς της καὶ ἡ μετ' ἄλλων κυριῶν ἀπὸ 30 ἐτῶν Ἵδρυσις καὶ λειτουργία τοῦ Συλλόγου «Νεομάρτυς Γεώργιος ἐξ Ἰωαννίνων» τοῦ ὁποίου καὶ προεδρεύει, δι' οὗ κατώρθωσε παλαίουσα πρὸς μεγίστας δυσχερείας νὰ ἀνεγείρη παιδικὸν σταθμὸν εἰς τὴν συνοικίαν Γκύζη, ἔνθα διατρέφονται, παιδαγωγοῦνται καὶ ψυχαγωνοῦνται ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἄπορα παιδιὰ τῆς συνοικίας...».

## ΕΚΘΕΣΗ ΑΝΑΠΗΡΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

Κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριο, στὸ Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας —ποὺ ὡς γνωστὸν διευθύνει ὁ κ. Μάριος Βαγιάνος— ἀναλήφθηκε μιὰ ἀξιέπαινη πρωτοβουλία γιὰ τὴν ὀργάνωση ἔκθεσης ἔργων (πινάκων ζωγραφικῆς) τῶν Ἀναπήρων Καλλιτεχνῶν. Ἡ ἔκθεση αὐτή, ποὺ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξάρουμε τὴ μεγάλη σημασία τῆς ἀποστολῆς της, εὐτύχησε ν' ἀποτελέσει ἕν' ἀπ' τὰ σημαντικώτερα γεγονότα στὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ τῆς πρωτεύουσας. Κι' αὐτὸ εἶναι κάτι πολὺ μεγάλο, τόσο γιὰ τὴν ἠθικὴ δικαίωση τῶν δυναμικῶν καὶ ἡρωϊκῶν αὐτῶν καλλιτεχνῶν ποὺ εἶχαν τὴν ἀντοχὴ νὰ κατανικήσουν τὴν μοῖρα τῆς ἀναπηρίας των, ὅσο καὶ γιὰ τὴν κοινωνία μας ποὺ δυνήθηκε ἐπὶ τέλους νὰ δείξει πὼς ξέρει νὰ δικαιώνει τέτοιες ἀληθινὰ ὑψηλὲς προσπάθειες. Ἡ ἔκθεση αὐτὴ ὀργανώθηκε χάρις στὴν οἰκονομικὴ ἀρωγὴ καὶ στὴν θετικὴ συμπαράσταση τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ περιέλαβε ἐκθέτες ἀποκλειστικῶς τῆς «Διεθνοῦς Ὁμοσπονδίας ἀναπήρων καλλιτεχνῶν». Ἡ δὲ τιμητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς ἐκθέσεως ἀποτελέστηκε ἀπὸ γνωστὰ πρόσωπα τῆς Τέχνης καὶ τῶν Γραμμάτων μας (Ἐπ. Θωμόπουλος, Διον. Κόκκινος, Οὐμβ. Ἀργυρός, Στρ. Μυριβήλης καὶ Νικ. Λούβαρης (ἀκαδημαϊκοί), Ἀντ. Σῶχος, Ἀν. Γεωργιάδης (καθηγ. Σ. Κ. Τεχνῶν), Β. Τσοῦχλος, Ἀγγ. Χατζημάχη, Γ. Κορνοῦτος (Δ)ντὴς Γραμμάτων, Θεάτρου καὶ Καλλ. Τεχνῶν Ὑπουργ. Παιδείας), Σπ. Κατριβᾶνος, Γ. Μόδης, Α. Λαιμός, Μ. Βαγιᾶνος καὶ Ν. Χατζηγιάννης) ποὺ ἔδωκαν ἀκόμα κι' ἕνα ἰδιαίτερο κῦρος στὸ γεγονὸς αὐτό. Πρέπει νὰ ξεχωρίζεται καὶ νὰ τονίζεται πάντα ἰδιαίτερα κάθε παράμοια πρωτοβουλία.

Δ. Κ.

## ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Εὐριπίδη: «Ἰφιγένεια στὴν Αὐλίδα» (Μετάφραση: Γεωργ. Ι. Παπαγεωργίου), Ἄρτα, 1960.

Ἡ μετάφραση τοῦ δράματος τοῦ Εὐριπίδη «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» ἀπὸ τὸν διακεκριμένο φιλόλογο κ. Γ. Παπαγεωργίου, ἦταν μιὰ εὐχάριστη ἔκπληξη. Πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι δὲν περίμενα πὼς εἶναι δυνατὸν νὰ μεταφρασθῆ μὲ τόση ἐπιτυχία καὶ χάρη, καὶ μάλιστα ἔμμετρα, ἕνα ἀρχαῖο δρᾶμα. Ἂν μάλιστα λάβη κανεὶς ὑπ' ὄψει του τὸ πλῆθος τῶν κακόγουστων «ἀποδόσεων» ποὺ κυκλοφοροῦν, καὶ ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ ἀποδίδουν τὸ νόημα τοῦ κειμένου, ἡ ἐπιτυχία τοῦ κ. Παπαγεωργίου πρέπει νὰ θεωρηθῆ μεγαλύτερη.

Εἶναι, δυστυχῶς, μιὰ ἀπ' τὶς ἐλάχιστες μεταφράσεις ποὺ δίνει τὸ κουράγιο στὸν ἀναγνώστη ποὺ ξέρει τὸ πρωτότυπο, νὰ τὴ διαβάση μέχρι τὸ τέλος. Χωρὶς νὰ προδίνη τὸ κείμενο, καταφέρνει ὁ μεταφραστὴς νὰ ἐκφραστῆ μὲ τόση δροσιὰ καὶ χάρη, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ ξεχνιέται καμμιὰ φορὰ καὶ νὰ νομίζη πὼς πρόκειται γιὰ πρωτότυπη δημιουργία. Τὰ χορικὰ ἰδίως εἶναι πολὺ ἐπιτυχημένα.

Ἐλπίζω πὼς ὁ κ. Παπαγεωργίου δὲν θὰ μᾶς στερήση στὸ μέλλον τὴ χαρὰ κι' ἄλλων τέτοιων μεταφράσεων.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΑΡΛΑΜΙΤΗΣ

Νικολάου Πατσέλη: «Ὁ Ἰατροφιλόσοφος Δελβινακιώτης Ἡρακλῆς Βασιάδης», Ἀθῆναι 1960, σελ. 1—64, ἔκδ. Β'.

Εἰς ἐποχὴν θολὴν καὶ τεταραγμένην ὡς ἡ σημερινή, εἰς ἐποχὴν καταρρακώσεως τῶν ἀξιῶν τῆς Ζωῆς, εἰς ἐποχὴν ὑλόφρονα καὶ ἐγωϊστικὴν εἶναι πορήγορον τὸ φαινόμενον τῆς στροφῆς τῆς σκέψεως μας εὐγνωμόνως πρὸς ἐκείνους τοὺς πνευματικοὺς ἄνδρας τοῦ παρελθόντος οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν δρᾶσιν των ἀπετέλουν ἀνάμεσά μας ἀξιοζήλευτα ὑποδείγματα ἀρετῆς καὶ μιμήσεως.

Μέσα εἰς τὴν πλειάδα τῶν σοφῶν Ἠπειρωτῶν λογίων συγκατατάσσεται καὶ ὁ ἐκ Δελβινακίου καταγόμενος Ἡρακλῆς Βασιάδης, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν μνήμην καὶ τὴν δρᾶσιν εἶναι ἀφιερωμένη ἡ ὡς ἄνω πραγματεία τοῦ ἀκαμάτου φιλίστορος συντοπίτου Νικ. Πατσέλη, ὅστις ἀνασύρων ἐκ τῆς λήθης —διὰ τῶν ἐκάστοτε δημοσιευμάτων του— μορφὰς Ἠπειρωτικὰς καὶ σκιαγραφῶν οὐτὰς κατὰ τρόπον ζωντανὸν καὶ ζηλευτόν, προβάλλει μὲ τὸν ὄιστρον του τὸν Ἠπειρωτικὸν ὡς ἕνας ἀκάματος σκαπανεὺς τῆς

'Ηπειρωτικῆς μας 'Ιστορίας καὶ τῆς 'Ιστορίας τῆς Γενέθλιας Γῆς του.

II

Εἰς τὴν ὡς ἄνω πραγματείαν του ἔχομεν μίαν νέαν ἔκρηξιν τοῦ Πατριδογνωστικοῦ οἴστρου τοῦ συγγραφέως «τῶν Πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς 'Ηπείρου καὶ τῆς 'Ιστορίας τοῦ Δελβινακίου», ἑνὸς οἴστρου τὸν ὁποῖον συνοδεύει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ αἴσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν σκιαγραφούμενον συμπατριώτην του 'Ιατροφιλόσοφον Δελβινακιώτην 'Ηρακλῆ Βασιάδην, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ παιδαγωγικὴ ἄποψις ὅπως συνδέσει τὴν νεωτέραν γενεὰν μὲ τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῶν 'Ηπειρωτῶν ἐκείνων ποὺ ἐλάμπρυναν μὲ τὴν δρᾶσιν των τὴν Γενέθλιαν Γῆν καὶ τὸ Ἔθνος των.

Εἰς τὴν ὡς ἄνω ἐξαίρεον πραγματείαν του ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς παραθέτει ὅλην τὴν σχετικὴν περὶ Βασιάδου βιβλιογραφίαν καθὼς ἐπίσης μνημονεύει καὶ τοὺς τίτλους τῶν βιογραφιῶν ποὺ ἐγράφησαν ἀπὸ διαφόρους ζῶντος τοῦ ἀνδρός, ἐν τέλει δὲ ἀναγράφει καὶ κατάλογον τῶν ἔργων τοῦ διασήμου 'Ιατροφιλοσόφου καὶ φιλολόγου συμπατριώτου του.

'Η δράσῃ τοῦ Βασιάδου ὡς φιλοσόφου ἰδίᾳ μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν Φιλιππικῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους τὸν ἐνεφάνισε —κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς— ἐκείνης «ὡς πρόδρομον νέας εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐποχῆς, τὸ δὲ ὄνομά του μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Δημοσθένους περιεβλήθη τὴν ὡραίαν αἴγλην τοῦ νεαροῦ τῶν Μουσῶν ἱεροφάντου».

(Ν. Πατσέλη, Αὐτόθι σελ. 19)

'Αλλ' ἂς δώσαμεν τὸν λόγον εἰς τὸν συγγραφέα διὰ νὰ μᾶς σκιαγραφήσει τὸν Βασιάδην ὡς Καθηγητὴν τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν.

Εἶναι κάτι ἀξιοπρόσεχτον, εἶναι κάτι ποὺ ἀπὸ ἀπόψεως παιδαγωγικῆς τοὐλάχιστον, γεννᾷ σκέψεις σχετικὰ μὲ τὴν καλλιέργειαν τῶν Κλασικῶν Γραμμάτων κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην μακρυνὴν ἐποχὴ τῆς δράσεως τοῦ Βασιάδου ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν σημερινὴν εἶναι κάτι ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμεύσει ὡς πολύτιμον δίδαγμα διὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ πνεύματος τοῦ Κλασικισμοῦ καὶ στὴν ἐποχήν μας, ἡ ὁποία ἀντικρύζει τὰ κλασικὰ κείμενα μὲ τοὺς τυφλοσύρτες.

III

«'Ο Βασιάδης ὡς Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν — παρατηρεῖ ὁ Νικ. Πατσέλης (Αὐτόθι σελ. 17—18)— ἐδίδασκε τὰ 'Ελληνικὰ Γράμματα ὄχι ὅπως δυστυχῶς συμβαίνει σήμερον, ἤτοι δὲν ἐδίδασκεν ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ διδάξει, ἤτοι νὰ ἐκπληρώσει μίαν ἐπαγγελματικὴ ὑποχρέωσιν καὶ νὰ μετοδώσει εἰς τοὺς μαθητάς του μέρος τῶν γνώσεών του, ἀλλὰ νὰ ἐνθουσιάσει, νὰ φρονηματίσει καὶ νὰ μορφώσει φιλοπάτριδας πολίτας καὶ ἄνδρας μὲ εὐγενῆ ἰδεώδη.

'Η ἐκπαίδευσις κατὰ τὸν Βασιάδην πρέπει νὰ ἀποβλέπει εἰς τὴν φιλοσοφικὴν μόρφωσιν καὶ ὄχι ἁπλῶς εἰς τὴν ξηρὰν Γραμματικὴν τοιαύτην, διότι οὕτω θὰ διαμορφωθοῦν χρηστοὶ πολῖται καὶ θὰ ἐλευθερωθεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν διδάσκων τὸν ἄνθρωπον τὰ καθήκοντα αὐτοῦ πρὸς τὸν βίον καὶ τὸν πλησίον.

Διδάσκων ὁ Βασιάδης δὲν κατετρίβετο περὶ τὰ ταπεινὰ καὶ ξηρὰ τῆς συνήθους διδασκαλίας, ἀλλ' ἀνώτερος τὸ πνεῦμα καθωδήγει τοὺς μαθητὰς πρὸς τὰ ὑπέρτερα διανοήματα καὶ διδάγματα τῶν ἀρχαίων καὶ προσεπάθει οὕτω νὰ ἀναπτερώσει τὴν διάνοιαν τῶν μαθητῶν πρὸς τὰ δυσπρόσιτα ὕψη τοῦ 'Ελληνικοῦ κάλλους καὶ τῆς 'Ελληνικῆς σοφίας.

'Ο Βασιάδης κατώρθωσε μὲ τὴν διδασκαλίαν του νὰ ἐνθουσιάζει τοὺς μαθητάς του, διότι πρῶτος αὐτὸς συνεκινεῖτο μὲ ὅσα ἔλεγεν».

(Νικ. Πατσέλη, Αὐτόθι σελ. 17—18)

Γενικὰ δὲ ἡ δρᾶσις τοῦ Βασιάδου γύρω ἀπὸ τὴν καθόλα ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς του —ὅπως συνώψισε εἰς τὸν ἐπικήδειον λόγον του ὁ Πρόεδρος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει 'Ελληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Δ. Μαλλιάδης— «ἦτο τοιαύτη καὶ τηλικαύτη, ὥστε ἡ εἰκὼν τοῦ βίου του νὰ ἀποτελεῖ λαμπρὰν σελίδα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐθνικῆς παιδείας τῶν χρόνων του».

(Νικ. Πατσέλη, Αὐτόθι σελ. 22)

IV

'Απὸ τὴν ἐξαίρετον καὶ ἄκρως διαφωτιστικὴν πραγματείαν τοῦ ἐξαιρέτου συντοπίου μας Νικ. Πατσέλη, ἀνεσύραμεν διὰ τῶν ὡς ἄνω ὀλίγων γραμμῶν μονάχα τὴν παιδαγωγικὴν πλευρὰν καὶ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ἐκ τῆς μονογραφίας του ποὺ ἀφοροῦν τὴν προσωπικότητα τοῦ Βασιάδου ὡς δασκάλου.

Διὰ τὴν λοιπὴν πολυμελῆ δρᾶσιν τοῦ Βασιάδου καὶ ἰδίως διὰ τὸν ρόλον του ὡς μοχλοῦ τῆς ὅλης κινήσεως τῆς παιδείας εἰς τὸν ὑπόδουλον τότε 'Ελληνισμόν, παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ἐξαίρετον ὡς ἄνω μονογραφίαν τοῦ συγγραφέως, ὅστις μὲ τὸν οἴστρον του τὸν Πατριδογνωστικὸν διαιωνίζει τὴν μνήμην ἑνὸς ἐκ τῶν πιὸ ἐκλεκτῶν τέκνων τῆς Γενέθλιας Γῆς του τοῦ ἱστορικοῦ Δελβινακίου.

V

'Ο 'Ελληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κων-

σταντινουπόλεως ἔστησε τὴν προτομὴν τοῦ Βασιάδη εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων τοῦ μεγάρου του.

Ἡ Γενέθλια Γῆ τοῦ Βασιάδη —τὸ ἱστορικὸν Δελβινάκιον— ἔστησε τὴν προτομήν του ἐφέτος εἰς τὸν περίβολον τῶν Ἐκπαιδευτηρίων τοῦ Δελβινακίου.

Ἡ πρὸς τὴν προσωπικότητα, συνεπῶς τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ τέκνου τοῦ Δελβινακίου ἐπιδειχθεῖσα ἐκτίμησις καὶ ὁ ἐκδηλωθεὶς σεβασμός, ἀποτελοῦν πρᾶξιν ἀξίαν νὰ ἐπισύρει τὰ εἰλικρινῆ συγχαρητήρια ὅλων τῶν ἀπανταχοῦ Ἠπειρωτῶν, πρὸς τοὺς συμπατριώτας τοῦ ἥρωος Νταλιάνη καὶ τοῦ Γεωργίου Γαζῆ, τοῦ Γραμματέως καὶ βιογράφου τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως τοῦ «Τροπαίου τοῦ Δελβινακίου».

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ
Παιδαγωγὸς

⁂

## ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

### Ἄρτεμις Πουτέτση—Μανέκα

Ἡ κυρία Ἄρτεμις Πουτέτση Μανέκα —μὲ τὴν πολὺ προχωρημένη αὐτοκριτική— εἶναι ὀπαδὸς τῆς ἰορροπημένης ἔκφασης καὶ τοῦ συγκατημένου λυρισμοῦ. Τὴν διακρίνει ἁπλότης καὶ εἰλικρίνεια, καὶ μιὰ ὡριμότης ποὺ σπανίως τὴν συναντᾶς σὲ νέους τεχνίτες.

Βέβαια, αὐτὸ τὸ σκοτεινὸ μεταπολεμικό, σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς καλλιτεχνίας, φωτίζεται τώρα σιγὰ-σιγὰ —κι' ὅλο καὶ πιὸ πολὺ— μὲ κάποιο φῶς. Κι' ἄρχισε, αὐτὸ τὸ φῶς, νὰ σοῦ ἐπιτρέπει νὰ παρατηρεῖς τὶς γνησιότητες τῶν ἀνησυχιῶν ἀπ' τὶς πλαστὲς ἀνησυχίες τῶν φιλοδόξων. Σπάνια ὡς τόσο καὶ στοὺς γνήσιους νὰ βρῆς τὴν ὡραιότητα τοῦ ἁπλοῦ, καὶ τὴν ἀνάπαυση τῆς δίχως κάποιες σκοπιμότητες ἀχλῆς ποὺ περιβάλλει τὴν ἐμφάνισή τους.

Οἱ τέτοιες σκοπιμότητες λείπουν ἀπ' τὴν κυρία Μανέκα, καὶ ἀσφαλῶς γιατὶ δὲν ταίριασαν στὸν ἀπροσποίητο χαρακτῆρα της κι' ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς ζωγραφικῆς.

Πρόσχαρη στὴν ἐμφάνιση καὶ χαμογελαστή, μ' ὅλη τὴν ἔλξη τοῦ πνευματικοῦ καὶ προηγμένου ἀνθρώπου, μετέφερε ἀπὸ τὴ μορφὴ κι' ἀπ' τὴν καρδιὰ κι' ἀπ' τὸν πλοῦτο τῆς εὐαισθησίας, τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ἀθῶου χαμόγελου, στὴ διαφάνεια τῆς λεπτῆς ἀκουαρέλλας, ποὺ γιὰ τὴν ὥρα ἀποτελεῖ καὶ τὸ προβάδισμα στὴν τέχνη της.

Κι' εἴτε στὴν ἔκσταση κάποιου γαλήνιου πρωϊνοῦ σ' ἕνα γιαλὸ ἑνὸς τόπου (πρωϊνὸ στὴν Πάργα, ἀρ. 29), εἴτε στὴν ἠρεμία μιᾶς ἄνοιξης (Ἄνοιξη στὰ Γιάννινα, ἀρ. 32), εἴτε στὴν ὑποβλητικότητα μιᾶς γαλήνης (Γαλήνη στὰ Γιάννινα, ἀρ. 33), εἴτε σ' αὐτὲς τὶς ἐντυπώσεις τὶς πολὺ ζεστὲς ἀπὸ τὴ Ρόδο (ὁλόκληρη ἡ σειρά, Νυχτερινὸ κέντρο, Μαντράκι, Χορός, Ρεστωράν, ἀ. 28, 29, 30, 31), δὲ σταματᾶς νὰ χαίρεσαι τὸ ὡραῖο χαμόγελο, ποὺ μαρτυρεῖ γιὰ ἀγάπη τῆς ζωῆς, καὶ γιὰ πεποίθηση στὴν ἀνοιχτὴ καρδιὰ καὶ στὴν ἀγάπη.

Μιὰ τέτοια ἀγάπη, λαμπικαρισμένη τώρα περισσότερο σὲ μητρικὴ στοργή, δείχνουν καὶ τὰ χαριτωμένα (τόσο δεξιοτεχνικὰ καὶ τόσο ἐπιτυχῆ) ἐκεῖνα σχέδια τῶν παιδιῶν (Ἠπειρωτόπουλα, ἀρ. 35), κι' ἐκείνη ἡ ὑπέροχη «Μορμὴ σὲ μελέ», ἀρ. 34, ποὺ σὲ πραΐνει ἀπὸ τὸ πρῶτο βλέμμα.

Μὰ καὶ τὸ λάδι στὶς «Ἐληὲς τῆς Πάργας», ἀρ. 26, εἶναι ἕνας πίνακας ποὺ δείχνει πὼς ἡ νέα ζωγράφος μας μπορεῖ μ' εὐχέρεια νὰ ἐργασθῆ καὶ ν' ἀποδώση σχήματα καὶ φῶς, μὲ τὴν αὐτὴ ἀκριβῶς αὐτοπεποίθηση κι' ὀντότητα ποὺ μᾶς τονίζει ἡ ἀκουαρέλλα.

Ἡ βεβαιότης εἶναι γενικὴ σ' ὅσους εὐτύχησαν νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ χαροῦν τὴν πρώτην ἔκθεση τῶν ἔργων της, στὴν Γκαλερὶ Τέχνης, Νίκης 2, στὴν πρωτεύουσα, τὶς μέρες τῶν ἑορτῶν τοῦ τέλους τοῦ 1960.

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

⁂

## ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ὁ πρεσβευτὴς μας στὴν Λισαβῶνα Κος Καψαμπέλης μᾶς ἔκαμε τὴν τιμὴ νὰ μᾶς στείλη τὸ παρακάτω γράμμα, ποὺ δείχνει πόσο ἀγαπητὴ εἶναι ἡ Η.Ε. στοὺς μορφωμένους Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὸν εὐχαριστοῦμε θερμά.

Εἶχε ἐπίσης τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς στείλη δυὸ διαλέξεις τῆς Κας Καψαμπέλη, δοσμένες ἀγγλικὰ στὴν Πρωτεύουσα. Οἱ δυὸ αὐτὲς διαλέξεις μὲ θέματα: «Ἡ ἐξέλιξη τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας» καὶ «Ἑλληνίδες γυναῖκες μέσα στοὺς αἰῶνες» δείχνουν πόσο φλογερὴ διατήρησε τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν πατρικὴ γῆ τὸ ζεῦγος Καψαμπέλη, ποὺ οἱ ὑπηρεσιακὲς συνθῆκες τὸ ἀναγκάζουν νὰ βρίκεται σχεδὸν πάντα μακρυά της.

Ἰδοὺ τὸ γράμμα:

«... Τὴν «Ἠπειρωτικὴν Ἑστίαν» εἴμεθα εὐτυχεῖς, μὲ τὴν σύζυγόν μου, νὰ τὴν λαμβάνωμεν καὶ τὴν διαβάζομε μὲ τὸ μεγαλύτερον πάντοτε ἐνδιαφέρον. Καὶ ὅπως ὀρθότατα γράφετε εἰς τὸ πρὸς τὴν Πρεσβείαν ταύτην ἔγγραφόν σας ἀπὸ 27 Νοεμβρίου 1959 (τὸ ὁποῖον εὗρον εἰς τὰ ἀρχεῖα ἀναπάντητον), θὰ εἶμαι εὐτυχὴς ὥστε ὁ οὕτω δημιουργηθεὶς πνευματικὸς μεταξύ μας δεσμὸς ἀναπτυχθῆ ἔτι εὐ-

# ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

## ΑΡΧΙΣΑΝ ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ

Ἡ φωτεινὴ θεατρικὴ περίοδος ἄρχισε μὲ κακὲς προβλέψεις ποὺ δυστυχῶς ἐπαληθεύτηκαν πιὸ γρήγορα ἀπ' ὅσο περιμέναμε. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ περισσότερα θέατρα κατέβασαν ἀδόξως καὶ μὲ σοβαρὸ πάθητικὸ τὰ ἐναρκτήρια ἔργα τους γιὰ ν' ἀνεβάσουν καινούρια. Οἱ δυὸ-τρεῖς ἐξαιρέσεις δὲν ἀναιροῦν τὸν κανόνα, τὸν ἐπιβεβαιώνουν. Ἔτσι ἡ περίφημη καὶ μόνιμη πιὰ θεατρικὴ κρίση ἅπλωσε τὴν ἐπικίνδυνη σκιά της πάνω στὸν θεατρικό μας ὁρίζοντα καὶ δὲν λέει νὰ ὑποχωρήσει. Ἡ ἔλλειψη καλῶν ἔργων, ἡ διασπορὰ τῶν καλλιτεχνικῶν δυνάμεων, ἡ ἐξοντωτικὴ φορολογία, ἡ περιφρόνηση τῆς ντόπιας δραματογραφίας, ἡ ἀπουσία κρατικῆς ἐνισχύσεως, ἡ κερδοσκοπικὴ νοοτροπία τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ἡ ἀδιαφορία τοῦ κοινοῦ γιὰ τὴν ποιότητα, ὁ βεντετισμὸς καὶ ἄλλα πολλὰ ἐνισχύουν ἀκόμα πιὸ πολὺ τὴν κακοδαιμονία τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, ποὺ ἔχει ν' ἀντιμετωπίσει δυνατοὺς ἀνταγωνιστές, τὸν κινηματογράφο, τὸ ραδιόφωνο κι' ὅλες τὶς ἄλλες εὔκολες καὶ πιὸ προσιτὲς οἰκονομικὰ διασκεδάσεις.

Τὸ πρόβλημα ὅμως τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου εἶναι πλατὺ καὶ πολύπλευρο καὶ δὲν χωράει στὶς εἰσαγωγικὲς αὐτὲς γραμμές. Γι' αὐτὸ ἂς σταματήσουμε ἐδῶ κι' ἂς δοῦμε τὶ καινούριο προσφέρουν τὰ νέα ἔργα ποὺ εἶδαν τὸ φῶς τῆς ράμπας σὲ πέντε ἀθηναϊκὰ θέατρα.

⁂

### *(Θέατρο «ΑΛΦΑ»—«Οἱ ἔμποροι τῆς δόξας» τῶν Μαρσὲλ Πανιὸλ καὶ Πὼλ Νιβουά).*

Ὁ θίασος Δ. Μυρὰτ ποὺ δὲν στάθηκε τυχερὸς μὲ τοὺς «Δίκαιους» τοῦ Ἀλμπὲρ Καμὺ κατέφυγε γρήγορα κάτω ἀπ' τὰ φτερὰ μιᾶς σίγουρης ἐπιτυχίας, στοὺς «Ἐμπόρους τῆς δόξας» τῶν Μαρσὲλ Πανιὸλ καὶ Πὼλ Νιβουά. Τὸ ἔργο ἀνήκει στὴν περιοχὴ τῆς ἀντιπολεμικῆς σάτιρας καὶ γι' αὐτὸ ἔχει πάντα ἐπικαιρότητα. Τώρα μάλιστα μὲ τὸν συνεχιζόμενο ψυχρὸ πόλεμο τῶν συναισθισμῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως βρίσκει ἀκόμα πιὸ μεγάλη ἀπήχηση τὸ μήνυμα τῶν δυὸ Γάλλων συγγραφέων. Ἡ κωμωδία αὐτὴ εἶναι τὸ πρῶτο ἔργο ποὺ ἔκανε διάσημο τὸν Μαρσὲλ Πανιὸλ — γιατὶ ἐκεῖνος θεωρήθηκε τελικὰ ὁ οὐσιαστικὸς συγγραφέας κι' ὄχι ὁ δημοσιογράφος συνεργάτης του— καὶ τοῦ ἄνοιξε τὸν δρόμο τῆς ἐπιτυχίας. Εἶναι ὅμως δύσκολο νὰ συγκινηθεῖ βαθύτερα ὁ σημερινὸς θεατὴς μὲ τὰ «δρώμενα» τῶν «Ἐμπόρων τῆς δόξας» καὶ οἱ στηλιτεύσεις τοῦ Πανιὸλ μοιάζουν μὲ φωνασκίες θερμόαιμων ἐφήβων, ὅταν πρωταρχίζουν νὰ συζητοῦν γιὰ τὰ μεγάλα προβλήματα. Ἡ συγκλονιστικὴ πεῖρα τοῦ δευτέρου παγκόσμιου πολέμου καὶ ἡ μετοπολεμικὴ ἔνταση, ἡ φρίκη καὶ ἡ βαρβαρότητα, τὸ ὠμὸ αἰ ἀπροκάλυπτο ἔγκλημα ποὺ γνώρισε ἡ σύγχρονη ἀνθρωπότητα, δὲν μποροῦν κἂν νὰ συγκριθοῦν μὲ τὴν ἀπάτη μιᾶς χούφτας ἐκμεταλλευτῶν, μὲ μιὰ περίπτωση πατριδοκαπηλείας, ποὺ δὲν εἶναι ἡ μονοδικὴ ἀφοῦ ἐπαναλήφτηκε κι' ἐπαναλαμβάνεται δυστυχῶς σ' ὅλα τὰ γεωγραφικὰ μήκη καὶ πλάτη τοῦ «πολιτισμένου» μας πλανήτη.

Ὡστόσο εἶναι χίλιες φορὲς προτιμώτερο

---

ρύτερον. Δυστυχῶς οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες δὲν ὑπερβαίνουν τὰ δέκα ἄτομα, (ἐνῶ ὡς γνωστόν, εἰς τὴν Νοτιοαφρικανικὴν Ἕνωσιν ζοῦν καὶ προοδεύουν ἄνω τῶν 15.000 ὁμογενῶν) καὶ αὐτὰ δέ, πλὴν ἴσως δύο, λόγῳ τῶν ἐργασιῶν των, ἐλάχιστα ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν πνευματικὴν κίνησιν.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει βεβαιωθῆτε ὅτι θὰ κάμω τὸ πᾶν διὰ τὴν καταλληλον προβολὴν τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» τόσον μεταξὺ τῶν εἰρημένων Ἑλλήνων, ὅσον καὶ ἰδίως μεταξὺ τῶν πορτογαλικῶν πνευματικῶν κύκλων καὶ θὰ σᾶς γράψω ἐν καιρῷ τὰ ἀποτελέσματα τῆς σχετικῆς προσπαθείας μου.

Ἐν τῷ μεταξὺ σᾶς ἀποστέλλω, δι' ἰδιαιτέρου φακέλλου, διὰ τὴν βιβλιοθήκην σας, δύο ἀντίτυπα διαλέξεων τὰς ὁποίας εἶχε δώσει, ἀγγλιστί, ἡ σύζυγός μου, εἰς διάφορα Πανεπιστήμια, Βιβλιοθήκας, Μορφωτικοὺς Συλλόγους, Γυναικείας Λέσχας, κ.λ.π. τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως (αἱ ὁποῖαι σημειωτέον, ἐξεδόθησαν δαπάναις ἐμοῦ καὶ ἐνὸς διακεκριμένου ὁμογενοῦς), ὅταν δὲ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐκτύπωσις καὶ τῶν ἄλλων διαλέξεών της, θὰ σᾶς ἀποτείλω ἀντίτυπα καὶ αὐτῶν

Σημειώσατε ὅτι μὲ τὴν Ἤπειρον αἰσθανόμεθα καὶ ἰδιαίτερον δεσμόν, διότι, ἀμέσως μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἰταλικῆς ἐναντίον μας ἐπιθέσεως, ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὰ σύνορα ὁ ἐξάδελφός μας ἀεροπόρος Γιάννης Βασ. Καψαμπέλης.

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς
Ὁ Πρεσβευτὴς
Γ. ΚΑΨΑΜΠΕΛΗΣ

νὰ βλέπει κανεὶς τοὺς ρυτιδωμένους ἀπ' τὸν χρόνο «Ἐμπόρους τῆς δόξας» ἀντὶ νὰ παρακολουθεῖ τὶς ἀπίθανες φάρσες τοῦ μπουλβάρ, τὶς γλυκανάλατες σίσθηματολογίες καὶ τὰ ἄλλα ὀπερεττοειδῆ κατασκευάσματα.

Ἀπ' τὴν ἄποψη τῆς ἑρμηνείας ἡ παράσταση εἶταν καλοστημένη καὶ φροντισμένη ἔτσι ποὺ νὰ κερδίζει τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θεατῆ. Ἂν ἀρχίσουμε ἀπ' τὴ μετάφραση τοῦ Πλ. Μουσαίου καὶ τὰ σκηνικὰ τοῦ Γ. Ἀνεμογιάννη, πρέπει νὰ τὰ ἐπαινέσουμε καὶ τὰ δυό. Τὰ κουστούμια μονάχα δημιουργοῦν κάποιες ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ἐποχιακή τους αὐθεντικότητα.

Ἡ σκηνοθεσία τοῦ Δ. Μυράτ μέσα στὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ μὲ κάποιες ρητορικὲς κορῶνες, στὰ σημεῖα ἐκεῖνα ποὺ ὁ διάλογος ἔμοιαζε μὲ κήρυγμα. Ἀντίθετα σὰν ἠθοποιὸς πέτυχε περισσότερα, μολονότι ὁ δήμαρχος Μπερλυρὼ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀντιπαθητικὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου.

Ὁ Γιάννης Ἀργύρης ἔδωσε τὸν σωστὸ τονισμὸ στὸν ρόλο τοῦ πατέρα Μπασλὲ καὶ ἡ Βούλα Ζουμπουλάκη στὸ συγκινητικὸ αἴσθημα τῆς Ὑβόννης Μπασλέ. Ἐπίσης πολὺ καλοὶ ὁ Βύρων Πάλλης, ὁ Βάσος Ἀνδρονίδης καὶ ὁ Θόδωρος Ἔξαρχος. Ὁ Σπῦρος Καλογήρου γραφικότατος σὰν συνταγματάρχης Μπλανκάρ, εἶταν ἀναγκασμένος νὰ κινεῖται μέσα σὲ μιὰ φραστικὴ ρεπλίκα, ποὺ δὲν χάριζε ὅμως τὸ προσδοκώμενο πλατὺ γέλιο. Οἱ ὑπόλοιποι ἠθοποιοὶ ἔπαιξαν μὲ εὐσυνειδησία.

⁂ ⁂ ⁂

### *(Θέατρον «ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ» – «Ἔξοχικὸν κέντρον ὁ Ἔρως» τοῦ Δημ. Ψαθᾶ).*

Πολὺ σωστὰ ἔχειν εἰπωθεῖ ὅτι ὁ Δ. Ψαθᾶς εἶναι κατὰ βάθος ἕνας δημοσιογράφος μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς πέννας του ὄχι τὸ χιοῦμορ ἀλλὰ τὴ σάτιρα. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἐνδιαφερόντά του εἶναι πάντα δημοσιογραφικά, δηλαδὴ κινοῦνται μέσα στὴν καθημερινὴ ἐπικαιρότητα. Ὅ,τι κι' ἂν γράφει, χρονογράφημα, εὐθυμογράφημα, θέατρο, ἀρχίζει καὶ τελειώνει πάντα μ' ἕνα θέμα ποὺ ἐνδιαφέρει ἄμεσα τὸ παλτὺ κοινό. Σκέφτεται, κρίνει κι' ἐκφράζεται μὲ τὸ κοινὸ μυαλό, τοῦ μέσου ἀναγνώστη ἢ θεατῆ καὶ χρησιμοποιεῖ τὰ μέσα ἐκεῖνα ποὺ τὸν κάνουν προσιτὸ στὴ μεγάλη μᾶζα. Εἶναι μὲ μιὰ λέξη λαϊκὸς συγγραφέας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀπήχηση ποὺ ἔχει στὶ λαϊκὲς τάξεις εἶναι σημαντική. Βέβαια οἱ τελευταῖες του σάτιρες «Ἑταιρία θαυμάτων» καὶ «Ἡ Μαίρη τὰ λέει ὅλα» δὲν εἶχαν ἐπιτυχία καὶ δὲν ἄφησαν καλὲς ἐντυπώσεις. Τὸ «Ἐξοχικὸν κέντρον ὁ Ἔρως» ὅμως ποὺ ἀνέβασε ὁ θίασος τοῦ Ντίνου Ἡλιόπουλου φαίνεται πὼς θὰ ἔχει καλλίτερη τύχη ἀπ' τὰ δυὸ προηγούμενα. Ὄχι γιατὶ ἄλλαξε ξαφνικὰ ὁ συγγραφέας κι' ἀρνήθηκε τὸν παλιό του ἑαυτὸ ἢ βγῆκε ἀπ' τὸν τυποποιημένο δρόμο τῆς ἑλληνικῆς φαρσοκωμωδίας, ἀλλὰ γιατὶ ἔπιασε μιὰ καυτὴν ἐπικαιρότητα μ' ἕναν ἔξυπνο καὶ γελαστικὸ τρόπο. Θέμα του εἶναι ἡ περίφημη τιμὴ τοῦ ἀδερφοῦ καὶ στόχος του ἡ νοστροπία τοῦ ἀδερφοῦ, ποὺ ἀλλάζει κάθε φορὰ μὲ τὸ ἂν πρόκειται γιὰ τὴν ἠθικὴ τῆς δικῆς του ἀδελφῆς ἢ μιᾶς ἄλλης. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὸ τρουβάϊγ τοῦ ἔργου.

Ἡ ἐξέλιξη τοῦ μύθου, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτα ἀπ' τὰ κλασικὰ μπερδέματα καὶ ἀπρόοπτα τῆς κωμικῆς ἴντριγκας, περιστρέφεται συνεχῶς γύρω ἀπ' τὴν διπρόσωπη διαγωγὴ τοῦ κεντρικοῦ ἥρωα καὶ καταλήγει στὸ εὐχάριστο τέλος, ὅπως συμβαίνει πάντα στὶς κωμωδίες. Πρόκειται γιὰ ἕνα ἐργάκι χωρὶς ἀξιώσεις, κατάλληλο γιὰ τὴν βραδυνὴ χώνευση καὶ μὲ τὸ ἀπαραίτητο κηρυγματάκι γιὰ τὰ κακῶς κείμενα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ὡστόσο θὰ πρέπει νὰ ποῦμε γι' ἄλλη μιὰ φορά, ὅτι ἡ κατεύθυνση ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ «Ἐξοχικὸν κέντρον ὁ Ἔρως» δὲν εἶναι ὁ δρόμος ποὺ θὰ ὁδηγήσει τὴν ἑλληνικὴ θεατρογραφία σ' ἕνα καλλίτερο μέλλον.

Ὁ Ἡλιόπουλος, ἐκτὸς ἀπ' τὸν πρῶτο ρόλο ποὺ τὸν ἔδωσε μὲ τὸν γνωστὸ ἀπολαυστικό του τρόπο, εἶχε καὶ τὴν σκηνοθετικὴ φροντίδα τῆς παραστάσεως. Στὴν ἐμπορικὴ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τὸν βοηθοῦν ἐπίσης ἡ Κάκια Ἀναλυτῆ, ὁ Περ. Χριστοφορίδης, ὁ Β. Πρωτοπαπᾶς, ἡ Μαρία Βούλγαρη καὶ ὁ Ρένος Βρετάκος στὸν ρόλο τοῦ θυμόσοφου καταστηματάρχη.

⁂ ⁂ ⁂

### *(Θέατρο «ΜΠΟΥΡΝΕΛΛΗ» — «Ἔξω οἱ κλέφτες» τοῦ Στ. Φωτιάδη).*

«Ἔξω οἱ κλέφτες» εἶναι ὁ τίτλος τῆς νέας «κωμωδίας» τοῦ Στέφανου Φωτιάδη ποὺ διαδέχτηκε τὸ ἐναρκτήριο ἔργο τοῦ θιάσου Μ. Φωτόπουλου στὸ θέατρο Μπουρνέλλη (πρώην Παπαϊωάννου). Ἀπ' τὸν τίτλο φαίνεται ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ θιάσου, παρ' ὅλα ὅσα ἀναφέρονται μέσα στὸ πρόγραμμα. Κι' ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ συγκρίνει τὸ προηγούμενο ἔργο τοῦ θεάτρου Μπουρνέλλη μὲ τὸ «Ἔξω οἱ κλέφτες» δὲν θὰ ἤξερε πιὸ εἶναι τὸ χειρότερο. Γιατὶ κι' ἐδῶ βρισκόμαστε μπροστὰ στὰ ἴδια, γνωστὰ ἀναισμήματα, τὰ παχιὰ καὶ μεγάλα λόγια καὶ τὶς φτηνὲς φιλοσοφίες, τοὺς χοντροκομμένους καὶ τυποποιημένους ἥρωες, ποὺ κάνουν ἔκθηλη καὶ στοὺς ἀμύητους

ἀκόμα, τὴν ὕπαρξη τῆς θεατροσυνταγῆς. Ὅσο γιὰ μῦθο καὶ πλοκή, δὲν πρέπει νὰ γίνει λόγος, γιατὶ ἁπλούστατα ὁ συγγραφέας δὲν ἔχει καμμιὰν ἐπιδίωξη, ἐκτὸς ἀπ' τὸ νὰ πετύχει τὸ γέλιο μὲ κάθε τρόπο, ἀδιάφορο ἂν τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιεῖ εἶναι καλλιτεχνικῶς θεμιτὰ ἢ ἀθέμιτα. Φτάνει νὰ γελάσει ὁ κόσμος κι' ἂς γελάσει ὅπως νάναι. Μὲ εὔκολες ἐξυπνάδες καὶ τραβηγμένες σκηνὲς καὶ μὲ καμώματα ποὺ δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέση μὲ τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς θεατρικῆς τέχνης.

Ὁ σκηνοθέτης Π. Κατσέλης καὶ οἱ ἠθοποιοὶ τοῦ θιάσου μαζὶ μὲ τὸν Μ. Φωτόπουλο ἐκτελοῦν χωρὶς κόπο τὸν εὔκολο ἄλλωστε προορισμό τους πάνω στὴ σκηνή. Δὲν ἔχουν ν' ἀντιμετωπίσουν κανένα ἑρμηνευτικὸ πρόβλημα ἢ καμμιὰ δύσκολη σκηνή. Ὅλα εἶναι μονόχρωμα κι' ἐπίπεδα. Στὴν ἐπιφάνεια ἐξαντλεῖται ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου, ἐπιφανειακὸ καὶ τὸ παίξιμο.

Ἐδῶ δμως εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ παρέκβαση. Γιατὶ πλησιάζουμε τὸ σύνθετο πρόβλημα τοῦ θεατρικοῦ κοινοῦ, ποὺ ὁ ρόλος του γιὰ τὴν πρακτικὴ τοῦ θεάτρου εἶναι οὐσιαστικός. Ὁ φαῦλος κύκλος τῆς καταπτώσεως τῆς σκηνικῆς τέχνης δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἀπ' τοὺς καλλιτέχνες καὶ συγγραφεῖς, οὔτε κι' ἀπ' τοὺς ἐπιχειρηματίες, ἀλλὰ κατὰ βάση ἀπ' τὸ κοινό. Οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ καλλιτέχνες φιλοδοξοῦν πάντα νὰ πραγματοποιήσουν μιὰν ἀνώτερη προσφορά. Τοὺς λείπουν δμως τὰ οἰκονομικὰ μέσα καὶ ὁ ἐπιχειρηματίας ποὺ τὰ διαθέτει εἶναι ἔμπορος κι' ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὰ ὑλικὰ κέρδη. Ὅταν λοιπὸν τὰ ἐξασφαλίζει μὲ πρόχειρες παραστάσεις καὶ ρηχὰ ἔργα, δὲν αἰσθάνεται ποτὲ τὴν ἀνάγκη ν' ἀλλάξει τακτική. «Αὐτά, δικαιολογεῖται, θέλει τὸ κοινό, αὐτὰ τοῦ δίνω. Ἐμένα δὲν μ' ἐνδιαφέρει ἂν πρόκειται γιὰ τραγωδία τοῦ Σαίξπηρ ἢ γιὰ σύγγαρέζικη φάρσα. Μοῦ ἀρκεῖ νὰ βλέπω τὸ θέατρο γεμᾶτο κάθε βράδυ». Ἔτσι τὸ χρέος γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς Ἑλληνικῆς σκηνῆς βαραίνει πρῶτα τὸ θεατριζόμενο κοινὸ καὶ ἔπειτα τοὺς καλλιτέχνες καὶ τοὺς ἐπιχειρηματίες. Κι' ἂν θελήσουμε νὰ προχωρήσουμε ὡς τὸ βάθος αὐτῆς τῆς ἀλήθειας, θὰ βροῦμε τὸν πραγματικὸ φταίχτη κι' αἴτιο πολλῶν κακῶν, τὴν χρεωκοπημένη ἢ πιὸ σωστὰ τὴν ἀνύπαρκτη παιδεία μας.

⁂

### (*Θέατρο «ΕΘΝΙΚΟ» — «Τὰ ἑκατομμύρια τοῦ Μάρκου Πόλο» τοῦ Εὐγ. Ο'Νὴλ*)

Μὲ τὸ ἀνέβασμα τῶν «Ἑκατομμυρίων τοῦ Μάρκο Πόλο» τοῦ Εὐγενίου Ο' Νὴλ τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο μᾶς χάρισε μιὰ ἔξοχη παράσταση, ποὺ στὴν ποιότητά της δὲν τὴν συναντοῦμε πολὺ συχνὰ στὸ ἐλεύθερο θέατρο. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ παρατεταμένα χειροκροτήματα τῶν θεατῶν εἶναι τόσο ζωηρὰ καὶ αὐθόρμητα. Πρόκειται γιὰ ἕνα σύνολο ἄψογο, γιὰ ἕνα θέαμα γνήσιο θεατρικό.

Τὸ ἔργο, γραμμένο στὰ 1927, ἀποτελεῖ μιὰν ἀπὸ τὶς ἀδιάκοπες ἀναζητήσεις τοῦ Ἀμερικάνου δραματουργοῦ μὲ τὶς μεγάλες ἀνακαινιστικὲς φιλοδοξίες. Ἐδῶ, βέβαια, δὲν παρουσιάζει ἐπαναστατικὲς καινοτομίες στὴν τεχνικὴ ἢ στὶς ἰδέες. Ὁ σκοπὸς του εἶναι σατιρικός. Θέλει νὰ πολεμήσει τὴν ὑλιστικὴ ἀντίληψη τοῦ σύγχρονου κόσμου, στὸ πρόσωπο τοῦ διάσημου τυχοδιώκτη Μάρκο Πόλο. Ἀπ' τὴν πρώτη σκηνὴ μὲ τοὺς ἐμπόρους, ὡς τὸν καυστικὸ ἐπίλογο, ποὺ δίνει μιὰ ἔντονη νότα ρεαλιστική, ἀντιπαραβάλλει καὶ συγκρίνει συνεχῶς τὸ πνεῦμα, τὴν ποίηση, τὴν ψυχὴ μὲ τὸ τυφλὸ κυνηγητὸ τοῦ πλούτου, τὴν ἀποκτήνωση καὶ τὸ σκότωμα κάθε ἐσωτερικῆς ὁμορφιᾶς. Ἀπ' τὴν μιὰ ὁ παχύδερμος κι' ἀδίστακτος ἔμπορος —τὶ ἐπιτυχημένο ἀλήθεια σκιτσάρισμα τοῦ «μοντέρνου» ἀνθρώπου— Μάρκο Πόλο κι' ἀπ' τὴν ἄλλη ἡ ἀγγελικὴ πριγκίπισσα Κουκατσίν. Δυὸ ἐκφραστικὰ σύμβολα δοσμένα μὲ ποιητικὸ τρόπο καὶ μ' ἕνα λυρισμὸ ποὺ δὲν τὸν συνήθιζε κοιβόλου σὲ πρῶτο πλᾶνο ἡ νατουραλιστικὴ τέχνη τοῦ Ο' Νήλ.

Χρησιμοποιώντας τὴν τεχνοτροπία τοῦ ἐπικοῦ θεάτρου, μὲ τὶς κατὰ παράταξη σκηνές, κατορθώνει νὰ μὴ κουράζει τὸν θεατὴ σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἀφήγησής του ποὺ ἁπλώνεται σὲ ἕντεκα εἰκόνες μὲ πρόλογο καὶ ἐπίλογο. Μέσα σὲ δεκατρεῖς σκηνὲς παρακολουθοῦμε ὅλο τὸ μακροχρόνιο ἐπιχειρηματικὸ ταξίδι τοῦ Πόλο καὶ τῶν παραδόπιστων συγγενῶν του, ποὺ γίνεται μὲ τὶς εὐλογίες τοῦ Πάπα, τὴν μακρόχρονη παραμονή τους στὴν αὐτοκρατορικὴ Κίνα τοῦ 13ου αἰῶνα καὶ τὸν βουβὸ ἔρωτα τῆς πριγκίπισσας Κουκατσίν, ποὺ ἀποκορυφώνει τὴν δραματικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἔργου καὶ μὲ ξαφνικὸ μαστίγωμα τοῦ ἐπιλόγου ὁλοκληρώνεται ἡ σατιρικὴ πρόθεση τοῦ συγγραφέα.

Ἡ σκηνοθεσία τοῦ Ἀλέξη Σολομοῦ ἀπέδωσε ὅλη τὴν σκηνικὴ ἀλήθεια καὶ τὴν ποίηση τοῦ ἔργου. Ἡ ἑρμηνεία κρατήθηκε σ' ἕνα ζηλευτὸ ἐπίπεδο ἰσορρόπισης τῶν ἐξωτερικῶν κι' ἐσωτερικῶν στοιχείων καὶ μὲ τὴν δημιουργικὴ συνεργασία τοῦ Γ. Βακαλὸ μᾶς χάρισε τὴν μαγεία καὶ τὴν μεγαλόπρεπη ἀσμόσφαιρα τῆς παλιᾶς Κίνας. Ὡραιότατα τὰ κοστούμια, οἱ γραφικοὶ πύργοι, οἱ παγόδες καὶ ἡ ζωγραφιστὴ ἐσωτερικὴ αὐλαία. Πολλὲς οἱ ἔξοχες σκη-

νές, κυρίως στὸ δεύτερο μέρος. Ἀπ' τὶς καλλίτερες ἡ σκηνὴ τοῦ θρήνου, στὸ κατάστρωμα τοῦ καραβιοῦ κι' ἀκόμα ἡ προτελευταία σκηνὴ μὲ «καμπιαμέντο».

Ἡ Ἀντιγόνη Βαλάκου στὸν ρόλο τῆς Κοκκατσὶν εἶταν ἀσύγκριτη. Ἔπαιξε μὲ ὅλη της τὴν ψυχὴ καὶ σημείωσε ἕναν προσωπικὸ θρίαμβο. Ἀντάξιός της ὁ Θάνος Κωτσόπουλος καὶ ὁ Λυκοῦργος Καλλέργης μὲ τὸ ραφινάτο παίξιμό του. Πολὺ καλός, ὅπως πάντα, ὁ Τάκης Γολανὸς στὸ ρόλο τοῦ σοφοῦ Τσου-γίν. Ἐπίσης ὁ Παντελὴς Ζερβὸς κι' ὅλοι οἱ ἄλλοι πολυάριθμοι ἠθοποιοὶ συνέβαλαν θετικὰ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου. Ὅλους πρέπει νὰ τοὺς συγχαροῦμε καὶ σὰν σύνολο καὶ σὰν μονάδες γιὰ τὴν δουλειά τους, καθὼς καὶ τὸν μεταφραστὴ Ι. Βαλσαρίτη γιὰ τὴν θεσπρικὴ μεταγλώττιση τοῦ κειμένου.

⁂ ⁂ ⁂

***(Θέατρο «ΝΤΕΑΛ» — «Παντρεύτηκα μιὰ παντρεμένη» τοῦ Μισὲλ Ἀντρὲ)***

Δὲν προφθάσαμε νὰ σημειώσουμε τὴν κάποια μεταστροφὴ τῆς κ. Κατερίνας ἀπ' τὸ ἐμπορικὸ ρεπερτόριο κι' ἀμέσως ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του ἀπ' τὴν σκηνὴ τοῦ «Ἰντεὰλ» ἕνα καινούριο ἀερολόγημα τῆς παριζιάνικης θεατρογορᾶς μὲ τὸν ἑλληνικὸ τίτλο «Παντρεύτηκα μιὰ παντρεμένη». Συγγραφέας ὁ ἄγνωστος Μισὲλ Ἀντρέ, μεταφραστὴς καὶ σκηνοθέτης ὁ Μηνᾶς Χρηστίδης, ποὺ ἐνῶ μᾶς ἔδωσε στὴν ἀρχὴ πολλὲς ὑποσχέσεις, ἄρχισε νὰ ξεστρατίζει πρὸς τὸν εὔκολο δρόμο τοῦ στενοῦ ἐπαγγελματισμοῦ.

Ὁ ἀπίθανος μύθος κλώθεται γύρω ἀπ' τὶς κωμικὲς καταστάσεις ἑνὸς νεόνυμφου μεσήλικα, ποὺ παντρεύεται μιὰ πλούσια χήρα δευτέρας νεότητας μαζὶ μὲ ὅλο τὸ πολυάριθμο σύνολο τῆς γονιμότητάς της ἀπ' τοὺς τρεῖς προηγούμενους γάμους της. Τὸ μόνο σφάλμα της εἶναι ὅτι λησμόνησε νὰ ἐνημερώσει ἐγκαίρως τὸν τέταρτο σύζυγό της. Φάρσα ἑκατὸ τὰ ἑκατό! Θέμα ὁλωσδιόλου φτιαχτὸ καὶ ξένο γιὰ τὴν ἑλληνικὴ νοοτροπία, χωρὶς κοινένα ἴχνος πειστικότητας. Τὸ βεβιασμένο γέλιο ποὺ προκαλεῖ, κάνει ἀκόμα πιὸ φανερὴ τὴν ρηχότητα καὶ τὴν ἀσημαντότητά του. Δὲν χρειάζεται λοιπὸν νὰ ἐπιμείνουμε περισσότερο πάνω σ' ἕνα λιμπρέττο, ποὺ καὶ χωρὶς μουσικὴ ἐκτελεῖ χρέη ὀπερέττας.

Ἡ ἀπόδοση τοῦ θιάσου, ἀντίστροφα πρὸς τὸ κείμενο, εἶταν καλή. Πρόκειται γιὰ ἕνα φαινόμενο πολὺ συνηθισμένο στὸ θεατρό μας. Νὰ ἔχουμε καλὲς καὶ συχνὰ πολὺ ἄρτιες παραστάσεις μὲ ἔργα μέτρια, φτηνὰ καὶ κακόγουστα. Μ' ἄλλα λόγια ὁ μεγάλος ἄρρωστος τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς παραμένει πάντα τὸ δραματολόγιό της.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κ. Κατερίνα καὶ τὸν Λάμπρο Κωνσταντάρα ποὺ κράτησαν τοὺς πρώτους ρόλους, ὅλοι οἱ ἠθοποιοὶ ἔπαιξαν μὲ κέφι. Καλοὶ ἡ Νίτσα Τσαγανέα, ἡ Χρηστίνα Σύλβα, ὁ μικρὸς Μωϋσίδης, ὁ Κώστας Μπάκας, ὁ Μ. Βασιλείου καὶ ὁ νέος τυπίστας Γιώργος Πάντζας, ποὺ ἐξελίσσεται μὲ γοργὸ ρυθμό.

⁂ ⁂ ⁂

Αὐτὰ γιὰ τὶς ἀλλαγὲς ἔργων στὰ πέντε ἀπ' τὰ δεκαπέντε περίπου θέατρα τῆς Ἀθήνας. Ὑπάρχουν ὅμως κι' ἄλλες καινούργιες παραστάσεις, ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν στὴν ἑπόμενη ἀνασκόπιση.

ΤΑΚΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ

⁂

## ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στὶς 16—11—60 ἡ «Ἑταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν» ἔκαμε μιὰ πανηγυρικὴ γιορτὴ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς δραστηριότητάς της γιὰ τὴν νέα περίοδο 1960—1961. Ἡ συγκέντρωση ἔγινε στὰ νέα Γραφεῖα (ὁδὸς Μιχ. Ἀγγέλου, ἀρ. 16), ὅπου ἐγκαταστάθηκε ὁριστικά. Κατ' αὐτήν, ὁ πρόεδρος τῆς «Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν» καὶ Βουλευτὴς Ἰωαννίνων κ. Κων. Φρόντζος, ἀφοῦ ἔκαμεν ἕναν ἀπολογισμὸ τῆς δραστηριότητος τῆς «Ε.Η.Μ.» ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της μέχρις ἐδῶ, διέγραψε τὴν προοπτικὴν τῆς πάρα πέρα δράσεώς της πάνω σὲ πογραμματισμένη πορεία ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἀποστολῆς ποὺ ἔχει ὁ πνευματικὸς καὶ λαμπρὸς αὐτὸς ὀργανισμός. Στὸ τέλος προβλήθηκαν ὡραιότατες ἔγχρωμες φωτογραφίες τοῦ Γιαννιώτη καλλιτέχνη—φωτογράφου κ. Ἀγν. Καλογερίδη, πού, μαζὶ μὲ κείμενο τοῦ ἐπίσης Γιαννιώτη λογοτέχνη κ. Βασ. Κραψίτη, ἀποτέλεσαν μιὰ ταξιδιωτικὴ σύνθεση μὲ θέμα «Ταξιδεύοντας στὴν Ἤπειρο». Ἡ γιορτὴ αὐτὴ ἔκλεισε μὲ δεξίωση στὶς αἴθουσες τῆς «Ε. Η. Μ.».

⁂ ⁂ ⁂

Ὁ Γιαννιώτης ζωγράφος καὶ γλύπτης κ. Θέμος Μάϊπας, τὸν περασμένο Νοέμβριο, ἔκαμε κι' ἄλλη μιὰ ἐπιτυχημένη ἔκθεση ζωγραφικῆς στὴν Γκαλερὶ «ΖΥΓΟΣ». Ἐξέθεσε πίνακες ποὺ εἶχαν ὅλοι ὡς θέμα τὴ θάλασσα (Βυθὸς) καὶ ποὺ ἔκαμαν ξεχωριστὴ ἐντύπωση στὸ φιλότεχνο κόσμο. Γιὰ τὴν ἔκθεση αὐτὴ τοῦ Ἠπειρώτη νέου καλλιτέχνη γράφτηκαν πολὺ καλὲς κριτικὲς κι' ἐκφράστηκαν ἱκανοποιητικῶτατοι πολλοὶ κριτικοί.

⁂ ⁂ ⁂

Ἡ «Ἑταιρεία Ἠπειρωτιῶν Μελετῶν», ἐκ-

δηλώνοντας ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς Ἠπειρῶτες ζωγράφους καὶ θέλοντας νὰ δώσει στὰ ἐντευκτήριά της μιὰ ὑπόσταση πνευματικῆς ἀτμοσφαίρας, ἀγόρασε πίνακες ζωγραφικῆς ἀπ' τοὺς: Κον Ἄρτ. Πουτέτση—Μονένα, Δ. Κόκκινο καὶ Θ. Μάϊπα, τοὺς ὁποίους ἀνήρτησε καταλλήλως.

***

## ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Θεοφίλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων (1788)— Κριτικὴ ἔκδοσις καὶ ἐπιμέλεια Δημ. Σ. Γκίνη: «ΝΟΜΙΚΟΝ», σχ. 8ον μεγ. σελ. 364, Θεσσαλονίκη, 1960.

Σπυρ. Μ. Καλλιάφα: «ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ (1915—1960)» σχ. 8ον, σελ. 52, Ἀθῆναι, 1960.

Ἀναστ. Χ. Τσιάρα: «Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ Α' ΤΑΞ. ΤΟΥ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ» (ἐκδοτ. οἶκος «Ι. Σιδέρης»), σχ. 8ον με. σελ. 280, Ἀθῆναι, 1960.

Γιάγκου Πιερίδη: «ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΦΩΝΕΣ» (διηγήματα), σχ. 8ον, σελ. 128, Ἀθήνα, 1960.

Γιώργου Δ. Τσούντη: «ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΒΡΟΧΗ» (ποιήματα), σχ. 8ον μεγ. σελ. 80, Ἀθήνα, 1960.

ΕΥΡΙΠΙΔΗ (μετάφραση: Γ. Ι. Παπαγεωργίου): «ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΥΛΙΔΑ», σχ. 8ον, σελ. 64, Ἄρτα, 1960.

Μίμη Φωτόπουλου: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 64, Ἀθήνα, 1960.

Χρήστου Β. Ζιάκα: «ΤΙ ΛΕΝΕ ΟΙ ΣΟΦΟΙ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ», (συλλογὴ γνωμικῶν— Α' Τόμος), σχ. 8ον, σελ. 210, Ἀθῆναι, 1960.

Δέσποινας Ἀσημακοπαύλου: «ΕΡΩΤΙΚΑ», (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 80, Ἀθήνα 1960

Ἐλπίδας Καρᾶ: «ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 24, Ἀθήνα, 1957.

Φώτη Εὐαγγελάτου: «ΚΡΑΥΓΗ ΣΚΛΑΒΟΥ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 40, Ἀθῆναι 1960

Ἑλληνικὴ Βασιλικὴ Χωροφυλακή: «ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ 1959», σχ. 8ον μεγ. σελ. 112, Ἀθῆναι, 1960.

Λίνου Καρζῆ: «Η ΝΥΧΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΦΗΤΩΝ —ΖΩΦΟΡΟΣ» (ποιητ. σύνθεση), σελ. 96, Ἀθήνα, 1959.

Τάκη Δόξα: «ΦΩΣ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ» (ποιήματα), Πύργος, 1960.

Χρ. Παπασταύρου: «Η ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΓΡΙΟΤΩΝ», Ἀθῆναι, 1960.

Ἀλεξ. Χ. Μιμμοπούλου: «ΗΠΕΙΡΟΣ» (Λαογραφικὰ— Ἠθογραφικὰ —Ἐθνογραφικά), Τόμος Α'—σχ. 8ον, σελ. 208, Ἀθῆναι, 1961.

Κώστα Ζηλεμένου: «ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ», σχ. 8ον, σελ. 172, Ἀθήνα, 1960.

Τίλλας Μπαλῆ: «ΕΚΜΑΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΛΥΦΑ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 78, Ἀθήνα, 1961.

Ἀντιγόνης Γαλανάκη—Βουρλέκη: «ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΕΝΔΟΝ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 64, Ἀθήνα, 1960.

Πότη Συρράκου: «ΕΝΟΣ ΛΕΠΤΟΥ ΣΙΓΗ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 64, Ἀθήνα, 1960

Πάνου Ν. Παναγιωτούνη: «ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 48, Καλαμάτα, 1960.

Κώστα Κοντοῦ: «ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» (πεζογραφήματα), σχ. 8ον, σελ. 28, Ἀθήνα, 1959.

Γεωργ. Μ. Τσοπσάνη: «ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ» (ἱστορικὴ μονογραφία), σχ. 8ον, σελ. 152, Ἀθῆναι, 1960.

Κώστα Ἀγνάντη: «ΛΟΓΗΣ ΛΟΓΙΩΝ» (διηγήματα), σχ. 8ον, σελ. 280, Ἀθήνα, 1961.

Δημοσθ. Ζαδέ: «ΓΛΑΡΟΦΩΛΙΕΣ ΣΤΑ ΦΥΜΑΙΝΑ» (νουβέλλα), σχ. 8ον, σελ. 124, Ἀθήνα, 1960.

Γιάννη Στ. Γραμματικοῦ: «ΑΓΑΠΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΥΟ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ», σχ. 8ον, σελ. 60, Κέρκυρα, 1960.

Βάσου Μπάρμπα: «ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΚΡΕΒΒΑΤΙ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ», (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 48, Ἰωάννινα, 1960.

Ντίνου Βλαχογιάννη: «ΚΑΠΝΟΣ ΑΝΑΝΘΡΩΣΚΩΝ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 58' Ἀθῆναι, 1960.

Ὀδυσσέα Χ. Ζούλα: «Ἐπάλληλοι κύκλοι» (διηγήματα), σχ. 8ον, σελ. 96, Ἀθήνα, 1958.

Στεφ. Χατζημιχελάκη: «ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ», σχ. 8ον, σελ. 220, Ἀθήνα, 1960.

Γιάννη Σταλάκη: «ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΟΖΕΣ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 64, Ἀθήνα, 1960.

Μαρίας Κέντρου—Ἀγαθοπούλου) «ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 48, Θεσ)νίκη, 1961.

Γιώργου Σεφερτζῆ: «ΑΠ' ΤΟ ΔΩΜΑΤΙΟ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 32, Θεσ)νίκη, 1959.

Δημοσθ. Κόκκινου: «ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ», σχ. 8ον, σελ. 76, Γιάννινα, 1960.

Πέτρου Σπανδωνίδη: «ΑΛΕΞΕΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ» (κριτικὴ μελέτη), σχ. 8ον σελ. 40, Γιάννινα, 1960.

*Ο Horatius* (ἔμμετρη ἀπόδοση: Τάκη Σιωμοπούλου) «ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ», Γιάννινα, 1960.

# ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ Θ.' ΤΟΜΟΥ

Μαρία Κέντρου—Ἀγαθοπούλου, *Alfr. de Vigny*, *V. Bielecka*, Παῦλος Βρέλλης, Ἀντιγόνη Γαλανάκη—Βουρλέκη, *Henri Bordeaux*, Μίχ. Βαλκάνης, Γ. Βαρλαμίτης, *Vanderplas*, Κίμ. Βασιλειάδης, *J. Bodoz*, Σπ. Βασιάμης, Φιλάρετος Βιτάλης, Ἀγγελικὴ Γάττου, Ἀρσ. Γεροντικός, Σταῦρος Γκατσόπουλος, Πάνος Γρῖσπος, Σωτ. Δάκαρης, Γ. Δέλιος, Κ. Α. Διαμάντης, Τάκης Δόξας, Χρῆστος Εὐαγγελᾶτος, Ι. Ἔξαρχος, Ἀναστ. Ἐυθυμίου, Νικ. Π. Ζυγούνης, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Ἀνθούλα Ζάλδερ, Δημοσθ. Ζαδές, *ο Horatius*, Γ. Κοτζιούλας, Κ. Σ. Κώνστας, Δημοσθ. Κόκκινος, Ι. Π. Κουτσοχέρας, Ν. Κ. Κατηφόρης, Κ. Κατσούλης, Κώστας Καιροφύλας, Βασ. Καψίτης, Σημ. Κουρίτης, Γ. Κάρτερ, Γιουσσὶν Κερρίμ, Σωκράτης Καραντινός, Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ, Κων. Λαζαρίζης, Τζούλια Λαρᾶ, *Lafontaine*, *F. Lalotta*, Κων. Α. Μέρτζιος, Στέφ. Μπέττης, Ἑρρ. Μεντρὰς, Σπ. Μουσελίμης, Θ. Μετσιμενίτσης, Ε. Μπόγκας, Θρ. Μπέλλας, Βασ. Μιλωνᾶς, Ματθ. Μουντὲς, Παρ. Ι. Μηλιόπουλος, Ἄρτεμις Πουτέτση—Μανέκα, Ι. Ν. Νικολαΐδης, Ν. Κοκκολίδου—Ναχμία, Γεώργιος Ξύδης, Γεώργιος Α. Οἰκονόμου, Κων. Α. Παπαγεωργίου, Στ. Ι. Παπαδᾶτος, Φανὴ Παπαδάκου, Λένα Παππᾶ, Λουΐζι Πιραντέλλο, Γεώργιος Ι. Παπαγεωργίου, Θαν. Πάσχος, Μιχ. Παπανικολάου, Μιχ. Κ. Πετρόχειλος, Γεώργιος Παΐσιος, Νικ. Χρ. Παπακώστας, Γ. Πράτσικας, Ι. Παπαδημητρίου, Τάσος Πορφύρης, Μιχ. Περάνθης, Γιῶργος Ράγκος, Πέτρος Σ. Σπανδωνίδης, Δημ. Στ. Σαλαμάγκας, Εὐρ. Σούρλας, Βασ. Κ. Σκαφιδᾶς, Τάκης Σωτῆρχος, Τάκης Σιωμόπουλος, Ἄρισπος Σταθόπουλος, Τάκης Τσιάκος, Κώστας Τσιλιμαντός, Ἐλ. Τζάλλας, Ἀντ. Τσέχος, Γιῶργος Τσαντίλης, Κύπρος Χρυσάνθης, Θαν. Χαμπίπης.

# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Θ.' ΤΟΜΟΥ

## ΕΡΓΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ


| | | |
|---|---|---|
| «Κεφαλὴ» (γύψος) | Παύλου Βρέλλη | τεῦχος 94ον |
| «Τοπίο ἀπ' τὴν Πεντέλη» (ἐλαιογραφία) | Σωκράτη Καραντινοῦ | » 99ον, 100ον |
| «Παιδικὴ μορφὴ» (ἀκουαρέλλα) | Ἄρτ. Πουτέτση - Μανέκα | 101ον |


## ΙΣΤΟΡΙΑ


| | |
|---|---|
| Τὰ Γιάννινα ἐδῶ καὶ 50 χρόνια | *NORA BIELECKA* (μετ. Δ. Σαλαμάγκα) 1 |
| Μικρὸς Ἑλληνομνήμων | Κ. Δ. Μέρτζιου 7,104,204,366,474,553 |
| Ἡ Ἠπειρωτικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1854 | Κων. Α. Παπαγεωργίου 16,117,192,277, 374,470 |
| Αἱ Σλαυικαὶ διεισδύσεις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει | Σ. Ι. Παπαδάτου 22,123,186,292,382 485,582,717,802,917 |
| Νικ. Δημ. Στουρνάρας | Β. Κ Σκαφιδᾶ 99 |
| Ἡ ἀντίδραση τῶν Ἠπειρωτῶν στὴν Ρουμανικὴ προπαγάνδα | Ε. Μπόγκα 112 |
| Χρονικὰ Σημειώματα ἀπὸ τὴν Μονὴν Ἁγ. Νικολάου Σκαμνελίου | Γ. Παϊσίου 198 |
| Ἑλένη Μιχ. Τουσίτσα | Β. Σ. Σκαφιδᾶ 273 |
| Συμπληρωματικὰ γιὰ τὴν ρουμανικὴ προπαγάνδα | Γ. Α. Οἰκονόμου 284 |
| Λευκάδα καὶ δίκαιο | Ν. Κ. Κατηφόρη 288 |
| Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ | Κ. Καιροφύλα 361 |
| Καθὼς χάραζε ἡ Λευτεριὰ | Δημ. Σαλαμάγκα 457,589,706,811,925 |
| Τὸ Μαργαρίτι → | Σπ. Μουσελίμη 462,595,712 |


ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

| | | |
|---|---|---|
| Ὁ Χριστόφορος Φιλητᾶς εἰς τὴν Ἑσπερίαν | Κ. Α. Διαμάντη | 539,816,897 |
| Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις Ἠπειρωτικαὶ ἀπὸ τὴν Δ. Μακεδονίαν | Γ. Παϊσίου | 566 |
| Χριστόδουλος Γούσιου Χατζηπέτρος | Β. Κ. Σ αφιδᾶ | 691 |
| Γεώργιος Κρανᾶς ἢ Αἴσωπος | Στ. Μπέττη | 793 |
| Μία ἁγιωστος περιπέτεια τῆς Πάργας καὶ ὁ Κερκυραῖος Πέτρος Λάντζας | Κ. Δ. Μέριζιου | 889 |
| Ὁ Ἄρτης καὶ Πρεβέζης Σωφοόιος | Φιλ. Βιτάλη | 900 |
| Τὸ Ζαπάντι καὶ οἱ Σουλιῶτες | Κ. Σ. Κώνστα | 909 |


## ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ


| | | |
|---|---|---|
| Τοπωνυμικὸ τῆς Βελτσίστης Ἰωαννίνων | Στ. Μπέττη | 34 |
| Ὁ Ἅη—Γιάννης τῆς Μπουνίλας | Δημ. Σαλαμάγκα | 132 |
| Ἡ Ἐμποροπανήγυρις «Πωγωνιανὴ» | Σταύρου Γκατσοπούλου | 142,220 |
| Τραγούδια τῆς Ἀποκρηᾶς | Στ. Μπέττη | 213 |
| Ἑορτασμοὶ—Πανηγυρισμοὶ | Ν. Χρ. Παπακώστα | 216 |
| Τὸ σκυλοβύζασμα | Ἀν. Εὐθυμίου | 218 |
| Ἠπειρωτικὰ τραγούδια | Στ. Μπέττη | 301 |
| Τοῦ Σωτῆρος | Ν. Χρ. Παπακώστα | 389 |
| Τραγούδια καὶ συνήθειες τοῦ Μάη | Στ. Μπέττη | 393 |
| Ὁ «Κουτσοκέφαλος» τοῦ Κουκουλιοῦ | Κ. Λαζαρίδη | 395 |
| Λαογραφικὰ Δ. Μακεδονίας | Π. Ι. Μηλιοπούλου | 726 |
| Ἡ τοπωνυμία «Σταγοὶ» Μαργαριτίου | Π. Γρίσπου | 732 |
| Ποιμενικὸ λεξιλόγιο Σουλίου Θεσπρωτίας | Σπ. Μουσελίμη | 820,946 |
| Ἠπειρωτικὰ μοιρολόγια | Στ. Μπέττη | 929 |
| Ὁ Σριστὸς καὶ τὰ τρία ἀδέρφια | Π. Ι. Μηλιοπούλου | 940 |
| Τὰ στοιχειὰ τῆς Γράμμοστας καὶ τοῦ Βιθκουκιοῦ | Ἀναστασ. Εὐθυμίου | 942 |


## ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ—ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ


| | | |
|---|---|---|
| Ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ γάλακτος | Ν. Π. Ζυγούρη | 4,148,237 |
| Κοινωνικὴ διερεύνησις περιοχ. Κονίτσης | Ἑρρ. Μεντρὰς (πρ. Ἀναπτ. Ἠπείρου) | 52,228,317,401,493,601, |
| Κοινωνιολογικὴ Ἔκθεσις | *Vanderplas* (Πρ. Ἀν. Ἠπίρου) | 604 |
| Ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ Προγρ. Ἀν. Ἠπείρου | Ι. Ἐξάρχου | 734 |
| Δενδροκαλλιέργειαι ἐν Κονίτσῃ | *F. Lalatta* (Πρ. Ἀν. Ἠπείρου) | 828 |
| Βιομηχανία ξύλου ἐν Ἠπείρῳ | *J. Bodoz* ( » » ) | 832 |
| Τὸ πρόγρ. Ἀν. Ἠπείρου καὶ ἡ κοιν. ἀνάπτυξις | Κίμ. Βασιλειάδη | 952 |


## ΠΑΙΔΕΙΑ


| | | |
|---|---|---|
| Περὶ τρίτου Πανεπιστημίου | Γ. Ξύδη | 414 |


## ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

### Ποίησις


| | | |
|---|---|---|
| Σμίξη | Γ. Κοτζιούλα | 60 |
| Ἀναζήτηση | Λ. Παππᾶ | 64 |
| Ψυχὴ τῆς γῆς | Α. Γάττου | 76 |
| Γαβρίλης | Τ. Τσιάκου | 77 |
| Τὸ ἄλογο | Ἀν. Γαλανάκη - Βουρλέκη | 162 |
| Ἂν εἶταν | Τάκη Σωτήρχου | 162 |
| Σιωπὴ | Ἀνθ. Ζόλδερ | 163 |

| | | |
|---|---|---|
| Παρενθέσεις σιωπῆς | Θρασ. Μπέλλα | 163 |
| Ἑλληνομάννα | Κ. Τσιλιμαντοῦ | 166 |
| Γλυκὸ σὰν βάλσαμο | Ε. Τζάλλα | 175 |
| Κάθε στιγμὴ | Τζ. Λαρᾶ | 175 |
| 25η Μαρτίου | Γ. Ράγκου | 185 |
| Παρέλαση | Ματθ. Γ. Μοντὲ | 249 |
| Ἀλκυονίδες | Μιχ. Βαλκάκη | 257 |
| Πῶς θὰ περάσουν | Τ. Σωτήρχου | 264 |
| Ἀνοιξιάτικο πρωϊνὸ | Θ. Πάσχου | 264 |
| Παραλλαγὴ | Χρ. Ζιτσαίας | 336 |
| Οἱ φοιτητὲς | Θ Πάσχου | 346 |
| Τραγούδια στὸν οὐρανὸ | Κ. Δ. Κατσούκη | 346 |
| Πορεία στὸ θάνατο | Β. Κραψίτη | 437 |
| Στὴν ἐρημιὰ τοῦ δρόμου | Φ. Παπαδάκου | 438 |
| Πολλὲς φορὲς | Λ. Παππᾶ | 447 |
| Ἐκδοχὴ γιὰ σήμερα | Γ. Κάρτερ | 448 |
| Διὶ Δωδωναίῳ | Ι. Παπαδημητρίου | 502 |
| Φθινόπωρο | » » | 502 |
| Μιλῶ στοὺς ἀνθρώπους | Κ. Χρυσάνθη | 503 |
| Εἶχα νὰ σοῦ πῶ πολλὰ | Μ. Κέντρου Ἀγαθοπούλου | 520 |
| Κύκλος | Κ. Κατσούκη | 520 |
| Λεβεντόγερος | Γ. Ράγκου | 615 |
| Καλοκαιρινὸ | Τ. Τσιάκου | 615 |
| Κύπριος Μπιζανομάχος | Χρ. Ζιτσαίας | 620 |
| Γιῶργος Κοτζιούλας | Τ. Πορφύρη | 630 |
| Τὸ παιδὶ μὲ τὴ φυσαρμόνικα | Λ. Παππᾶ | 638 |
| Φῶς | Βασ. Κραψίτη | 639 |
| Νέγρικο Δημοτικὸ | (μετάφρ. Θ. Χαμπίπη) | 652 |
| Γῆ Μήτηρ | Ι. Παπαδημητρίου | 741 |
| Εὐχαριστία | Συμ. Κουρήτη | 755 |
| Ὅπως καὶ χθὲς | Σπ. Βακάμη | 761 |
| Τσιγκάνικα | Γ. Ράγκου | 853 |
| Διχοστασία | Συμ. Κουρήτη | 854 |
| Β βλιοθήκη | Α. Γαλανάκη—Βουρλέκη | 858 |
| Πῆγα πρωΐ | Ν. Κοκκολίδου—Ναχμία | 858 |
| Ὅταν γεννήθηκα—Ἀπ' τὰ τραγούδια τῆς Ἄτα—Γιουσσὶν Κερὶμ | (μετάφρ.—Σχόλια: Β. Καλογιάννη) | 875 |
| Καλή μου | Κ. Κατσούκη | 962 |
| Μία λέξη | Τ. Σωτήρχου | 966 |
| Ἡ ἄνοιξη ἦλθεν ξανὰ | Ι. Παπαδημητρίου | 974 |
| Τὸ κυνηγετικὸ κόρνο | *A. de Vigny* (μετ.-σχόλ. Α. Γεροντικοῦ) | 975 |
| Αὐτὸ τὸ παιδὶ | Ἀγγ. Γάττου | 978 |


Πεζογραφία


| | | |
|---|---|---|
| Ἦταν καὶ δὲν ἦταν | Χρ. Ζιτσαίας | 61 |
| Ζωντανοὶ Καλλικάντζαροι | Γ. Ράγκου | 65 |
| Ἀλῆ Πασᾶς κι' Ἀλῆς ὁ ληστοσύντροφος | Σπ. Μουσελίμη | 74 |
| Ρόζα Μπόσαρη | Χρ. Ζιτσαίας | 164 |
| Στὸ λιμάνι | Μ. Παπανικολάου | 167 |
| Ἀντὶ σαπούνι, ἄλογα | Σπ. Μουσελίμη | 169 |


ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

*FUNEBRE* Βασ. Μυλωνᾶ 176
Τὰ διαβολίτια Στ. Μπέττη 177
Ὁ ἄχρηστος *H. BORDEAUX* (μετ. Δ. Σαλαμάγκα) 253
Ἴντα καὶ νόμιζες πὼς... Χρ. Ζιτσαίας 258
Μνημεῖο Δημ. Κόκκινου 347
Δωδώνη Σωτ. Δάκαρη 514
Γνωριμία μὲ τοὺς Ἰνδιάνους Γ. Δέλιου 516,634
Στὴν ἀνάβρα τῶν παραμυθιῶν Π. Μηλιοπούλου 521
Τὸ σπήτι Δημ. Ζηδὲ 525,647
Ἀγαπώντας Π. Μηλιοπούλου 616
Βήματα στὴ Βιτρίνα Δ. Κόκκινου 752
Ὁ Ντορῆς καὶ τ' ἀφεντικά του Α. Σταθόπουλου 847
Τριαντάφυλλα στὰ χιόνια Π. Μηλιοπούλου 855
Ἡ ἱστορία μιᾶς κουβέρτας Χρ. Ζιτσαίας 963

## ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΡΙΤΙΚΗ—ΔΟΚΙΜΙΟΝ

Ἡ σύγχρονη ποιητικὴ γενεὰ Π. Σ. Σπανδωνίδη 78,151,241,325
Ἡ μοῖρα μιᾶς φυλῆς Ἀρ. Γεροντικοῦ 170
Κων. Βαρτζώκας Μ. Κ. Πετροχείλου 261
Πνευματικὴ ἀνασυγκρότηση καὶ θέατρο Α. Γεροντικοῦ 425
Τὸ θέατρο στὴν Ἐπαρχία Π. Γρίσπου 428
Ἀνάγκη ἀγωγῆς Ι. Ν. Νικολαΐδου 431
Ἑλληνικὸ θέατρο Δ. Κόκκινου 434
Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης Π. Σ. Σπανδωνίδη 439,504,653,762
Ὁ ποιητὴς καὶ πολεμιστὴς Γ. Ζαλοκώστας Χρ. Εὐαγγελάτου 452
Κάμψη στὶς μοντέρνες αἰσθητικὲς ἀξίες Ἀρσ. Γεροντικοῦ 631
*Q.HORATIUS* (Ἀπ. Σχ.: Τ. Σιωμοπούλου) 640,756,870
Μερικὲς ἀπόψεις γιὰ τὸ Ἐθν. Θέατρο Γ. Ι. Παπαγεωργίου 659
Θέατρο Ἐπαρχία καὶ πραγματικότητα Γ. Τσαντήλη 665
Προϋποθέσεις γιὰ θέατρο στὴν ἐπαρχία Τ. Τσιάκου 674
Ἐπαρχία κοινὸ καὶ θέατρο Τ. Δόξα 675
Γιὰ τὴν δημιουργία θεάτρου στὴν ἐπαρχία Θ. Μετσιμενίδη 677
Ἁγιογραφία καὶ Ἁγιογράφοι Χιονιάδων Γ. Παϊσίου 773,979
Ἡ Ὀλυμπιάδα τῆς Ρώμης Ἀρσ. Γεροντικοῦ 780
Θεατρικὴ κριτικὴ (Χρονικὸ τοῦ Θεάτρου) Τ. Σωτήρχου 786,998
Ἀπομνημονεύματα ἀπ' τὸ Γαλλικὸ πόλεμο Γαΐου Ἰουλίου Καίσαρος (μετ. Γ. Βαρλαμίτη) 859,967
Ὁ ποιητὴς Σαρ. Παυλέας Π. Γρίσπου 865
Θεατρικὴ κριτικὴ (Χρονικὸ τοῦ Θεάτρου) Τ. Σωτήρχου 885
Μαβίλης Α. Γεροντικοῦ 961

## ΘΕΑΤΡΟ

Ἕνας βάκας—Λ. Πιραντέλλο (μετάφρ.: Τ. Σωτήρχου) 337
Ἡ ἐπέτειος—Α. Τσέχωφ (μετάφρ.: Τ. Σωτήρχου) 621

## ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Συντάξεως: Τὰ κατὰ «Ἐνδοχώραν», 265— Ἡ «Ἐνδοχώρα», 354— Ἐξ οἰκείων τὰ βέλη..., 355— Βράβευσις Ἠπειρώτου, 356— Ἡ Ἰταλικὴ Ἔκθεσις, 449— Ἡ ἀρχαιοκαπηλία, 782— Ἐνῶ πεινοῦν οἱ ἄνθρωποι..., 879— Ἀγγελικὴ Ν. Ἀθανασούλα, 994.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Α. Γεροντικοῦ: Τὸ στάδιον, 87— Ταινίες, 88— Τὰ «Ἔτη», 178— Δίκαιη ἀναγνώριση, 178— Πανανθρώπινη προσδοκία, 265— Ἡ διάλεξη τοῦ κ. Δάκαρη, 266— Ἡ Λέσχη Ἰωαννίνων, 355— Ραδιόφωνο καὶ μουσική, 450— Ἡ γιορτὴ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, 451— Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπιστικὴ Ἑταιρεία, 529— Ἑλληνικὲς γραφικότητες, 530— Μιὰ τίμια πράξη, 530— Ἡ ἑκατονταετηρὶς τοῦ Ι. Κονδυλάκη, 530— Τὸ Φεστιβὰλ Δωδώνης, 679— Νέοι καιροί, 783.

Γ. Ι. Παπαγεωργίου: Τὸ Μουσεῖο Ἄρτας, 87.

Δ. Κόκκινου: Ἠπειρωτικὴ Σχολὴ Ἁγιογραφίας, 89— Ζητεῖται... ἐνδιαφέρον, 178— Χειμερία, 179— Αἰσθητικὰ κριτήρια, 354— Ἡ προτομὴ τοῦ Γ. Ζαλακώστα, 356— «Ποντιακὴ Ἑστία», 450— Ἡ Βιβλιοθήκη Κονίτσης, 451— Μιὰ πρωτοβουλία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, 529— Δυὸ μαθητικὰ περιοδικά, 531— Γιὰ τὴν ὑποτροφία τῶν μαθητῶν, 532— Ἡ Πινακοθήκη, 681— Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Σπ. Λάμπρου, 683— Τὸ Γηροκομεῖον Ἰωαννίνων, 683— Ἀντίγραφα Λαϊκῆς Τέχνης 683— Ἡ Ἑλληνικὴ Χειροτεχνία, 880— Ἔκθεση ἀναπήρων καλλιτεχνῶν, 995.

Τ. Σιωμοπούλου: Οἱ γιορτὲς Δωδώνης, 680.

Ι. Ν. Νικολαΐδου: Μόρφωσις καὶ ἐπαγγελμ. προσανατολισμός, 682— Προσοχὴ στὴν Ὑπαιθρο, 782.

Τ. Σωτήρχου: Μιὰ πρόταση, 877— Τύπος καὶ λογοτεχνία, 877— Τί γνώμη ἔχουν;, 788— Τὸ Α΄ Πανελλ. Συνέδριο Ἐκδοτῶν —Βιβλιοπωλῶν, 878 — Οἱ ἐξαιρέσεις, 879— Χουὰν Κάρλος Πεντεμόντε, 879— Ἡ «Ἑβδομάδα Θεάτρου» καὶ ἡ ἐπαρχία, 988— Μιὰ καλὴ ἀρχή, 994.

## ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ


Σωκράτη Κουγέα: «Ἑκατονταετήριοι Λόγοι» (Ι. Κουτσοχέρα) 90
Δημ. Σαλαμάγκα: «Γιαννιώτικα Σύμμεικτα» (Εὐρ. Σούρλα) 91
Θεμ. Ε. Φλώρου: «200 Πειράματα Χημείας» (Κ. Λαζαρίδη) 92
Χαρ. Βασιλοπούλου: «Αὐτοὶ εἶναι οἱ «Χιλιασταί» (Δ. Σαλαμάγκα) 93
Θ. Μετσιμενίδη: «Βροντάει στὸν κάμπο» (Δ. Κόκκινου) 93
Δημ. Σταθόπουλου: «Τὰ νήπια» (Δ. Κόκκινου) 94
Πάνου Ν. Παναγιωτάκη: «Κοντσέρτο μεναξιᾶς» (Δ. Κόκκινου) 94
Τάκη Χατζηαναγνώστου: «Φιγὶρ» (Δ. Κόκκινου) 94
Κύπρου Χρυσάνθη: «Κανάκης» (Δ. Κόκκινου) 95
Ἀγγ. Προκοπίου: «Ὁ Λαὸς τς Βίβλου» (Ι. Π. Κουτσοχέρα) 180
Α΄ Προτ. Γυμν. Ἀρρ. Πειραιῶς: «Δημοσιεύματα» (Γ. Ι. Παπαγεωργίου) 180
Γιάννη Σκαρίμπα: «Τὸ Βαρτερλὼ δύο γελοίων» (Δ. Κόκκινου) 181
Γ. Σ. Πατριαρχέα: «Ἐν ἡμέραις ὀδύνης» (Δ. Κόκκινου) 182
Ἑλπ. Σταματάκη: «Πῶς μαθαίνουν ἀριθμητικὴ τὰ παιδιὰ τῆς Πρώτης Δημοτικοῦ» (Ι. Νικολαΐδου) 266
Δημ. Σαλαμάγκα: «Γιαννιώτικα σύμμεικτα» (Δ. Κόκκινου) 267
Στ. Ι. Παπαδάτου: «Αἱ νομικαὶ βάσεις τῆς Ἀγειορειτικῆς πολιτείας» (Ι. Ν. Νικολαΐδου) 268
Μιχ. Περάνθη: «Κρυστάλλης» (Ἅπαντα) (Δ. Κόκκινου) 357
Δημ. Σαλαμάγκα: «Ὁ Ἅι—Γιάννης τῆς Μπουνίλας» (Ε. Σούρλα) 357
Παν. Θ. Πορτούλα: «Σημεῖα στίξεως» (Κ. Λαζαρίδη) 358
Ι. Π. Κουτσοχέρα: «Δεῖπνος τῆς Βηθανίας—Ἰορδάνης ὁ ἀείρροος» (Δ. Κόκκινου) 453
Ἀντ. Σαμαράκη: «Σῆμα κινδύνου» (Γ. Πράτσικα) 454


ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Γ. Β. Καββαδία: «Ἡ μελέτη τῆς κυκλοφορίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγαθῶν» (Δ. Κόκκινου) 532
Κωστούλας Μητροπαύλου: «Δυὸ ἐποχὲς» (Δ. Κόκκινου) 532
Σπ. Κοκκίνη: «Ἡ πολιτεία μὲ τοὺς ἀνθρώπους» (Δ. Κόκκινου) 533
Ἀνθ. Ζόλδερ: «Χοὲς (Δ. Κόκκινου) 533
Α. *Descoeudres* (μετάφρ. Γ. Βασδέκη) «Ἡ ἀγωγὴ τῶν καθυστερημένων παιδιῶν» (Κ. Λαζαρίδη) 534
Γ. Πενταγιώτη: «Πρὶν ἀνθίσει ἡ σούβλα» (Δ. Σαλαμάγκα) 534
Β. Χρήστου: «Παραγγελίαι τοῦ Ἱπποκράτους» (Κ. Δ. Μέρτζιου) 684
Αρ. Σταθόπουλου: «Φωτιὲς στὸν κάμπο» (Δ. Κόκκινου) 685
Κ. Λαζαρίδη καὶ Μ. Μακρῆ: «Καπετὰν Ἀρκούδας» (Δ. Κόκκινου) 685
Βασ. Μυλωνᾶ: «Χωρὶς Μαρούσιω» (Κ. Λαζαρίδη) 686
Δ. Γ. Σερεμέτη: «Ἡ δικαιασύνη ἐπὶ Καποδίστρια» (Σ. Ι. Παπαδάτου) 784
Μιχ. Ἀβραμοπούλου: «Ὁδηγὸς καλῆς συμπεριφορᾶς τῶν παιδιῶν» (Κ. Λαζαρίδη) 785
Κ. Πετροπούλου: «Σκηνὲς μεγαλείου ἀπ' τὶς πολιορκίες καὶ τὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου» (Δ. Σαλαμάγκα) 786
Ἀν. Χ. Τσιάρα: «Ἡ σχολικὴ ἐργασία τῆς Α' τάξ. Δημοτικοῦ» (Σ. Μπέττη) 880
Κ. Σίμου: «Σκληρὴ πορεία» (Δ. Κόκκινου) 881
Κ. Στούρνα: «Ἑλληνικὰ βουνὰ» (Δ. Κόκκινου) 881
Γιάννη Μπενέκου: «Ἡ δίκη τοῦ Δυσέα Ἀντρούτσου (Α. Γεροντικοῦ) 882
Ν. Λιεσκώφ (μετάφρ. Α. Α. Πάλλη) «Νουβέλλες καὶ Διηγήματα» (Δ. Σαλαμάγκα) 882
Π. Σ. Σπανδωνίδη: «Ἡ σύγχρονη λογοτεχνικὴ Σαλονίκη» (Ι. Ν. Νικολαΐδου) 883
Νίκου Κάσδαγλη: «Κεκαρμένοι» (Α. Γεροντικοῦ) 884
Κ. Σολδάτου: «Ἀνδρέας Κάλβος» (Δ. Γεροντικοῦ) 884
Εὐριπίδη (μετάφρ. Γ. Ι. Παπαγεωργίου): «Ἰφιγένεια στὴν Αὐλίδα» (Γ. Βαρλαμίτη) 995
Νικ. Πατσέλη: «Ὁ ἰατρόφιλ. Ἡρακλῆς Βασιάδης» (Ε. Σούρλα) 995

## ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Ἐκθέσεις Λαϊκῆς Τέχνης (Δ. Κόκκινου) 359
Ἔκθεση Α. Πουτέτση—Μανέκα (Δ. Κόκκινου) 686
Ἔκθεση Ζωγραφικῆς Χ. Ζώγια (Δ. Κόκκινου) 888
Ἔκθεση Α. Πουτέτση—Μανέκα (Τ. Τσιάκου) 997

## ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

«Λάμπρω—Λαμπούσικο μ'» καὶ «Μαργιόλα», 182— Φράγκος Δικοτάρης ἢ Καταλάνος;, 268— Ἡ ρομιανικὴ προπαγάνδα στὰ Γιάννινα, 270— Περὶ Κατσαντώνη, 270— Τὸ «μανοῦρι», 359 καὶ 360— Σχετικὰ μὲ τὸ θέατρο, 678, 997.

## ΔΙΑΦΟΡΑ

Σελ. 90, 183, 272, 360, 455, 456, 535, 536, 687, 688, 888, 1001, (Βιβλιογραφία) 96, 184, 271, 360, 535, 791, 1002, (Ἀλληλογραφία) 95, 271, 688, (Παροράματα) 272, 456, 792, 878.

# ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

## (ΕΚΔΟΣΕΙΣ: "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ,,)

---

### ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑ

## ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

(Μνημειώδες κλασσικὸ ἔργο εἰς τὴν Ἠπειρωτικὴν καί τὴν Ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν).

Πωλεῖται Δραχ. 25

---

### ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ

## ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

(ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ)

Πολύτιμα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βενετίας (15ος – 19ος αἰῶνες)

Πωλεῖται Δραχ. 30

---

## ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

### ΕΥΡΙΠΙΔΗ:

## ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΥΛΙΔΑ

Σὲ μετάφραση τοῦ ΓΕΩΡΓ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ 1960

---

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

# ΕΘΝΙΚΟΝ ΛΑΧΕΙΟΝ

## ΗΡΧΙΣΕΝ Η ΠΩΛΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΩΝ

ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΛΑΧΕΙΟΥ

Η 53η ΕΚΔΟΣΙΣ

Εἶναι πηγὴ μεγίστων ἐλπίδων διὰ τοὺς ἀγοραστὰς

ΠΑΝΤΑ Ο ΕΝΑΣ ΣΤΟΥΣ ΔΥΟ ΚΕΡΔΙΖΕΙ

Τὰ 65ο)ο τῶν ἀκαθαρίστων εἰσπράξεων ἑκάστης Ἐκδόσεως ἀνήκουν εἰς τοὺς τυχερούς

**ΔΩΡΟΝ ΔΡΧ. 5.000.000**

**ΠΡΟΜΗΘΕΥΘΗΤΕ ΕΓΚΑΙΡΩΣ ΤΑ ΝΕΑ ΣΑΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΑ.**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ